MUZEUL PRESEI SEVER BOCU
JIMBOLIA
NR. D. 555

LUMEA azi

Nr. 1—2 10 ianuarie 1991

LUMEA azi
săptămînal independent de politică externă

Anul III, serie nouă,
nr. 1-2 (1416–1417)
10 ianuarie 1991

Sumar

EDITORIAL. Claudiu Iordache. Ilie Şerbănescu 1

PROBLEME ROMÂNEŞTI. Economia în derivă : cine răspunde ? cine o va scoate din marasm ? Ilie Şerbănescu 2
— Cu sau fără coroană ? Manuela Ştefănescu 5
— Restituiri. Carol I. Ion Bulei 6
— Proces comunismului ? Stelian Ţurlea 7
— Un semnal de alarmă. Ilie Şerbănescu 7
— Reguli ale jocului politic. Stelian Ţurlea 8
— Un interviu straniu şi remarcile pe seama lui 8
— Reflecţii despre politica externă azi. Virgil Nemoianu 9

ACTUALITATEA INTERNAŢIONALĂ Sibilinicul avertisment. Vasile Crişu 11
— Criza din Golf. Numărătoarea inversă. Ovidiu Dranga 12
— Albania. Se prăbuşeşte regimul ? Bogdan Torcătoru 13
— Somalia. Rebelii în prim plan. Dumitru Constantin 14
— Sfîrşitul CAER 15
— Argentina. Cronica unei tragedii anunţate. Anca Voican 20
— Niciodată aşa ceva 21

— 1000+1 16

EUROPA RĂSĂRITEANĂ. Vremea „vacilor slabe". Ştefan Nicolae 18

— Al doilea secol american. Henry Grunwald 22

— Întîlniri cu Stalin (3) Milovan Djilas 24

OPINII. Ce este rezonabil într-un împrumut de opţiuni. Henri Zalis 25

ŞTIINŢA. Marea Aral dispare ! 26

— Operaţia ratată a domnului Médecin. Alexandru Antonescu 27

— Ronald Reagan : O viaţă americană (5) 28

SERIAL. Stalin şi stalinismul (11) Roy Medvedev 29

— Ce ştim despre francmasonerie ? (6) 30

POŞTA REDACŢIEI 31

PROFIL. Alois Mock, ministrul afacerilor externe al Austriei 31

Închiderea ediţiei : 8 ianuarie 1991

Coperta I
Sorin Turculeţ

Claudiu Iordache

Am avut, în nenumărate rînduri, prilejul în paginile acestei reviste de a discuta despre exigenţele jocului politic în condiţiile unui stat de drept, democratic. Din păcate, întotdeauna, în legătură cu nerespectarea regulilor acestui joc, fie din necunoaştere, fie, mai grav, din neacceptare : acuzaţii la adresa unor lideri politici neurmate de dezminţiri sau măcar clarificări şi niciodecum procese dacă acuzaţiile erau într-adevăr calomnii ; gafe politice nesancţionate prin demisii ; incriminări fără acoperire cu scop unic de diversiune ; abundenţa de situaţii şi evenimente lăsate neelucidate, deşi comisii ale instituţiilor de drept fuseseră special mandatate să aducă răspunsuri etc., etc.

Iată, însă, că domnul Claudiu Iordache ne semnalează, printr-un demers surpriză, că şansa ca lideri politici să se supună regulilor jocului într-un stat de drept nu este definitiv pierdută. Contestat de participanţii la mitingul organizat, la 20 decembrie 1990, la împlinirea unui an de la revoluţia din propriul său oraş — Timişoara —, dl. Claudiu Iordache şi-a depus, în faţa participanţilor, mandatul de parlamentar, cerînd un inedit scrutin moral pentru a afla dacă nu numai cei prezenţi la miting, dar şi în general votanţii circumscripţiei în care a fost ales pe listele FSN, îl mai consideră demn de a-i reprezenta în forul legislativ al ţării.

O reacţie în deplin „fair play". Nu-l cunosc pe dl. Iordache. Se spune, însă, că este un om cinstit. Gestul său l-ar recomanda, de fapt, ca atare. Şi un asemenea gest este chiar cu atît mai de admirat dacă provine nu numai din onestitate ,ci şi din calcul politic, pentru că dovedeşte o înţelegere a cerinţelor jocului politic într-un stat democratic şi se află în respectul deplin al acestui joc. Nu ştiu dacă este vorba de o manevră a propriului partid sau, dimpotrivă cît convine altor lideri ai FSN demersul d-lui Iordache, dar acesta din urmă cîştigă, prin credibilitate, un capital politic pe termen lung la care ceilalţi nu pot nicicum aspira din însăşi lipsa de înţelegere a jocului politic într-un stat democratic, ce impune liderilor să aibă nu doar legitimitate, ci şi credibilitate.

Dl. Iordache avea deja o deplină legitimitate. Fusese unul din participanţii direcţi la revoluţia din oraşul său, unde, de altfel, s-a aprins flacăra revoluţiei române. A încercat, desigur, o mare durere cînd s-a văzut huiduit, la numai un an de zile, în chiar balconul Operei, de unde îmbărbătase mulţimile în 1989, deşi a înţeles bine că protestele şi contestările celor din piaţă nu-i erau adresate neapărat lui însuşi, ci îndeosebi formaţiunii politice pe care o reprezenta. El nu putea să se disocieze de această formaţiune politică în care probabil şi crede în mod sincer, dar nici nu putea să se asocieze blasfemiei la care s-au dedat, în parlament, colegi din propriul său partid la adresa demonstranţilor actuali ai Timişoarei, în rîndurile cărora se găseau mulţi dintre vechii săi camarazi de luptă întru răsturnarea dictaturii. El a refuzat, pur şi simplu, preluîndu-i cuvintele, să accepte că, în 20 decembrie 1990, pe străzile Timişoarei se găseau „numai manipulatori şi manipulaţi". Chiar dacă nu era de acord cu cererile de demisie a guvernului sau preşedintelui, el ştia prea bine că cel puţin una din revendicările protestatarilor de pe străzile Timişoarei era pe deplin îndreptăţită : cine a tras în noi ? Căci cineva trăsese, o văzuse cu ochii săi ! Şi mai ştia tot atît de bine că propriul său partid, ajuns la putere, nu a făcut practic nimic pentru a se da răspuns la această gravă întrebare. Şi nu putea să nu se sesizeze şi să-i fie indiferent — aşa cum nu ezită, cu aroganţă, să se comporte colegi de-ai săi actuali din partid — că puterea, tocmai din cauza faptului că nu a întreprins nimic pentru a se clarifica responsabilităţile în sacrificarea martirilor revoluţiei, nu şi-a prea găsit practic loc la manifestările de comemorare a acestora, că a fost nevoie ca armata şi poliţia să blocheze circulaţia pentru ca nişte simple coroane de flori să fie depuse de către reprezentanţi ai puterii, că, deşi regretabil, aceste coroane au fost apoi distruse. Dl. Iordache înţelege bine dificultăţile puterii în a dezvălui adevărul, dar poate, în sinea lui, refuză să considere că a lăsa istoriei aflarea adevărului ar fi o soluţie, aşa cum preşedintele ţării nu pierde o ocazie să ne propună. Probabil dl. Iordache n-a vrut să ajungă nici în situaţia penibilă a primului ministru care, nerezistînd tentaţiei de a arăta că a fost printre participanţii din Bucureşti la revoluţie, nu-şi mai găsea, la televizor, cuvintele în evocarea evenimentelor din 21—22 decembrie 1989, sfîrşind prin folosirea unor eufemisme de genul „forţele de intervenţie", spre a evita termeni mai precişi precum „armata" sau „securitatea". Dl. Iordache a ieşit din această strînsoare, în deplin respect faţă de jocul politic într-un stat de drept : s-a sacrificat pe sine. Să recunoaştem, un fapt cu totul inedit într-o ţară unde nimeni nu vrea să se clintească din scaun ! Rezultatul scrutinului moral pe care l-a solicitat este mai puţin important, deşi este probabil că dl. Iordache va ieşi întărit politic din acest scrutin. Dacă va fi aşa, va fi, însă, nu pentru că doar o minoritate şi nu majoritatea locuitorilor Timişoarei l-au contestat, ci pentru că dl. Iordache nu a acceptat să ignore minoritatea şi n-a ezitat să-şi pună în joc legitimitatea spre a dobîndi în credibilitate.

În orice caz, demersul d-lui Iordache pune la grea încercare pe mulţi dintre colegii săi actuali, situaţi mai jos ori chiar mai sus în ierarhia puterii. Personaje precum Alexandru Bîrlădeanu sau Dan Marţian — care nu au nici legitimitate din punctul de vedere al revoluţiei şi nici n-au făcut ceva pentru a-şi dobîndi credibilitate, ci, dimpotrivă, compromiţîndu-şi-o prin asocierea la denigrarea Timişoarei — vor trebui să se prefacă a nici nu fi auzit de „cazul Iordache" pentru a se abţine de a solicita un scrutin moral în ce-i priveşte. Pretenţia domniilor lor — atît de adesea invocată — că legitimitatea le este asigurată prin opţiunea majorităţii în alegeri este falsă, căci, dincolo de orice altceva, la 20 mai pentru parlament s-au votat partide şi nu candidaţi nominali. Un asemenea argument poate fi invocat eventual doar de preşedintele ţării, ales prin vot nominal, dar în nici un caz de vreunul dintre parlamentari. Personal cred că nu este străin de gestul d-lui Iordache nici demersul ulterior al primului ministru — urmat de unul similar al preşedintelui ţării — de a cere organelor judiciare instrucţia necesară în cazul acelora vinovaţi de represiunile din timpul revoluţiei şi chiar în cazul celor responsabili de dezastrul naţional în perioada sistemului comunist totalitar.

Dl. Iordache insistă asupra faptului că gestul său este legat exclusiv de relaţiile sale speciale, emoţionale, cu Timişoara. Cu această subliniere dl. Iordache, deşi poate urmăreşte contrariul, nu face decît să amplifice semnificaţia gestului său, care invită atîţia factori ai puterii la un scrutin moral, dacă nu chiar în „circumscripţiile lor electorale", cel puţin cu ei înşişi.

Ilie Şerbănescu

Economia în derivă:
cine răspunde?
cine o va scoate din marasm?

Situația în care economia românească se găsește la începutul acestui nou an este cu mult mai gravă decît cea cu care, imediat după revoluție, se intrase în 1990. Faptul — s-ar putea spune — este „remarcabil", întrucît puțini și-ar fi închipuit că economia ar putea ajunge într-o stare chiar și mai și decît dezastrul în care o adusese regimul totalitar comunist și îndeosebi gestiunea aberantă impusă de Ceaușescu.

Față de o asemenea apreciere, cei, probabil nu puțini, ce ar dori o întoarcere înapoi își vor freca mulțumiți mîinile, în timp ce un val de indignare s-ar putea stîrni, dimpotrivă, în rîndurile acelora convinși că au de-a face cu o ingratitudine, din panoplia opoziției extremist-anarhiste, la adresa multiplelor eforturi, animate de atîtea bune intenții și marcate de atîtea demersuri corecte, întreprinse de guvern pentru îmbunătățirea situației.

Reacția și a unora și a altora este posibilă, dar lipsită de obiect. Primii trebuie să știe că tocmai moștenirea celor peste patru decenii de comunism și îndeosebi a celor 25 de ani ai „epocii de aur" constituie dimensiunea principală a dezastrului în care economia românească se află la intrarea în acest ultim deceniu al secolului nostru. În ce-i privește pe cei din urmă, rămîne de văzut cu ce argumente, altele decît emoționale, își vor fundamenta indignarea. N-ar fi bine decît pentru economia românească și perspectivele ei ca analiza de față să fie „incorectă", ca argumentele prezentate aici să fie eclipsate de altele sau ca — mai pe scurt — situația economică să fie mai bună în realitate decît o sugerează o serie de date statistice și aspecte ale pieței. Și dacă printre contraargumente vor fi menționate unele realizări în ameliorarea nivelului de trai în anul în care s-a scurs, ar fi de cerut celor „indignați" să le folosească cu reținere, gîndindu-se la absența oricărui suport economic real al acestor ameliorări, la faptul că vistieria a fost secătuită și că, goală fiind, greul abia începe, scadențele nemaiputînd fi amînate.

„Haos economic" — un termen „dur"?

Nu știu dacă sînt mulți cei care își dau bine seama în ce situație se găsește de fapt economia românească. În esență, moștenirea economică a perioadei comuniste a rămas intactă. În mod obiectiv, aceasta nu putea fi lichidată într-un an de zile; cel mult, putea fi vorba doar de o zdruncinare a structurilor ei, întrucît despre consecințe este clar că ceea ce a fost stricat pe perioade de decenii nu va putea fi reparat decît într-un interval de timp relativ similar. Grav este, însă, faptul că încercările de zdruncinare a acestor structuri au fost făcute în așa fel încît singurul rezultat palpabil este instaurarea unui haos din care cu greu se va ieși.

Cu prilejul lansării programului guvernamental (axat, de altfel, pe componenta economică), primul ministru vorbea de o „dublă sarcină" a resorbției crizei (legată de moștenirea economică a fostului sistem totalitar) și a înfăptuirii reformei, de dublele greutăți corespondente ce se pot combina în perioada de tranziție. Indiferent dacă responsabilii actuali recunosc sau nu, acum guvernarea (oricare ar fi formula ei, cea prezentă sau o alta) are de făcut față unei „triple sarcini": nu numai resorbția crizei și înfăptuirea reformei, dar și înfruntarea unui haos economic specific ultimelor luni, legat doar parțial de criză și reformă, iar, într-o bună măsură, de o politică economică deloc adecvată. Poate unora li se va părea că „haos" este un termen cam „dur"; personal îl prefer eufemismelor guvernamentale de tipul „nemuncă" și, oricum, nu am găsit altul mai potrivit pentru a descrie actuala situație din economie, ce se caracterizează prin următoarele trăsături cărora nimeni nu le poate nega existența: devastarea bugetului de stat (ministrul de finanțe însuși vorbea de o „inversare" de circa 120 miliarde lei, într-un an, în situația bugetului); blocarea practic a activității de investiții (cum poate merge o economie fără investiții?), scăderea masivă a producției; prăbușirea exporturilor; „nemunca"; nerespectarea contractelor și oricăror norme de relații între întreprinderi; confuzia totală în legătură cu liberalizarea prețurilor; dezechilibrarea conturilor externe și reîndatorarea fără discernămînt a țării (nu în scopul necesarelor restructurări economico-industriale); criza de autoritate în verigile administrative; scăparea de sub control a economiei.

Moștenirea trecutului

Să fim mai expliciți. Care era, în esență, moștenirea economică a regimului comunist? O economie caracterizată de o subvalorificare generală a resurselor existente și de o dirijare antieconomică a acestora (blocări de resurse în întreprinderi falimentare, în fabricarea de produse fără desfacere, lipsă de resurse pentru promovarea activităților performante, pentru producerea de mărfuri cu căutare pe piață). Consecințe: nevoi sociale chiar primare neacoperite; penurii grave de produse de bază, de strictă necesitate; grad redus de productivitate socială a muncii; nivel de trai scăzut, poate cel mai scăzut din Europa; comerțul exterior, un canal de scurgere de substanță economică spre străinătate. Cauze: ignorarea completă a semnalelor și cerințelor pieței, gestiunea antiproductivă legată, la nivel macroeconomic, de supercentralismul în planificarea și conducerea economiei, și, la nivel microeconomic, de absența oricărei autonomii a agenților economici și degradarea spre dezinteres a comportamentului în muncă. Economia, funcționînd prin comenzile oligarhiei nomenclaturist-comuniste, era văduvită de un mecanism de autoreglare, fiind deci inflexibilă la schimbări și inaptă de a asimila înnoirea tehnologică. Un sistem de prețuri — planificate (prestabilite din birou, fără legătură cu semnalele pieței) — reflecta deformat realitățile, procesele și fenomenele economice, transformînd prețurile (cel mai important instrument de reglare a economiei, de orientare a resurselor spre nevoile sociale) într-un fals de proporții, într-un obstacol în calea cunoașterii, conducerii și funcționării normale a economiei. Potențialul inflaționist era evident, fiind doar ținut artificial în chingă de controlul total al statului asupra prețurilor; răbufnea, însă, prin intermediul pieței negre. Șomajul era mascat, prin salarii reduse și serios amputate prin legarea obținerii lor de înfăptuirea unor planuri de producție stabilite deliberat nerealizabile. Pe acest fond, economia — aflată și după aproape un deceniu de presiuni insuportabile pentru plata fără noimă a datoriei externe — era complet sleită și fără posibilități, în ciuda echilibrului din conturile externe și celui din bugetul intern.

Care erau opțiunile?

Ce opțiuni existau? În fapt, doar una: trecerea spre o economie de piață. Cum avea să se facă această trecere era o altă problemă, mai complicată, în care se puteau confrunta abordări diferite: de la o tranziție treptată în pași mici, pînă la o „terapie șoc".

Într-o primă fază, o asemenea problemă în România nici nu s-a pus. Pentru că însăși opțiunea pentru o economie de piață n-a existat. Comunicatul către țară al CFSN vorbea despre o economie bazată pe eficiență și competență. Pentru o economie de piață s-a optat mult mai tîrziu. Și chiar și după aceea s-a tot cochetat fie cu ideea unei a „treia căi", fie cu diferite modele ale unei „economii sociale de piață", cu scopul de a semăna, în rîndurile unei populații în totală necunoștință de cauză, iluzia că tranziția s-ar putea efectua fără dureri, protecția socială urmînd a fi universală și deplin compensatorie.

Gestiunea preelectorală — un dezastru

Mai important, însă, a fost ceea ce s-a făcut în practică. Măsuri populiste electorale, care cu cît erau mai bine „intenționate" cu atît erau mai iresponsabile din punct de vedere economic — sporuri salariale netarifare, rambursarea precipitată a părților sociale, asigurarea salariilor la sarcini de producție mult mai mici, reducerea săptămînii de lucru fără legarea cîștigurilor de creșterea productivității muncii — au creat rapid haosul, ale cărui efecte le resimțim acum; și este încă doar începutul acestor efecte. În cîteva luni, bugetul era dat peste cap. Sursele de investiții se subțiau pe zi ce trecea. Neacoperirea cu mărfuri și servicii a masei monetare creștea fabulos. Rezervele valutare erau terminate, fără a se fi obținut o reechipare industrială, adică fără șansa unui efect pe termen lung. Cel mai grav, măsurile populiste au creat iluzia că economia ar dispune de posibilități cînd de fapt acestea nu existau. Deteriorarea climatului muncii și scăderea producției au intrat în cerc vicios.

Într-un cuvînt, guvernarea din perioada preelectorală a fost, din punct de vedere economic, un dezastru, cu grave repercusiuni pe termen lung. Pentru că, în această perioadă, în loc de a fi fost atacate măcar în parte vechile structuri și cauzele reale ale gravei moșteniri economice, s-a încercat, prin cîteva măsuri cosmetice, să se corecteze unele din efectele lor. Chiar dacă urmărind înlăturarea unor nedreptăți sociale, aceste măsuri, neavînd însă acoperire economică, au făcut mai mult rău decît bine.

A fost o gravă eroare de a deplasa direct spre salarii o parte însemnată din fondurile imense alocate înainte investițiilor, cînd bu-

Într-un singur an, situația bugetului „s-a inversat" cu aproape 120 miliarde lei. Vistieria este goală. Bugetul pe anul în curs este proiectat cu un deficit de circa 40 miliarde lei. Va fi finanțat acesta prin noi emisiuni monetare fără acoperire ? Nu există deja suficientă monedă în exces pe piață ? Deteriorarea climatului muncii, blocarea investițiilor, scăderea producției și prăbușirea exporturilor au intrat în cerc vicios. Confuzia în legătură cu prețurile este totală. În mod evident, economia este scăpată de sub control, în condițiile în care regulile stimulative dar și coercitive ale mecanismelor de piață n-au luat locul vechilor structuri de comandă. Ne-au trebuit zece ani de privațiuni insuportabile pentru a achita o datorie externă de 10 miliarde dolari. În ultimul an, s-au cheltuit fără acoperire circa 5 miliarde dolari (aproape 2 miliarde rezerve valutare și 3 miliarde în contul unei noi îndatorări), trăind, cu toate acestea, aproape la la fel de prost. În mod grav, din cele 5 miliarde dolari, investițiile în restructurări economico-industriale reprezintă mai nimic, neexistînd, astfel, șansa vreunei ameliorări economice viitoare. Cineva trebuie să răspundă pentru crearea unei asemenea situații. Și trebuie să răspundă repede, astfel ca ajutorul occidental — se pare de acum deblocat și care, deci, va veni curînd — să nu se ducă și el pe apa Sîmbetei.

nuri și servicii nu existau. Ameliorarea vieții oamenilor nu putea fi decît falsă sau cel mult de scurtă durată. Infinit mai adecvat și util ar fi fost ca statul, care încă deținea un control total asupra economiei, să deplaseze masiv resursele de investiții spre producția de bunuri și servicii în deficit pe piață. Chiar dacă nici o ameliorare în nivelul de trai al populației nu s-ar fi resimțit imediat, aceasta nu ar fi avut decît de beneficiat la o anumită perioadă după aceea. Nemaivorbind de efectele pozitive în facilitarea reformei economice. Viitoarea necesară liberalizare a prețurilor, de pildă, ar fi găsit o altă bază economică, și, în plus, o masă monetară pe piață dacă nu mai mică, cel puțin nu una substanțial sporită. În demararea adevăratei reforme, atuul existenței unor excedente valutare și al absenței unei îndatorări externe nu ar fi fost pierdut. Și, mai ales, nu s-ar fi răspîndit atît de puternic senzația bolnavă că salariile pot fi luate și la realizări productive cît de slabe, cu alte cuvinte „nemunca" ar fi avut poate o dimensiune mai redusă decît cea din prezent.

Handicapurile pe calea reformei

Un asemenea bilanț al guvernării din perioada preelectorală s-a transformat într-un enorm handicap pentru însăși echipa guvernamentală postelectorală care și-a propus înfăptuirea reformei. Era foarte greu de recuperat acest handicap. Implicațiile sînt multe, dar principala este, la o analiză atentă, restrîngerea opțiunilor în ce privește trecerea spre o economie de piață. Toate datele de bază ale situației economice — de la depresiunea producției și investițiilor la deteriorarea climatului muncii, de la accentuarea excesului de monedă pe piață la dezechilibrarea conturilor externe — îngustau posibilitățile de recurgere la o tranziție lentă și în pași mici, făcînd necesară o „terapie șoc". Intrate în cerc vicios, fenomenele economice negative nu ar fi putut decît să se adîncească la orice tergiversare. Deplasările de resurse spre activitățile performante și spre produsele căutate pe piață nu mai aveau șanse să fie obținute prin corecții treptate ale vechilor structuri. Și, mai ales, mobilizarea la muncă — în condițiile dispariției vechilor constrîngeri politice și administrative — nu mai putea fi realizată altfel decît prin introducerea regulilor stimulative dar și coercitive ale mecanismelor de piață.

Guvernul a simțit aceasta. A urgentat și radicalizat reforma. Și, la scurt timp după ce a demarat-o, a vorbit de necesitatea accelerării ei. Dar strategia de „implementare", pentru a folosi un alt termen atît de mult utilizat de factorii guvernamentali, nu a fost cea adecvată. Ea nu a respectat nici logica și nici cronologia unei „terapii șoc".

Dacă a existat într-adevăr o strategie, și semnatarul rîndurilor de față a înțeles-o exact, atunci aceasta a fost următoarea : reforma a fost demarată prin acordarea legală de autonomie întreprinderilor, odată cu reorganizarea lor în regii publice sau societăți comerciale (ultimele fiind deschise în principiu privatizării), statul urmînd a se retrage din funcția de administrator direct al patrimoniului productiv național și avînd a-și exercita funcția de reglare socială a proceselor economice prin pîrghii bugetare, fiscale, monetare, financiare etc. Asociată unei restructurări a sistemului bancar, care să abandoneze vechea monopolizare prin specializare a instituțiilor pe operațiuni bancare, măsura de acordare a autonomiei unităților economice urma, în concepția guvernului, să creeze acel, măcar incipient, mecanism concurențial apt de a permite aplicarea reformei în latura ei indispensabilă și cea mai sensibilă : liberalizarea prețurilor bunurilor și serviciilor, forței de muncă (salariile) și monedei naționale (cursul valutar ca „preț al tuturor prețurilor"), pentru a se intra în toate aceste domenii în realitate, eliminîndu-se falsul economic existent care împiedica chiar și numai o apreciere asupra rentabilității vreunei întreprinderi sau activități economice, interne ori externe.

O abordare într-adevăr „corectă" ?

O abordare „corectă" — s-ar putea spune preluînd un alt termen arhiuzitat de către primul ministru ! În baza acestei abordări, guvernul a decis, la 1 noiembrie, să întreprindă marele pas — liberalizarea prețurilor la o bună parte a bunurilor și serviciilor. Nimic de incriminat în aceasta, pentru că fără o liberalizare a prețurilor nici nu poate fi vorba de o reformă. Numai că momentul și modul întreprinderii acestei măsuri au compromis însuși scopul ei fundamental : intrarea în realitate a prețurilor, care să permită deplasarea resurselor existente spre activitățile rentabile și acoperirea nevoilor reale. Aceasta pentru că, de fapt, mecanismul concurențial — care, prin intermediul cererii și ofertei (și deci al prețurilor), urma să asigure redistribuirea utilizării resurselor — nu era creat doar prin acordarea legală de autonomie întreprinderilor. Nu numai că acestea, rămase în proprietate de stat, nu deveneau, implicit autonome prin simpla lor reorganizare, dar în mod cu totul clar legea 15, pe baza căreia se întreprindea o asemenea reorganizare, abia fusese adoptată, nu avusese timp să-și facă simțite efectele și, în plus, aplicarea unora din cele mai importante prevederi ale sale era amînată pentru mijlocul anului 1991.

După intrarea în vigoare a liberalizării prețurilor mulți s-au grăbit să aprecieze că această măsură nu trebuia adoptată înainte de a se fi asigurat existența unui semnificativ sector privat în economie, ca o condiție a mecanismului concurențial. Ceva adevărat este în aceasta, dar, după părerea mea, abordarea nu este realistă. Crearea unui sector privat semnificativ în economia românească este un proces care va dura probabil ani și dacă s-ar aștepta realizarea acestuia ca prealabil al unei liberalizări a prețurilor, reforma ar risca de a nu mai fi întreprinsă vreodată. Altceva s-ar putea spune : că liberalizarea prețurilor nu trebuia întreprinsă înainte ca, în ce privește privatizarea, să se fi înfăptuit două lucruri : crearea cadrului legal pentru dezvoltarea proprietății private (punerea pe același plan a acesteia cu celelalte forme de proprietate în ce privește dreptul la existență, tratamentul și accesul la resurse) ; promovarea proprietății private cel puțin în acele domenii în care introducerea acesteia nu punea probleme (agricultură, comerț, servicii). De aceea, liberalizarea prețurilor trebuia întreprinsă după și nu înainte de așezarea pe baze private a relațiilor funciare, problemă cu care era, de fapt, necesar a fi începută reforma însăși. Oricum, liberalizarea prețurilor nu avea, de fapt, vreo șansă de a-și atinge scopul de a apropia cererea și oferta nu numai pe calea reducerii cererii, ci și pe calea creșterii ofertei, în condițiile în care crearea de unități private noi era reglementată doar prin ridicolul decret-lege 54/1990 (care mai mult a contribuit la compromiterea decît la promovarea sectorului privat), iar privatizarea (adică trecerea în proprietate particulară a unei părți din actualul patrimoniu de stat) urma să înceapă, potrivit însești legi în vigoare, abia la peste opt luni după introducerea liberalizării prețurilor.

Eșecul liberalizării prețurilor

Încă și mai important este, însă, faptul că liberalizarea prețurilor nu a fost asociată unui pachet de reglementări care, prin sine, alcătuiau un tot unitar : liberalizarea salariilor, deblocarea controlului artificial al cursului monedei naționale și, cu o mențiune specială, introducerea unui nou sistem de impozitare specific economiei de piață — taxa asupra valorii adăugate —, care să determine funcționarea mecanismului corector al pieței. Acest sistem leagă impunerea de efortul efectiv depus în fiecare verigă de producție. Tot ceea ce, într-o anumită activitate productivă, nu reprezintă valoare adăugată în această verigă nu poate fi însușit pentru că este impozitat. Sistemul, deci, se opune rentabilizării artificiale prin preț. În același timp, impozitîndu-se printr-o cotă procentuală, în general fixă, valoarea efectiv adăugată în fiecare activitate, producția este stimulată, deoarece, cu cît prelucrarea este mai elaborată și deci efortul depus este mai mare, cu atît mai ridicată este și partea ce rămîne la dispoziția celui ce a adăugat valoare prin efortul său. Prin sistemul de taxe asupra valorii adăugate se rezolvă aproape automat și aspectul deosebit de controversat al proporției în care ajunge statul și respectiv întreprinderea să beneficieze de pe urma creșterii prețurilor. La întreprindere rămîne ceea ce i se cuvine, și acest ceva, de care poate dispune în mod liber, este cu atît mai substanțial cu cît efortul depus în întreprindere a fost mai mare. Și știind ce i se cuvine, întreprinderea însăși nu va avea vreun interes să practice prețuri artificial înalte, căci, într-o asemenea situație, nu va contribui decît la a face cadouri statului, în dauna propriilor ei vînzări.

Fără toate acestea, liberalizarea prețurilor a fost un grav eșec, de natură a compromite reforma însăși. Reorganizate sau nu, întreprinderile nici pe departe n-au manifestat vreo înclinație concurențială în dobîndirea de clienți, ci s-au concertat, în cel mai caracteristic stil monopolist, pentru a impune împreună prețuri înalte de cartel, la adăpostul cărora să-și ascundă toate carențele trecutului, prezentului și chiar viitorului, întreaga operațiune transformîndu-se într-o penibilă creștere masivă de prețuri cu unicul rezultat al rentabilizării artificiale a unor întreprinderi falimentare și cu implicația dramatică a discreditării reformei în ochii populației, care a ajuns s-o asimileze cu golirea buzunarelor, cu atît mai mult cu cît produse, chiar la prețurile înalte liberalizate, tot nu există în magazine.

Guvernul – prizonier al propriilor confuzii

O confuzie gravă s-a creat. Guvernul însuși este unul din principalii ei prizonieri. Guvernul — care a grăbit introducerea liberalizării prețurilor nu atît de dragul reformei în sine, cît mai ales pentru faptul că bugetul ajunsese la pămînt iar declinul economic nu mai oferea nici o perspectivă de reconstituire a resurselor bugetare — a intrat în derută, de îndată ce a constatat reacția adversă (de altfel justificată) la liberalizarea prețurilor, limitată practic la o simplă majorare de prețuri. Greșelile s-au succedat apoi în lanț. Prima a fost făcută chiar la numai cîteva zile după liberalizarea prețurilor. Speriat de consecințele sociale, guvernul a decis să dea compensații încă de la 1 noiembrie, cu toate că, potrivit propriilor hotărîri, compensațiile urmau a fi acordate în legătură cu majorarea de prețuri la unele produse alimentare principale ce avea a fi întreprinsă abia de la 1 ianuarie 1991. La numai cîteva săptămîni după aceea s-a anunțat că majorările prevăzute la aceste produse se amînă de la 1 ianuarie 1991 la 1 iunie 1991. Președintele țării și primul ministru și-au disputat paternitatea inițiativei, de parcă ar fi vorba de cine știe ce realizare formidabilă, cînd, în fapt, avem de-a face cu o măsură care mai mult complică lucrurile. Ministrului de finanțe, chiar dacă nu-i vor fi ieșit pînă acum peri albi, îi vor ieși de aici încolo. Resursele pe care conta pentru echilibrarea bugetului nu mai vin. De unde va mai plăti compensațiile ? Este posibilă, politic și social, oprirea lor ? Nu numai atît. În loc de a se urgenta crearea acelor condiții care trebuiau de fapt să prefațeze liberalizarea prețurilor, se dă înapoi prin măsuri care nu folosesc cu absolut nimic reformei, întrucît o reîntoarcere pentru a lua totul de la început nu mai este, în fond, posibilă. Într-o mișcare caracteristică derutei, primul ministru a anunțat stupefiant că anumiți coeficienți de creștere a prețurilor la materiile prime vor fi stabiliți pentru a nu se permite majorări explozive ale prețurilor la produsele prelucrate. Să ne amintim că, dimpotrivă, în dezbateri televizate, primul ministru și fiecare din miniștrii săi angajați în întreprinderea reformei ne explicau, în urmă cu vreo două luni, cum este chiar o condiție a acesteia ca întreprinderile, activitățile economice și produsele să nu mai fie subvenționate „la intrare" (adică la nivelul materiilor prime), ci, eventual, doar „la ieșire", pentru a ști exact realitatea rentabilității lor ! Iată în ce derută s-a ajuns, în care se consemnează schimbări de 180 de grade pe parcursul a numai cîteva săptămîni ! Să recunoaștem că, în acest fel, nu se poate înfăptui o adevărată reformă !

Nu ne vindem țara... decît pe valută

La 1 noiembrie ni se spunea că devalorizarea monedei naționale la 35 lei dolarul și introducerea obligativității folosirii acestui curs de către întreprinderi în decontarea internă a operațiunilor lor cu străinătatea constituiau un prim pas spre trecerea la convertibilitatea leului. Se preconiza chiar organizarea unei piețe valutare pe care să fie autorizate a interveni întreprinderile însele pentru aflarea unui curs realist al leului, ce va fi fost apoi utilizat ca punct de plecare în convertibilizarea monedei naționale. Acum despre toate acestea parcă nu s-a vorbit niciodată. În schimb, la ce se asistă. Tot mai mulți întreprinzători străini — de o statură morală discutabilă — deschid diferite magazine, preluînd contra șperț spații comerciale, de nu mai ai de unde cumpăra nici pîine, și vînd totul în valută. De parcă în țara aceasta, cetățeanul de rînd — acela pus de înșiși reprezentanți ai guvernului și partidului la putere să strige în gura mare „noi nu ne vindem țara" — și-ar dobîndi salariul în valută ! Tot felul de afaceri deloc onorabile se desfășoară sub ochii noștri, la adăpostul unor relații dubioase între întreprinzători străini și „binevoitori" români, din care numai țara nu are de cîștigat. Toate aceste afaceri, împreună cu determinarea principală, declinul economiei românești, accentuează discrepanța dintre cursul oficial și cel de pe piața neagră al leului. S-a pretextat, în noiembrie, că utilizarea cursului de 35 lei dolarul este tranzitorie și că recurgerea la acesta are ca scop ferirea întreprinderilor ce folosesc importuri de a suporta în lei o povară prea grea, ce ar fi rezultat dintr-o devalorizare masivă și bruscă a monedei naționale la cursurile pieței. Dar la 35 lei dolarul, jumătate din exporturile românești au devenit nerentabile, mai ales cînd aceleași întreprinderi nu întîmpină nici o constrîngere economică în stabilirea unor prețuri interne abominabile, față de care cele realizate la export, prin transformarea în lei a sumelor obținute în valută, apar derizorii. Nu ar fi fost mai nimerit să fie lăsat leul la cursul pieței, stimulînd exporturile — care constituie un obiectiv de prim ordin — și, în schimb, să fie subvenționate „la ieșire", cum ne sfătuia guvernul că trebuie făcut, întreprinderile, activitățile și produsele utilizatoare de importuri.

Inflația sau șomajul ?

Și în timp ce despre introducerea sistemului de taxe asupra valorii adăugate nu se mai spune aproape nimic, aflăm că proiectul de buget pe anul viitor pornește cu un deficit substanțial, de aproape 40 miliarde lei. Din ce va fi finanțat ? Va accepta Banca Națională noi emisiuni monetare fără acoperire ? Nu este oare suficientă monedă în exces pe piață ? Noi emisiuni monetare pentru a finanța ce ? Capitalul politic al unui guvern ce pare a bîjbîi în legătură cu o reformă pe care nu o poate stăpîni, dacă într-adevăr are o concepție structurată asupra acesteia ?

Nimic clar nu există în ce privește liberalizarea salariilor. Dacă guvernul nu va lăsa politica salariilor în seama întreprinderilor și va continua controlarea centralizată a salariilor, atunci nu vor exista decît două posibilități : ori se vor accepta creșteri salariale (care vor fi sigur revendicate de către sindicate) în ritm cu majorarea prețurilor, ceea ce riscă să se transforme într-o cursă aducătoare a unei hiperinflații destabilizatoare (față de care actualul șoc al liberalizării prețurilor va părea ceva derizoriu), ori va fi blocată, prin decizie, creșterea salariilor, ceea ce ar fi dezastruos din punct de vedere economic și social : populația nu ar mai avea decît simțămîntul că sporirea prețurilor a fost făcută cu unicul scop de a-i fi redus nivelul de trai, iar stimularea lucrătorilor, ca singură modalitate de ameliorare a situației economice, va fi compromisă.

Dacă, însă, guvernul va lăsa politica de salarii ca și întreaga gestiune economică în seama întreprinderilor, fără a le mai subvenționa (în afara desigur a unor cazuri speciale, care există în cadrul oricărei economii de piață), atunci întreprinderile însele vor fi obligate să se gospodărească eficient, inclusiv să promoveze salarii stimulative pentru producție, iar, la nivel economic de ansamblu, s-ar crea cadrul în care se vor putea realiza corecțiile indispensabile dirijării resurselor către nevoile sociale reale. Dar prețul inevitabil va fi șomajul !

Ce este de preferat : inflația sau șomajul ? Opțiunea este grea atît din punct de vedere economic cît și social. Totuși, economic, este cu mult mai mare șansa de a se obține, cu prețul șomajului, necesara eficiență a gestiunii la nivelul întreprinderilor și corecțiile, la fel de necesare, în dirijarea resurselor la nivelul întregii economii. Iar social — într-o formulare fără menajamente — este acceptabil mai degrabă a fi afectată o anume parte din populație prin șomaj decît toată populația printr-o gravă inflație. Mai ales că împotriva unei inflații scăpată de sub control nu există practic protecție socială, în timp ce împotriva șomajului — da.

Ce nu îndrăznește să spună clar guvernul

Ceea ce guvernul actual nu are clar pentru sine și ceea ce, oricum, nu îndrăznește să spună dacă înțelege cumva acest lucru este faptul că singura posibilitate de a se ieși din dezastrul actual și de a se îndrepta economia spre competitivitate și eficiență este șomajul. Pînă ce prima dintre multiplele întreprinderi nerentabile nu va fi dat faliment, nu se va fi înaintat nici măcar un pas pe calea reformei ! Simpla majorare a prețurilor, asociată unei compensări a cîștigurilor (fie prin creșterea în sine a salariilor fie prin diversele mecanisme de îndemnizare și indexare, de altfel preconizate), nu va face altceva decît de a comuta, la niveluri de prețuri superioare, aceeași situație economică, fără a exista, de fapt, măcar o șansă de a se obține vreuna din corecțiile necesare în economie. Neținînd cont de această realitate și crezînd în iluzia unei redresări pe calea creșterilor de prețuri, guvernul aruncă țara, mai devreme sau mai tîrziu, într-o hiperinflație de care nu se va mai putea scăpa. Că guvernul nu înțelege pericolul, continuînd să se hrănească cu iluzii, ghidate în mod grav de motivații electorale, este și modul în care a conceput protecția socială : cea împotriva inflației este de departe precumpănitoare, nemaivorbind de faptul că este incorectă prin caracterul ei uniform (și nu îndreptat spre sprijinirea păturilor celor mai defavorizate), în timp ce tocmai protecția împotriva șomajului, care ar fi trebuit să stea în centrul atenției, este marginalizată și rizibilă din punctul de vedere al dimensiunilor financiare.

Să recunoaștem, din nou, că nu în acest fel se poate realiza reforma de care are nevoie economia românească în starea în care se găsește. Cel mai grav lucru este că guvernul mizează pe ajutorul occidental ce pare că va fi în curînd deblocat. Dacă acest ajutor, atît de așteptat și atît de binevenit, va fi folosit, ca și cel mult mai slab obținut pînă acum, tot pentru a susține, în scopuri politico-electorale, un consum peste posibilitățile economice, se va realiza același efect : fondurile se vor duce pe apa Sîmbetei. Ne vom bucura un timp, amînînd doar deznodămîntul pe care îl constituie marasmul. Care sînt soluțiile interne preconizate de guvern pentru a înfrunta teribilele influențe externe — consecințele conflictului din Golf, trecerea la decontarea în valută în relațiile cu țările est-europene, recesiunea mondială — care ne-au venit acum pe cap, împovărîndu-ne și mai mult, căci aveam și-așa destule ?

Reforma și puterea

Una din cele mai grave erori ale actualului guvern o constituie pretenția grotească și sfidătoare că nu există alternativă la el însuși și la programul său. Nimic nu este mai contraproductiv decît considerentul „ca mine nimeni" și refuzul de a accepta și părerea altora. Este regretabil că guvernul pune problema programului guvernării actuale în termeni politici, ca o simplă încercare a opoziției de a accede la putere. După cum cei din opoziția parlamentară sau extraparlamentară care cer corecții în configurația guvernamentală ar dovedi o totală stupiditate dacă demersurile lor ar fi călăuzite doar de interese de acces la putere ! Nu este deloc momentul ca o anume forță politică — oricare ar fi aceea — să se agațe de putere. În joc trebuie să fie cu totul altceva : formularea, prin eforturi comune, a unui program coerent și adecvat al reformei economice care, în plus, să se bucure de sprijinul tuturor forțelor politice, singura șansă ca populația, în întregul ei, să-i accepte durerile inevitabile. Care dintre aceste forțe politice va pune în aplicare programul este mai puțin important. Economic, însă, oportun este de a-l înfăptui specialiștii.

Ilie Șerbănescu

Cu sau fără coroană?

Crăciunul '89, Crăciun însîngerat, dar primul Crăciun liber al românilor după mai bine de patruzeci de ani de distrugere sistematică a tot ce constituie ființa vie a unui popor, ar fi trebuit să însemne și renașterea spirituală, morală, culturală a unui neam pe nedrept considerat „mămăliga" Europei. Ar fi trebuit, dar n-a fost să fie, sau nu total. Dar un bun cîștigat, care nu va mai putea fi luat înapoi de nimeni, oricine și orice ar fi acest „nimeni", este dreptul de a gîndi și de a spune, cu voce tare, ce gîndești. E mult, e puțin ? Cei care n-au încetat, în ciuda opreliștilor, să-și exercite dreptul intrinsec ființei umane de a gîndi, au acum posibilitatea de a comunica. Ceilalți, cei care au preferat să gîndească numai conform „instrucțiunilor", oscilează între automatismul „directivelor de sus" — care vin sau nu vin — și refuzul, „condamnarea" automată a tot ce contravine, sau pare a contraveni, politicii oficiale. Din prima categorie fac parte, în principal, „incomozii" care pun întrebări : din a doua, oamenii care preferă politica struțului : dacă nu le convine ceva, acel ceva nu există.

„Incomozii" au formulat o lungă listă de întrebări, din care cele mai multe au rămas fără răspuns, în legătură cu tot ce ține de democratizarea societății românești — proces care poate fi doar încetinit prin eforturile, altfel remarcabile, ale nomenclaturii comuniste, dar în nici un caz întrerupt.

Crăciunul '90, acela pe care îl speram vesel și bogat, n-a făcut decît să mai adauge cîteva sute de grame, dacă nu cumva chiar kilograme de nedumeriri pe cap de locuitor gînditor. Mihai I a încercat, pentru a doua oară în 1990, să se întoarcă în țara în care s-a născut, a crescut, a fost educat și pe care a condus-o în două rînduri. Toată lumea cunoaște acum aspectele „oficiale" ale incidentului din seara de 25 decembrie 1990. Iar prima din cele două categorii de mai sus, care crește numeric, mai adaugă o serie de întrebări la lista care începe cu „16— 22 / cine a tras în noi ?"

1. Spațiul aerian al României intră în competența armatei ; la sol, responsabilitatea trece asupra Ministerului de Interne. Dacă avionul particular cu care a venit Mihai I a pătruns în spațiul aerian al României, a obținut culoar de survol și autorizație de aterizare, înseamnă că autoritățile competente erau la curent cu acest zbor. Or, dacă lucrurile s-au complicat **după** aterizare, poate asta să însemne că Ministerul de Interne nu a colaborat cu Ministerul Apărării Naționale sau invers ? Sau că undeva colaborarea dintre cele două ministere nu a „mers" normal ?

2. Dacă pasagerii de la bordul avionului particular erau un Popescu, un Georgescu și un Vasilescu, de ce au fost întîmpinați la scara avionului de șeful aeroportului „Otopeni" și de ce li s-a rezervat salonul oficial de primiri ?

3. Poate cineva să creadă că Mihai I și suita sa ar fi venit în România fără asigurări din partea unor oficialități române ? Cine, cînd și mai ales de ce a dat aceste asigurări ?

4. Din cele patru mașini care îl așteptau pe fostul rege, familia și suita sa, una avea numărul de înmatriculare 1—B—843. Se știe bine cine deține vehicule cu „numere mici". Se știe, sau se bănuiește, cine mai beneficiază de astfel de plăci de înmatriculare și în prezent. Deci cui aparținea mașina și cum de se afla ea la aeroport exact la venirea avionului ?

5. Dacă Mihai I, familia și însoțitorii nu aveau forme legale de intrare în țară, de ce li s-a aplicat ștampila organelor de frontieră pe pașapoarte ? Odată aplicată ștampila se mai poate considera că cineva, oricine, a trecut „fraudulos" frontiera de stat ?

6. Dacă Mihai I a trecut „fraudulos" frontiera de stat, de ce nu a fost oprit imediat ? De ce a fost nevoie de un „accident de circulație" înscenat aproape de Pitești, la peste o sută de kilometri de București ?

7. Prințesa Margareta se afla de cîteva zile în capitală. Este greu de crezut că oficialitățile române, de la primul ministru la ministrul de interne, trecînd prin șeful S.R.I.-ului, nu erau la curent cu acțiunile ei, cu atît mai mult cu cît prințesa a avut contacte oficiale cu majoritatea factorilor responsabili. Nu s-a mirat nimeni că prințesa Margareta era prezentă la aeroport ? Venise ea să-l întîmpine pe... Georgescu ?

8. De ce erau la aeroport oameni care îl așteptau pe Mihai I ? De unde au aflat de venirea lui dacă se știa că un grup de oameni de afaceri — Popescu, Ionescu ș.a. — urmau să vină în București ?

9. De ce erau pregătiți preoții de la Curtea de Argeș pentru oficierea unui Te Deum în în memoria strămoșilor lui Mihai I ?

10. Ce s-a întîmplat, la nivel de oficialități, între momentul plecării suitei regale de la aeroport și momentul instituirii barajului pe șoseaua spre Pitești ?

11. Pînă în prezent, posesorii unui pașaport danez — mai ales diplomatic — nu au avut nici o dificultate în obținerea unei vize de intrare în România direct la frontieră, în cazul în care nu aveau această viză dinainte. În situația fostului rege Mihai, care a prezentat un pașaport diplomatic danez în virtutea gradului de rudenie prin alianță cu regina Danemarcei ; regula nu a mai fost respectată. De ce ?

Aceste multe „de ce"-uri nu epuizează, fără îndoială, semnele de întrebare imediate asupra evenimentului din 25 decembrie 1990. Mai mult, ele deschid, pentru orice om care adoptă, fie chiar și temporar, poziția „gînditorului" lui Rodin, porți spre alte spații de interogare, desigur incomode.

1. Este sau nu valabilă decizia de abdicare din 30 decembrie 1947 ? Dacă nu este, date fiind circumstanțele în care acel act a fost semnat, înseamnă că Mihai I este Regele românilor și deci nu avea nevoie nici măcar de pașaport, ce să mai vorbim de viză, pentru a se întoarce în țara pe care a fost forțat s-o părăsească. Dacă este valabilă înseamnă că revolta populară din decembrie '89 nu a reușit să răstoarne comunismul ca sistem, de vreme ce se consideră legală o măsură impusă cu metode specifice. Oricare ar fi realitatea, actualii conducători ai României trebuie să ia o poziție clară în această privință.

2. Decizia din 22 mai 1948 privind retragerea **naționalității** (s.n.) române lui Mihai I și a familiei sale (care nu includea, oricum, la acea oră, nici pe soția și nici pe copiii săi) a fost dată de Consiliul de miniștri prezidat de Dr. Petru Groza (despre care „burghezii" spuneau că este „Petru Bumbac care a adus Groaza roșie în țară", aluzie deloc fină la unicul import palpabil în afara tancurilor rusești — bumbacul sovietic), pe baza unor decrete emise de Carol al II-lea în perioada dictaturii regale (1938—1940) și de mareșalul Ion Antonescu, în perioada foarte scurtă a „lunii sale de miere" cu legionarii. Este evident că naționalitatea nu poate fi retrasă. Un om se naște român, țigan, german, francez, algerian ș.a.m.d. și moare cu aceeași naționalitate, indiferent de **cetățenia** (s.n.) sa. Așadar, actul în sine este nul de drept, nemaivorbind de calitatea morală și legală a emitenților. În aceste condiții, sînt sau nu cetățeni români Mihai I și familia sa ?

3. La 30 decembrie 1947 s-a spus că poporul român a optat pentru forma de guvernămînt numită „republică populară". Cum ? S-a făcut vreun referendum ?

4. La 20 mai 1990 s-a spus că poporul român a optat pentru democrație sub forma unei „republici prezidențiale". Cum ? S-a făcut vreun referendum ?

5. Președintele actualului Senat a afirmat că venirea fostului rege a fost „un scenariu care a ieșit prost". Pe ce elemente s-a bazat ?

Și, în final, întrebări pentru noi înșine, dar și pentru alții :

1. Cui a folosit întîmplarea din 25 decembrie 1990 ? Autorităților FSN-iste actuale care au reacționat mai mult sau mai puțin prompt... la ce ? Lui Mihai I care a petrecut o noapte de Crăciun agitată ? S-a urmărit, oare, compromiterea ideii de monarh și monarhie ? Dacă da, n-ar fi fost mai... eficient să fie tratat ca un musafir, mai neobișnuit, e drept, și lăsat nu numai să-și viziteze mormintele strămoșilor, dar chiar invitat la Palatul Cotroceni ? Prin expulzarea intempestivă a fostului rege nu s-a ridicat, oare, un nou semn de întrebare cu privire la capacitatea actualilor guvernanți de a lua decizii corecte în situații deosebite ? N-ar fi exclus ca în urma incidentului cu pricina, numărul promonarhiștilor din România să crească simțitor, adică practic efectul invers decît cel dorit de autorități. Încă o dată, cui ar putea folosi toate acestea ? Nu știm, dar cu siguranță nu imaginii României în lume — acea imagine pe care tot încercăm să o dregem după „mineriadă". Căci, și dacă s-ar conveni că Mihai I nu este regele românilor, tot ar rămîne o violare a articolului 13 din Declarația Universală a Drepturilor Omului care prevede că „orice persoană are dreptul de a circula în mod liber și de a-și alege reședința în interiorul granițelor unui stat. Orice persoană are dreptul de a părăsi orice țară, inclusiv a sa, și de a reveni în țara sa".

2. Un bătrîn sfătos al nației române, apărut în chip de „conștiință revoluționară" după revolta brașovenilor din 1987, dar care uită că este unul din principalii artizani ai catastrofei comuniste care a dus țara și neamul de rîpă, a informat solemn — și de curînd — națiunea că „niște (alte) capete înfierbîntate vor cădea dacă România nu va obține statut de invitat la Consiliul Europei în ianuarie 1991". Îl întrebăm pe marele politolog : și dacă, iarăși, nu vom obține acest statut mult rîvnit ? N-ar putea fi de vină ambiguitatea asiduu cultivată de actualul regim ? N-ar putea fi de vină amînarea nepermisă a publicării raportului comisiei parlamentare asupra evenimentelor din 13—15 iunie 1990 ? Și tot noi răspundem : să fie liniștit domnul politolog. Vom obține probabil acel statut. Și după aceea ?

La încheierea ediției aflăm din comunicatul guvernului din 7 ianuarie a.c. că „s-au întreprins demersuri pentru a se facilita exregelui Mihai precizarea opțiunii sale față de redobîndirea cetățeniei române pe baza decretului nr. 137/1990, ceea ce, în cazul opțiunii pentru cetățenia română, ar elimina evident necesitatea vizei de intrare în țară".

Manuela Ștefănescu

Restituiri

Inaugurăm cu acest număr o rubrică în care vom publica portrete ale marilor oameni ai României moderne, care au contribuit la făurirea și consolidarea statului, dar despre care, în ultimele decenii, datorită absurdei mentalități comuniste, nu s-a putut scrie ori chipul lor a fost prezentat incomplet, iar acțiunile lor deformate. Generații întregi nu cunosc adevărul despre multe personalități din domeniile politic, economic, cultural, care au făcut față neamului nostru. Aducerea istoriei în drepturile sale — acesta este unul din scopurile acestei rubrici.

Carol I

Ion Bulei

Carol I a simbolizat pentru români materializarea uneia dintre doleanțele Divanurilor ad-hoc : principe străin dintr-o familie domnitoare europeană. Că a fost el și n-a fost Filip de Flandra (propus inițial de Locotenența domnească la 11/23 februarie 1866) sau altcineva cel care a întrupat ideea, lucrul e o întîmplare. Pînă la 27 de ani, Carol, cel de al doilea fiu al lui Karl Anton de Hohenzollern-Sigmaringen, habar n-avea ce destin îl aștepta. Se născuse la 8/20 aprilie 1839. Absolvise Școala de cadeți din Münster (1856), Școala de artilerie și geniu din Berlin (1857), audiase cursuri de literatură franceză la Universitatea din Bonn (1863). În 1866 era căpitan de cavalerie în armata prusacă și visa să ajungă general, cînd Ion Brătianu îi propune să se așeze pe tronul vacant al României. De ce un principe străin ? Și, mai ales, de ce dintr-o familie domnitoare din Apusul Europei ? Pentru că, la 1866, românii voiau să consolideze statul lor amenințat din nou cu dezmembrarea de imperiile vecine. Ei sperau că un principe străin dintr-o casă domnitoare din Apus, prin prestigiul și, de ce nu ? sprijinul familiei din care venea, le va putea fi de folos în dobîndirea deplinei independențe și păstrarea ei. Și, în momentele de criză din Europa anilor de domnie ai lui Carol I, calculul oamenilor politici români s-a dovedit exact.

În 1877, Carol I este principalul factor politic al țării care îndeamnă alăturarea României de Rusia în războiul acesteia contra Turciei (este comandantul armatelor româno-ruse care asediază și cuceresc Plevna), război care aduce deplina independență a României (proclamată oficial la 9 mai 1877) : în 1883, la îndemnul său, țara se alătură Triplei Alianțe printr-un tratat secret cu Austro-Ungaria, la care aderă Germania, în același an, iar în 1888 și Italia, tratat care face față cu succes amenințărilor expansioniste ale Rusiei (în 1878 aceasta reluase în stăpînire sudul Basarabiei, teritoriul României dintre Prut și Nistru). Regele se va strădui să mențină această alianță în ciuda tensiunii crescînde a relațiile cu Austro-Ungaria, datorată asupririi naționale a românilor din Transilvania și Bucovina, marea majoritate a locuitorilor acestor provincii. Intenția lui Carol I, ca de altfel a tuturor oamenilor politici români inițiați în sectoarele politicii externe, a fost să transforme această alianță într-o umbrelă protectoare pentru românii asupriți, ceea ce numai rareori s-a putut întîmpla. În 1913, Carol a intrat în cel de-al doilea război balcanic și a impus Tratatul de la București (iulie 1913), care consfințea României un rol preponderent în rîndul statelor balcanice. În sfîrșit, în 1914, Carol I a mai adus, e drept fără s-o vrea, un ultim serviciu țării, murind exact atunci cînd trebuia și lăsînd liberă alegerea unei alte opțiuni de politică externă, în acel moment singura în stare să satisfacă interesele românilor.

Și a mai fost un rost al aducerii unui principe străin pe tronul României : urmarea rivalităților pămîntene pentru domnie. Iar Carol I n-a avut favoriți sau favorite în România. Nici măcar prieteni n-a avut, ducînd preceptul lui Ludovic al XIV-lea — „n'avez jamais d'attachament pour personne" — dincolo de marginile sale. Afară de miniștrii săi, n-a onorat pe nici un român „nici cu confidențele și nici cu solicitarea sfaturilor lui" (formularea îi aparține lui I.G. Duca). Dacă a avut nevoie să se consulte intim, a făcut-o la începutul domniei lui cu tatăl său, iar mai apoi cu Iuliu Seculicz, un slovac supus austriac, și Basset, un elvețian destul de mediocru. Dar n-a prea avut motive să se felicite de serviciile acestor consilieri oculți. Primul l-a îndemnat să reziste curentelor democratice, cel de al doilea l-a vîrît, e drept, fără să o știe, în unele speculații false de Bursă. De unde se vede că mai cu seamă unui om de stat nici o exagerare nu îi este de folos. În toate domnia lui, Carol I a fost stăpînit mai mult decît de orice altceva de simțămîntul datoriei. Pentru el favoarea de a fi rege era de fapt o datorie. A fi rege era o meserie, dacă nu ca oricare alta, în orice caz mai responsabilă decît oricare. Din acest punct de vedere, domnia lui Carol I a fost foarte folositoare pentru țară. A asigurat stabilitate politică, care, la rîndu-i, a condiționat o muncă pașnică rodnică. În condițiile de relativă pace din Europa, micul stat de la Dunăre, proclamat regat la 26 martie 1881, a cunoscut sub Carol I o mare înflorire economică și culturală. Însă nefiind un adept al reformelor democratice mai largi, Carol nici nu le-a încurajat, preferînd să se sprijine mai cu seamă pe marii proprietari de pămînt, în al căror simț dinastic avea încredere. În acest fel, multe contradicții sociale au rămas nerezolvate în timpul său. Și uneori ele au izbucnit, cum s-a întîmplat în 1907, riscînd să pună în pericol tot esafodajul statal, cu atîta trudă construit.

Viața personală a regelui părea corectitudinea însăși. Niciodată nu întîrzia de la o întîlnire stabilită. Cînd oferea daruri de Crăciun, între ele nu lipsea un ceasornic. Voia să aducă aminte — și astfel — celor din preajma sa că punctualitatea era o regulă de viață și nu „un moft al neamțului". Cînd primea vizitatori la Peleș, și primea multi, el le vorbea de îndatoriri, de viață modestă. Reginei nu-i îngăduia vreun amestec în treburile politice. De altfel, Elisabeta nici nu se pasiona după astfel de treburi. Preocupările sale de artă populară românească, de muzică și de literatură îi absorbeau tot timpul. Salonul ei de la Peleș avea mereu oaspeți. La șezătorile organizate erau totdeauna chemați valoroși cărturari români și adeseori străini.

Carol I avea o mare dibăcie în a purta o conversație, în a o dezvolta prin întrebări și întorsături îndemînatice. Strălucea în discuții politice. Mulți diplomați străini în București au profitat de convorbirile cu el, dezvoltîndu-și înțelegerea problemelor balcanice sau europene. Goluchowsky, Achenthal, Bülow, Kinderlen-Wachter au ajuns mari la ei acasă poate și pentru că la București, ca miniștri reprezentanți ai țărilor lor, au găsit un mediu adecvat de formare.

În toată domnia lui, Carol I a fost un monarh constituțional. A avut un moment de ezitare, în 1870, cînd s-a gîndit o clipă să și abdice, întrebîndu-se a cui să fi fost vina că a ajuns pînă aici, „a mea care n-am cunoscut firea acestui popor, sau chiar a acestui popor care nu vrea să se lase să fie condus și nu știe să se călăuzească el însuși ?" Grație înțelepciunii oamenilor politici români, intenția a fost părăsită. Atunci cînd regele ar fi fost tentat să se impună mai hotărît, aceiași oameni politici i-au stat împotrivă, cum a făcut-o Lascăr Catargiu, de pildă, cu vorbele hotărîte : „Aiasta nu se poate, Majestate". Dar regele a știut, atunci cînd a voit-o, să se impună. Partide politice prea puternice nu-i conveneau și, de aceea, s-a amestecat în treburile lor interne. Nici partide politice prea multe nu i s-au părut necesare. Nu le putea „supraveghea" pe toate. De aceea, nici n-a încurajat apariția de noi partide. Nu-i era pe plac nici sporirea influenței unor oameni politici cu trecere. Pe un Take Ionescu, de pildă, incontestabil un mare talent politic al vremii, a refuzat să-l aducă prim-ministru, prefăcîndu-se că dă crezare zvonurilor lansate de adversarii acestuia, potrivit cărora ar fi avut gînduri republicane. Nu-i plăceau nici oameni politici independenți, cum a fost Petre Carp, care nu păstra toată deferența ce credea că i se cuvine, spunîndu-i totdeauna pe șleau ce gîndea. Pe de altă parte, regele a știut să aprecieze totdeauna valoarea constructivă în politică. Cu deosebire a apreciat pe doi oameni politici, pe Ion C. Brătianu și pe D.A. Sturdza. Carol I n-avea o cultură înaltă. Cultura lui se reducea mai mult la cunoștințe militare. Din acest punct de vedere era handicapat în contactul său cu oamenii politici români, mai toți foarte culți și cu mintea repede. Dar regele Carol I a avut asupra lor o incontestabilă autoritate. Căci avea un real talent de a cunoaște oamenii și de a le exploata slăbiciunile. Și așa s-a impus lumii politice românești, căreia i-a fost atîta vreme alături. A fost regele Carol un rege mare ? A fost un suveran cu adevărat necesar pentru români. Și memoria lui nu trebuie să stăruie în conștiința noastră doar prin palatul Peleș din Sinaia, ctitoria sa. El este al istoriei noastre, este o statuie distinctă tronînd intrarea noastră în modernitate și apartenența noastră la spiritul european.

apropierea noastră. Aceasta este în interesul întregii Europe, deoarece izolarea României ar fi, pentru Ungaria, o catastrofă. Noi avem nevoie ca vecin de o Românie democrată. Ne străduim pe toate căile să contribuim la aceasta, iar aliatul nostru în acest demers este Europa, care ne-a primit în Consiliul Europei, deoarece am răspuns unor criterii bine definite. În Consiliul Europei va fi primită și România, dacă ea va îndreptăți așteptările, dar numai atunci. Astfel încît există speranța că severitatea plină de duioșie a Europei va readuce România în Europa. Este maximum ceea ce putem face pentru minoritatea maghiară din România. Și este mai bine decît a o repeta la nesfîrșit. Pierderea simțului proporției reprezintă o mare eroare în politica externă", a spus T. Katona, citat de agenția ungară de presă „M.T.I.".

■

În legătură cu interviul dat de Tamas Katona, ambasadorul **Traian Chebeleu** a arătat că partea română consideră că nu din vina ei tratativele cu partea ungară n-au reușit.

„Un comentariu de ordin mai general care se impune — a spus Traian Chebeleu — este că MAE ungar nu trebuie să conteze pe ideea că între membrii guvernului român ar exista poziții diferite în ceea ce privește promovarea unei politici de bună vecinătate cu Ungaria sau că în România ar exista «forțe» care să ia decizii de politică externă «peste capul» Ministerului Afacerilor Externe". De asemenea, s-a subliniat că, „în ceea ce ne privește, noi nu ne «certăm» și nu avem nici de ce ne «certa» cu partea ungară. Ceea ce facem de la o vreme — cum de altfel, am și anunțat — este să luăm atitudine publică și să ne precizăm pozițiile și punctele de vedere față de acele declarații ale oficialităților ungare, care, după părerea noastră, nu prezintă în mod corect faptele sau contravin prevederilor cuprinse în documentele CSCE și principiilor unanim admise ale dreptului internațional".

S-a menționat că nu există o „problemă maghiaro-română" și că, în consecință între cele două țări nu este nimic de soluționat „în cadru european" și în nici un alt cadru. „Desigur — a spus Traian Chebeleu — nu sîntem naivi și știm că există forțe care ar dori să lase impresia opiniei publice internaționale și chiar guvernelor celorlalte țări, că între România și Ungaria ar exista «o problemă» la care «Europa» ar fi chemată să «arbitreze». Nu este aici locul să insistăm asupra motivației acestor strădanii. Este suficient să amintim de «arbitrajul» din 1940. Dacă asemenea strădanii se fac, nu înseamnă însă că între cele două țări ar exista vreo problemă de reglementat. Ceea ce există este o stare de tensiune, creată și întreținută artificial de partea ungară, inclusiv prin exploatarea dificultăților cu care România se confruntă în procesul de tranziție în curs către o societate democratică și pluralistă și către o economie de piață. Această stare de tensiune va trece atunci cînd partea ungară se va hotărî să respecte principiile raporturilor dintre state, înscrise în documentul CSCE".

S-a apreciat faptul că dl. Katona a găsit, în sfîrșit, că, „după Revoluția din decembrie, în România s-a produs un «fapt cu adevărat pozitiv» și anume «libertatea relativă a presei». Chiar dacă domnia sa consideră că acesta este „singurul fapt cu adevărat pozitiv după Revoluția din decembrie 1989», noi vedem, totuși, un progres în modul oficialităților ungare de a aprecia evoluțiile din România, pe care îl salutăm".

Reflecții despre politica externă azi

Virgil Nemoianu

Noi toți, washingtonienii de oarecare vechime, ne fălim cu o anume competență sau expertiză în politica mondială. Locuind și lucrînd în capitala celui mai important stat al lumii, ni se pare că, vrînd-nevrînd, absoarbem cîte ceva tot asistînd la parada de capete încoronate, de oameni de stat, de celebrități de tot soiul ce se perindă neîncetat pe aici, că asimilăm cîte ceva din avalanșa de informații și comentarii care se abate asupra noastră, că ne molipsim cu ceva știință de la experții, consultanții și demnitarii mijlocii sau înalți de care inevitabil ne ciocnim în inocente ocazii sociale, la mici petreceri, mese de seară, la conferințe sau la spectacole. Avem impresia că stăm în nu știu ce fotoliu de orchestră al istoriei, comod, privilegiat. Poate chiar să fie așa, dar cît beneficiem sau învățăm depinde de fiecare dintre noi. Oricum, de **păreri** nu ducem lipsă de fel pe aici : în această privință, Washingtonul seamănă destul de bine cu Bucureștiul. Iată deci că voi încerca și eu, conform uzanțelor băștinașilor, să spun cititorului cum ni se pare că s-a schimbat practica politicii externe în ultimele 2—3 decenii. Poate, cine știe, folosește cuiva.

Prima schimbare, pe care puțini o vor nega, cred, este una tehnologică. Modurile de comunicare au devenit atît de radicale și de atotpătrunzătoare, încît globul pămîntesc a suferit o masivă contracție în ultimele două decenii. Am ajuns să trăim într-o epocă a conștiinței de sine, a transparențelor, a autoreflexiei neîncetate, a contactelor simultane și fulgerătoare. Comunicarea e bruscă, ascunzișurile și înșelătoriile sunt tot mai anevoioase. A face un lucru și a-l observa în chiar procesul făptuirii au devenit lucruri simultane cu comentariul despre această acțiune și despre observarea ei. Consecința pentru diplomație ? Accentul pe secret e în continuă scădere, faptele ajung să se cunoască înainte de a fi înfăptuite, ca să zic așa. Celebră, elegantă, minciuna diplomatică pare din ce în ce mai desuetă, din ce în ce mai revolută. Suntem puși în fața unui paradox : în ziua de azi, cea mai bună tactică, cea mai subtilă șmecherie este... sinceritatea. Paradox numai aparent, căci diplomații cu adevărat abili s-au deprins iute să folosească în chip calculat propria sinceritate, propria transparență, propriile dezvăluirii, ca pe un soi de armă de mare eficacitate.

Schimbarea a doua, strîns legată de cea dintîi. Politica internă nu se mai poate decupla de politica externă. Cum spunea cineva, tortura, represiunea, dictatura nu mai fac parte din afacerile interne ale suveranităților naționale. În anii șaizeci nu era neobișnuit să vezi țări mici cu regimuri represive (printre ele și România), care să-și permită jocul acesta dublu : să acționeze ca factor pozitiv pe plan internațional, dînd în același timp dovadă de rigiditate și brutalitate pe plan intern. Americanii sunt cei care au lansat un alt tip de discurs istoric. Întîi în America Latină, apoi în Africa de Sud, în fine chiar și în Asia de Est (Filipine, Coreea de Sud), au împins spre deschidere și democratizare — uneori cu complicații și pierderi sensibile pentru ei, americanii — o serie de aliați și clienți. Procesul s-a extins, aceste atitudini practice și moduri retorice au fost preluate întîi de vest-europeni, apoi de lumea a treia și chiar de „lagărul socialist". În acest sens prăbușirea regimului ceaușist, poziția precară a administrației frontiste sunt consecințe nemijlocite ale unor noi moduri de percepție și de acțiune, în viața internațională : legătura directă între latura internă și latura externă a unei politici, factor calitativ nou, care în secolul 19 nu exista mai deloc, iar pînă spre 1965 juca cel mult un rol subordonat, poate nici măcar atît. Politica externă română de acum doi ani sau chiar și cea din ultimele luni pare a percepe numai vag această realitate nouă, și, mai ales, pare să aibă dificultăți serioase în a se desprinde de habitudinile învățate acum trei decenii.

Schimbarea a treia, și ea legată de cele anterioare : globalizarea. Jocul sferelor de influență, jocul taberelor înarmate ce se confruntă devin secundare, chiar dacă nu dispar cu totul. De aici două consecințe. Suveranitatea națională se relativizează, granițele devine poroase, ba însăși noțiunea de „stat-națiune" — atît de incontestabilă pînă în 1920, pînă în 1945 — e pusă sub semnul întrebării. Apoi jocul națiunii mici între națiunile mari, această acrobație giumbușlucară de tip Nastratin, — în care se specializase politica externă românească, de pildă acum cîteva decenii — devine caducă și irelevantă. Globalizarea aduce după sine un alt tip de politică externă, a jocului pe și **în** rețele multiple. O lume mult mai unificată cere rapiditate, atenție, debarasarea promptă de frazele sforăitoare, patetice și pompoase. (Germania și-a îndeplinit niște spectaculoase năzuințe adînc naționale odată cu unificarea, nu în ultimul rînd prin modul virtuoz în care a știut să mînuiască o tehnică a liniștirii, a modestiei, a eliminării spectaculosului retoric. Pe canalele televiziunii mondiale, la 3 octombrie, unificarea germană se plasa abia pe locul trei, în ordinea importanței știrilor : acest loc trei era o biruință majoră a diplomației germane.) În aceeași ordine de lucruri, a subtilității pedalate și mătăsoase, se numără și strategiile de creștere economică. Intrăm într-o eră a indiferenței. Nu capitalul vrea să cucerească piața, ca în secolul 19, ci piața are disperată nevoie de capital, se luptă pe toate căile să-l obțină. Ca să mai revin o dată la Germania, asistăm la un spectacol ironic. Zonele pe care acum 50 de ani violența militară căuta să le îngenunchie se luptă acum să-și cucerească tocmai statutul de interacțiune economică („dependență" ?) pe care acum o jumătate de

veac se luptau din răsputeri să-l evite. Germania și Europa Centrală, Japonia și Asia de Sud-Est — stările de lucruri prezintă analogii frapante. Mai aproape de locuința mea: observ o campanie întreagă în presa americană. Guvernul și forurile economice sînt insistent îndemnate să mai lase la o parte preocuparea cu îndepărtata și instabila Europă de Est și să se ocupe de investiții, mai promițătoare, mai interesante, în Mexic și în America Centrală. Sunt acestea tipuri neașteptate de competiție, care însă definesc liniile de forță ale democrației globalizate ce se conturează tot mai limpede în lume. **A patra schimbare.** Popoarele care au un număr mare de conaționali în afara hotarelor sunt net avantajate în lumea post-modernă și post-industrială. Israelul, Irlanda, Grecia, Italia — iată cîteva dintre acestea, dar într-un mod și mai decisiv, pe scara și mai largă, popoarele și culturile anglo-saxone și cele hispanice îndeplinesc cel mai bine condițiile de funcționare în situația globalizării. Dar chiar la proporții mai restrînse, este limpede pentru orice observator obiectiv că Ungaria culege, cu 30 de ani de întîrziere, roadele unei emigrații hemoragice post-revoluționare. Tinerii de atunci sunt astăzi, cu zecile de mii, cu sutele de mii, nume influente, persoane cu greutate, în nenumărate sectoare ale vieții economice sau intelectuale în toate țările Apusului. Polonia, la rîndul ei, beneficiază de decenii încoace de faptul că are o minoritate de mai multe milioane în afara granițelor țării. După cum oare cît de ignorant sau de naiv ar putea fi cineva pentru a susține că un Karol Wojtyla pe Scaunul Sfîntului Petru, un Sbigniew Brzezinski la cîrma politicii externe de la Washington au putut să **dăuneze**, iar nu să fie de mare și bună **folosință**, intereselor naționale ale poporului polonez, pe termen lung? În etapa nouă a relațiilor internaționale, România pornește clar dezavantajată, lipsindu-i o minoritate mai numeroasă risipită în toată lumea. (Iată un teren, mă grăbesc să adaug, pe care oameni rezonabili se pot găsi în rezonabil dezacord. Nu mi se par absurde îngrijorările în fața exodului masiv de tineret bine calificat din ultimele cîteva luni, din România. Încrezător însă în rezervele de inteligență ale românilor, aș sugera că riscul real al dezavantajelor pe termen scurt poate fi asumat în speranța unei viitoare adaptări mai bune la o ambianță globală schimbată, postmodernă. În schimb deplîng pierderile probabil iremediabile ale unor minorități, care au contribuit considerabil la însăși substanța vieții sociale și intelectuale din România, cum ar fi germanii, evreii și armenii.)

În sfîrșit o a **cincea schimbare** pe care o observ pare și ea legată de transformările tehnologice de o parte, de cele etice, pe de altă parte. Este vorba de modul de a-și alege conducătorii sau reprezentanții la care recurg națiunile mai mici. Octavio Paz, scriitor de primă mînă, recent laureat al Premiului Nobel, a fost multă vreme ambasador al Mexicului la Paris. Mario Vargas Llosa, scriitor de renume mondial, devine o figură majoră pe eșichierul politic al țării sale de baștină, Peru. Vaclav Havel concentrează cu maximum de intensitate simbolica voință de reînnoire a Cehoslovaciei — valoarea sa morală și literară îi permit să acționeze cu fantastică eficacitate ca reprezentant extern al țării sale. Havel și Walesa sunt primiți la Washington și în alte părți cu brațele deschise și cu onoruri regale. Tehnica mediatică stabilise de mai de mult pentru oameni de acest fel o pondere și un loc. Politica națională abilă a fost cea care s-a atașat la ei, a căutat să beneficieze de pe urma unui credit gata cîștigat, iar nu să intre în conflict cu el. Din nou, România este foarte, foarte departe de a reuși o astfel de performanță: nu se înțelege, pare-se, de loc că în lumea anilor nouăzeci politicul cîștigă abil subordonîndu-se nonpoliticului, iar nu stabilind față de el o relație de antagonism, ca să nu mai vorbim de violență.

Dacă sunt cît de cît adevărate observațiile de mai sus, îmi pun întrebarea în ce măsură sunt înțelese aceste realități la București, fie de către mînuitorii politicii externe românești, fie de către intelectuali, opoziție, sau populație în general? Din păcate, am impresia că foarte puțin. Retorica folosită la nivel oficial și aprobată în cercuri largi ale populației (poate de către majoritatea românilor), în măsura în care ea reflectează la aceste teme, este net contra-productivă și arhaică, mai rău, pare uneori concepută pentru a vătăma interesele țării. Lozincile bătăioase și oțărîte de tipul: „noi nu ne vindem țara“ sau „nouă să nu ne dea nimeni lecții de democrație“ stîrnesc întîi perplexitate, apoi zîmbete milos-condescendente în lume. Izolaționismul naționalist crează impresia unui anacronism hilar. **Curierul românesc** (fost **Tribuna României**, fost **Glasul patriei**) s-a schimbat prea puțin, deși este acum condus de respectatul și valorosul prozator Augustin Buzura. Cînd Soljenițîn face propuneri privind viitorul Rusiei Sovietice, Gorbaciov își exprimă dezacordul în chip articulat, respectuos, în tonurile conversației inteligente. Administrația fesenistă și numeroasele ei organe de presă par să fie cu totul incapabile să discute calm și argumentat alternativele unei politici externe sau interne: registrul comunicării cu românii din străinătate se întinde de la văicăreală la rățoială. În contrast, Ungaria, Polonia, Cehoslovacia par să fi înțeles fără întîrziere că minoritățile externe pot funcționa drept canale de legătură și chiar drept puncte de firească intersecție cu o lume de care fuseseră pînă atunci despărțite. Ele acceptă însă senin **diferența** acestor minorități externe și chiar se bucură de ea, ca de un lucru pozitiv, cum de fapt chiar și este, ele nu socotesc această diferență un pericol pentru un dezirabil monolitism. Ce-i drept, țările acestea au și renunțat, în linii mari, la ideea de monolitism, lucru care la București ar fi mai greu de observat.

Nici în materie de echipă diplomatică lucrurile nu stau cu mult mai bine. În ultimii 40 de ani, figuri cum ar fi — îi pun în ordine, și sunt convins că am dreptate, căci am putut să constat în mod direct aceste lucruri — Cornel Bogdan, Silviu Brucan, Mircea Malița au avut un impact real în America, erau bine cunoscuți, se bucurau de simpatie. La ora actuală singura figură oficială română „post-decembristă“ cu șansă de a se situa la același nivel, și cu bune sau chiar foarte bune realizări obținute în timp scurt este ambasadorul român la ONU, Aurel Dragoș Munteanu. În rest, figurile rămîn la fel de șterse ca în ultimii 20 de ani. La urma urmei, și printre diplomații și oficialii români din ultimii 20 de ani se mai întîlneau ocazional persoane înzestrate cu inteligență sau capacitate profesională. Însă chiar și cei mai reușiți dintre ei, ca să nu mai vorbim de marea masă — incultă, nemanierată, primitivă în gîndire și comportare, servilă și lipsită de inițiativă, fără cunoștințe de limbi și de culturi străine, mîndră de ignoranța ei în materie de politică internă a altor țări — erau subminați de mentalitatea suspiciunii și ostilității proprii relațiilor externe ale comunismului. În presa română citesc că reapar în anturajul șefului administrației feseniste figuri ale diplomației ceaușiste. Sigur, nimeni nu se poate bucura auzind astfel de lucruri. Dar pe mine mă îngrijorează mult mai mult persistența unor structuri de **gîndire** și de **comportare** care modelează raportarea României la lumea din afară. Nu-mi dau seama prea bine de aici, de unde sunt, dacă ar fi vorba de cauze ideologice, de provincialism și întîrziere, sau de elemente ce țin de echipă și personal uman.

O ultima observație, privind relațiile româno-americane. E greu de explicat cît mai limpede cititorului cîtă indiferență față de România domnește în America de Nord. În mai toate comentariile din România, fără deosebire de orientare sau de poziție pe spectrul politic, revin obsesiv mitul Yalta, mitul Malta. Nu pot face mai mult decît să-mi exprim convingerea că la Malta, de pildă, numele României n-a fost măcar pomenit, că nu i s-au rezervat acestui caz nici măcar niște biete cinci minute. La Washington, formularea „politicii românești“ (îmi vine să rîd cînd scriu aceste cuvinte, mi se par prea pompoase) revine eșalonului ministerial mijlociu, în cel mai bun caz. Numai înțelegînd lucid aceste realități concrete, amare sau nu, se poate formula realist o acțiune viitoare. Nu vreau deloc să spun că acest mod american de a aborda relațiile cu România nu a dus și la erori și vinovății chiar. Toate însă, cîte vor fi fost, au provenit nu din rea intenție, ci dintr-un soi de neglijentă plictiseală. În ultimii 40 de ani, cu toate zigzagurile și ciclicitățile ei, voința națională americană a fost dirijată spre altceva: spre încercarea de a bloca și a deconstrui comunismul fără a recurge la o violență de proporții apocaliptice. America s-a concentrat asupra modalităților geostrategice în care exercițiul autodeterminării popoarelor din Europa de răsărit, și din alte părți ale lumii, să poată din nou deveni o posibilitate realistă. Îngrădirea ofensivelor militare sau politice ale comunismului, menținerea unei societăți alternative bazate pe afluență și pe primatul persoanei umane, protejarea aliaților imediați — iată obiectivele care interesau America. Pare evident că liniile mari ale acestei strategii au dus la un remarcabil succes istoric. De la un punct încolo însă, viitorul fiecărei țări est-europene mai depinde și de însuși poporul ei propriu. Acest fapt atît de normal este însă privit de-a dreptul cu uluită neîncredere de mulți cetățeni români.

Considerațiile și reflecțiile mele sînt cele ale unui filolog și critic literar care știe prea bine că lecturile unui text (iar istoria contemporană poate fi privită tocmai ca un astfel de text) sunt totdeauna multiple, în cel mai bun caz complementare, dar adesea contradictorii. O lectură a faptelor istorice contemporane românești din chiar interiorul lor are multă autoritate, competență și plauzibilitate, dar poate fi și mioapă sau îngustă, tocmai din cauza apropierii prea mari de obiect.

O lectură mai distanțată și mai relaxată, cea propusă mai sus de pildă, va fi poate mai puțin vrednică de încredere, dar are și ea unele avantaje, care decurg tocmai din perspectiva mai largă și dintr-o anume blîndă și dezinteresată obiectivitate. Și apoi, să nu uităm că tocmai politica externă — domeniu prin excelență relațional — se ofilește și bolește în absența perspectivelor multiple.

Washington D.C., noiembrie 1990

Virgil Nemoianu este profesor de literatură engleză și comparată și director al Programului de Literatură Comparată la Catholic University of America (Washington DC). Doctor al Universității California, în 1971, București, Londra, Cambridge, a predat la universitățile din Berkeley și Cincinnatti. A publicat mult, unele din cărțile sale fiind premiate. Colaborează la emisiunile în limba română ale posturilor de radio Vocea Americii și Europa Liberă și publică articole despre cultura română și situația socio-politică a României în reviste și ziare de largă circulație.

Proces comunismului?

Cu cîteva zile înaintea sfîrșitului anului trecut a surprins — să folosim un eufemism! — o declarație larg difuzată a ministrului de justiție, dată în numele primului ministru al Guvernului român. Se spuneau în acea declarație o seamă de lucruri pe care orice bun român nu putea decît să le salute: deși se împlinise un an de la revoluția din decembrie 1989, care a condus la înlăturarea comunismului și a dictaturii ceaușiste, așanumiții teroriști se află în continuare printre noi, anonimi și în deplină libertate; poporul român are dreptul să-i știe pe toți cei care (conducători ai fostului partid comunist, ai organelor de stat, ai securității), acaparînd puterea politică prin fraudă, au folosit-o în mod abuziv sau chiar criminal, au trimis în judecată, condamnat, întemnițat sau ucis oameni nevinovați, au încurajat delațiunea, minciuna și corupția, au batjocorit tradițiile și istoria acestui popor; deși șansele aflării adevărului se micșorează pe zi ce trece, poporul are dreptul să-l știe, iar organele de anchetă penală au datoria să stabilească aportul fiecărei persoane la dezastrul țării și la încercarea de reprimare a revoluției; mai ales ,nu poate exista liniște cîtă vreme cei vinovați de dezastrul economic, politic, social și cultural al țării (deci vina pentru ce au făcut timp de peste 40 de ani și nu într-o zi, prin participarea la o ședință) sînt printre noi, nepăsători, în afara oricărei răspunderi. Pentru toate acestea, primul ministru a cerut organelor procuraturii să ducă pînă la capăt descoperirea și trimiterea în judecată a tuturor celor care s-au făcut vinovați față de poporul român, atît în timpul regimului comunist, cît și în timpul revoluției; renașterea țării, reconcilierea națională, restituirea în lume a imaginii adevărate a României nu pot fi concepute fără aceasta.

Toate aceste cerințe de bun simț care depășesc dorința de a afla răspunsuri la întrebările privind evenimentele din decembrie 1989 și care înseamnă, în fond, un proces deschis comunismului, sînt exact cerințele opoziției extraparlamentare, atît de hulită de luni de zile de apropiații puterii. Din primele momente de după căderea dictaturii s-a spus (și au acceptat-o inclusiv forțele puterii provizorii) că țara are nevoie de schimbări profunde și radicale, că totalitarismul poate fi evitat numai printr-o abordare complet diferită a realității, că democrația pe care o dorim implică simultan schimbări de mentalitate (mult mai greu de obținut) și de persoane. Anul de după decembrie 1989 a fost marcat, incontestabil, de multe schimbări, dar și de neîmpliniri majore, printre acestea poate cea mai de seamă fiind imobilismul structurilor, fără a căror modificare orice proces democratic se transformă în simplă cosmetică. Nici unul din evenimentele majore ale anului n-a fost explicat încă, deși — pentru o mare parte a populației — culpabilitatea morală este în afara oricărei discuții. Tot mai mulți sînt cei care, dezamăgiți, afirmă că idealurile revoluției nu s-au împlinit. Tot mai mulți sînt cei care au sentimentul acut că o minciună a fost înlocuită cu o altă minciună. Chiar și reprezentanți ai puterii admit că țara trece printr-o criză morală profundă. Cauza pare să stea în convingerea că nu există o dorință reală din partea forțelor puterii de a înlocui structurile comuniste, așa cum nu a existat o dorință reală de a supune unei analize lucide vreunul din evenimentele anului și revoluția însăși, oricare ar fi fost implicațiile. Pe acest fundal, criza economică în care se zbate țara se manifestă violent. Întîrzierea unor reforme, introducerea altora fără consultări prealabile, liberalizarea prețurilor realizată într-un mod care o transformă în simplă scumpire ș.a. — toate generează resentimente față de guvern, direct răspunzător de aplicarea reformelor, și dorința unei „răfuieli". Dezamăgirea fundamentează, în fapt, protestul, ieșirea în stradă și cererile de demisie.

Declarația dată în numele primului ministru referitoare la un proces deschis comunismului pare să fie un răspuns la acest lanț, în ideea dezamorsării principalei nemulțumiri. De ce apare însă acest răspuns atît de tîrziu? de ce apare pur și simplu? (prima oară ideea a fost menționată de premier la mitingul partidului pe care îl conduce, la 20 noiembrie.)

În primele luni ale guvernării (de după alegeri), premierul a obținut, în mod evident, un mai mare credit din partea populației. Pentru evenimentele din iunie — care au avut drept consecință izolarea diplomatică și marginalizarea economică a țării — poartă o răspundere președintele, oricîte distanțări s-au încercat ulterior. Chiar o „eminență cenușie", precum dl. Brucan, declara, la sfîrșitul lunii august, că „un cap trebuie să cadă" în cazul în care nu se inițiază un dialog cu opoziția și țara va rămîne izolată de restul comunității internaționale.

Între timp, președintele și-a extins prerogativele: a devenit șeful Consiliului Suprem de Apărare a Țării; poate prezida (și deci influența) ședințele guvernului; este singura persoană căreia serviciul de informații îi dă socoteală. În plus, în ciuda contestării din partea unei părți a populației, el se bucură de sprijinul altei părți, se pare mult mai numeroasă. Criza economică și liberalizarea prețurilor au diminuat creditul inițial al premierului. Un guvern — în sarcina căruia cad treburile curente și administrarea ieșirii din criză, dar care poate fi făcut răspunzător mult mai ușor de toate neîmplinirile — este infinit mai vulnerabil. Cele mai multe din nemulțumirile de ordin economic au țintit, de aceea, guvernul; sindicatele, în protestele și grevele lor ,au cerut demisia acestuia. Nu a președintelui. Demersul întreprins de dl. Radu Câmpeanu, la jumătatea lunii decembrie, viza înlocuirea guvernului cu unul de coaliție; iar discuțiile le avea cu președintele, nu cu premierul. Parcă înțelegînd primejdia, dl. Brucan reapare susținînd că actualul guvern este cel mai bun pe care îl poate oferi țara în acest moment.

Ce obține nu atît guvernul, cît primul ministru prin cererea de a deschide un proces comunismului? În primul rînd, răspunde opoziției, atît parlamentare, cît și extraparlamentare. În al doilea rînd, își poate spori popularitatea asumîndu-și ceea ce n-a făcut vreme de un an: promovarea idealului revoluționarilor din decembrie. În al treilea rînd, deviază nemulțumirile și atacurile de ordin strict economic, sugerînd că multe din neîmpliniri se datorează imobilismului promovat de aceia care au acționat și profitat și înainte de decembrie '89; ca și cum nu guvernul i-ar fi menținut în funcții! În al patrulea rînd, devine stegarul aripii reformatoare, înclinată spre social-democrație, din cadrul FSN, a cărui apropiată convenție ar putea aduce scindarea despre care se vorbește de mai multă vreme. În sfîrșit, în ochii străinătății ar constitui un atu în plus. Un premier cu atîtea noi atû-uri nu mai poate fi atît de lesne înlocuit...

Doar aceasta să fie miza procesului comunismului cerut de primul ministru prin demersul său?

Stelian Țurlea

Un semnal de alarmă

Andrei Pleșu, ministrul culturii, și-a înaintat la un moment dat demisia. Deși, într-un interviu televizat, acesta a atras atenția că decizia sa nu trebuie interpretată politic și, ulterior, a și revenit asupra ei, semnificațiile politice există și nu pot fi trecute cu vederea.

În primul rînd, dl. Pleșu, declinîndu-și opțiuni promonarhice, a specificat, însă, că nu se poate considera părtaș la hotărîrea luată, în numele guvernului, în ce privește vizita, în țară a fostului rege, în măsura în care nu a fost cîtuși de puțin consultat în adoptarea respectivei hotărîri. Problema ridicată de dl. Pleșu are, deci, implicații cu mult mai largi, confirmîndu-se de la sursă ceea ce de fapt se bănuia, că practicile din trecut sînt continuate cu alți actori, e drept ceva mai fotogenici.

În al doilea rînd, ceea ce dl. Pleșu a apreciat ca un lucru nefiresc este faptul de a se prezenta drept ale guvernului decizii care nu sînt luate în plenul acestuia; dacă le-a adoptat doar cineva anume, trebuie precizat cine. În această privință, a obținut se pare cîștig de cauză, ceea ce a și determinat retragerea demisiei. Problema are, credem, și o viză specifică, legată de împrejurarea actuală că hotărîrile guvernului sînt aduse la cunoștință, în numele acestuia, de un purtător de cuvînt, care, obișnuit, o perioadă îndelungată în trecut, cu excesul de zel pentru a fi pe placul șefilor, o cam dă acum, chiar foarte des, cu bîta în baltă, ajutat fiind copios în aceasta de absența cu totul remarcabilă a simțului măsurii care să-l ferească de pericolul de a cădea în ridicol. Este, desigur, dificil pentru cineva care are dimensiunea și valoarea cuvintelor — și cu atît mai dificil pentru un ministru asupra căruia apasă și responsabilități politice — să se asocieze expresiilor folosite de actualul purtător de cuvînt guvernamental, cu atît mai mult cu cît nu se știe dacă acesta reproduce pur și simplu aprecieri ale superiorului ce a luat decizia sau a mai adăugat și el însuși încă ceva, așa ca să apară cît mai zelos. Au fost, neîndoios, greu digerabile, chiar și pentru mulți factori politici guvernamentali, considerațiile aventuriste și jignitoare ale purtătorului de cuvînt guvernamental că ex-regele Mihai ar fi dovedit încă o dată disprețul pe care l-a

manifestat dintotdeauna față de poporul român. În orice caz, într-o paranteză fie spus, dacă primul ministru dorește într-adevăr să fie discreditat, nu putea găsi un personaj mai nimerit care să contribuie la aceasta decît actualul purtător de cuvînt guvernamental.

În sfîrșit, este probabil ca demersul domnului Pleșu să fi intervenit la capătul unor acumulări, episodul „regal" fiind doar picătura sau pretextul cererii de demisie. Îl cunoaștem pe dl. Pleșu ca om de cultură. Nu sîntem competenți în a-i aprecia capacitățile de ministru. Dar dl. Pleșu este practic singurul dintre foștii disidenți rămași în structurile actuale de putere. Mulți dintre aceștia, care s-au retras mai demult, i-au reproșat colaborarea cu puterea. Dl. Pleșu s-a apărat argumentînd că, în promovarea crezului pe care l-au împărtășit împreună, se consideră mai util implicîndu-se decît dezimplicîndu-se, respectiv acționînd dinăuntru, unde glasul său poate fi eventual ascultat, și nu dinafară, de unde părerea contrară nu are de fapt vreo șansă de a fi avută în vedere. Dl. Pleșu este poate pentru guvern un incomod, dar constituie și unicul dintre foștii disidenți cu care acesta poate defila ca semn că ruptura în societatea românească n-ar fi completă. O ruptură care se manifestă între diferite pături sociale și îndeosebi în rîndurile intelectualității. Avînd cauze complexe, această scindare nu a putut fi decît încurajată de diferențierea pe care puterea a promovat-o vorbind constant de „intelectualitatea tehnică" (menționată întotdeauna separat) și de „o anumită parte a intelectualității" care, alegînd opoziția, este contestată ca elitistă și chiar suspectată de a nu dori binele țării. Desigur, pentru a prelua însuși cuvintele d-lui Pleșu, nu este deloc o „catastrofă" că un ministru reclamă retragerea din guvern, dar cererea de demisie, chiar dacă retrasă ulterior, constituie un semnal de alarmă cel puțin din punctul de vedere al adîncirii diviziării în societatea românească.

Ilie Șerbănescu

Reguli ale jocului politic

În cadrul emisiunii TV „Opoziția" din 4 ianuarie 1991, Partidul Național Liberal a difuzat un montaj de sunet și imagine al cărui conținut denigrator la adresa președintelui țării, depășind regulile vieții politice civilizate și chiar ale bunului simț, a stîrnit protestul imediat și firesc al biroului de presă al președinției și al Colegiului director al Frontului Salvării Naționale și a fost urmat de o scrisoare deschisă adresată de președintele României președintelui P.N.L. Comparațiile sugerate între actualul președinte al țării, fostul dictator răsturnat în decembrie 1989 și acela care au impus totalitarismul comunist în România echivalează cu coborîrea propagandei politice pînă „la nivelul derizoriu al calomniei și insultei penibile, care, chiar dacă ar putea fi pusă pe seama lipsei de experiență și de maturitate politică, nu este de natură să ajute la promovarea climatului necesar dialogului politic" (din comunicatul biroului de presă al președinției). Faptul este surprinzător în sine, după lunile de viață politică și parlamentară, mai mult sau mai puțin agitată, în care fiecare continuă să învețe democrația. Dar este surprinzător și prin aceea că încalcă cerințele jocului politic civilizat, între altele a respectului față de celălalt, fie el și adversar — adică a unui principiu pentru observarea căruia s-a pronunțat permanent însăși opoziția în ansamblul ei. Răspunderea pentru acest gen de emisiuni prezentate în numele partidului nu poate fi declinată de liderii acestuia. Pe de altă parte, ea mai adaugă un motiv de tensiune unei vieți politice și așa destul de agitate, eventualele replici de o duritate echivalentă aparîndu-le unora ca justificate și alimentîndu-se, astfel, considerațiile că opoziția este vinovată de deteriorarea climatului politic, de absența decenței în dezbateri, de exagerările care divizează societatea.

Un lider precum președintele PNL nu putea să nu întrevadă toate aceste reacții și consecințe. Și, atunci, cum se poate explica prezentarea pe postul național a unei asemenea emisiuni? Desigur, liderul liberal și oricare alt lider sau membru al unui partid politic au libertatea de a avea propriile lor păreri, inclusiv despre președintele țării. Dar liderul liberal este acela care, în urmă cu mai puțin de o lună, s-a angajat în discuții cu dl. Iliescu în vederea alcătuirii unui guvern de uniune națională. Să înțelegem că reacția de acum este urmarea faptului că nu a obținut ce a dorit atunci? Demersul acela a fost inițiat pe cont propriu, fără un mandat din partea opoziției, deși s-a sugerat că se vorbește în numele ei (doar cu puțin mai înainte se crease Convenția națională pentru instaurarea democrației); această sugestie a stîrnit, de altfel, și protestul țărăniștilor. Rezultatul nu a fost cel dorit de dl. Cîmpeanu, dialogul urmînd să continue, cu reprezentanți ai opoziției în ansamblu. Dar pentru opoziție demersul independent al liderului liberal și condițiile desfășurării sale au produs cel puțin o stare de confuzie. În cadrul diviziării marcate a societății românești actuale se pare că în rîndurile opoziției liberalii au pierdut teren în comparație cu țărăniștii și chiar cu Alianța Civică. S-ar părea, astfel, că problema principală aici se află: liberalii doresc să recîștige o poziție, un teren trecute la activul celorlalte forțe ale opoziției care și-au manifestat protestul față de starea de lucruri din țară în alt mod decît liberalii și s-au delimitat, mai mult sau mai puțin explicit, de demersul acestora (să nu uităm că nu puțini au pus acest demers pe seama nerăbdării de a obține puterea). Dar duritatea mesajului liberal nu poate avea decît un efect contrar celui dorit și reamintește de intransigența unui spot publicitar din timpul campaniei electorale în care se cerea alungarea (la un moment dat chiar uciderea) comuniștilor, inabilitate politică ce a îndepărtat, și atunci, o seamă de alegători de acest partid. Jocul politic are o seamă de reguli ce refuză abordări care, prin intransigența și caracterul lor denigrator, închid porțile dialogului, singura cale de găsire a unei soluții pentru ieșirea din criză.

S. Ț.

Un interviu straniu și remarcile pe seama lui

În penultima zi a anului trecut, în ziarul budapestan „Nepszabadsag" (fostul organ al partidului comunist), a apărut un interviu cu secretarul de stat cu probleme politice la MAE al Ungariei, Tamas Katona, în care el s-a referit, între altele, la o recentă declarație a Ministerului de Externe maghiar privind relațiile ungaro-române.

În mod firesc, afirmațiile oficialității ungare, unele dintre ele foarte surprinzătoare chiar pentru bunii cunoscători ai problemei, au fost comentate de purtătorul de cuvînt al MAE al României, ambasadorul Traian Chebeleu, la prima sa conferință de presă pe 1991.

Reproducem mai jos principalele declarații din interviul din ziarul „Nepszabadsag", în relatarea agenției „MTI", cît și principalele remarci făcute de purtătorul de cuvînt al MAE al României, astfel încît cititorii să fie cît mai corect informați și să aprecieze faptele în deplină cunoștință de cauză.

„Considerăm că este important ca relațiile ungaro-române să nu fie apreciate global — a declarat **Tamas Katona** în interviul său. Convorbirile noastre diplomatice din ultima perioadă nu au fost încununate de succes și aceasta nu din vina noastră. Dar trebuie observat că în România acționează nu numai forțe care influențează politica externă (uneori trecînd peste decizia MAE). Noi avem și alte relații și ele sînt foarte promițătoare. De exemplu, dăm o înaltă apreciere faptului că am reușit să încheiem cu România un acord militar deosebit de bun. Dăm o înaltă apreciere sprijinului acordat de delegația română în cadrul consultărilor de la Viena, în ceea ce privește propunerea «eretică» a Ungariei de a se stabili cantitatea de armamente separat pentru fiecare țară. Căutăm în România mîini pe care să le putem strînge.

Sîntem două națiuni mici, intercorelate. Lumea va rîde de noi, dacă nu vom reuși să trăim în bună înțelegere. Lumea nu dorește să fie arbitru în problema ungaro-română. Ea trebuie rezolvată de noi înșine, pe cît posibil în cadrul european și la nivel european. Cred că această declarație cu totul nouă, în ceea ce privește tonul său, va putea contribui la

Uniunea Sovietică

Sibilinicul avertisment

În legătură cu demisia lui Eduard Șevardnadze se fac, în continuare, presupuneri. Care să fie resorturile, cauzele reale care au dus la declanșarea ei ? Ea — se știe — a surprins prin momentul ales pentru a fi anunțată și a șocat prin motivația sa. Să rememorăm : a fost solicitată, pe neașteptate, în cadrul celui de-al 4-lea Congres al Deputaților Poporului al U.R.S.S., fără ca Eduard Șevardnadze să se fi consultat, în prealabil, asupra intenției sale cu colaboratori apropiați ori factori de decizie din eșalonul superior ; a invocat întreprinderea pasului ca urmare a „ofensivei dictaturii".

Ce fel de dictatură și din ce parte ar putea proveni ea — n-a mai spus ministrul de externe, lăsînd, prin avertismentul său sibilinic, cîmp larg celor mai diverse speculații.

Ar fi, poate, tentantă, cunoscînd măiestria dobîndită de Kremlin în întortochierea firelor politicii pentru a-și atinge țelurile, teoria vehiculată de un comentator al agenției „TASS". Anume că demisia lui E. Șevardnadze ar fi, de fapt, o manevră aprobată de Mihail Gorbaciov, în vederea ralierii unor voturi din partea „dreptei" (care insistase de mai multă vreme asupra retragerii ministrului de externe), fără de care nu ar fi fost posibilă constituirea majorității de două treimi din sufragiile participanților la congres pentru sporirea prerogativelor prezidențiale. Se împușcau, așadar, doi iepuri cu un singur foc : avea loc o dezbinare a conservatorilor, respectiv a „dreptei", dar și o intimidare a „stîngii", acesteia demonstrîndu-i-se că „jocul de-a democrația" comportă pericole mari („vine dictatura") și ar fi mai rațional, pentru binele ei, să-l sprijine pe președinte.

Toate bune și frumoase, dar nu trebuie scăpat din vedere faptul că Șevardnadze este, practic, a treia „victimă reformistă" a presiunii conservatoare din ultimele luni, solicitarea demisiei sale intervenind după ce ministrul de interne liberal, Vadim Bakatin, a fost obligat să-și părăsească funcția, locul său fiind luat de conservatorul Boris Pugo, în timp ce intelectualul radical Alexandr Iakovlev a fost împins spre zone politice periferice. Se poate acorda, deci, credit teoriei vizînd o „manevră" de culise prin sacrificiul unor pioni de bază ? În plus, Șevardnadze nu este numai unul din cei mai apropiați colaboratori ai președintelui Gorbaciov, ci și o figură-cheie în cadrul proceselor de reforme sovietice care au schimbat harta politică a Europei. Or, plecarea sa, dincolo de impactul eventual dorit în plan intern, dacă ar fi fost vorba de o „manevră", ar fi trebuit considerată și din punctul de vedere al continuării credibilității politicii externe promovate de Moscova, concluzia indubitabilă fiind că, în momentul delicat al posibilității izbucnirii unui conflict de proporții în Golf, aceasta din urmă nu poate avea loc decît prin menținerea lui Șevardnadze ca titular al afacerilor externe.

O altă părere este exprimată într-un comentariu al BBC : E. Șevardnadze ar fi decis să demisioneze apreciind că președintele Gorbaciov cedează presiunilor armatei și forțelor dogmatice din cadrul partidului și că nu mai ține situația sub control. Concluzia la care ar fi ajuns ministrul de externe este că legile ce acordă prerogative nelimitate șefului statului sovietic nu-l vizează în realitate pe Gorbaciov, ci că armata și forțele conservatoare pregătesc o lovitură de stat și aducerea omului lor în fruntea țării.

Și alte comentarii de presă subliniază existența presiunilor din partea conservatorilor, a armatei, a structurilor P.C.U.S. asupra lui Mihail Gorbaciov, din partea a ceea ce este, deci, denumit „dreapta", dar și din partea „stîngii", a reformatorilor înșiși.

De remarcat, de asemenea, că presiunile se exercită și în legătură cu politica externă, un puternic bloc al conservatorilor — fracțiunea aripii de dreapta „Soiuz" — propunînd un proiect de rezoluție prin care se cere ca parlamentul să-și asume prerogative de a controla politica externă a Kremlinului în criza din Golf. „Durii" sovietici — scria agenția „Reuter" — alarmați de ceea ce au apreciat ca o înclinare a Kremlinului spre Vest, se opun din toate puterile unei posibile implicări militare sovietice împotriva Irakului, un vechi aliat militar și politic.

Atare indicii ridică, firesc, nu doar întrebări privitoare la viitorul proceselor democratice amorsate de perestroikă, dar și în legătură cu eventuale noi orientări în politica externă. Pentru că, în pofida tuturor asigurărilor date de Mihail Gorbaciov, în sensul că nimic nu se va schimba, oficialități aparținînd partidului comunist sau grupului „Soiuz" lasă să se înțeleagă că succesorul lui Șevardnadze va adopta o linie mai dură față de Vest, conservatorii și militarii reproșînd ministrului de externe demisionar că „a slăbit puterea țării", că a „lăsat-o fără aliați". „Sînt convins că tratativele cu Statele Unite ar fi putut și ar fi trebuit să fie conduse într-o manieră care să apere cu mai multă principialitate interesele Uniunii Sovietice", a declarat unul dintre conducătorii grupului „Soiuz", colonelul Nikolai Petrușenko, în fața Congresului. „Am, de asemenea, mari îndoieli cu privire la hotărîrea de a ratifica sau nu înțelegerile (referitoare la unificarea Germaniei) în forma redactată și semnată sub conducerea tovarășului Șevardnadze", a adăugat el. Săptămînalul „Novoe Vremea" scria, în același timp, că retragerea lui Șevardnadze este „un semnal clar adresat lumii că politica de reducere a armamentelor, de cooperare și acțiuni conjugate a luat sfîrșit".

Pentru deblocarea în fața presiunilor a impasului guvernării, Mihail Gorbaciov a solicitat puteri sporite. Unul din amendamentele la Constituția U.R.S.S., adoptat la Congresul Deputaților Poporului, consolidează instituția șefului de stat, președintele avînd, acum, drept de anulare a deciziilor ministeriale, precum și a rezoluțiilor consiliilor de miniștri din republici. De asemenea, prin noua structură a puterii executive, el va putea să influențeze practic toate sferele vieții politice și să prezideze direct cabinetul ministerial.

Guvernare fermă, deci, care — scria agenția „Reuter" — nu se află departe de temuta dictatură. Temerile sînt exprimate mai deschis în republicile care și-au declarat independența și suveranitatea, considerîndu-se că noul „stil" i-ar putea „convinge" și pe cei ce nu doresc sau șovăie, să semneze noul tratat unional propus de Mihail Gorbaciov și ale cărui principii au fost adoptate de Congresul Deputaților Poporului. Simptomatice par a fi, în această direcție, amenințarea lui M. Gorbaciov cu utilizarea întregii forțe a atribuțiilor sale în cazul în care liderii Republicii Moldova și ai grupurilor minoritare nu acționează pentru ca, într-un interval de 10 zile, să pună capăt conflictelor, ca și creșterea tensiunii în republicile baltice prin acțiuni vizînd, se pare, crearea unei situații de natură să impună „administrația prezidențială" de la Kremlin. Recent, de exemplu, unități din trupele speciale ale ministerului de interne sovietic au pătruns cu forța în imobilul din Riga unde se află tipografia C.C. al P.C. Leton. Acțiunea a provocat protestul energic al guvernului Letoniei. O acțiune similară a avut loc la Vilnius, capitala Lituaniei. Aici, președintele Vitautas Landsbergis a cerut Lituaniei să se pregătească de „rezistență" în cazul introducerii stării de urgență în republică. „Există, a spus el, semne că se pune la cale o asemenea hotărîre". În același timp, a declarat V. Landsbergis, „se încearcă ca, prin amenințări cu vărsare de sînge și aplicarea forței, să fie impus tratatul unional".

Semnalul a fost, deci, dat (prin gestul lui E. Șevardnadze) la adresa pericolelor ce amenință perestroika. El trebuie luat în serios — sînt de părere toate oficialitățile care au luat, peste hotare, poziție privind demisia — pentru că atestă gravitatea momentului, punctul critic în care au ajuns reformele democratice în U.R.S.S. Merită, credem, a cita interviul pe care Eduard Șevardnadze l-a acordat săptămînalului „Moskovskie Novosti", ridicînd, puțin, vălul. A renunțat la funcție, declară el, deoarece nu a putut tolera folosirea forței pentru restabilirea ordinii în țară. A lăsat să se înțeleagă că el nu a putut sprijini măsurile punitive, inclusiv conducerea pe baza unor prerogative prezidențiale sporite în locurile unde au loc tulburări. „Cred că dacă țara nu poate fi salvată din criză, dictatura va fi inevitabilă... Dramatizez ? Nu, nu cred", a afirmat șeful diplomației sovietice. „Auzim adesea ideea că ordinea și disciplina sînt indispensabile. Ele sînt absolut indispensabile. Dar, din păcate, în mintea multora disciplina și ordinea sînt asociate cu folosirea forței. Nu cred că acordarea de împuterniciri sporite președintelui sau oricare alte măsuri punitive, indiferent de obiectivul lor, ar putea reprezenta mijloace de rezolvare a problemelor noastre curente". „Nu, nu în dictatură trebuie căutată soluția, ci în crearea unei ordini elementare, în cadrul democrației și legalității"...

Vasile Crișu

Criza din Golf

Numărătoarea inversă

fără a forța prea mult lucrurile, se poate face o clasificare a statelor implicate în conflict direct sau indirect, cel puțin deocamdată. Criteriile sînt gradul de implicare, în funcție de interesele fiecăruia, posibilitățile de reacție la diversele provocări și dimensiunea consecințelor imediate ale unui posibil război. Astfel, îi putem identifica pe **„duri"** (SUA, Irak, Israel), inflexibili și puternici, avînd de pierdut sau de cîștigat enorm ; **„moderații activi"**, aparent echidistanți față de miza conflictului, mai deschiși spre dialog, foarte dinamici, dar fermi din punct de vedere diplomatic, fără a exclude opțiunea militară (au trimis trupe în Golf) (Piața comună, Egiptul, Siria, Arabia Saudită, Libia) ; **observatorii**, aparent detașați de evoluția evenimentelor, dar nu indiferenți față de consecințele lor (URSS, Iran, Turcia) ; **victimele neputincioase** (Iordania și țările Europei de Est). Dacă aceasta ar fi relația „statică" dintre participanți, dinamismul legăturilor lor poate fi pus pe seama opțiunii pentru una din cele două variante de abordare a problemei : una de a internaționaliza conflictul sau măcar de a-i conexa și alte „cauze" și cealaltă de a-l trata simplu, ca pe un abuz ce trebuie pedepsit rapid și exemplar.

„DURII". Statele Unite. Reacțiile oficiale americane sînt fără echivoc. Se discută de pe poziții de forță. Oscilînd între pesimism și optimism cu privire la rezolvarea pașnică a conflictului, demnitarii de la Washington au acceptat mai demult ideea unei întîlniri la nivel înalt irakiano-americane. Mai mult decît atît. După o primă propunere venită de pe malurile Potomacului și negociată prin intermediari aproape o lună, o a doua la 1 ianuarie limpezește lucrurile și fixează o dată și un loc : 9 ianuarie, Geneva, unde se vor întîlni James Baker și Tariq Aziz. Deși acesta din urmă și-a dat acordul imediat (chiar dacă, se pare, fără un entuziasm deosebit), premisele dialogului sînt sumbre. „Fără negocieri", a afirmat președintele Bush, deși „întîlnirea dă oarecare speranță", în timp ce ambasadorul irakian la ONU a informat că „va trebui să fie discutată cu acest prilej și problema palestiniană". La ora închiderii ediției noastre abia urmau să aibă loc aceste convorbiri ale ultimei șanse. Greu de anticipat rezultatul lor. În acest timp, soldații americani sînt pregătiți pentru orice eventualitate. Vor primi în curînd întăriri, mai ales avioane și tancuri de asalt. Fără compromisuri.

Irakul. La 30 noiembrie, Bagdadul a respins oficial „ultimatumul dat de ONU", amintind că „nu va ceda în fața aroganței și terorismului pînă la adoptarea unui criteriu unic pentru soluționarea ansamblului problemelor din regiune". Înconjurat de dușmani în interior și în afara granițelor țării, liderul irakian încearcă să se elibereze de presiunea externă, dar în egală măsură și de cea internă. Demersul său este cu atît mai dificil cu cît regimul pe care îl conduce cunoaște ceea ce experții numesc alienarea puterii. Opoziția îndeamnă la revoltă populația și armata. Cine va apăsa pe trăgaci ? Deocamdată arma este în mîinile lui Saddam Hussein și ea se va îndrepta în primul rînd către Israel, indiferent dacă acesta va fi sau nu implicat în conflict.

Eliberarea ostaticilor e în curs. Teamă sau abilitate diplomatică ?

Israel. O țară mică a cărei miză este însăși existența. Face parte din categoria celor care au de pierdut totul sau nimic. Ultimele declarații ale Tel Aviv-ului resping rezoluțiile ONU care critică politica israeliană în teritoriile ocupate, apreciindu-le drept un cadou oferit lui Saddam Hussein. Părerile sînt împărțite. Cert este că reacțiile israeliene sînt deosebit de prudente. Ultima propunere surpriză israeliană are în vedere întîlniri bilaterale cu țări din lumea arabă. În rest, toată populația e cu ochii pe cer. A doua zi după adoptarea rezoluției 678 (care autorizează folosirea forței împotriva Irakului) forțele aeriene ale Israelului au fost puse în stare de alarmă maximă de teama unui atac de represalii.

2 ianuarie. Washington. Vicepreședintele american, Dan Quayle îl informează pe președintele Bush în legătură cu vizita efectuată în Arabia Saudită cu prilejul unui dejun la Casa Albă. Purtătorul de cuvînt al Casei Albe a declarat, după întîlnirea celor doi, că nu există nici o modificare a poziției SUA cu privire la efortul de a stabili un contact cu liderul irakian, Saddam Hussein

Soldații irakieni arată semnul victoriei la o paradă a Armatei Populare desfășurată la Nahrawan Barraks la sud de Bagdad. Cei aproape 500 de soldați și-au arătat îndemînarea în fața presei străine

MODERAȚII. Plutonul de mijloc este condus detașat de **țările Europei occidentale**, cu Franța și Marea Britanie în frunte, care au trimis cele mai importante forțe militare în Golf, după Statele Unite. În ciuda acestei prezențe militare, președintele Mitterrand practică o politică a „ușilor deschise", în virtutea acordului afirmat mai demult față de convocarea unei conferințe internaționale cu privire la problematica Orientului Mijlociu.

12 rezoluții

Consiliul de Securitate al ONU a adoptat 12 rezoluții în legătură cu invazia Kuweitului de către forțele irakiene :

— rezoluția 660 **(2 august 1990) — condamnă invazia Irakului și cere retragerea imediată și necondiționată a forțelor sale din Kuweit ;**

— rezoluția 661 **(6 august 1990) — cere embargou financiar și comercial împotriva Irakului și Kuweitului ;**

— rezoluția 662 **(9 august 1990) — declară nulă anexarea Kuweitului de către Irak ;**

— rezoluția 664 **(18 august 1990) — cere Irakului să-i elibereze pe toți străinii deținuți pe teritoriul său ;**

— rezoluția 665 **(25 august 1990) — permite comunității internaționale dreptul să întărească embargoul economic împotriva Irakului prin oprirea navelor către și dinspre această țară ;**

— rezoluția 666 **(13 septembrie 1990) — acord asupra stabilirii unor proceduri stricte vizînd ajutoarele umanitare în medicamente și hrană trimise Irakului și Kuweitului ocupat ;**

— rezoluția 667 **(16 septembrie 1990) — condamnă Irakul pentru actele de violență împotriva ambasadelor străine și personalul acestora din Kuweitul ocupat ;**

— rezoluția 669 **(24 septembrie 1990) — împuternicește comitetul pentru sancțiuni să revadă toate cererile de asistență din partea țărilor puternic lovite din punct de vedere economic de embargoul împotriva Irakului ;**

— rezoluția 670 **(25 septembrie 1990) — impune un embargou al transporturilor aeriene către Irak ;**

— rezoluția 674 **(29 octombrie 1990) — cere Irakului să ia măsuri mai umane față de diplomații și cetățenii unor țări terțe : declară Irakul răspunzător de pierderile produse de invazia sa în Kuweit ; cere Irakului să înceteze imediat luarea de ostatici și opresarea sau maltratarea cetățenilor Kuweitului sau din țări terțe ; cere ca Irakul să permită și să înlesnească plecarea tuturor cetățenilor unor țări terțe care vor să plece, inclusiv diplomați ; afirmă că în Consiliul de Securitate se vor lua și alte măsuri potrivit Cartei ONU, dacă Irakul nu se supune rezoluțiilor ONU ;**

— rezoluția 677 **(28 noiembrie 1990) — decide să mențină în evidențe date despre populația Kuweitului ;**

— rezoluția 678 **(29 noiembrie 1990) — permite Irakului „o ultimă șansă" de retragere din Kuweit ; declară că, dacă Irakul nu aplică în întregime rezoluțiile ONU pînă la 15 ianuarie 1991, statele membre sînt autorizate „să recurgă la toate mijloacele necesare" pentru a le aplica și „a restabili pacea și securitatea internațională" în regiune.**

Cu o condiţie : retragerea imediată a Irakului. În acest context, „iniţiativa" miniştrilor de externe ai CEE de a-l invita pe Tariq Aziz la Luxemburg este mai mult decît un simplu răspuns la cererea Irakului de a purta un dialog separat cu Piaţa comună. Este încercarea de a convinge Bagdadul că discutarea întregii problematici a zonei va începe după retragerea din Kuweit. Planul în şapte puncte prezentat de Franţa cu acest prilej are menirea să ofere garanţii că Irakul nu va fi atacat în cazul în care evacuează teritoriul ocupat. Mîna întinsă a fost refuzată din păcate în ultimul moment. Preşedintele Mitterrand a declarat, pe de altă parte că „Franţa nu este interesată în distrugerea puterii militare a Irakului". O bună parte din armamentul sofisticat irakian este de fabricaţie franceză. Deocamdată, spre Golf se îndreaptă noi forţe aeriene şi navale britanice şi italiene. Înainte de a pleca într-un scurt turneu în zonă, premierul britanic a declarat că Irakul va fi atacat dacă nu se retrage. Francezii îşi consolidează dispozitivul.

Egiptul. Consecvent în a condamna ferm invazia din Kuweit, dar şi în politica sa de pace cu Israelul. Trimiterea de trupe în Arabia Saudită a fost răsplătită atît de americani, cît şi saudiţi, prin anularea unor datorii importante. Partizan al unei soluţii arabe paşnice, preşedintele Mubarak apreciază, totuşi, că un compromis nu este posibil, dar nu poate merge prea departe ; în problema palestiniană el socoteşte că pentru soluţionarea acesteia „trebuie să se dea dovadă de acelaşi zel şi de aceeaşi hotărîre". Vecin cu Libia şi Sudan, Egiptul poate fi atins de noile rachete balistice irakiene. De curînd, în Arabia Saudită a sosit o divizie specială de blindate. Numărul soldaţilor egipteni a atins 35 000.

Siria, rival tradiţional, s-a situat aproape sistematic de partea duşmanilor Irakului. La întîlnirea de la Geneva din noiembrie cu şeful Executivului american, preşedintele Haffez Al-Assad a fost ispitit de conexarea cauzei palestiniene, dar interesul ca Saddam Hussein să fie lichidat a determinat trimiterea ministrului apărării la Riad pentru consultări în legătură cu amplasarea forţelor siriene.

Libia. Deşi fermă la început în susţinerea Irakului, conducerea de la Tripoli şi-a nuanţat treptat poziţia. Cea mai surprinzătoare a fost afirmaţia liderului libian, potrivit căreia o „rezolvare prin război a conflictului din Golf e o nebunie şi nu e de dorit nici chiar pentru cauza arabă în ansamblu" şi că „a făcut presiuni în acest sens asupra preşedintelui Saddam Hussein". Calcul politic ? Cu cîteva zile înainte, preşedintele Bush anunţase prelungirea sancţiunilor economice împotriva Libiei, precum şi blocarea în continuare a bunurilor acesteia în SUA. Iniţiativa convocării unei reuniuni în patru, care să-i invite pe Hosni Mubarak, Haffez Al-Assad şi pe şeful guvernului militar din Sudan, generalul Omar El Bechir, să fi fost o consecinţă a deciziei americane ? Cert este că ea s-a concretizat rapid, cei trei răspunzînd invitaţiei, după o întîlnire prealabilă a miniştrilor de externe. N-a fost dat publicităţii nici un comunicat. Se pare că unul din puţinele rezultatele constă în afirmaţia liderului libian că Libia şi Egiptul se vor afla, în cazul unui război, de aceeaşi parte. Dar voluntari libieni s-au înrolat în armata irakiană.

Arabia Saudită. Dacă rezervele sale de petrol devin inutilizabile, ca urmare a unor acţiuni militare, preţul barilului poate urca la 50—75 dolari. Pentru omenire ar însemna o ameninţare de moarte. Un purtător de cuvînt al guvernului Arabiei Saudite a reafirmat poziţia privind criza din Golf, adăugînd că „este încă posibil ca preşedintele irakian să pună capăt ocupării Kuweitului, pe baza rezoluţiilor arabe şi internaţionale". Deocamdată, toţi stau cu ochii pe ecranele radarelor şi trag cu ochiul la calendar.

Viceprim-ministrul sovietic Igor Belousov (stînga) s-a întîlnit, vineri 28 decembrie 1990, cu preşedintele Saddam Hussein, după ce a avut contacte cu mai mulţi lideri irakieni privind anularea unor contracte dintre firme sovietice şi Irak. În aceeaşi zi, mai mult de 250 de cetăţeni sovietici au părăsit această ţară, urmînd ca alţi 1 000 să plece pînă la 10 ianuarie.

OBSERVATORII. URSS. Campion al păcii, Mihail Gorbaciov a susţinut prima iniţiativă de dialog americano-irakian luată la Washington, afirmînd că ea este în spiritul înţelegerilor cu preşedintele Bush. Uniunea Sovietică joacă cu abilitate rolul unui spectator cooperant, înţelegător şi, nu în ultimul rînd, interesat — susţin unii. „În URSS a fost primită cu satisfacţie noua iniţiativă a preşedintelui George Bush privind o întîlnire James Baker-Tariq Aziz la Geneva între 7—9 ianuarie", se subliniază într-un comunicat al MAE sovietic. Mai mult de 85 la sută din armamentul irakian e de proveniență sovietică.

Iranul, invadat de către Irak, ieşit după 8 ani dintr-un război deosebit de ucigător, vede în Bagdad un rival milenar. După Egipt, este cea mai avantajată ţară din zonă. Fără a deplasa trupe în afara graniţelor, fără a trage un singur cartuş, a redobîndit în cîteva zile ceea ce nu reuşise să păstreze în opt ani de lupte. „Nici o soluţie în Golf nu trebuie adoptată fără consultarea Teheranului", a afirmat preşedintele Rafsanjani. În cadrul recentelor convorbiri dintre miniştrii de externe ai Iranului, Turciei şi Pakistanului, s-a cerut convocarea unei conferinţe extraordinare la acest nivel a celor 44 de ţări membre ale organizaţiei conferinţei islamice, din care face parte şi Irakul. S-ar putea să fie o iniţiativă tardivă. Deocamdată, Iranul a dispus masarea de trupe la graniţa de sud-vest pentru orice eventualitate.

Turcia. Ca membră a NATO, este deplin de partea Occidentului. Ca vecină a Irakului, poate fi o ţintă a unei riposte neaşteptate din partea unui inamic disperat. Armata se află în stare de alertă. Cîteva escadrile de bombardiere belgiene, germane şi italiene sînt pe drum sau au ajuns la bazele aeriene din sudul ţării, unde sînt masaţi peste 100 000 de soldaţi.

VICTIME. Iordania, ţară care prin poziţia ei geografică se află la mijloc, între ciocan şi nicovală, încearcă să împace pe toată lumea. Confruntat cu o puternică reacţie proirakiană a populaţiei, cu perspectiva implicării Israelului în conflict şi cu poziţia sa tradiţional prooccidentală, regele Hussein a făcut o ultimă încercare de a împiedica izbucnirea războiului. Început la 2 ianuarie, turneul său european a cuprins, ca o primă etapă, Londra şi are ca scop cererea de intervenţie a ţărilor europene vizînd deblocarea impasului diplomatic. „Este inutil să vorbim despre retragerea Irakului din Kuweit, înainte de a se ajunge la un acord asupra principiului negocierilor ulterioare asupra întregii problematici a Orientului Mijlociu", s-a afirmat la Amman. Ministrul israelian al apărării a cerut pe 4 ianuarie armatei iordaniene, aflată şi ea în stare de alarmă, să nu acţioneze în caz de război cu Irakul.

Europa de Est. Înainte ca primul soldat să moară în Golf, s-au înregistrat deja pagube enorme la mii de kilometri depărtare. Aproape 10 miliarde de dolari au pierdut sau vor pierde România, Bulgaria, Cehoslovacia, Ungaria şi Iugoslavia în urma instituirii embargoului. Izbucnirea războiului ar fi o catastrofă. Turneele pe care miniştrii de externe ai României şi Iugoslaviei au anunţat că le vor efectua în zonă urmăresc, se pare, o evaluare la faţa locului a situaţiei pentru elaborarea unor eventuale planuri de criză. Deocamdată e liniştea dinaintea furtunii ? Oricum, numărtoarea inversă a început.

Ovidiu Dranga

Albania

Se prăbuşeşte regimul?

Albanezii vor mînca iarbă dacă va fi nevoie, dar nu vor îngenunchea în faţa capitalismului, afirma fondatorul Albaniei socialiste, Enver Hodja. Pusă faţă în faţă cu o situaţie economică „la limita stării de urgenţă", conform caracterizării actualului lider Ramiz Alia, Albania a hotărît, în urmă cu două luni, să se adreseze străinătăţii. Au urmat declaraţii vizînd „modificări importante ale Constituţiei" şi o nouă lege electorală care să permită opţiunea între mai mulţi candidaţi... Albania se îndreaptă încet pe drumul unor reforme precaute, dar totuşi reforme ; ruptura cu moştenirea lui Enver Hodja, mort în 1985, apărea oricum ca radicală.

Ultimele săptămîni au demonstrat că albanezii nu doresc însă reforme comuniste, ci democraţie veritabilă. Manifestaţii studenţeşti au ca imediată consecinţă autorizarea sistemului pluripartit ; studenţii din Tirana nu întîrzie să aducă la cunoştinţă preşedintelui Ramiz Alia constituirea „Partidului studenţilor şi al tinerilor intelectuali"... Presiunea străzii reuşeşte să zguduie ultimul bastion comunist al Europei şi să-i determine modificări structurale de esenţă. Mişcarea contestatară studenţească nu încetează nici după crearea unui al doilea partid de opoziţie (în campusul Universităţii din Tirana), ci persistă, culminînd cu cererea demisiei guvernului şi schimbării regimului. De ce oare ? Se tem studenţii că spectaculosul deciziilor puterii este contrabalansat de „capcane" de formă ? Poate. Un argument ar fi acela că noile organizaţii politice independente nu

pot fi recunoscute și înregistrate decît sub tutela Frontului Democratic Popular, o organizație de masă sub egida partidului comunist, dirijată de văduva lui Enver Hodja. Se tem studenții că în autorizația de a crea partide politice se subliniază că acestea se pot constitui doar „în conformitate cu legile în vigoare" ? Poate, pentru că „legile în vigoare" sînt încă legi de tip comunist. Se tem studenții că înlăturarea cîtorva membri ai Biroului Politic al CC al partidului este numai o operațiune cosmetică și nu poate decît să prefigureze alte operațiuni similare ? În orice caz, apelurile la „calm și revenire la normal" și sublinierile președintelui Alia, conform cărora „stabilitatea politică a țării este o condiție indispensabilă pentru apropierea de Europa" trec pe lîngă țintă și nu e de mirare din moment ce ministrul de externe albanez afirmă că „apropiatele alegeri pentru Adunarea Poporului vor marca un pas pe calea perfecționării sistemului socialist din țară".

Ciocnirile din Tirana dintre poliție și manifestanți se soldează cu victime ; o studentă este ucisă. Tulburări încep să aibă loc și în orașul Skhoder, în nord-vestul țării, și postul de radio Tirana nu ezită să-i califice drept „huligani" pe cei care le provoacă, menționînd apoi că locuitori ai orașului, „muncitori și comuniști", au ieșit în stradă „pentru a se opune huliganilor". Ulterior, pe adresa președintelui Ramiz Alia vor sosi mesaje de sprijin, care salută inițiativele „istorice" ale partidului pe calea „democratizării" și exprimă „loialitatea față de președinte". Numeroși ziariști străini nu sînt admiși pe teritoriul albanez. Într-un mare centru industrial, Elbasan, muncitori ai complexului siderurgic, „pradă unei furii de libertate și democrație", distrug un cinematograf și mai multe librării ; manifestațiile se extind a doua zi și în orașul Durres, unde sînt reprimate. Au loc discuții între primul ministru albanez, Adil Carcani, și cei doi membri fondatori ai Partidului Democratic, Gramoz Pashko și Sali Bersha ; a doua zi se decretează legalitatea organizațiilor politice independente. În Tirana circa 1 000 de studenți reuniți la Institutul de Arte cer, printre altele eliberarea tuturor deținuților politici, amînarea alegerilor prevăzute pentru luna februarie și demontarea statuii lui Stalin din centrul capitalei, pe care îl consideră deja „oraș democratic". Peste cîteva zile, statuia își va părăsi soclul, ultima pe lista oricărei capitale europeane. Numeroși cetățeni albanezi declară telefonic rudelor refugiate deja peste hotare că recentele tulburări au fost reprimate cu prețul uciderii a zeci de manifestanți și rănirii altor sute. Un prim val de refugiați albanezi trece granița în Iugoslavia. Vor urma mulți alții ; la fel și în Grecia. Un funcționar din Skhoder al Partidului Muncii din Albania declară că „manifestațiile din Albania nu au fost spontane și că în spatele lor se află Serbia și serviciile de informații străine ostile democratizării Albaniei".

Momentul retragerii neașteptate de pe scena politică albaneză a văduvei lui Enver Hodja, Nexmije Hodja, simultan cu demontarea statuii lui Stalin din Tirana, în chiar ziua aniversării nașterii lui, pare să marcheze sfîrșitul erei Hodja în Albania. Cu puțin înainte se vehiculase zvonul că văduva lui Hodja ar fi încercat să organizeze o lovitură de stat, cu ajutorul unor elemente din Ministerul de Interne, însă în discursul ei de adio ea elogiază „înțelepciunea" lui Ramiz Alia și subscrie „din plin" la recentele transformări. Tot acum sînt înlocuiți mai mulți miniștri din guvernul albanez. Consiliul General al Sindicatelor din Albania își proclamă independența față de partidul comunist aflat la putere și anunță că va milita pentru ameliorarea condițiilor de muncă, inclusiv pe calea grevelor. Ramiz Alia ține un discurs în cadrul căruia declară că Partidul Muncii din Albania va renunța la monopolul partidului unic, acest lucru implicînd și modificarea articolului respectiv din Constituție, și evocă

15 000 de persoane au participat la mitingul noului Partid Democratic, pe 22 decembrie, în Universitatea din Tirana

intenția Albaniei de a se adapta economiei de piață, enunțînd chiar ideea închiderii întreprinderilor nerentabile și de dezvoltare a sectoarelor profitabile. Tot el confirmă însă baza marxistă a țării, negînd doar stalinismul, nu și marxismul, și lansează o chemare către tineret pentru a renova partidul comunist. Alia reafirmă introducerea de măsuri de slăbire a restricțiilor de călătorie în străinătate, ceea ce va duce în următoarele zile la un aflux masiv de refugiați albanezi, în special în Grecia.

Noul an politic al Albaniei începe cu publicarea proiectului noii Constituții, în care se stabilește că Albania este o „republică populară socialistă", puterea fiind exercitată de popor prin intermediul organelor reprezentative : Adunarea Populară și Consiliile Populare, care vor fi constituite prin vot general, egal și secret. Președintele va fi ales de deputații Adunării Populare prin vot secret, pe o perioadă de cinci ani, și poate fi reales numai o singură dată. În proiect sînt stipulate libertatea credinței, dreptul la proprietate privată, dreptul de constituire a partidelor politice și dreptul de ieșire și intrare în țară.

Teoretic, perspectivele Albaniei, din punct de vedere al democratizării, sînt dătătoare de speranță. Logice ar fi tentativele de prindere din urmă a plutonului restului țărilor est-europene. Întrebarea este : doresc, oare, cu adevărat oficialitățile din Tirana acest lucru ? Faptul că Albania este singura țară europeană, exceptînd URSS, în a cărei Constituție, fie ea și sub formă de proiect, denumirea statului figurează cu titulatura „republică populară socialistă" dă de gîndit. Oricum, francheța pe care o arată Ramiz Alia atunci cînd afirmă că Partidul Muncii va rămîne tot comunist și va funcționa pe aceleași baze marxiste, precum și evitarea schimbării cosmetice a denumirii partidului îndrumă spre scepticism.

Cererea studenților de amînare a alegerilor prevăzute pentru 10 februarie a fost respinsă. Experiența dobîndită în urma analizei a ceea ce s-a întîmplat, de exemplu, în România și în Bulgaria a dus la concluzia că o prelungire a perioadei pre-electorale nu poate aduce în nici un caz avantaje actualului regim. Firesc ar fi ca alegerile pluripartite din februarie să conducă la o prăbușire a comuniștilor reformiști, dar așa se credea pretutindeni în Estul Europei și nu au lipsit, din păcate, contraexemplele dureroase. Ramiz Alia consideră că mulți albanezi sînt pregătiți să adopte tactica reformelor, și nu pe cea a conflictelor și schimbărilor radicale, și afirmă că „noi n-am dori varianta românească". Probabil, varianta românească la care se referă este cea a evenimentelor din decembrie 1989 și nu cea a transformărilor din 1990. Pe de altă parte, din exil, regele Leka I declară că numai o lovitură de stat poate aduce o schimbare a puterii fără vărsare de sînge, care ar fi însă inevitabilă în cazul prăbușirii regimului actual... și cu consecințe mai grave decît în România. Să fi avut Ismail Kadare dreptate atunci cînd și-a făcut publică „neîncrederea în posibilitatea democratizării Albaniei dinlăuntrul ei" ? Și să fie, oare, conduși nu numai de dorința de a ieși din sărăcie, ci și de un justificat pesimism politic, zecile de mii de albanezi în majoritate tineri, care doresc să părăsească țara ?

Indispensabilă Albaniei, măcar din punct de vedere economic, apropierea de Europa se află încă în faza incipientă. Acordarea de mijloace pentru reconstrucție economică de către parteneri străini este posibilă numai în cazul existenței unor relații normale cu aceștia. Tirana este hotărîtă să facă tot ce e necesar pentru a se implica în procesele europene, iar președintele Ramiz Alia a declarat că este nedrept ca Albania, în pofida schimbărilor făcute în scopul atingerii standardelor europene, să nu beneficieze de statutul de membru plin al CSCE. În februarie va avea loc o vizită în Albania a unei delegații din partea Consiliului Europei. Deocamdată, statul european cu care luarea de contact apare iminentă este Grecia, al cărei prim-ministru, Constantin Mîtsotakis, va vizita Albania la jumătatea lui ianuarie, pentru a examina în special situația creată prin afluxul masiv de refugiați albanezi în Grecia, generator de situații tragice în orașele de frontieră. Nu se va trece, probabil, nici peste discutarea afirmației președintelui Greciei, Constantin Caramanlis, care a apreciat situația din țările balcanice vecine drept „confuză și potențial periculoasă"...

La intrarea în Muzeul Național de Istorie din Tirana atîrnă un anunț : „Închis pentru reorganizare". Albania se va putea oare aștepta de la viitor la ceva mai mult decît i-a oferit istoria ultimelor decenii ? Speranțe există...

Bogdan Torcătoru

Somalia

Rebelii — în prim plan

De cîteva luni, știri despre Somalia, dar transmise din Roma sau Londra (unde se află birouri ale unor grupări rebele create în această țară), vorbeau despre o intensificare a opoziției armate antiguvernamentale. Între timp, de la sfîrșitul lunii decembrie 1989, luptele dintre armată și rebeli s-au amplificat, aceștia din urmă, dispunînd de armament greu (despre a cărui proveniență, agențiile internaționale de știri nu oferă detalii), au atacat capitala, Mogadiscio, și chiar palatul prezidențial „Villa Somalia", unde-și avea reședința Mohamed Siad Barre, șeful statului. Îndeosebi în Mogadiscio s-au înregistrat numeroase victime — unele cifre vorbesc de cîteva mii — și mari pagube materiale. Dealtfel, secvențele transmise de televiziunea italiană erau foarte semnificative pentru dezastrul abătut, nu chiar din senin, asupra capitalei so-

maleze. Deși, la 2 ianuarie a.c., Mohamed Siad Barre a lansat un apel de încetare a focului în capitala țării, începînd cu ora 20 (locală), iar liderii Congresului Somaliei Unificate (USC), principala grupare rebelă ce luptă în Mogadiscio, declarau că-i dau curs doar dacă îl respectă trupele guvernamentale, nu s-a ajuns la un armistițiu. La sfîrșitul săptămînii trecute, luptele scăzuseră din intensitate, dar s-au reluat pe scară mare, iar, luni dimineața, gherila susținea că „este o chestiune de ore" căderea lui Barre. Într-adevăr, spre seară, din Abu Dhabi s-a anunțat că, împreună cu rude și alți miniștri — circa 70 de persoane —, Mohamed Siad Barre s-a refugiat în această țară. În Somalia, după succesul rebelilor, domnea o mare confuzie.

În paralel, din cauza insecurității, unele țări occidentale (precum Italia, în primul rînd) au început să-și evacueze cetățenii proprii aflați în Somalia.

Cum s-a ajuns însă la încordarea actuală dintr-un stat african care, după 21 octombrie 1969 — cînd a venit la putere, printr-o lovitură de stat militară, Mohamed Siad Barre —, a cunoscut o perioadă de stabilitate internă, iar din vara trecută se adoptaseră măsuri de trecere la multipartitism ? O primă explicație constă în mozaicul etnic din această țară, care, implicit, a condus la confruntări mai mici sau mai mari între clanurile izvorîte din etniile respective. În al doilea rînd, trebuie avută în vedere susținerea din afară a unora dintre aceste clanuri, motivată prin argumente etnice, uneori, sau politice, îndeosebi.

În aceste circumstanțe, marea majoritate a diplomaților străini din Mogadiscio consideră că actuala opoziție armată din Somalia, unită oficial la 19 octombrie 1990, nu este mai puțin și un „război al clanurilor". Cele trei principale mișcări ale opoziției armate — Mișcarea Națională Somaliană (SNM), în nord, Mișcarea Patriotică Somaliană (SPM), în sud, și Congresul Somaliei Unificate (USC), care luptă acum împotriva forțelor armate regulate din capitală — au semnat, în mai multe rînduri, comunicate comune împotriva regimului Siad Barre. Dar comentatorii avizați susțin că respectiva unitate este înșelătoare, ea nu privește decît anumite fracțiuni, îndeosebi din SPM și USC. De altfel, în capitală, luptă, de la 30 decembrie 1990, doar ultima, ea nefiind sprijinită nici de SPM și nici de SNM, principala forță rebelă (cea mai veche, creată în 1981, la Londra, și operațională, în nord, din 1987). De remarcat că SNM a „explodat" recent : cei din etnia issas, prezentă în nord, au părăsit SNM, în majoritate compusă din această etnie, și au creat, în decembrie, Frontul Unificat al Somaliei (USF), cu cartierul general la Gargara, în regiunea nordică Awdal, cîndva controlată de SNM.

USC este formată doar din reprezentanți ai etniei hawigé, una din cele mari din țară, majoritatea în capitală și centru. Creată în 1989, dar activă pe teren de numai șase luni, USC și-a demonstrat forța avansînd rapid spre capitală. Conducerea mișcării este împărțită între colonelul M. Moalim Oman „Beder" și generalul Mohamed Farah Haideed, ultimul fiind cel ce a semnat comunicatele comune cu SNM și SPM. Cartierul general al mișcării este la El Bar, 350 km nord-est de Mogadiscio.

În sud, SPM luptă, din 1969, împotriva autorității centrale, și este formată din ogadeni, cîndva majoritari în armata țării. Cel mai cunoscut este col. Omar Cheiss, care s-a aliat mișcării SNM cu cei 200 soldați ai săi și tehnică de luptă. În ce-l privește, Mohamed Siad Barre este membru al „clanului" marekan, care aparține etniei darods, cea mai mare din țară. Majarteinii, alt „clan" membru, și el, al acesteia, a stat deoparte de teatrul de luptă, dar un reprezentant al lui, generalul Mohamed Said Morgan, este ginerele președintelui și a fost numit, în decembrie, ministru al apărării și al statului major al forțelor armate. Unii majarteini ar dori să relanseze mișcarea lor tradițională, Frontul Democratic pentru Salvarea Somaliei (SSDF). În fine, din etnia rahanweyn fac parte agricultori sedentari instalați între cele două fluvii — Shebelle și Jubba —, care au creat recent Mișcarea Democratică Somaliană (SDM).

Deocamdată, în Mogadiscio rebelii par a triumfa, dar ce va urma ? Scenariul nu pare greu de imaginat, dat fiind numărul mare de mișcări, a căror unitate e greu de realizat.

Dumitru Constantin

STOP CADRU

La sfîrșitul anului trecut, premierul nipon Toshiki Kaifu (în centrul imaginii) *a procedat la o substanțială remaniere a guvernului său, formînd, astfel, cea de-a treia echipă pe care o conduce din august 1989, cînd a fost ales prim-ministru. În noul cabinet sînt menținuți foștii deținători ai unor posturi-cheie, cum ar fi ministrul finanțelor — Ryutaro Hashimoto, al afacerilor externe — Taro Nakayama și secretarul și purtătorul de cuvînt al guvernului — Misoji Sakamoto. Remanierea cabinetului la finele unui an este o practică destul de frecvent întîlnită în viața politică a Japoniei. Recentele schimbări guvernamentale au fost făcute, așa cum indică surse din Tokio, sub presiunea Partidului Liberal-Democrat (P.L.D. — de guvernămînt). Astfel, liderii celor cinci fracțiuni importante ale partidului, aflați într-o permanentă „competiție" pentru cîștigarea unei influențe mai mari în rîndul P.L.D., ar fi avut un rol însemnat în efectuarea unei asemenea „reașezări" a guvernului.*

Sfîrșitul CAER

La o reuniune care va avea loc la Budapesta, luna viitoare, Consiliul de Ajutor Economic Reciproc (CAER) ar urma să fie înlocuit cu un alt gen de organizație. De ce dispare CAER ?

Intrarea în vigoare, de la 1 ianuarie 1991, a hotărîrii de efectuare a schimburilor comerciale în dolari și devize convertibile, la prețuri de pe piața mondială, marchează sfîrșitul CAER, organizație economică a țărilor din fostul bloc comunist, care timp de 40 de ani a fost dominată de către Uniunea Sovietică. Această măsură — scrie într-un comentariu agenția „France Presse" — va face ca schimburile comerciale dintre URSS și fostele sale țări-satelit să se efectueze pe baza dolarilor și nu a rublelor transferabile, unitate simplă de cont care a constituit baza sistemului CAER, după crearea sa în 1949.

Organizația a permis țărilor partenere (Ungaria, Cehoslovacia, România, Polonia, fosta RDG, Cuba, Vietnam și Mongolia) să beneficieze de materii prime sovietice la prețuri inferioare celor de pe piața mondială, ele exportînd în URSS produse finite la prețuri mult mai scăzute și de calitate inferioară față de cele occidentale.

Pentru URSS, introducerea plăților în dolari și devize convertibile va însemna creșterea veniturilor sale în valută forte, datorită furnizării de petrol brut, gaze naturale, electricitate și alte materii prime fostelor „țări frățești".

Ca rezultat al trecerii la plata în dolari, celelalte țări din Est trebuie, în primul rînd, să facă față unei „facturi" estimate la 6—7 miliarde de dolari pe an, datorită în special aprovizionării lor cu petrol care a fost asigurat aproape în întregime și la prețuri favorabile de către URSS.

În al doilea rînd, aceste țări trebuie să-și orienteze schimburile comerciale spre țările occidentale, procurîndu-și astfel sume suplimentare în valută forte.

Prima măsură concretă : Ungaria a anunțat că, începînd cu 1 ianuarie, va percepe taxe de 16 la sută la mărfurile provenind din fostele țări membre ale CAER. Pînă în prezent, mărfurile din țările CAER erau scutite de taxe vamale.

Într-o primă etapă, aceste schimburi vor fi continuate, ele reprezentînd între 45—80 la sută din totalul volumului de comerț exterior al acestor țări. În acest scop, țările din Est au încheiat, cu titlu individual, acorduri bilaterale cu URSS, reglementînd la nivel guvernamental o parte a schimburilor lor comerciale pentru anul 1991.

În paralel, trei țări din Europa centrală — Cehoslovacia, Ungaria și Polonia — au încheiat acorduri comerciale bilaterale care prevăd plata în valută a schimburilor care vor fi realizate direct la nivelul întreprinderilor și nu prin intermediul organismelor de stat, cum s-a întîmplat pînă acum.

În schimb, nu există nici un fel de reglementări pentru România și Bulgaria, care se situează net în urma celor trei țări din Europa centrală în ce privește introducerea măsurilor de trecere la o economie de piață.

Acordul guvernamental semnat între Ungaria și URSS prevede ca, în 1991, să aibă loc schimburi pe baza unei liste orientative de produse cu o valoare totală de 3,8 miliarde dolari. Ungaria va achiziționa din URSS mărfuri în valoare de 2,1 miliarde dolari (petrol, gaze naturale, electricitate). Ea va livra Moscovei produse în valoare de 1,7 miliarde dolari.

Ungaria va primi circa 1 milion de tone de petrol, la care se pot adăuga între 2 și 3 milioane de tone livrate direct de republicile sovietice. Pentru rest — între 2,5 și 3,5 milioane tone — Ungaria va trebui să găsească noi furnizori sau să se aprovizioneze de pe piața liberă.

Acordurile semnate între URSS, pe de o parte, și Cehoslovacia și Polonia, pe de altă parte, se bazează pe aceleași principii. În 1991, URSS va livra 4,5 milioane tone de petrol Poloniei, față de 13 milioane tone în 1990. Acestea vor fi plătite parțial în valută convertibilă și parțial prin exporturi poloneze, în special de mașini și nave. La fel ca Ungaria, și Polonia va putea negocia direct cu republicile sovietice eventuale cantități suplimentare de petrol și gaze, plătibile în devize sau mărfuri.

Livrările de petrol sovietic în Cehoslovacia prevăzute pentru 1991 nu vor atinge decît 7,5 milioane tone, față de 16,5 milioane în anii precedenți. Acestea vor fi plătite în devize și prin livrări de mașini și echipamente destinate industriei petroliere sovietice.

1000+1

Înrolare

Începînd din acest an, în detaşamentele din Caucaz şi în flota din Marea Caspică înrolarea se va face numai pe principiul voluntariatului, a informat purtătorul de cuvînt al Ministerului Apărării al U.R.S.S. Această măsură a fost luată, între altele, în legătură cu condiţiile dificile din regiunea Caucazului, care cuprinde Armenia, Azerbaidjanul şi Georgia — republici unde conflictele etnice sînt deosebit de acute şi unde, în cursul anului trecut, au avut loc mai mult de 120 de atacuri împotriva instalaţiilor militare. Soldaţii şi ofiţerii care vor accepta să fie înrolaţi în Caucaz vor beneficia de avantaje speciale, îndeosebi în domeniul locuinţelor, a precizat purtătorul de cuvînt, citat de agenţia „TASS".

Vizită

Preşedintele Mongoliei, Punsalmaghiin Ocirbat, va face, la sfîrşitul acestei luni, o vizită oficială în Statele Unite — s-a anunţat la Ulan Bator. Va fi prima vizită a actualului şef de stat mongol în exterior şi, de fapt, prima vizită a unui lider mongol într-o ţară occidentală. Contactele ce vor avea loc cu acest prilej au ca obiectiv extinderea raporturilor bilaterale, stabilirea formelor de sprijinire a dezvoltării Mongoliei în plan economic, ştiinţific şi tehnologic, facilitarea tranziţiei spre economia de piaţă în Mongolia.

Sediu

Cu începere de la 1 ianuarie au fost închise birourile din Tunis ale Ligii Arabe, sediul acestei organizaţii fiind retransferat la locul iniţial şi anume în capitala egipteană, Cairo. Sediul fusese instalat la Tunis în 1979, după stabilirea de relaţii diplomatice între Egipt şi Israel.

Preşedintele S.U.A. a fost desemnat de revista „Time" drept „Om al anului" pe 1990. Portretul reprodus pe copertă doreşte să sugereze, prin originala modalitate a celor două profiluri, că George Bush întruchipează, în fapt, calităţile a doi preşedinţi — unul guvernînd ţara, celălalt relaţiile ei externe

Solicitare

Preşedintele Venezuelei, Carlos Andres Perez, a anunţat ruperea relaţiilor diplomatice ale ţării sale cu Surinamul, unde armata a preluat puterea la 24 decembrie, apreciind că prin instaurarea la conducere a acestui regim militar „a fost ultragiată demnitatea întregii Americi". El a cerut statelor continentului să impună sancţiuni împotriva noii puteri de la Paramaribo. Solicităm stăruitor, cu nelinişte şi preocupare, tuturor guvernelor democratice şi, în particular, celor din emisfera noastră să angajeze acţiunea cea mai energică şi categorică împotriva acestei lovituri de stat, care deschide un nou capitol, deja închis în America Latină — cel al puciurilor militare împotriva suveranităţii populare, a declarat preşedintele venezuelean.

Ultima gardă la monumentul soldaţilor sovietici căzuţi în cel de-al doilea război mondial (ridicat încă din 1945 la Berlin, în Tiergarten) s-a desfăşurat în prezenţa unor ofiţeri superiori sovietici şi a oficialităţilor din oraş. Gestul capătă o valoare de simbol în ce priveşte schimbările intervenite în ultima perioadă în Germania, ca şi pentru atitudinea U.R.S.S., care a decis să-şi retragă unităţile militare de pe teritoriul fostei R.D.G. Primarul sectorului Tiergarten a declarat că administraţia pe care o conduce va respecta monumentul, care va fi păstrat în înfăţişarea lui actuală, inclusiv cele două tancuri şi două piese de artilerie folosite de unităţile sovietice în cursul bătăliei pentru Berlin, la fel ca şi cimitirul alăturat unde au fost depuse osemintele a 2 500 de soldaţi căzuţi în luptele din Berlin, în ultima zi a războiului

Averse

După o neobişnuit de lungă perioadă de secetă, în noaptea de Anul Nou, în Sinai, pe litoralul Mării Roşii şi în Egiptul superior s-au abătut puternice averse de ploaie, care, în unele provincii, au continuat şi în ziua următoare. Cele mai afectate au fost zonele din Egiptul superior, unde ploile torenţiale au inundat străzile multor localităţi, a fost întreruptă electricitatea şi legăturile telefonice, circulaţia a fost oprită, s-au înregistrat grave accidente rutiere, în urma cărora şi-au pierdut viaţa 20 de persoane, alte 50 fiind rănite. Au fost inundate aeroporturile din Assuan şi Luxor, mii de turişti străini rămînînd blocaţi în aerogări.

Preşedintele Filipinelor, Corazon Aquino, anunţînd, la Palatul Malacanang, din Manila, o reformă a guvernului său, în vederea creşterii eficienţei executivului. Ea a lansat, totodată, un apel în favoarea soluţionării paşnice a conflictului din Golf, informînd că Filipinele vor acorda asistenţă umanitară ţărilor care se confruntă cu agresiunea Irakului

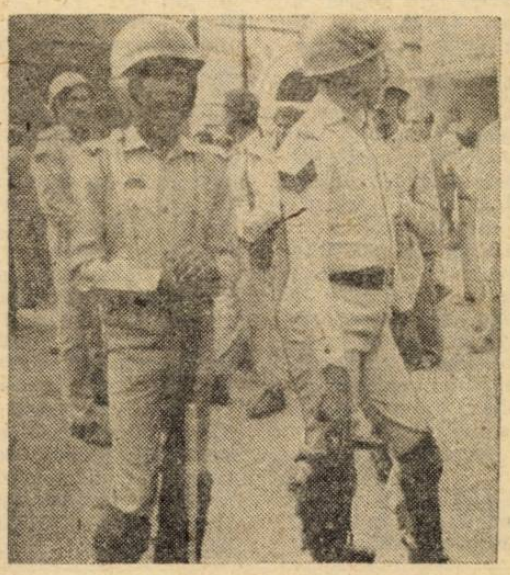

Poliţia în alertă la... închisoare. În urma recentei revolte a deţinuţilor din penitenciarul central din Dhaka, soldate cu doi morţi şi circa 100 de răniţi, forţele de ordine au luat măsuri speciale de pază. Obiectivul revoltei : eliberarea celor întemniţaţi în timpul regimului militar al fostului preşedinte al Bangladesh, Muhammad Hussain Ershad, silit să demisioneze la 6 decembrie anul trecut

Investigaţii poliţieneşti la Linquezitta, în Corsica, unde au avut loc o serie de atentate teroriste, inclusiv cu luare de ostatici. În localitatea Soveria, a fost asasinat primarul socialist, Paul Mariani, act încriminat de către partidele politice. Această nouă crimă survine după uciderea lui Charles Grossetti, primar al localităţii Grosseto-Prugna, şi a lui Lucien Tirrolonin, preşedinte al Camerei regionale pentru agricultură din Corsica. Şeful statului francez, François Mitterrand, a convocat o şedinţă a cabinetului de miniştri restrîns, pentru examinarea situaţiei din insulă

Precizări

Generalul Dengt Gustafsson, ministrul apărării naționale al Suediei, a afirmat că pentru moment este exclus ca Suedia să devină membră a NATO. El a precizat : „Suedia se găsește într-o situație strategică deosebită, prinsă în clește între forțele NATO și cele ale Tratatului de la Varșovia. Fiind vecină cu Finlanda neutră, această situație deosebită ne conduce, de fapt, spre o neutralitate militară". Doctrina Suediei — „Fără alianță în timp de pace, neutralitate în timp de război" — a fost stabilită de mai bine de două secole.

Interzicere

Teologii universității islamice „Al-Azhar" din Cairo au ajuns la concluzia că desfășurarea concursurilor de frumusețe contravine preceptelor religiei musulmane. Cunoscătorii canoanelor au stabilit că asemenea concursuri atentează la demnitatea femeii, o bună musulmană netrebuind să-și arate corpul, chiar și parțial dezbrăcat, decît propriului soț. În urma acestor concluzii, în Egipt — „liderul lumii islamice" — se interzice organizarea concursurilor de frumusețe.

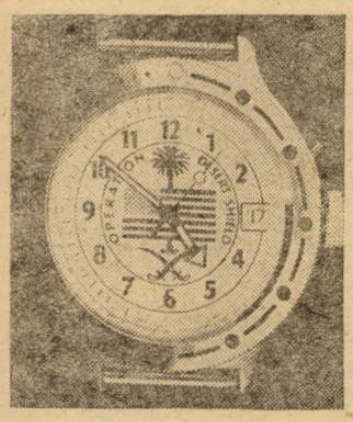

Ceas construit de sovietici pentru trupele americane aflate în Arabia Saudită în cadrul operațiunii „Scutul deșertului". Producția a 200 000 bucăți a început la Șistopol, localitate situată la 700 km vest de Moscova, unde se fabrică, în mod curent, ceasuri pentru armata sovietică

Consulat

La Moscova a avut loc ceremonia deschiderii Consulatului general al Israelului în Uniunea Sovietică. „Sîntem convinși că acest eveniment va deveni o etapă importantă în dezvoltarea relațiilor viitoare dintre statele noastre" — a declarat, în alocuțiunea rostită cu acest prilej, A. Levin, consulul general al Israelului, citat de agenția „TASS". În cadrul unei conferințe de presă, diplomatul israelian și-a exprimat speranța că relațiile dintre Israel și U.R.S.S. vor fi restabilite în toată amploarea lor.

Consecințe

Un război în zona Golfului ar putea provoca o catastrofă ecologică fără precedent, prin incendierea a 1 000 puțuri de petrol din Kuweit — au apreciat specialiști participanți la o conferință asupra mediului înconjurător, la Londra. Astfel, John Cox, consilier pe lîngă marile companii petroliere din Golf, este de părere că, dacă Irakul sau forțele coaliției occidentale ar incendia puțurile de țiței, acestea ar arde timp de un an, degajînd în aer lunar circa 500 de kg de materii poluante. Aceasta ar fi suficient pentru a provoca importante schimbări în climatul regiunii, inclusiv în ce privește regimul musonilor în Asia, amenințînd astfel viața a un miliard de persoane. În același timp, conductele transportoare și puțurile avariate ar face ca milioane de barili de țiței să se scurgă în apele Golfului, provocînd un adevărat dezastru florei și faunei marine.

Furtuni

În urma valului de frig ce s-a abătut asupra nordului Indiei, și-au pierdut viața 63 de persoane, a informat agenția de știri „PTI". Majoritatea au pierit din cauza furtunilor de zăpadă din Himalaya. Mii de turiști, în special amatori de sporturi de iarnă, sînt izolați. În Caşmir au fost distruse circa 250 de locuințe, iar în orașele blocate din cauza zăpezii populația este amenințată cu lipsa de hrană și medicamente.

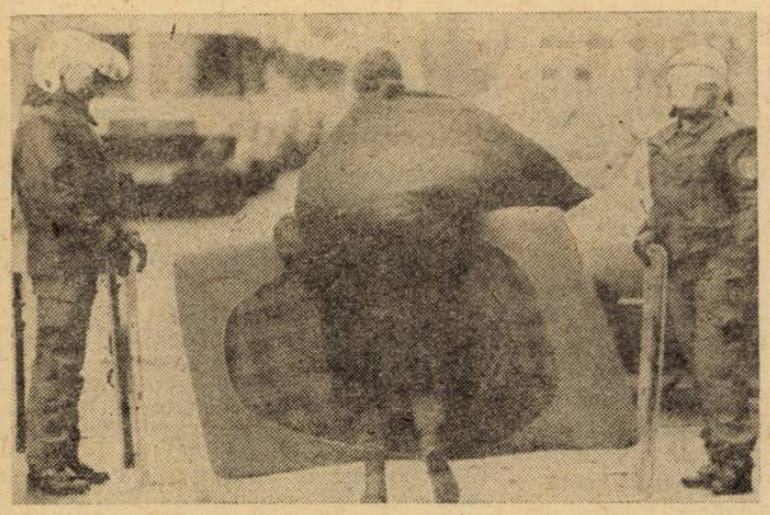

Mai multe sute de polițiști au evacuat o serie de persoane care au ocupat ilegal imobile din Berlin în cursul unei acțiuni în care nu au avut loc înfruntări cu ocupanții, a declarat poliția locală. După cum precizează agenția „France Presse", aproximativ o sută de „squatters" s-au adunat în fața uneia dintre clădiri și au incendiat un automobil din vecinătate, dar intrarea forțelor de ordine nu a condus decît la cîteva bîsculade nesemnificative

de MATTY

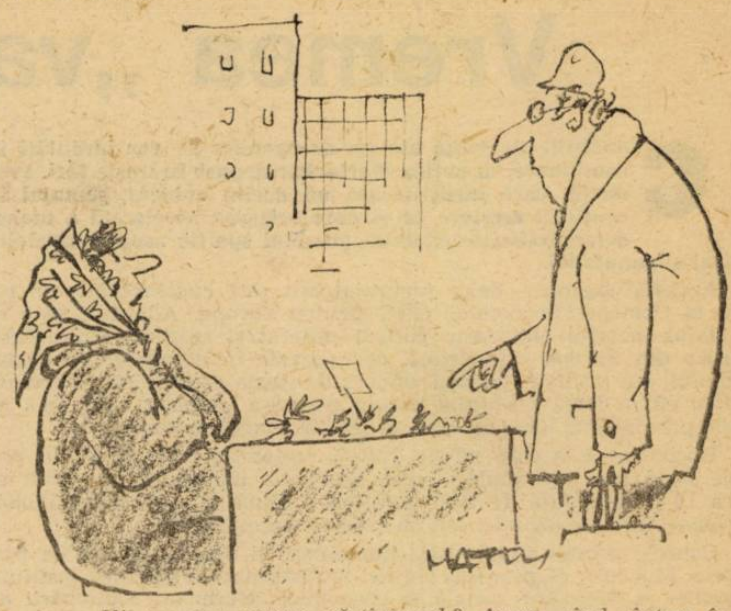

— Vi se pare scump păstîrnacul ? Acum, cînd sîntem în plină criză a Golfului ?

Prelungire

Președintele S.U.A., George Bush, a prelungit din nou sancțiunile economice americane împotriva Libiei. Impuse pentru prima oară în ianuarie 1986, aceste sancțiuni au fost, de atunci, prelungite în fiecare an. Ele constau, în special, în blocarea bunurilor libiene depuse în băncile americane și într-un embargo aplicat vînzărilor de arme, tranzacțiilor comerciale, împrumuturilor și creditelor de care ar putea beneficia Libia. În scrisoarea adresată, pe această temă, de președintele Bush liderilor Congresului S.U.A., se afirmă, între altele, că este necesar să fie continuată „exercitarea de presiuni economice asupra guvernului libian, pentru a-i reduce capacitatea de a sprijini terorismul internațional".

Recesiune

Michael Boskin, șeful consilierilor economici ai președintelui Statelor Unite, a declarat că „economia americană a intrat, probabil, într-o recesiune" relatează agenția „France Presse", arătînd că este primul membru al guvernului S.U.A. care recunoaște, public, începutul recesiunii. El a opinat că „această recesiune va fi de o durată relativ scurtă și că perioada cea mai grea a fost în trimestrul IV din 1990".

Trofeul „Korloff" este, din nou, înmînat lui Garry Kasparov, care și-a menținut, în urma meciului cu veșnicul său chalanger, Anatoli Karpov, titlul de campion mondial de șah. Kasparov a anunțat că va vinde la licitație publică trofeul (a cărui valoare este apreciată la un milion dolari), banii rezultați urmînd a fi donați în scopuri caritabile

Spor

În 1990, populația Israelului a crescut cu 5,7 la sută, se arată în datele Biroului Central de Statistică, citat de agenția „Associated Press". Se precizează că este cel mai mare spor demografic anual de patru decenii, datorat însă „valului" de emigranți evrei din Uniunea Sovietică, veniți în Israel în număr de aproximativ 200 000.

Rubrică realizată de Vasile Crișu

Vremea „vacilor slabe“?

Condiţiile de viaţă ale est-europenilor se vor înrăutăţi în continuare, în pofida eforturilor depuse în unele ţări. Producţia care înregistrează un declin evident, şomajul în continuă creştere ca şi devalorizarea accelerată a monedelor naţionale exercită presiuni sporite asupra nivelului de trai al populaţiei.

Această concluzie, deloc încurajatoare, este cuprinsă într-un raport al Comisiei Economice ONU pentru Europa. Adevărul este că în siajul marelui entuziasm care a generat şi susţinut schimbările politice din Europa răsăriteană, concretizate în dezagregarea comunismului, s-a insinuat tot mai evident deziluzia economică. Şi aceasta pentru că în locul vechiului sistem care s-a prăbuşit, economia de piaţă preconizată încă nu şi-a creat structurile necesare.

Documentul la care ne-am referit scotea în evidenţă că în primele nouă luni ale anului trecut producţia industrială a scăzut cu circa 18 la sută faţă de 1989, şomajul a ajuns la peste 2,5 milioane persoane, iar rata inflaţiei este în creştere accelerată.

Cauzele acestei situaţii sînt numeroase şi diferenţiate de la ţară la ţară. Mai întîi că procesul politic de răsturnare a vechilor instituţii a produs o dezordine socială şi economică. Germenii schimbării au alimentat şi o altfel de efervescenţă, care în plan productiv a însemnat o frînare a ritmului economic. Desigur că reducerea sau chiar suprimarea alimentării cu energie electrică şi combustibili de către Uniunea Sovietică a fostelor state „satelite“ şi conflictul din Golf au acutizat problemele economice cu care sînt confruntate ţările est-europene, făcînd tot mai dificilă achitarea notei de plată la aprovizionarea cu alte produse.

Rezultatul este că această situaţie economică se reflectă în „coşniţa“ gospodinelor. În Uniunea Sovietică cîţiva ani de rezultate neconcludente ale programului gorbaciovian de restructurare, coroborate cu alţi factori politici interni a dus la o prăbuşire a sistemului de aprovizionare în primul rînd cu produse alimentare. Situaţia a ajuns se pare la o stare atît de gravă, încît oficialităţile au început să accepte ofertele de ajutor venite din partea SUA sau a Europei occidentale. Un lot de ajutoare de urgenţă a şi fost trimis de Germania în primul rînd Leningradului, oraşul care a supravieţuit cu mari jertfe în blocada din timpul celui de-al doilea război mondial. De asemenea, Piaţa comună a anunţat un program de ajutoare de circa 2 miliarde dolari pe baza unei lungi liste de priorităţi stabilite de Moscova, în timp ce americanii au declarat că aşteaptă şi ei o listă asemănătoare, anunţîndu-şi deocamdată doar disponibilitatea unui răspuns pozitiv.

Fiind nevoite să se adapteze noii realităţi, oficialităţile de la Moscova au instituit chiar măsuri speciale de evitare a furturilor şi deturnărilor de mărfuri alimentare venite ca ajutoare de urgenţă.

Dacă în Uniunea Sovietică se anticipează „iarna cea mai grea de la sfîrşitul celui de-al doilea război mondial“, prognoza nu e mai puţin încurajatoare în celelalte ţări din estul continentului, unde nivelul de trai s-a deteriorat drastic, alimentînd un „sentiment de decepţie în legătură cu democraţia regăsită după 40 ani de comunism“ (AFP).

În Bulgaria bunăoară se vorbeşte de cea mai gravă criză alimentară de la al doilea război mondial, autorităţile fiind nevoite să raţionalizeze deja uleiul, zahărul, untul, brînza, carnea, benzina. La începutul acestui an, timp de două săptămîni, vînzarea benzinei a fost suspendată în Bulgaria, atît pentru autoturismele particulare cît şi pentru cele oficiale. Compania Naţională Petrolieră a justificat această decizie draconică prin penuria de benzină care se face simţită în Bulgaria ca urmare a embargoului petrolier aplicat Irakului. Pînă la o nouă dispoziţie, numai ambulanţele, autobuzele şi camioanele care transportă alimentele indispensabile vor putea să se aprovizioneze de la pompele de benzină. În sectorul alimentar raţionalizarea a intrat de asemenea în vigoare. În oraşe, populaţia se aşază la cozi interminabile, formate încă de la ora patru dimineaţa, pentru a cumpăra un litru de lapte. Totodată, această ţară agricolă, care şi-a alimentat corect populaţia în regimul comunist, nu a avut carne pentru sărbătorile de Crăciun. Cel mai mare depozit al capitalei nu a dispus decît de 120 tone de carne, în timp ce Sofia consumă cel puţin 7 000 tone pe lună. Prost hrăniţi, bulgarii se confruntă de asemenea cu probleme de încălzire. Seceta din vară a secat sursele de apă ale hidrocentralelor, iar producţia de energie a scăzut considerabil, curentul electric fiind din două în două ore întrerupt.

În Polonia, deşi aprovizionarea alimentară s-a îmbunătăţit, inflaţia afectează serios cea mai mare parte a populaţiei, care nu are suficiente venituri pentru a-şi procura unele bunuri de strictă necesitate. În plus, şomajul a creat o stare de insecuritate socială.

Creşterile de preţuri din Cehoslovacia şi tendinţele speculative ale pieţei l-au determinat pe premierul Marian Calfa să se declare pesimist şi neliniştit. Oficialităţile constată o scădere treptată a puterii de cumpărare pentru cea mai mare parte a populaţiei.

Deşi în Ungaria încă nu se vorbeşte despre o penurie în aprovizionarea cu produsele de bază, nivelul de viaţă al întregii pături mijlocii şi a pensionarilor se deteriorează pe zi ce trece. În aceste condiţii a crescut numărul vagabonzilor, al celor fără un rost sigur, ceea ce creează, între altele, o stare de nesiguranţă şi tensiune socială.

De asemenea, în Ungaria se manifestă îngrijorare faţă de situaţia dificilă a agriculturii serios afectată de secetă şi efectele ei asupra aprovizionării populaţiei, precum şi faţă de consecinţele politicii monetariste pe care o încearcă guvernul, materializată prin noi scumpiri de preţuri. În aceste condiţii, recenta blocadă a taximetriştilor — alături de alţi factori interni şi externi — a fost evocată drept o cauză a unei posibile remanieri guvernamentale, fapt ce evocă reflexele în plan politic ale crizei economice.

Ultima din serie este România, unde, după cîţiva ani de lipsuri, au urmat, la începutul lui 1990, în perioada preelectorală, cîteva luni de relativă îmbunătăţire la acest capitol, după care situaţia a continuat să se deterioreze, în pofida a ceea ce se crede oficial. „România — spunea un comentator de la «Izvestia» — trebuie să plătească şi pentru majorarea nejustificată a salariilor şi pentru reducerea săptămînii de lucru“. Aşa-numita liberalizare a preţurilor nu a fost decît mîna de paie aruncată în această vîlvătaie. Iar situaţia e acum aşa cum o ştim.

Pentru a conchide acest rapid tur de orizont, se poate aprecia că perioada de tranziţie spre economia de piaţă e deocamdată, aşa cum se speră, una a „vacilor slabe“, care ar putea fi urmată de o progresivă îmbunătăţire. Bineînţeles, cu condiţia de a nu se sta cu mîinile încrucişate în aşteptarea manei cereşti.

Ştefan Nicolae

Raportul CEE/ONU

Comisia Economică O.N.U. pentru Europa constată că popoarele din Europa de Est şi din Uniunea Sovietică vor avea de înfruntat „iarna cea mai grea de la sfîrşitul celui de-al doilea război mondial“. În raport se arată că anul acesta nu există aproape nici o deosebire între ţările care au introdus programe de stabilizare pentru accelerarea dezvoltării economice şi celelalte state din estul Europei care nu au luat încă măsuri în acest sens. Faptul că în primele nouă luni ale anului problemele au devenit acute şi în ţări ca Polonia, Ungaria, Cehoslovacia şi fosta RDG, este un fenomen neaşteptat şi se datorează în bună măsură prăbuşirii relaţiilor comerciale în cadrul fostului CAER, crizei petrolului şi inflaţiei.

O anumită blazare a luat locul „entuziasmului general“. În primele nouă luni ale anului 1990, producţia industrială a Europei de Est a scăzut cu 18 la sută faţă de aceeaşi perioadă a anului trecut. Regresul înregistrat se situează între patru la sută în Cehoslovacia şi 27 la sută în Polonia. Recesiunea nu a fost încă oprită, se afirmă în raport, pînă la sfîrşitul anului aşteptîndu-se o scădere globală cu 20 la sută a producţiilor industriale.

În acest an, numărul şomerilor a crescut substanţial, afirmă raportul pe baza unor statistici încă incomplete. Pornind de la o primă estimare, în luna septembrie numărul lor era de aproximativ două milioane şi jumătate, la care se adaugă încă două milioane în URSS, iar această cifră este în creştere.

La înrăutăţirea situaţiei economice contribuie şi greutăţile determinate de trecerea de la economia centralizată la piaţa liberă. Vechiul sistem centralizat a fost demolat, în timp ce noile structuri de piaţă nu au fost create suficient de repede. Programele de stabilizare au avut, de asemenea, o influenţă negativă asupra corelaţiei între cererea pe pieţele interne şi nivelul producţiei, apreciază raportul.

(după **agenţia DPA**)

Durerile trecerii la economia de piaţă

Hotărîrea precipitată a Europei răsăritene de a trece la economia de piaţă provoacă critici crescînde din partea electoratului, care are în faţă o iarnă grea, caracterizată printr-o penurie de alimente şi energie electrică.

Unii economişti au afirmat recent că alegătorii se ridică împotriva politicii de austeritate economică în condiţiile în care a devenit tot mai evident că reformele au dus la o scădere a producţiei industriale în această regiune.

„Marea problemă cu care se confruntă specialiştii este aplicarea reformelor care reduc în mod drastic nivelul de trai“, a afirmat David Roche de la „Morgan Stanley

Capital Markets Ltd" din Londra, care coordonează sectorul strategiei economice.

În Polonia, premierul Tadeusz Mazowiecki, care a condus țara pe calea unei reforme economice radicale, a demisionat după ce a fost învins, situîndu-se pe un umil loc trei în alegerile prezidențiale.

În Ungaria, o dispută în legătură cu ritmul reformei între ministrul de finanțe, Ferenc Rabar, și principalul său consilier în probleme economice, Gyorgy Matolcsy, l-a determinat pe Rabar să amenințe că va demisiona.

În Bulgaria, guvernul fostului comunist Andrei Lukanov, care nu a reușit să obțină un consens parlamentar pentru un pachet de reforme economice, a demisionat pe fondul unor acuzații reciproce în legătură cu situația gravă a economiei Bulgariei.

Prăbușirea comerțului în cadrul CAER a suprimat aprovizionarea cu energie electrică și materii prime ieftine din Uniunea Sovietică, care nu va mai fi o piață neexigentă pentru mărfurile lor de calitate inferioară. Criza din Golf a dus la majorarea prețurilor mondiale la energie, iar sancțiunile instituite împotriva Bagdadului au închis o serie de piețe de export importante.

Willi Wapenhang, vicepreședintele Băncii Mondiale, a estimat că actuala criză din Golf și pierderile, ca urmare a desființării CAER, vor costa țările Europei răsăritene 14—15 miliarde dolari anual.

Criza din Polonia, Ungaria, Cehoslovacia și fosta Germanie răsăriteană a reflectat o serie de politici de ajustare. Dar, în Uniunea Sovietică, Bulgaria și România aceasta s-a datorat prăbușirii controlului central și nereușitei în inițierea unor reforme efective.

„Specialiștii se bizuie din ce în ce mai mult pe fluxuri de capital extern care nu vor veni dacă sistemul nu este reformat riguros, ceea ce ei nu pot face din cauza creșterii șomajului", a afirmat David Roche.

„Morgan Stanley" anticipează că, în 1994, în Europa răsăriteană șomajul va afecta 18 la sută din populație, respectiv 12 milioane de oameni. În Uniunea Sovietică se așteaptă ca șomajul să afecteze 47 de milioane de oameni sau 27 la sută din populația activă.

„Într-o anumită situație catastrofală, aceasta ar putea modifica relațiile și condițiile globale și chiar însăși natura civilizației occidentale", a declarat recent ministrul de interne cehoslovac Jan Langos.

(După **agenția Reuter**)

Controlul muncitoresc asupra produselor alimentare

În legătură cu situația excepțională creată pe piața de consum din țară și sistemul de aprovizionare cu produse alimentare și alte mărfuri de larg consum, cu abuzurile masive săvîrșite în comerț, precum și cu apelurile cetățenilor la instaurarea ordinii, președintele URSS a emis un decret privind intensificarea controlului muncitoresc în această sferă.

Documentul recomandă ca, în cadrul adunărilor reprezentanților colectivelor de muncă, instituțiilor de învățămînt, să fie alese comitete orășenești și raional-orășenești de control muncitoresc. Ele au dreptul de a face verificări la întreprinderile de industrie alimentară și ușoară, la unitățile comerciale și de alimentație publică, de a controla livrarea produselor și mărfurilor către consumator și, în cazul sesizării unor infracțiuni, de a închide temporar unitățile de comerț, informînd de îndată organizațiile ierarhic superioare ale acestora, precum și organele de interne. Totodată, ele au dreptul de a veni cu propuneri privind concedierea lucrătorilor care se fac vinovați de abuzuri și lipsă de spirit gospodăresc, iar atunci cînd se impune de a ridica problema intentării de acțiuni penale împotriva acestora.

Ministerul de interne al URSS, Comitetul Securității Statului (KGB) și organele locale ale acestora vor asigura conlucrarea permanentă a personalului acestora cu comitetele de control muncitoresc în timpul verificării întreprinderilor și organizațiilor. Se prevede organizarea de ședințe extraordinare ale tribunalelor pentru judecarea proceselor de încălcare premeditată a regulilor comerciale, de furturi și speculă.

(După **agenția TASS**)

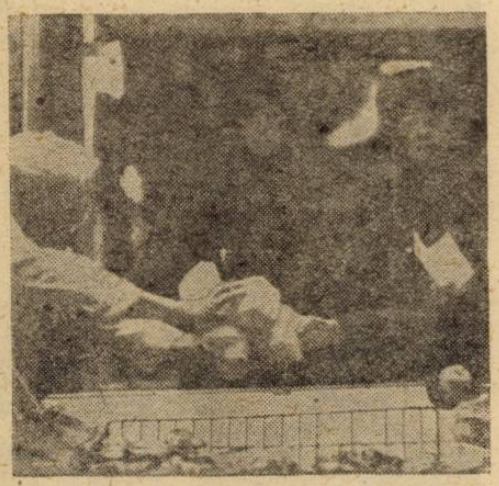

Dificultățile cronice legate de aprovizionarea cu alimente a piețelor și magazinelor din Uniunea Sovietică cunosc în această iarnă o agravare serioasă. Atît de serioasă încît oficialitățile au declanșat o adevărată campanie de achiziționare a unor asemenea produse din exterior. Numai Germaniei i s-a prezentat o listă cu ajutoare de urgență de 500 000 tone carne, 200 000 tone unt, 500 000 tone ulei vegetal, 100 000 tone alimente pentru copii, 100 000 tone paste alimentare și 50 000 tone lapte praf. Liste asemănătoare au fost solicitate și de alte state din Piața comună, precum și de SUA. Pentru a putea primi aceste ajutoare — acordate în urma slabelor performanțe ale agriculturii și industriei prelucrătoare din ultimii ani — oficialitățile sovietice au adoptat măsuri speciale. În imagine o vameșă sovietică primește un pachet cu alimente printr-o fereastruică în timp ce bărbatul din spatele ei arată o cartelă. Scena are loc la Leningrad, unde municipalitatea a emis cartele pentru bunurile alimentare, în cantități tot mai reduse.

Viața de zi cu zi a nouă milioane de bulgari, marcată de o penurie generală și de criza energetică, s-a deteriorat și mai mult după declanșarea grevei de către sindicatul din opoziție „Podkrepa", care a cerut demisia primului ministru socialist (fost comunist) Andrei Lukanov. „Trăim ca în timpul războiului", a declarat un pensionar care aștepta de peste o oră în stația de autobuz. Benzina, rațională la 30 litri pe lună, nu se găsește, pompele fiind aprovizionate foarte neregulat.

În ciuda existenței cartelelor, este foarte dificil să cumperi ouă, unt, făină, ulei, brînză și detergent. În momentul în care într-un magazin apare un produs alimentar, se formează o coadă impresionantă. Cu două ore înaintea deschiderii, se așteaptă deja pentru cumpărarea laptelui. Cuprinși de panică, oamenii stochează toate produsele pe care le găsesc. Multe familii și-au strîns, ca provizii de iarnă, compot de mere, conserve de carne și legume.

În provincie, situația este ceva mai bună decît la Sofia, producătorii nemaifiind obligați să aprovizioneze mai întîi capitala, înainte de a satisface necesitățile propriei lor zone.

Toată lumea se așteaptă la o iarnă dură, marcată de foamete, frig, inflație și șomaj. Nu sînt de găsit radiatoare electrice sau cu ulei, păcură, cărbuni și lemne. Încălzirea centrală — unde există — funcționează defectuos. La două-trei ore se oprește curentul electric. Prețurile la fructe și legume au crescut cu 200—400 la sută. Se prevede o creștere cu 300—500 la sută a prețurilor la produsele de primă necesitate cum sînt pîinea, laptele și carnea. Iar pînă la sfîrșitul anului, numărul șomerilor va atinge 120 000 de persoane, circa 3 la sută din populația activă. 40 la sută din populație trăiește sub pragul sărăciei, de unde și sufertașele cu „supa săracilor".

Argentina

Cronica unei tragedii anunțate

Președintele Carlos Menem a declarat că își asumă, singur, întreaga responsabilitate și costul politic pentru cele șase decrete de amnistie semnate în ultimele zile ale anului ce tocmai s-a încheiat. „Am suficientă autoritate morală" (referire la detenția sa din timpul regimului militar) pentru a lua această decizie, a spus el, pe care a justificat-o prin necesitatea reconcilierii naționale după mai mulți ani de la dictatura militară care a marcat în mod dramatic Argentina în perioada 1976—1983. Deși se știa de mai multă vreme despre intenția președintelui, decretele de amnistie au răvășit societatea argentiniană, ducînd la polemici aprinse în jurul politicii de pacificare internă și reconciliere, practicată de șeful statului. De altfel, sondajele de opinie arată că cel puțin 70 la sută din populația argentiniană dezaprobă hotărîrea lui Carlos Menem.

Iată cauzele : decretele de amnistie privesc un număr total de 12 persoane, civili, dar mai ales militari. Între aceștia din urmă se află — stîrnind cele mai aprinse proteste — lideri și membri ai fostelor junte militare, acuzați, în 1985, în cadrul așa-numitului „proces al generalilor", de practicarea pe scară largă a represiunii politice, soldată cu mii de morți și peste 9000 de persoane dispărute. Este cifra la care a ajuns „Comisia națională asupra dispariției de persoane", creată în 1984 din inițiativa fostului președinte Raul Alfonsin și condusă de cunoscutul scriitor argentinian Ernesto Sabato. Organizații ale drepturilor omului susțin, însă, că cifra reală a victimelor „războiului murdar" din anii de dictatură militară ar fi de 30 000. Mai multe cimitire clandestine și gropi comune au fost descoperite în ultimii ani.

La 24 martie 1976, cînd armata prelua puterea înlăturînd-o de la guvern pe Isabel Peron, Argentina se afla într-o perioadă de accentuată violență politică — practicată de extrema dreaptă, dar mai ales de extrema stîngă. Dorind să lichideze terorismul și lansîndu-se în ceea ce au numit „lupta antisubversivă", militarii au ajuns să se dedea la „un terorism infinit mai rău — pentru că au beneficiat de puterea și impunitatea statului absolut — sechestrînd, torturînd și asasinînd mii de ființe umane", precizează raportul comisiei amintite. Au existat, răspîndite în întreaga Argentină, 340 centre clandestine de detenție, majoritatea persoanelor aduse aici fiind apoi date dispărute. În cadrul luptei împotriva gherilei, liderii dictaturii militare — se va dovedi ulterior — au pus la punct un sistem secret și criminal de lichidare fizică a opozanților reali sau bănuiți. Drama în toată amploarea ei, cu trauma profundă produsă în societatea argentiniană, a putut fi analizată abia după căderea dictaturii, în 1983, cînd principalii responsabili de încălcările grave ale drepturilor omului au fost aduși în fața justiției. „Procesul generalilor" — act de curaj al guvernului civil condus de Raul Alfonsin și o decizie inedită pînă atunci pe continentul latino-american — a însemnat investigații ample și anevoioase, de durată, dar care s-au soldat cu tragerea la răspundere și condamnarea principalilor vinovați.

Acum, după șase ani de detenție, ei au fost puși în libertate. Este vorba de fostul președinte Jorge Videla și de amiralul Emilio Massera, membri ai primei junte militare (condamnați la închisoare pe viață), de fostul președinte Roberto Viola (16,5 ani închisoare), de foștii șefi ai poliției din Buenos Aires, Ramos Camps (25 de ani) și Pablo Ovidio Ricchieri, de doi membri ai următoarelor junte militare (Armando Lambruschini și Orlando Agosti) și de fostul șef al primului corp de armată, Carlos Suarez Mason, extrădat, în 1986, din SUA. Alături de acești opt militari, ceilalți patru amnistiați sînt civili : Mario Firmenich, liderul acum dizolvatei organizații de gherilă de extrema stîngă „Montoneros", condamnat, în 1984, la 30 de ani închisoare pentru sechestrare de persoane (operațiune comisă în 1973, în cursul căreia au fost ucise alte două persoane) ; fostul ministru al economiei în timpul dictaturii, Jose Martinez de Hoz (sechestrare de persoane în 1977) ; doi foști lideri peroniști — Norma Kennedy și Duilio Brunello — acuzați de deturnare de fonduri și de colaborare cu organizația teroristă de ultradreapta „Triple A".

Impactul previzibil al amnistiei nu s-a lăsat, bineînțeles, așteptat. „Este o decizie politică eronată și, din punct de vedere moral, inadmisibilă. Societatea nu se poate reconcilia cu crima. Poporul argentinian dorește să-și consolideze un sistem democratic în care legea și justiția să fie cele ce îi conduc destinul și nu capriciul arbitrar al guvernanților" (Raul Alfonsin). „Toată această problemă a amnistierii aș numi-o grotescă, dacă ea n-ar fi de fapt sinistră. Marile religii, și în particular, cea creștină, acordă iertare cînd există căință ; or, nici unul din ei (cei opt generali — n.n.) nu și-a exprimat regretul, ci, din contră, și-au făcut aproape un titlu de glorie din ceea ce au comis" (Ernesto Sabato). „Departe de a pacifica și reconcilia, amnistia nu face decît să încununeze un lanț de concesii făcute militarilor" (Adolfo Perez Esquivel, Premiul Nobel pentru pace în 1980). În semn de protest față de decizia prezidențială, Julio Strassera, fostul procuror în „procesul generalilor", și-a dat demisia din funcția sa actuală, aceea de reprezentant al Argentinei în Comisia drepturilor omului din cadrul ONU.

„El indulto" (iertarea, respectiv amnistia) s-a aflat pe prima pagină a tuturor ziarelor argentiniene. Singur ca niciodată, scria cotidianul „Clarin", președintele a luat una din deciziile cele mai traumatizante ale guvernului său, pe care aproape nici o altă oficialitate nu s-a încumetat s-o explice ; peronismul a intrat, pe de altă parte, într-un fel de paralizie după anunțarea amnistiei. „Pagina 12", ziar de centru-stînga, opina că de puține ori în istoria țării s-a consumat o asemenea „tragedie anunțată", care „a transformat azi societatea argentiniană într-o oglindă spartă". În sfîrșit, „La Nacion" consideră că recenta eliberare a celor amnistiați nu poate șterge din istoria națională și nici din memoria argentinienilor faptele care i-au avut ca protagoniști pe beneficiarii hotărîrii lui Carlos Menem, dar — continuă editorialul consacrat temei — „trebuie să se pună odată capăt trecutului și să începem o nouă etapă".

A doua zi după anunțarea publică a decretelor prezidențiale — declarată „zi de protest și de doliu național" de mai multe organizații ale drepturilor omului — zeci de mii de argentinieni și-au exprimat, în fața palatului guvernamental din Buenos Aires, dezacordul față de măsura luată. Manifestația, convocată de organizațiile amintite și de majoritatea partidelor de opoziție, a primit sprijinul mai multor sindicate, al unor personalități politice independente sau ale vieții culturale argentiniene, al unor reprezentanți ai bisericii catolice. „Plaza de Mayo", locul consacrat al marilor demonstrații din Buenos Aires, a devenit neîncăpătoare. Mulțimea, purtînd brasarde negre, a primit cu emoție, în mijlocul ei, pe reprezentantele „Mamelor din Plaza de Mayo", cunoscute pentru curajul și perseverența lor în căutarea, chiar și acum, a fiilor dispăruți ; o coloană de foști deținuți, supuși torturii în centrele clandestine de detenție din timpul dic-

Jorge Videla (ex-președinte și ex-general) și Emilio Massera (ex-amiral) — membri ai primei junte militare din cele trei care au condus Argentina între 1976—1983 — au primit, în urma „procesului generalilor", pedeapsa cea mai aspră : detenție pe viață. În timpul dictaturii militare, perioada cea mai marcată de represiunea politică a fost, în special, cea a primilor ani.

taturii, a readus acut în memorie cumpliții ani de represiune. În acest timp, foștii lideri militari, responsabili de crimele comise, își petreceau, alături de familiile lor, prima zi de libertate... De altfel, pentru a se evita apariția unor eventuale incidente care să împiedice punerea în aplicare a decretelor de amnistie, acestea au fost făcute publice abia la cîteva ore după ce beneficiarii lor părăsiseră locurile de detenție.

Carlos Menem a respins puzderia de critici adresate după eliberarea celor care au fost protagoniștii perioadei celei mai violente din istoria Argentinei. Unii îl acuză că decizia sa răspunde, de fapt, unui compromis încheiat cu militarii. Alții, care susțin de fapt, aceeași idee, văd recenta amnistie ca încadrîndu-se într-o serie de „iertări" începute, în 1987, de însuși președintele Raul Alfonsin, cel ce decisese aducerea în fața justiției a ofițerilor acuzați de violări grave ale drepturilor omului. Fostul șef al statului a sprijinit, în acel an, adoptarea așa numitelor legi ale „punctului final" și „supunerii datorate" (ordinelor superiorilor). Prima stabilea un termen de 60 de zile pentru aducerea de probe contra celor acuzați, rămînînd fără efect orice prezentare ulterioară ; cea de a doua anula orice responsabilitate penală pentru cei ce au comis delicte respectînd ordinele date de superiori. Ambele legi au fost adesea considerate drept „amnistii deghizate". A urmat amnistierea de către Carlos Menem, în primul său an de guvernare, a 210 militari (și 64 de civili). Între aceștia — unii înalți ofițeri găsiți vinovați de „excesele" din timpul „războiului murdar", dar și o bună parte dintre cei ce participaseră la cele două rebeliuni militare din ultimii ani ai cabinetului Alfonsin. Unul dintre ei, colonelul Mohamed Ali Seineldin, va conduce, la 3 decembrie 1990, rebeliunea produsă cu cîteva zile înaintea vizitei la Buenos Aires a președintelui George Bush.

O reacție este, în acest context, semnificativă. Șeful armatei argentiniene, generalul Martin Bonnet, a apreciat „curajul și forța morală" ale președintelui Menem, care a acordat amnistia deși „a îndurat el însuși închisoarea și consecințele grave" ale anilor de tristă amintire. Precizînd că „amnistia a reprezentat o aspirație a forțelor armate", generalul Bonnet a adăugat : „Decizia puterii politice poate contribui la o treptată reparație istorică la care speră militarii, contînd pe o crescîndă înțelegere a cetățenilor". Abia eliberat, Jorge Videla nu s-a lăsat mai prejos : el a susținut — cum au făcut-o și alți lideri în uniformă — că armata a procedat corect apărînd țara de „agresiunea subversivă". Motiv pentru care a pledat pentru reabilitarea militarilor și pentru necesitatea unei „depline reparații" ce ar trebui adusă armatei. În consecință, Carlos Menem s-a văzut nevoit nu numai să îndure criticile aspre ale celei mai mari părți a societății argentiniene, dar și, în plus, să-și exprime îngrijorarea față de declarațiile lui Videla. Acesta nu face decît să revendice, de fapt, justețea represiunilor politice soldate cu mii de morți și dispăruți, poziție care întărește criticile celor ce văd în recenta amnistie o sfidare la adresa victimelor și a familiilor îndoliate, o măsură care nu va putea cicatriza rana profundă produsă de anii de dictatură și, cu atît mai puțin, să conducă la reconcilierea națională. Timpul va decide dacă, totuși, hotărîrea lui Carlos Menem va reuși să lase în urmă un trecut dureros pentru argentinieni. În ce privește viitorul, decretele includ o minimă marjă de siguranță : militarilor amnistiați li se interzice pentru totdeauna exercitarea unor funcții publice sau desfășurarea vreunei activități politice.

Anca Voican

Niciodată așa ceva

„Nunca mas" („Să nu se mai întîmple niciodată așa ceva") — acesta este titlul raportului prezentat de Comisia națională argentiniană asupra dispariției de persoane („Conade"). Reproducem în acest număr extrase din prologul raportului :

După ce am primit cîteva mii de declarații și mărturii, am verificat sau stabilit existența a sute de locuri clandestine de detenție și am acumulat peste 50 000 de documente, avem certitudinea că dictatura militară a produs cea mai mare și mai cutremurătoare tragedie din istoria noastră. Prin tehnica dispariției și consecințele sale, au fost barbar încălcate toate principiile etice pe care marile religii și cele mai elevate filozofii le-au construit de-a lungul a mileniî de suferințe și calamități. Din enorma documentare strînsă de noi rezultă că drepturile umane au fost violate într-o formă organică și statală prin represiunea forțelor armate. Și nu violate sporadic, ci sistematic, mereu la fel, cu sechestrări similare și torturi identice, pe tot teritoriul național. Cum să nu atribui aceasta unei metodologii a terorii planificate de către sferele înalte ? Cum poate fi vorba doar de „excese individuale" ? Din informațiile noastre, rezultă că această tehnologie a infernului a fost dusă la capăt de executanți sadici, dar, în același timp, înregimentați. Iată și cuvintele rostite în fața Juntei Interamericane de Apărare de șeful delegației argentiniene, generalul Santiago Oman Rivera, la 24 ianuarie 1980 : „Am făcut războiul cu doctrina în față, pe baza ordinelor scrise ale comandanților superiori". Astfel, cînd membrii juntei militare deplîngeau „excesele represiunii, inevitabile într-un război murdar", ei scoteau la suprafață o tentativă ipocrită de a pune pe umerii unor subalterni ororile planificate.

Comandourile de sechestrare aveau o organizare precisă, acționînd uneori la locul de muncă al celui vizat, altă dată în plină stradă și la lumina zilei, prin procedee clasice ale forțelor de securitate, care ordonau „zonă liberă" comisarilor aferenți. Cînd victima era căutată noaptea în propria casă, grupuri de comando înarmate intrau cu forța, terorizau părinți și copii, adesea obligîndu-i să asiste la tot ce se întîmpla, loveau brutal persoana căutată, îi acopereau complet capul cu o glugă și o răpeau apoi într-un automobil sau camion, în timp ce restul comandoului distrugea totul sau fura ce putea fi luat. De aici se pleca spre un loc pe ușa căruia puteau fi scrise aceleași cuvinte pe care Dante le-a citit la porțile infernului : „Voi ce intrați, lăsați orice speranță".

În acest fel, în numele securității naționale, mii și mii de ființe umane, în general tineri și chiar adolescenți, au trecut în categoria fantasmelor : cea dispăruților. Luați cu forța, ei au încetat să mai reprezinte o prezență civilă. Cine i-a răpit ? De ce ? Unde erau ? Nu exista un răspuns precis la aceste întrebări : autoritățile nu auziseră vorbindu-se de ei, în închisori nu erau, justiția nu avea habar. În jurul lor creștea un uriaș zid al tăcerii. Așa treceau zile, săptămîni, luni, ani de incertitudini și durere pentru tați, mame și fii, toți depinzînd de zvonuri, zbătîndu-se într-o așteptare disperată.

În ce privește societatea, aceasta trăia sentimentul sfîșietor al nesiguranței, al temei obscure că oricine, oricît de inocent ar fi, putea cădea victimă acelei nesfîrșite vînători de vrăjitoare. Unii erau dominați de frica îngrozitoare, iar la alții apărea tendința conștientă sau inconștientă de a justifica ororile : „O fi făcut totuși ceva", se murmura cu voce joasă, în timp ce rudele celui dispărut erau privite ca niște ciumați. Dar sentimentul era oscilant, căci se știa despre atîția că fuseseră aruncați în acel abis fără să fi făcut nimic ; pentru că lupta contra „subversivilor" se transformase într-o represiune în mod dementțial generalizată ; pentru că epitetul de subversiv avea un conținut pe cît de vast pe atît de imprevizibil. În delirul semantic avînd în frunte calificări ca „marxist-leninist", „apatrizi", „materialiști și atei", „dușmani ai valorilor occidentale și creștine", totul era posibil și oricine cădea sub incidența riscului : lideri sindicali care luptau pentru simple îmbunătățiri de salarii, tineri care fuseseră membri ai unui cerc studențesc, ziariști care nu pactizau cu dictatura, psihologi și sociologi, pentru că aparțineau unor profesii suspecte, tineri pacifiști, călugărițe, preoți care răspîndeau învățătura lui Isus în cartierele sărace. Și prieteni ai tuturor acestora, și prieteni ai prietenilor, și persoane denunțate din dorința personală de răzbunare. Toți erau în majoritate nevinovați de actele de terorism și nici nu făceau parte din cadrele combatante ale gherilei, pentru că aceste cadre fie mureau în înfruntările armate, fie se sinucideau, așa încît puțini ajungeau vii în mîinile opresorilor.

Din momentul răpirii, victima își pierdea orice drepturi ; privată de orice legătură cu lumea exterioară, era ținută în locuri necunoscute, supusă unor supliciî infernale, fără să știe care îi va fi soarta, putînd fi aruncată în rîuri sau în mare, cu pietre atîrnate de picioare, sau transformată în cenușă.

În cursul investigațiilor noastre am fost insultați și amenințați de cei ce au comis crimele, care, în loc să le regrete, repetă mereu rațiunile „războiului murdar", ale salvării patriei. Și ne acuză că nu favorizăm reconcilierea națională, că activăm ura și resentimentele, că împiedicăm uitarea. Dar nu este așa : nu sîntem animați de resentimente și nici de dorința de răzbunare. Cerem doar adevăr și dreptate. Pentru că, altfel, ar trebui să renunțăm la misiunea esențială pe care o are puterea judecătorească în orice societate civilizată.

Marile calamități sînt întotdeauna pline de învățăminte și, fără îndoială, drama cea mai teribilă pe care a suferit-o națiunea noastră în timpul dictaturii militare va servi să ne facă, să înțelegem că doar democrația este capabilă să apere poporul de asemenea orori, că numai ea poate menține și salva sfintele și esențialele drepturi ale ființei umane. Numai așa vom putea fi siguri că niciodată nu se vor mai repeta în patria noastră fapte care ne-au făcut în mod tragic cunoscuți în lumea civilizată. (Va urma).

Al doilea secol american

Henry Grünwald

Mai poate conduce această țară? Mai poate oferi altora idealurile sale de libertate și dreptate, reţeta ei pentru crearea bunăstării, generozitatea ei? A fost întotdeuna „Secolul american" o iluzie? Și dacă el a existat într-adevăr, a fost primul și ultimul?

Au trecut aproape 50 de ani de cînd Henry Luce a publicat eseul său „Secolul american" în revista LIFE. Era o argumentare pasionată pentru implicarea Americii în al doilea război mondial și o chemare la conducere globală, un apel pentru ca America să-și facă datoria față de ea însăși și față de omenire. Secolul al XX-lea, scria Luce, trebuie să fie, „într-o măsură semnificativă, un Secol american". De atunci, această frază a fost adesea atacată, ridiculizată. Cînd Uniunea Sovietică a devenit o putere nucleară, cînd comunismul s-a răspîndit pe glob, cînd Statele Unite au fost înfrînte neonorabil în Vietnam, mulți au decis că acest secol nu poate fi Secolul american. Dar a fost. Ultimii zece ani puțin probabil să reușească să schimbe acest lucru.

În tehnologie America s-a aflat în fruntea celor mai importante dezvoltări, de la avionul cu reacție la computer. America a inițiat transformarea societății industriale în societatea informației. America are partea leului în ceea ce privește domeniul științific. A dus omul pe Lună. A jucat un rol major în a dovedi că sistemul capitalist este vital pentru bunăstarea oamenilor. Mai presus de toate, a avut o contribuție decisivă în înfrîngerea celor doi mari inamici ai libertății — nazismul și comunismul. Renașterea Europei și a Japoniei, renaștere condusă de America, soliditatea NATO, campania în favoarea drepturilor omului și exemplul succesului economic al Statelor Unite și al Vestului au contribuit decisiv la prăbușirea comunismului.

Întrebarea care trebuie, deci, pusă este nu dacă acest secol a fost Secolul american, ci dacă următorul secol va fi din nou american?

Pentru mulți, această simplă întrebare ține de domeniul fantasticului. Există anunțuri larg răspîndite despre sfîrșitul „Secolului american". Rațiunile sînt bine cunoscute: erodarea relativă a puterii economice americane, ascensiunea Japoniei și a Europei de Vest ca rivali comerciali serioși, transformarea Statelor Unite într-o națiune debitoare, deficiențele dezastruoase din sistemul educațional american etc. Toate acestea sînt însoțite de un izolaționism, de ideea că, odată cu prăbușirea comunismului, Americii nu i-a mai rămas mare lucru de făcut în lume. Există și izolaționism economic, altfel spus protecționismul. Și mai există și izolaționismul disperării: convingerea că, prin cîștigarea războiului rece, am cheltuit atît de mult încît nu mai avem mijloace pentru a exercita o influență semnificativă în lume, că Statele Unite sînt din ce în ce „irelevante".

Aceasta era o viziune falsă, chiar și înainte de evenimentele din Golf, care, brusc, au făcut America să fie foarte importantă. Secolul 21 ar putea fi și ar trebui să fie „într-o măsură semnificativă" un al doilea „Secol american".

Eseul lui Luce era un atac împotriva izolaționismului acelor zile. Începea cu o palmă. „Noi americanii sîntem nefericiți", scria Luce. „Sîntem nervoși sau posomoriți, sau apatici. Și totuși știm că suferința lumii este și suferința noastră. Și noi am dat greș lamentabil în încercarea de a rezolva problemele epocii noastre. Nicăieri în lume nu sînt atît de puțin scuzabile eșecurile ca în Statele Unite ale Americii".

Publicat cu nouă luni înainte de Pearl Harbor, eseul lui Luce admitea că a lupta în al doilea război mondial nu era într-adevăr necesar, din punctul de vedere al apărării teritoriului. „Statele Unite ar putea fi făcute inexpugnabile și ar putea trăi discret ca o Elveție infinit mai puternică".

Atunci, pentru ce ar fi trebuit să luptăm? „Să folosim cîteva cuvinte mari, ca de exemplu democrație și libertate și justiție?" Da, desigur, a răspuns Luce. Aceasta nu înseamnă că sarcina noastră este „de a impune instituțiile democratice lumii întregi, inclusiv lui Dalai Lama și păstorilor din Tibet". Dar America trebuie să se blameze în primul rînd pe ea însăși dacă „lumea în care trăiește este nefavorabilă dezvoltării societății americane". Singura șansă pentru ca democrația noastră să funcționeze este ca ea să fie parte din „economia mondială" și dintr-o „ordine morală internațională".

Într-o mare măsură, sublinia Luce, era deja Secolul american, din cauza influenței produselor și a culturii americane. Dar el cerea și mai mult: „răspîndirea întreprinderii libere, deoarece ea nu poate domina în America dacă nu domină și în lume, ca și răspîndirea libertății, pentru că fără libertate nu poate exista o viață îmbelșugată".

America trebuie să fie acum „Bunul Samaritean al lumii întregi", ajutînd la hrănirea „tuturor acelora care sînt flămînzi și săraci". Aceste eforturi ar da greș dacă nu ar fi însuflețite de idealurile americane — dragostea de libertate, egalitatea șanselor, încredere în sine însuși, dar și cooperare, împreună cu „toate marile principii ale civilizației occidentale — justiție, adevăr, caritate. A venit timpul ca de pe acest pămînt să se răspîndească aceste idealuri..."

Într-o mare măsură eseul lui Luce s-a dovedit a fi un program realist. America a avut în ultima jumătate de secol o politică externă însuflețită de aceste mari idealuri democratice. A fost campionul libertății și o sursă de hrană și de expertiză tehnică.

Ce a mai rămas valabil din această viziune astăzi? Bogăția și puterea Americii s-ar putea să se fi schimbat, dar ideile lui Luce încă sînt valabile, încă se aplică cu o remarcabilă forță.

Lumea a devenit, într-adevăr, interdependentă. Mai mult ca oricînd avem nevoie de o economie mondială și de un comerț liber. Democrația s-a dovedit indispensabilă unei economii productive și rentabile. Am învățat multe despre legătura dintre viața trăită în bunăstare și libertate.

Odată cu declinul Uniunii Sovietice și cu apariția unei Europe unite și prospere, contribuția Americii la apărarea continentului european și la stabilitatea politică, deși încă importantă, va scădea.

În timp ce amenințarea unui atac asupra Europei occidentale și a unui război mondial a fost mult redusă, secolul următor va aduce alte pericole.

Cea mai importantă formă de putere va fi economică și nu militară. Într-adevăr, lumea poate fi împărțită în cei care trăiesc în era economică și cei care sînt credincioși forțelor atavice, fără legătură cu economia: religia, pasiuni naționaliste sau tribale, militarismul. Deosebirea nu este nici precisă și nici absolută. Ca exemplu călăuzitor, Comunitatea Europeană este fondată pe principii economice. O succesiune de războaie teribile a redus foarte mult instinctele naționaliste și militariste în această zonă. Comunitatea încearcă să construiască o ordine supranațională bazată pe cooperare economică și competiție, pe interes material și pe rațiune.

Viitorul Uniunii Sovietice ar putea consta în dezintegrare sau într-o reacție de extremă dreaptă sau în amîndouă, perspective care ne înspăimîntă, deoarece sovieticii posedă încă mari stocuri de armament nuclear. Mai mult — o tranziție încununată de succes către economia de piață ar fi un miracol. Putem spera, totuși, că Uniunea Sovietică sau ceea ce va rămîne din ea va urmări de asemenea dezvoltarea economică, mai degrabă decît expansiunea și agresiunea.

În timp ce Clausewitz definea războiul drept o continuare a politicii prin alte mijloace, economia ar putea deveni o continuare a războiului prin alte mijloace. Războaie comerciale violente ar putea izbucni între cei Trei Mari — Europa, Japonia și America (a cărei sferă ar putea include eventual Canada și Mexicul, într-o Comunitate Economică Americană).

Incorectitudinea, reală sau imaginară, din comerț va persista, ca și frica viscerală a unei țări de a nu fi cumpărată de străini. Lupta împotriva protecționismului în America și în alte părți poate fi cea mai mare provocare pentru conducerea Americii. Un avantaj special pentru America este acela că ea are legături mai strînse cu Europa și Japonia decît au cele două una cu alta, America fiind o putere atît în Atlantic, cît și în Pacific.

În afara acestor trei cîmpuri de forțe economice, conflictele naționale, tribale și religioase amenință să transforme multe părți ale lumii în Liban-uri mai mari. Trebuie să reducem implicarea noastră militară în lumea a treia, dar este în interesul nostru să ajutăm la construirea unei ordini globale, mai ales că unele țări din această zonă au posibilitatea de a se dota cu arme nucleare.

În ciuda neputinței actuale de a rezolva aceste conflicte, ele pot fi atenuate prin perspectiva unui progres economic, a unei vieți mai bune, așa cum s-a întîmplat în Europa. Un proces de creștere economică și de integrare, și nu calea unei politici radicale, de confruntare, reprezintă soluția de aplicat.

Statele naționale se dovedesc prea mici și ineficiente pentru a face față unei economii globale și totuși prea mari și insensibile pentru a înfrunta cu rezultate bune problemele locale. Lumea are nevoie de o nouă perspectivă, de o nouă concepție asupra suveranității și de noi structuri care să dea oamenilor sentimentul autonomiei și identității, dar în interiorul unor grupări economice regionale și raționale. America, care a dat un sprijin uriaș formării Comunității Europene, poate contribui la dezvoltarea unor asemenea structuri.

Multe țări sărăcite și îndatorate din lumea a treia de abia încep să pășească pe singurul drum care duce înainte, drumul economiei de piață, drum dureros și exploziv din punct de vedere politic. De ce ar trebui să-i pese Americii de aceste țări? În fond pericolul ca țările respective să se îndrepte spre comunism s-a redus mult. Dar lumea dezvoltată are nevoie de țările lumii a treia, ca și de piețele lor. De asemenea, dezordinea economică ar exercita puternice presiuni asupra Americii și altor țări occidentale, de exemplu prin valuri în creștere de emigranți.

America nu poate proiecta sau finanța, singură, o economie de piață prosperă, în orice loc de pe glob. America nu mai poate fi „Bunul Samaritean" al întregii lumi, deși aju-

torul către străinătate, bine orientat, trebuie să continue. America trebuie să ajute la cercetarea și proiectarea unui sistem comercial, cu ajutorul căruia țările subdezvoltate să-și poată vinde produsele. Mai presus de toate, America trebuie să îndemne stăruitor către reforme economice și politice, trebuie să ofere experiența ei și să fie o călăuză în privința implementării întreprinderii libere. Aceasta trebuie să meargă concomitent cu construirea democrației. Scepticii spun că ea nu poate fi exportată, dar cu siguranță că Statele Unite au influențat înaintarea spre democrație și dezvoltarea unor instituții libere într-un număr mare de țări. Trebuie să continuăm această activitate și să o extindem.

Este de necrezut, și în același timp inacceptabil, ca un popor autor al unor realizări fără egal în acest secol, să accepte mediocritatea și declinul în următorul secol.

În timp ce puterea Americii de a influența lumea înconjurătoare a scăzut, ea totuși nu a dispărut. Pentru a stăpîni această influență, prima sarcină pentru Statele Unite este de a se reînnoi, de a se reclădi, de a-și restabili creșterea economică și capacitatea productivă și de a ajunge la bogăția avută anterior.

Al doilea „Secol american" trebuie să înceapă la noi acasă.

Trebuie să înceapă în școli și în companii, pe străzile neînsemnate și pe autostrăzile murdare.

Trebuie să înceapă în mințile oamenilor. Aproape jumătate dintre americanii chestionați cred că sîntem în declin, că sîntem depășiți de japonezi și de alții. Acest lucru poate fi un stimulent sănătos către un efort mai mare. Al doilea Secol american cere însă un simț foarte exact al realității, care să nu fie grevat nici de un optimism nechibzuit, dar nici de un pesimism alunecos și umil.

Cu siguranță că toate puterile mai devreme sau mai tîrziu decad, dar momentul respectiv nu poate fi stabilit dinainte.

Al doilea „Secol american" trebuie să înceapă cu înțelegerea faptului că problemele Americii nu sînt impuse de alții, nici de japonezi și nici de baronii drogurilor din Columbia, ci de către noi înșine.

Trebuie să înceapă cu recunoașterea faptului că noțiunea americană despre libertate ca și aplicarea ei au fost denaturate. Fondatorilor noștri le era clar că libertatea cere și obligații de îndeplinit ; în ultimii 50 de ani ideea de obligații ale cetățenilor a dispărut practic din discursurile publice. S-a discutat numai despre drepturi, numai ele au fost cerute. Al doilea „Secol american" trebuie să includă un nou echilibru al drepturilor și obligațiilor.

Avem încă resurse imense. Produsul național este aproape de două ori mai mare în comparație cu orice altă țară dezvoltată. Există în același timp date descurajatoare : deficitele, comercial și bugetar, scăderea productivității, criza gravă a sistemului educațional, lipsa unei calități înalte mai peste tot, în programul spațial sau în industria apărării. Nici una dintre aceste probleme nu este de nerezolvat.

Pentru a restabili competitivitatea noastră în lume trebuie să reformăm sistemul nostru educațional. Banii nu reprezintă singurul lucru necesar. Birocrația educațională trebuie stopată. Educația este prea importantă pentru a fi lăsată pe mîna unor amatori zeloși interesați mai mult de „drepturile comunității" sau de tradițiile unei minorități culturale decît de educația efectivă. Profesorii trebuie să capete mai multă independență, însă în condițiile unor standarde mai înalte. Familiile trebuie să sprijine încă de la început educația copiilor.

Trebuie să terminăm cu practica de a lua copii care nu pot sau nu vor să învețe și să-i îndreptăm către o diplomă fără semnificație. Orice persoană are dreptul la educație, dar acest drept trebuie cîștigat prin efort și disciplină.

Fiecare pas va însemna multe sacrifcii, reale sau imaginare, pentru grupuri distincte de oameni. În mod normal, orice schimbare drastică se poate întîmplă numai în cursul unui război sau catastrofe. Speranța în renașterea Americii ar fi deci doar o utopie ? Nu — mulțumită a trei factori :

1. Una dintre marile puteri ale Americii este capacitatea ei de reînnoire ; ea a renunțat la „pielea" ei de nenumărate ori pentru a apărea apoi cu o nouă viață în ea. S-a reclădit după Războiul Civil, s-a regăsit și s-a ridicat după Marea Criză din 1929, a făcut pași uriași în ceea ce privește relațiile rasiale prin mișcarea drepturilor civile, a reușit cel puțin o vindecare parțială după amara divizare națională provocată de războiul din Vietnam. America a asimilat schimbări mari, schimbări care în majoritatea celorlalte țări ar fi condus la revoluție. În America revoluția este permanentă, dar treptată.

2. Statele Unite au cele mai mari „rezerve" de flexibilitate. America este mult mai deschisă noilor veniți, în comparație cu orice altă țară din lume. Imigrarea a fost întotdeauna o sursă nelimitată de energie proaspătă și de entuziasm pe măsură ce milioane de oameni au descoperit America și într-un fel au reclădit-o cu fiecare nouă generație.

Bineînțeles că imigrarea creează și probleme. Există conflicte între diferite grupuri de imigranți. Politica de imigrare nu favorizează afluxul de oameni educați și bine pregătiți. Unele grupuri de imigranți, în special hispanicii, par să se împotrivească învățării limbii engleze, ceea ce, în cîteva state, a condus la crearea unei culturi bilingve. Acest lucru aduce în fața noastră o perspectivă neliniștitoare. Oare un pluralism sănătos poate da naștere la un separatism coroziv, idealul de toleranță se poate transforma în rasism ?

Minoritățile trebuie să recunoască pericolul de autodistrugere din aceste tendințe. Pentru că, în general, „creuzetul" încă funcționează. În secolul 21, America va avea un nou profil etnic. Perspectiva unui președinte hispanic, asiatic sau negru este pe deplin plauzibilă. Această perspectivă este încurajatoare în măsura în care acel președinte va vorbi națiunii în limba engleză și va guverna în spiritul tradiției întemeietorilor țării noastre. Tradiția a evoluat, dar a rămas forța de legătură și geniul Americii — talentul de a combina interesul propriu cu compromisul.

3. America are un instrument special pentru reformă și schimbare — „cruciada" civică. Aceste mișcări, care merg la „rădăcina ierbii", atacă miezul unei probleme, au forțat de mai multe ori sistemul politic, mult mai rigid ,să le urmeze : în lupta împotriva discriminării rasiale, în mișcarea feministă, în mișcarea ecologică și în multe altele. Aceste „cruciade" reprezintă o extraordinară capacitate a americanilor de a schimba obiceiuri și percepții.

Dacă este posibil ca prin presiuni populare organizate să facem din protecția mediului o problemă politică majoră, trebuie să fie posibil să facem același lucru pentru educație. Dacă este posibil să luptăm împotriva fumatului, trebuie să fie posibil același lucru și împotriva drogurilor. De asemenea, este foarte important (și mult mai dificil) să urmărim performanța și calitatea și să exercităm presiuni pentru creșterea eficienței.

Într-o lume interdependentă, cu revendicări naționale și etnice, cu oameni în mișcare ca niciodată înainte, flexibilitatea socială a Americii și experiența ei în ceea ce privește conviețuirea mai multor grupuri etnice pot constitui avantaje importante. Nici una dintre țările pretendente la conducere în secolul următor nu are aceste calități.

O Europă unită pusă în mișcare de o Germanie unită poate deveni prima putere a lumii, puterea conducătoare. Moștenitoare a unei civilizații unice, Comunitatea europeană are o populație bine instruită și un produs național mai mare decît America. Țările europene arată însă puține semne de depășire a rigidității lor sociale, rigiditate de altfel tradițională : categoria socială și perspectivele unei persoane în viață sînt foarte greu de schimbat. Țările europene sînt în același timp puternic xenofobe, ostile imigranților. Este de asemenea de văzut în ce măsură o Europă ghidată de birocrația de la Bruxelles se poate dedica întreprinderii libere puternice și dacă ea va ajunge la o adevărată uniune politică.

Din punct de vedere economic, Japonia ar putea să fie și ea liderul lumii. Japonia este însă și mai inflexibilă social și politic decît Europa. A dat greș în încercarea de a include femeile ca membri cu drepturi depline în economie și societate. Ea este de asemenea profund xenofobă. Japonia a început să joace un rol în organizațiile internaționale, iar nivelul cheltuielilor ei pentru apărare o situează pe locul al treilea în lume, după America și Uniunea Sovietică. Chiar dacă se va menține pe aceeași poziție economică și va dori să devină și un lider politic, restul lumii este posibil să aibă dificultăți în a o accepta pe această poziție.

Astfel că America trebuie să-și mențină rolul ei conducător, dar nu în cadrul acelorași limite largi. Efortul Americii în Golf și sprijinul internațional obținut arată că încă sînt sarcini pe care doar America este în stare și vrea să le îndeplinească. Arată, de asemenea, că America nu poate și nu trebuie să-și asume asemenea sarcini de una singură. În lumea descentralizată de mîine, nici o putere nu va juca rolul dominant, posibil de jucat în secolele 19 și 20. Va fi o eră a puterii difuze.

În primii ani de după independență s-a crezut de către mulți că puterea exemplului american ar fi cea mai bună cale, dacă nu chiar singura de a influența restul lumii. Această viziune a fost ulterior ridiculizată, dar și-a recîștigat forța adevărului simplu.

Al doilea Secol american va cere ca America să-și îmbunătățească, în mare măsură, rolul său de exemplu pentru alții.

Aruncați o privire asupra Americii. Observați chiar în New York, alături de declin, o energie de nestăvilit, ambiții înalte și ocazii care te emoționează.

Observați marile cîmpii care sînt încă sursa acelui tip de forță pe care doar spațiul poate să-l dea. Observați campusurile punctate de urîte conflicte rasiale, dar încă mari surse de cunoaștere și de idei.

Această țară materialistă este permanent prinsă în bătălii morale ; această țară infatuată este în permanență autocritică ; această cea mai liberă dintre toate țările din lume trăiește atît pericolele, cît și triumfurile libertății.

Observați toate acestea și după aceea aduceți-vă aminte de expresia „declinul american". Este aceasta într-adevăr o țară care inevitabil trebuie să coboare ?

Cuvîntul cheie este inevitabil. Nimic în istorie nu este inevitabil. Poate fi și va fi un „al doilea Secol american" dacă americanii îl doresc, dacă fiecare american este gata pentru un supraefort și dăruire, pentru un efort în plus de gîndire și toleranță. (din **„Time"**)

În românește de
Mihai Săndoiu

Milovan Djilas

Întîlniri cu Stalin*) 3

Insistența lui nu se vădea categorică, deși era evidentă. Eu i-am transmis-o lui Tito și membrilor Comitetului Central, și e probabil că și aceasta a jucat un rol în cunoscuta înțelegere Tito-Șubașić.

Apoi Stalin ne-a invitat să mergem la cină, însă în hol ne-am oprit în fața hărții mondiale, pe care Uniunea Sovietică era colorată în roșu și din cauza aceasta era mai evidentă și părea mai mare decît de fapt. Stalin și-a trecut mîna peste Uniunea Sovietică și a exclamat, în strînsă legătură cu cele spuse cu puțin timp înainte împotriva britanicilor și americanilor : Ei nu se vor împăca niciodată ca un spațiu atît de mare să fie roșu — niciodată, niciodată !

Mie mi-a atras atenția pe acea hartă spațiul de la Stalingrad, înconjurat înspre Vest cu un creion albastru — evident, aceasta o făcuse Stalin în ajunul sau în cursul bătăliei pentru Stalingrad. El a observat privirea mea și am avut impresia că îi face plăcere, însă nu s-a exteriorizat în nici un fel.

Nu-mi amintesc bine din ce cauză am făcut observația : Fără industrializare Uniunea Sovietică nu ar fi rezistat și nu ar fi putut duce un astfel de război.

Stalin a adăugat : Tocmai în legătură cu aceasta ne-am certat cu Trotki și Buharin.

Și acesta a fost singurul lucru pe care l-am auzit vreodată de la el în legătură cu acești adversari ai săi, acolo în fața hărții : ne-am certat !

În sufragerie deja așteptau, în picioare, două sau trei persoane din conducerea sovietică, însă nimeni din Biroul Politic, cu excepția lui Molotov. Eu i-am uitat — dealtminteri ei au fost tăcuți și retrași toată noaptea.

În memoriile sale, Churchill descrie plastic o cină improvizată în Kremlin, la Stalin. Dar la Stalin de regulă se cina astfel.

Într-o sufragerie spațioasă, lipsită de ornamentații dar aranjată cu gust, se aflau așezate, pe jumătatea din față a unei mese lungi, tot felul de mîncăruri în vase grele de argint acoperite și încălzite și de asemenea băuturi, farfurii și alte tacîmuri. Fiecare se servea singur și se așeza unde dorea în jurul jumătății libere a mesei. Stalin nu se așeza niciodată în capul mesei, însă stătea totdeauna pe același scaun — primul din stînga față de capul mesei.

Colecția de mîncăruri și de băuturi era enormă — predominau cărnurile și rachiurile tari. În rest, însă, totul era simplu și neepatant. Nimeni din personalul de serviciu nu intra dacă nu suna Stalin. Singura ocazie s-a ivit atunci cînd eu am dorit bere. Putea să intre doar ofițerul de serviciu. Fiecare putea să mănînce ce dorea și cît poftea, doar îndemnurile și provocările la băutură și toasturile erau exagerat de multe.

O astfel de cină dura cîte șase și chiar mai multe ore — de pe la zece seara pînă pe la patru, cinci dimineața. Se mînca și se bea încet, se vorbea liber, de la bancuri și anecdote se trecea la temele politice cele mai serioase, se abordau chiar și teme filozofice.

La aceste cine, în mod neoficial dar real, prindea contur o bună parte a politicii sovietice, iar ele constituiau și unicul lux în viața lui Stalin, altminteri monotonă și posomorîtă.

Stalin lua cantități de hrană enorme chiar și pentru o persoană mult mai corpolentă. Cel mai adesea era carne, preferință prin care își dădea la iveală originea lui de muntean. Îi plăceau și diversele specialități în care abundă această țară cu diferite clime și civilizații, însă n-am observat ca o anumită mîncare să-i placă în mod constant. De băut bea mai ponderat, cel mai adesea amestecînd în pahare mici vin roșu și votcă. N-am observat niciodată la el semne de beție, lucru pe care însă nu l-aș putea afirma despre Molotov, și cu atît mai puțin despre Beria, care aproape că era un bețiv.

La aceste cine se croia soarta imensului pămînt rusesc, a țărilor de curînd cucerite și în bună măsură a seminției omenești.

Totuși nu am auzit niciodată vorbindu-se despre vreo opoziție din interiorul partidului sau despre vreo răfuială cu ea. În mod evident, aceasta cădea în principal în competența lui Stalin și a poliției secrete, iar cum și conducătorii sovietici erau oameni, ei dădeau ușor uitării conștiința, cu atît mai ușor cu cît revenirea la ea era periculoasă pentru destinul propriu.

Eu voi aminti numai ceea ce mi s-a părut mai semnificativ din această trecere neobservată de la o temă la alta în cursul cinei.

Amintind de legăturile mai vechi ale slavilor de sud cu Rusia, eu am spus : Însă țarii ruși nu au înțeles năzuințele slavilor de sud — gîndul lor era la o pătrundere imperialistă, iar al nostru la eliberare.

Stalin a fost de acord, însă în alt mod : Da, țarii ruși nu aveau orizont.

Stalin se interesa de Iugoslavia într-un mod diferit de ceilalți conducători sovietici. Pe el nu-l interesau victimele și distrugerile, ci ce fel de rapoarte interne s-au creat și care este forța reală a mișcării de rezistență. Dar și aceste date el nu le obținea prin întrebări, ci le aduna în timpul discuțiilor.

La un moment dat s-a interesat și de Albania : De fapt ce se întîmplă acolo ? Ce fel de popor sînt ei ?

I-am explicat : În Albania se petrece, într-o măsură mai mare sau mai mică, la fel ca și în Iugoslavia. Albanezii sînt cea mai veche populație a Balcanilor — mai veche decît slavii, chiar și decît vechii greci.

Dar de unde provin la ei numele de locuri slave ? — a întrebat Stalin. Oare, n-au ei, totuși, niște legături cu slavii ?

Am explicat și asta : În vechime, văile erau locuite de slavi — de aci provin numele de locuri slave — iar mai tîrziu, pe vremea turcilor, albanezii i-au alungat din acele locuri.

Stalin a făcut cu ochiul, șugubăț : Eu am sperat că albanezii sînt măcar puțin slavi.

Povestindu-i despre război și cruzimea lui în Iugoslavia, am subliniat că pe nemți nu-i luăm prizonieri, căci și ei îi omoară pe toți prizonierii noștri. Stalin a intervenit rîzînd : Iar unul dintr-ai noștri conducea un grup mai mare de nemți și pe drum i-a omorît pe toți, cu excepția unuia singur. Cînd a ajuns la locul de destinație, îl întreabă : Dar unde îți sînt ceilalți ? Execut, zice, ordinul comandantului suprem „să-i omorîm pe toți pînă la unul" — așa că unul v-am și adus.

În cursul discuției a observat în legătură cu nemții : Sînt un popor ciudat, ca oile. Îmi amintesc din copilărie : încotro pornește berbecele, după el și toate celelalte. Îmi amintesc și cînd înainte de revoluție am fost în Germania : un grup de social-democrați a întîrziat la congres, deoarece a așteptat ca biletele de tren să le fie vizate sau așa ceva. Unde s-ar fi putut întîmpla în Rusia una ca asta ? Cineva a zis bine : În Germania nu se poate face revoluție, din cauză că ar trebui să se calce pe iarbă.

Mi-a cerut să-i spun cuvintele sîrbești pentru diverse obiecte. A ieșit, de bună seamă, la iveală o mare asemănare între sîrbă și rusă. Zău — exclamă Stalin — nu mai încape vorbă : un singur popor.

S-au spus și anecdote și lui Stalin i-a plăcut în mod deosebit una pe care am spus-o eu : Stau de vorbă turcul și muntenegreanul în unul din rarele momente de pace. Se interesează turcul din ce cauză muntenegrenii pornesc mereu războaie. Pentru jaf, răspunde muntenegreanul, sîntem săraci și nădăjduim să jefuim ceva. Dar voi de ce vă războiți ? Pentru onoare și glorie, răspunde turcul. La aceasta muntenegreanul conchide : Fiecare luptă pentru ce-i lipsește.

Stalin a comentat rîzînd cu hohote : Adînc, zău : fiecare luptă pentru ce-i lipsește !

Rîdea și Molotov, dar cu zgîrcenie și pe îndelete — el într-adevăr nu avea simțul umorului, nici să-l facă, nici să-l înțeleagă.

Interesîndu-se cu care dintre conducători m-am întîlnit la Moscova, Stalin, cînd i-am amintit pe Dimitrov și Manuilski, a observat : Dimitrov este un om mai inteligent decît Manuilski, mult mai inteligent.

Cu acest prilej a pomenit și despre abandonarea Cominternului : Ei, occidentalii, sînt atît de josnici, că nouă nu ne-au șoptit o vorbuliță despre asta. Iar noi sîntem atît de încăpățînați : dacă ne-ar fi șoptit, noi nu l-am fi abandonat nici pînă acum ! Situația cu Cominternul devenea tot mai anormală. Eu și Viaceslav Mihailovici ne stoarcem creierii, iar Cominternul o ține pe a sa — neînțelegeri tot mai mari. Cu Dimitrov se colaborează ușor, cu ceilalți mai greu. Dar lucrul cel mai important este că însăși existența unui forum general comunist în condițiile cînd partidele comuniste trebuie să găsească un limbaj național și să lupte în condițiile țărilor lor — constituie o anomalie, ceva nefiresc.

În cursul cinei au sosit și două depeșe — Stalin mi le-a întins pentru lectură și pe una și pe cealaltă.

Într-una se afla conținutul convorbirii lui Șubașić la State Departament. Poziția lui Șubașić era că noi, iugoslavii, nu putem fi împotriva Uniunii Sovietice și nici să ducem o politică antirusească, deoarece la noi tradițiile slave și proruse sînt foarte puternice. În legătură cu aceasta, Stalin a observat : Șubașić a spus asta ca să-i sperie pe americani ! Dar din ce cauză îi sperie ? Da, îi sperie ! Însă de ce, de ce ?

Iar apoi a adăugat, observînd, poate, uimirea de pe fața mea : Ei ne fură depeșele, însă și noi pe ale lor.

Cealaltă depeșă era de la Churchill : anunța că a doua zi va începe debarcarea în Franța. Stalin a început să ironizeze conținutul ei : Da, va fi desant, dacă nu va fi ceață. De fiecare dată pînă acum a fost ceva care să-i împiedice — mă îndoiesc că nu va fi și mîine. Ar putea da de nemți ! Și ce dacă dau de nemți ! Desant poate că nici nu va fi, ci ca de fiecare dată pînă acum — promisiuni.

Molotov, bolborosind ca de obicei, a început să-l încredințeze : Nu, de data asta într-adevăr o să fie.

Eu n-am avut impresia că Stalin se îndoiește în mod serios de debarcarea aliaților, ci că țelul său era să o ironizeze, mai cu seamă cauzele amînărilor anterioare.

Cînd mă gîndesc astăzi la seara aceea, mi se pare că aș putea conchide că Stalin îi speria în mod intenționat pe conducătorii iugoslavi pentru a le împuțina contactele cu occidentul și în același timp căuta să subordoneze politica lor intereselor proprii și raporturilor proprii cu statele apusene, în primul rînd cu Marea Britanie.

Și după idei, și după metode, după experiența proprie și după moștenirea istorică, el considera că e sigur doar ceea ce ține în palmă și că oricine este împotriva controlului său polițienesc este un adversar potențial al său. Revoluția iugoslavă, din cauza condițiilor de război, scăpase oricărui control din partea sa, iar puterea care se dezvolta din ea devenea prea conștientă de posibilitățile sale pentru ca el să-i poată comanda pur și simplu. Era conștient de aceasta și pur și

*) Fragmente din volumul cu același titlu în curs de apariție la **Editura Europa** din Craiova.

simplu făcea ce putea : folosind prejudecăţile anticapitaliste ale conducătorilor iugoslavi, ei căuta să-şi apropie aceşti conducători, iar politica lor să o subordoneze politicii sale.

Luîndu-mi rămas bun, l-am întrebat încă o dată pe Stalin dacă are observaţii la adresa activităţii partidului iugoslav. El a răspuns : Nu, n-am. Doar voi singuri ştiţi cel mai bine ce e de făcut.

Eu, după sosirea pe Vis, i-am transmis şi asta lui Tito şi celorlalţi conducători din Comitetul Central. Şi am exprimat şi concluziile călătoriei mele moscovite : Cominternul într-adevăr nu mai există, iar noi, comuniştii iugoslavi, trebuie să ne descurcăm singuri — în primul rînd trebuie să ne bazăm pe forţele proprii.

La cea de a doua călătorie a mea la Moscova, iar prin aceasta şi la o nouă întîlnire cu Stalin, probabil că nu s-ar fi ajuns dacă n-aş fi devenit jertfa propriei sinceităţi.

Anume, după pătrunderea Armatei roşii în Iugoslavia şi eliberarea Belgradului, în 1944, s-au înregistrat ieşiri atît de grave şi de numeroase din partea unor indivizi şi a unor grupuri de ostaşi ai Armatei roşii împotriva cetăţenilor şi ostaşilor armatei iugoslave, încît acestea au devenit o problemă politică pentru noua putere şi pentru Partidul Comunist. Problema se complicase şi prin faptul că mai multe comandamente ale Armatei roşii au rămas surde la plîngeri şi intervenţii, aşa încît se crea impresia că ele însele tolerează abuzurile.

De cum s-a întors Tito din România la Belgrad — atunci el se duse şi la Moscova şi se întîlnise prima oară cu Stalin — această problemă s-a impus să fie dezbătută.

La întîlnirea cu Tito, la care, alături de Kardelj şi de Ranković, am participat şi eu, s-a hotărît să se discute despre aceasta cu şeful misiunii sovietice, generalul Korneev. Iar pentru ca acesta să ia lucrurile cît mai în serios, s-a hotărît ca discuţia să nu o aibă Tito singur, ci la întîlnire să participăm şi noi trei, precum şi doi dintre cei mai de seamă comandanţi iugoslavi — generalii Peko Dapčević şi Koča Popović.

Tito i-a expus lui Korneev întreaga problemă într-o formă foarte blîndă şi politicoasă şi cu atît mai mult a surprins respingerea brutală şi jignitoare. Noi îl invitaserăm pe Korneev ca pe un tovarăş şi comunist, iar el a strigat : Eu, în numele guvernului sovietic, protestez împotriva unor astfel de insinuări la adresa Armatei roşii care...

Zadarnice au rămas toate încercările să-l convingem — în el se trezise orgoliul aparteneţei la o mare putere şi la armata care „eliberează".

Şi cu această ocazie eu am spus : adversarii noştri compară ieşirile ostaşilor Armatei roşii cu comportamentul ofiţerilor englezi, care nu au astfel de ieşiri.

Autorităţile iugoslave au strîns abia mai tîrziu date despre nelegiuirile ostaşilor Armatei roşii : după reclamaţiile cetăţenilor, s-au comis 1219 violuri, din care 111 violuri cu omor, şi 1204 cazuri de jaf cu vătămare — cifre nu chiar nesemnificative, dacă se are în vedere că Armata roşie a pătruns doar în partea de nord-est a Iugoslaviei. Iar aceste cifre dovedesc de ce conducerea iugoslavă a fost obligată să simtă aceste acte şi ca o problemă politică, cu atît mai serioasă cu cît ele deveniseră pretextul unei lupte interne. Comuniştii simţeau această problemă şi ca pe una morală : Oare, asta să fie ideala şi atît de mult dorita Armată roşie ?

Întîlnirea cu Korneev s-a încheiat fără rezultate, cu toate că mai tîrziu s-a observat că comandamentele sovietice au reacţionat cu mai multă severitate împotriva abuzurilor luptătorilor lor. Iar mie, imediat după plecarea lui Korneev, tovarăşii mi-au reproşat, unii mai blînd, alţii mai aspru, ceea ce spusesem.

Cuvintele acestea ale mele, cărora li se adăugau şi multe altele, au devenit sursa primelor fricţiuni dintre vîrfurile iugoslave şi sovietice şi, deşi pentru acestea existau şi motive mai grave, tocmai cuvintele acestea erau citate ca motiv al sentimentelor de jignire a reprezentanţilor şi a vîrfurilor sovietice. **(va urma)**

În româneşte de
Dorin Gămulescu

Ce este rezonabil într-un împrumut de opţiuni

Henri Zalis

După alegerile de la sfîrşitul lunii mai 1990 s-au înmulţit vocile care invocă un model anume pentru scoaterea din impas a economiei româneşti. Aş spune că, de regulă, apelul suferă de naivitate şi pare, mai degrabă, o doleanţă orientativă decît efectul unui studiu aprofundat. Dovadă numărul mare de trimiteri necoagulate cînd la modelul japonez, cînd la cel austriac, sud-coreean, suedez ori spaniol. În fapt ce este, prin el însuşi, nu ca expresie, ci ca metodă terapeutică, ca inserţie ontică într-un climat diferit de cel originar, ce presupune, cum apare, şi ce dă substanţă modelului, care enunţuri contează, între ce parametri se plasează acestea, cum poate fi el promovat. O trecere în revistă a reperelor ar putea fi mai mult decît utilă.

Cu gîndul la toate conexiunile posibile, mi-am propus să parcurgem împreună dosarul unui tip specific de model, al soluţiilor lui, cu speranţa că vom înţelege mai uşor complexitatea cristalizării opţiunilor convenabile drumului pe care urmează să-l parcurgem în cunoştinţă de cauză. Precizez din capul locului că diferenţele profunde între faptele luate în studiu şi realităţile româneşti exclud orice apropiere forţată.

Nu înainte de a preciza, fără aparentă legătură cu desluşirile şi probele la care mă voi referi mai încolo, că un politolog american, Louis Heren, în **The New American Commonwealth,** formula dubii că în stabilirea unui model i-am găsi uşor „locul central", miezul cu alte cuvinte, date fiind condiţiile specifice care îi definesc explicabilitatea intrinsecă. Totuşi, bun cunoscător al presiunii istorice asupra posibilelor antinomii coexistînd la nivelul instituţiilor, Louis Heren consideră modelul nord-american nu atît ideal, cît „un instrument bine argumentat" în temeiul a două criterii. Primul, este de ordin administrativ, el fiind noncentralizat, federalist. Al doilea este de ordin principial politic, promovînd, în lanţ, caracterul modern, democratic, practic, osmotic, asimilabil şi procesual al puterii civile în deplina ei normalitate.

Acestea fiind zise să venim la subiect. M-am oprit, avînd acces la dosarul întocmit între anii 1970-1973 pentru aşa-zisul „Model World III", conceput la sugestia şi pe urmă cu concursul fundaţiei Bariloche din Argentina, asupra modelului ce a rezultat din comentariile şi analizele conduse de un grup de specialişti (planificatori, economişti, statisticieni, experţi financiari, demografi, politologi etnografi) ai Agenţiei Centro-Latino-americane, ai Clubului de la Roma, ai agenţiilor Naţiunilor Unite şi comunicărilor pline de bunăvoinţă oferite de Center of the Study of Democratic Institutions.

Aşadar ceea ce vom numi simplificînd „modelul latino-american" nu este o călăuză obligatorie, dar poate fi un indicator cu înţelesul pe care l-a dat Marcos Kaplan cînd a precizat că un model este compatibil cu mediul la care este aplicat dacă se iau în seamă : 1) resursele acestuia ; 2) consumul ; 3) creşterea populaţiei şi controlul naşterilor ; 4) disponibilităţile de capital *) şi forţă de muncă ; 5) participarea membrilor societăţii la luarea deciziilor.

Nu este suficient să ne confruntăm cu un model. Rămîne să vedem dacă ni se potriveşte. Or, acesta pe care dorim să îl examinăm priveşte un continent ce aspiră să se elibereze, ca şi noi, subliniez faptul, de subdezvoltare şi de sechelele opresiunii, să ajungă la viabilitate economică într-o perioadă acceptabilă de timp deşi nevoile fundamentale sînt la noi altele decît în America Latină. Dar cum, în esenţă, există concordanţă între considerentele de bază ale modelului sud-american şi cerinţele noastre, să preluăm sectoarele alese ca indicatori de bază : hrana, educaţia, locuinţele, mijloacele de producţie, oferta de bunuri de consum şi servicii, productivitatea.

Cred că, în mod necesar, este cazul să introduc în context o distincţie. În America de Sud, mizeria, de o parte, şi supraconsumul, pe de alta, disparitatea dezvoltării între ţări cu sectoare macroeconomice ca Argentina, Chile şi Venezuela, la un pol, şi Bolivia sau Peru, cu sectoare microeconomice, la celălalt, ne obligă să precizăm că proiectul Bariloche nu face suficiente precizări în materie de durată a mecanismului de repartizare optimă. Însă, noi, aici, dorim o scară de timp cît mai scurtă pentru implementarea noului curs de dezvoltare. Apoi sînt diferenţe de bunăstare între o ţară cu mari resurse şi populaţie relativ redusă (de exemplu Venezuela sau Argentina) şi alta cum e Brazilia, cu uriaşe disparităţi între nordul şi sudul ţării, între omogenitatea, bunăstarea unor state din confederaţie şi densitatea scăzută a altora, chinuite de sărăcie, malnutriţie etc.

În literatura consacrată tipului de model care, dincolo de variabilele socio-economice, propune rezolvări pentru un segment temporal de 15-20 de ani — cît o generaţie — **modelul Bariloche,** cum a şi rezultat din ansamblul unei cercetări publicate în românește acum nouă ani sub titlul „Catastrofa sau o nouă societate", conciliază cel puţin teoretic componenta socială cu necesitatea umană individualizată. Rezultă, iar argumentul este de talie, că un concept de bază pentru oricare model probabil constă primordial în redistribuirea avuţiei naţionale. Una, să sperăm, care întăreşte locul central al individului în ieşirea din criză printr-un spor general de responsabilitate, implicare şi prosperare. Comunismul confiscase bunăstarea pentru a nega colectivităţii dreptul să îşi satisfacă trebuinţele. În negativitatea lui funestă, comunismul colonizase popoarele, propriile mase populare cărora pretindea că le doreşte bunăstarea. Capitalismul validează o viziune managerială. Este desigur de crezut, judecînd după cîte exemple avem la îndemînă, că nu mai poate fi pusă în discuţie.

În schimb, poate un model sau altul să asaneze răul cauzat nouă de 45 de ani de teroare ? Dacă da, să sperăm că pe măsură ce depăşim actuala stare de sărăcie, prin satisfacerea cerinţelor minimale de existenţă, vom fi în măsură într-o primă etapă să ne reconstruim şi în interior, să regăsim drumul spre demnitate în libertate.

Oricum, cele cinci paliere — hrana, educaţia, locuinţele, mijloacele de producţie şi bunurile de consum (în care se includ şi serviciile) — apar ca o ofertă interesantă a unui model avantajos. Trebuie el tratat ca „o singură unitate omogenă" ? Ar fi de preferat să atacăm simultan cîte 2-3 paliere, în speranţa că astfel satisfacem obiectivul final în ansamblul lui ? Diferenţa fundamentală între proiecte mi se pare că rezidă în fond în distanţa dintre trepte pe scara temporală a nevoilor care cer să îşi afle prioritar rezolvarea.

Apare limpede că fiecare model începe prin a cere sacrificii şi că traducerea lui în viaţă, într-un mod raţional, impune o solidaritate între cei ce pot da ajutor şi cei care au nevoie de el. Calea spre o omenire mai bună trece prin lichidarea acestui decalaj.

*) Eu aş include aici cronicul dezechilibru al balanţei de plăţi al ţărilor Americii Latine.

Marea Aral dispare!

Aflată la est de Marea Caspică, în Uniunea Sovietică, Marea Aral se reduce treptat, lăsînd în urmă un deșert sărat, măturat de vînturi și punctat de epave de vase abandonate. De la începutul anilor '60, nivelul apei a scăzut cu 14 metri, clima s-a modificat, vegetația din jur s-a redus la cîteva tufișuri, peștii au dispărut cu toții, fluviile care o alimentează din cînd în cînd sînt poluate cu îngrășăminte și pesticide, oamenii sînt bolnavi, mulți copii mor de mici. Această uriașă catastrofă ecologică este consecința extinderii excesive a culturilor de bumbac, care cer o irigare intensivă. Marea Aral este literalmente băută, absorbită de bumbac și riscă să ajungă în curînd un biet lac sărat.

Starea actuală a Aralului reflectă, înainte de toate, enormele schimbări care au afectat cvasitotalitatea Asiei centrale sovietice, în cursul ultimilor 25—30 de ani. În 30 de ani de dezvoltare extensivă a suprafețelor irigate de fluviile care alimentează în mod natural Marea Aral, volumul apelor primite anual de aceasta a coborît de la 50—55 kmc la practic nimic. În ultimii ani, datorită umidității mai mari din regiune, Aral a primit 10 kmc în 1987 și 20 km în 1988. Dar cantitatea n-a fost suficientă nici pentru refacerea vechiului nivel, nici măcar pentru stabilizarea nivelului actual. În 1988, nivelul mării a scăzut cu 37 cm cu toate condițiile climatice excepțional de favorabile, iar în 1989 cu 70 cm. În timpul ultimilor 25 de ani Marea Aral — pînă în 1960 al patrulea mare lac al lumii, după Marea Caspică, lacul Superior și lacul Victoria — a pierdut 650 kmc de apă din cei 1 100 kmc. La începutul lui 1990, nivelul mării scăzuse cu 14 m față de 1960 (!), suprafața — cu 28 000 kmc, adică cu peste 40 la sută din cea inițială. În toamna lui 1988, Marea Aral se separase în două planuri de apă distincte : la sud — Marea cea Mare (Bolșoia), la nord — cea mică. Salinitatea apei a crescut de 3 ori. Pescuitul industrial, altădată prosper, care furniza anual între 40 000 și 50 000 tone, a încetat cu totul din 1979. La începutul anilor 1960, Aral producea 10 la sută din caviarul Uniunii Sovietice ; astăzi, nisetrii au dispărut.

În cursul ultimilor 20 de ani, peste 50 de mari lacuri au fost secate în delta Amudaria (unul din cele două mari fluvii care, alături de Sîrdaria, alimentează Marea Aral) și nu mai trăiesc decît 38 din 178 specii de animale.

Consecințele asupra economiei regiunii sînt funeste. Sistemul de transporturi, care se baza pe comunicațiile maritime, este distrus. Unele așezări de pe țărmul mării se găsesc azi la o distanță de pînă la 80 km de apă. S-a schimbat structura activității economice, care era larg tributară pescuitului. La Aralsk, de pildă, au apărut șomerii, pentru că industria orășelului se baza pe șantierele navale și conserve.

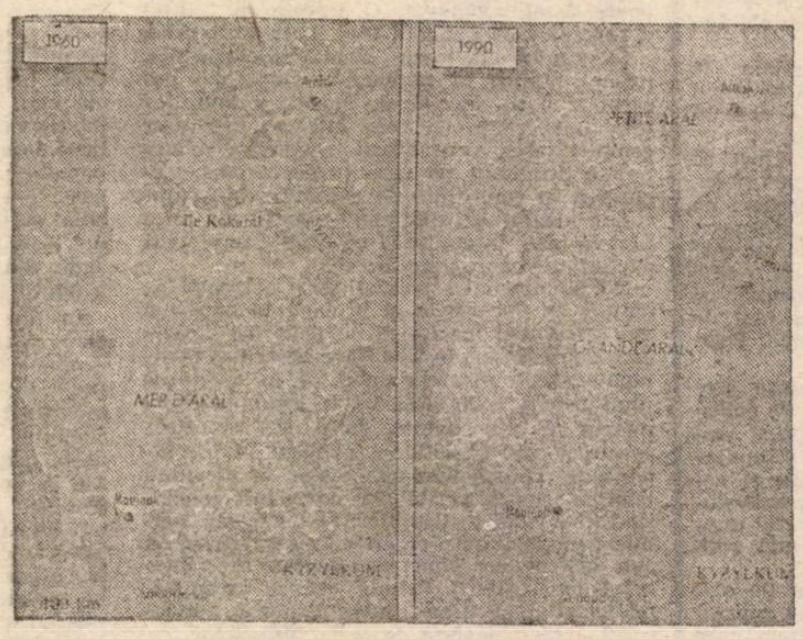

Retragerea mării influențează clima, care devine mai uscată, cu pierderi mari pentru economie. Iernile au devenit mai reci (—50°C în loc de —25°C), iar verile mai fierbinți (+50°C în loc de +35°C).

Un alt factor care complică situația ecologică este vîntul, care transportă praful și sărurile de pe fundul mării secate. Potrivit imaginilor furnizate de satelitul meteorologic Meteor, praful ajunge pînă la 500 de km de Marea Aral.

La fel de periculoasă ecologic este agricultura intensivă, poluarea apelor de suprafață cu îngrășăminte chimice sau minerale, pesticide, erbicide și depoluante. Amudaria și Sîrdaria nu sînt numai surse de apă potabilă și pentru irigație, dar și, din nefericire, colectori naturali ai apelor uzate, provenind din cîmpurile irigate.

Potrivit datelor furnizate de K. Salikov, fost prim-secretar al Comitetului regional Karakalpakii al PC din Uzbekistan, astăzi președinte al Comisiei Sovietului Suprem al URSS însărcinat cu ecologia, 118 000 tone de produse chimice nocive au fost deversate în cursul ultimilor 20 de ani în regiune, adică 10—12 kg în medie pe an și pe locuitor. Firește, un asemenea stres chimic permanent n-a rămas fără consecințe pentru sănătatea populației. Mortalitatea infantilă a sporit în acești 20 de ani de la 45 la 72 la 1 000. S-a asistat la o netă creștere a cazurilor de mortalitate datorată tumorilor maligne : mortalitatea în urma cancerului esofagian este de șapte ori mai mare decît media națională. Proasta calitate a apei a antrenat creșterea afecțiunilor intestinale ; de mai multe ori pe an se declară epidemii de tifoidă, dizenterie, salmoneloză ș.a.

Una din principalele cauze ale epuizării resurselor de apă ale regiunii rezidă în dezvoltarea extensivă a agriculturii, care „înghite" 95 la sută din apă. Din aceste pămînturi irigate, URSS obține 95 la sută din bumbacul său, 40 la sută din orez, o treime din producțiile de fructe și struguri. Producția de bumbac brut a crescut, între 1960 și 1986, de la 2,8 la 5 milioane tone. De la sfîrșitul anilor '50, prin intrarea în serviciu a primei porțiuni a canalului Karakum, cel mai lung și mai larg dintre canalele de irigație sovietice, care leagă, pe 1 300 km, Amudaria de deșertul Karakum, suprafața terenurilor irigate a sporit de la 2,9 la 7,5 milioane hectare. În medie, în fiecare an, între 100 și 110 kmc de apă coboară din munte spre cîmpiile Asiei centrale. Pe vremuri, Marea Aral primea jumătate din aceste ape. Astăzi, marea nu mai primește nimic.

Firește, mulțumită dezvoltării pămînturilor irigate, potențialul economic al regiunii s-a schimbat considerabil : volumul global al producției agricole a sporit de patru ori (valoare : de la 3,8 la 15,8 miliarde ruble) ; producția de legume a sporit de șase ori (de la 377 la 2491 tone) ; cea de carne s-a dublat, cea de lapte s-a triplat etc. Dar costul ecologic este mult prea ridicat.

Catastrofa ecologică a Mării Aral este exemplară, deoarece, dintr-o problemă ecologică la origine, s-a ajuns la o adevărată problemă socială. Agonia Mării Aral amenință sănătatea și viața a aproape trei milioane de locuitori ai regiunii, o populație în general rurală.

În fața agravării situației, a fost organizată în 1988 o expediție — „Aral 88" — la inițiativa revistei „Novîi mir" și a revistei regionale „Pamir". Au participat specialiști (hidrologi, glaciologi, demografi, sociologi), ziariști, reprezentanți ai puterii (în cadrul unei grupe de experți, membrii expediției își continuă activitatea). Vreme de două luni, expediția a parcurs peste 18 000 km, a coborît în lungul Sîrdariei, a traversat de mai multe ori regiunea, a urcat în lungul Amudariei. Una din principalele concluzii ale expediției a fost că problema Mării Aral nu-i atît o chestiune privind apa, cît o criză regională complexă. S-au făcut propuneri concrete pentru guvern în vederea modificării politicii economice și sociale a regiunii Aral. De pildă : regularizarea utilizării apei, impunerea de impozite consumatorilor, revederea limitelor prizelor de apă etc. Dezbaterile au sensibilizat populația. Dar toate acestea n-au dus și la proiecte constructive, permițînd doar organizarea unei opoziții față de monopolul deținut de Ministerul Apelor.

Odată cu trecerea politicii de glasnosti în a doua etapă, au început și programele de acțiuni concrete. CC al PCUS și Consiliul de Miniștri au adoptat o rezoluție cu măsuri vizînd „ameliorarea radicală a situației ecologice și sanitare a regiunii Mării Aral". Se prevede asigurarea deversării în Marea Aral a aproximativ 8,5 kmc de apă anual, din fluviile care au alimentat-o mereu — cantitatea va spori la 11 kmc în anii '90 și 20 kmc ulterior.

Firește, nu se va înregistra un miracol. Marea Aral nu va mai putea ajunge la vechile sale limite. Întrebarea realistă ce se pune este de a ști la ce nivel e posibilă stabilizarea rezervorului mării. Evident, o asemenea acțiune va lua și mult timp și va fi foarte dificilă. Există mai multe proiecte, între care împărțirea mării în mai multe rezervoare regularizate, fiecare cu propriul ecosistem. Dar un sistem de salvare lipsește. În iulie 1989, Comitetul de stat pentru protecția naturii a lansat un concurs internațional pentru salvarea Mării Aral și a regiunii înconjurătoare — dotat cu un premiu de 50 000 de ruble.

Programul Națiunilor Unite pentru mediul înconjurător a recunoscut criza pe care o traversează Marea Aral și, împreună cu Uniunea Sovietică, a adoptat un proiect de salvare, în trei faze, care se va continua pînă în secolul următor. Prima fază, cu un cost de 1,35 milioane dolari, va „diagnostica" situația ; a doua — măsuri propuse de experții în ecologie ; a treia — aplicarea experienței dobîndite deja în lupta împotriva deșertificării, protecției rezervelor de apă, climei.

Dar toate acestea la un loc vor salva ce a mai rămas din Marea Aral ? (Adaptare după **La Recherche** de Stelian Țurlea).

Operația ratată a domnului Médecin

O lungă carieră de succese politice și de afaceri riscante se sfîrșește într-un mod mai puțin onorabil.

Pe scena nu lipsită de figuri pitorești a vieții politice franceze, Jacques Médecin era, totuși, un personaj ieșit din comun. Primar al Nisei, metropola Coastei de Azur, el știuse să-și creeze o imagine de play-boy seducător, la fel de prezent în rubricile mondene ale revistelor ilustrate, ca și în cabinetele oficiale de pe diverse meridiane, de unde revenea cu propuneri de înfrățire și de afaceri profitabile pentru orașul său.

În 1928, anul nașterii sale, tatăl său, Jean, devenea primar al Nisei, funcție pe care avea să o păstreze pînă la moarte (în 1966), traversînd cu bine toate frămîntările acestei lungi perioade. Astăzi, un bulevard al orașului îi poartă numele. În 1961, tatăl a cedat fiului locul în consiliul departamentului. Gurile rele spun că acest prim mandat a fost obținut cu ajutorul unui mic șiretlic : pe afișele electorale era scris „J. Médecin" și abia după alegeri au aflat cetățenii că era vorba de Jacques și nu de Jean. Cîțiva ani mai tîrziu a moștenit „în mod natural" primăria, controlată de aparatul creat de tatăl său. În 1967 devine și deputat din partea centriștilor ; în 21 de ani de prezență în Adunarea Națională avea să-și schimbe de mai multe ori eticheta, trecînd prin mai toate formațiunile de centru sau dreapta, pentru a opta în final pentru micul partid C.N.I. (Centrul Național al Independenților). În 1967, bunele sale relații cu Giscard d'Estaing îi aduseseră, pentru doi ani, postul de secretar de stat pentru turism. În ultimul timp, se definea ca „un om de dreapta care îndrăznește să se recunoască astfel" și nu excludea o înțelegere cu Frontul Național de extremă dreapta, care cîștigase teren la Nisa.

Era, după cum recunoștea cu oarecare mirare „Le Nouvel Observateur", un bun primar, poate chiar unul mare. Îi plăceau realizările spectaculoase ; a dotat orașul cu un fastuos palat al congreselor, un aeropot „de secol XXI" și mai ales cu Sophia-Antipolis, primul „tehnopol" — centru al tehnologiilor avansate — din Franța. Reușise să elibereze economia municipală de supremația turismului, implantînd mari firme ca IBM și Texas Instruments, care aduceau importante venituri în valută (cum vedem, preocupări familiare nouă). Admira Statele Unite și ar fi vrut ca Nisa să devină un Las Vegas al Europei. De altfel, se căsătorise, a doua oară, cu o americană (tînără, blondă și bogată) căreia îi dăruise o vilă la Beverly Hills.

Puterea sa în oraș se mai baza pe doi factori. În primul rînd, pe ceea ce ajunsese să fie numit „médecinism" sau „sistemul Médecin" — o variantă modernizată a clientelismului politic tradițional, în care orașul era administrat prin intermediul unei rețele de asociații, cluburi și comitete populate cu oameni devotați lui. Exista, de exemplu, asociația Prietenilor Primarului — cinci mii de membri — folosită pentru strîngerea de fonduri și organizarea — la nevoie — de mitinguri grandioase. O altă asociație, Nice-Opéra, avea în sarcină gestiunea teatrului de operă, subvenționat de municipalitate.

Popularitatea o datora și personalității sale grandilocvente, gustului pentru acțiuni și declarații ostentative ; în 1982, de pildă, înfruntase cu mîinile goale o bandă de derbedei care ocupaseră un sediu municipal și îi potolise doar cu puterea verbului său meridional. Desigur că i se întîmpla să calce (voit sau nu) în străchini, ca de pildă atunci cînd, în 1974, comparase programul comun de guvernare al stîngii cu „Mein Kampf" sau

cînd, mai recent, provocase demisia unor consilieri municipali printr-o frază cam antisemită. Dar, în general, la Nisa i se ierta totul ; în afara orașului, însă, farmecul nu mai funcționa, temperamentul său nu mai era la fel de apreciat.

Printre cei care nu-l simpatizau deloc erau funcționarii fiscului. Din 1980, Médecin reușise performanța de a nu mai plăti nici un fel de impozit pe venit, încercînd să demonstreze că trăia cu doar 7 500 franci pe lună (salariul minim depășește 5 000 franci), plătind și o pensie alimentară uriașă primei soții. Verificări minuțioase, pornite acum vreo zece ani, s-au împotmolit și s-au reluat de cîteva ori, din motive misterioase. Garda financiară nu se sfiise să efectueze percheziții chiar la primărie. Inspectorii se declaraseră, însă, neputincioși să identifice toate investițiile făcute de Médecin în America de Nord (desigur, tot din fascinație în fața modelului american...) și de Sud, uneori prin intermediul unor societăți fictive întemeiate tot de el. În august, i s-au imputat, pentru început, peste două milioane de franci în contul impozitelor pe 1977—80. Pentru următorii patru ani datoria s-ar ridica la vreo 16 milioane iar cercetările continuă.

Lovitura de grație avea să vină din altă direcție. Vasta constelație a „sistemului Médecin" servea și ca un mecanism de deturnare de fonduri. Primăria acorda subvenții generoase unor asociații culturale precum Nice-Opéra, care angajau, pentru diferite servicii, societăți sau firme controlate de primar sau de apropiații săi, închizînd ochii asupra facturilor bine umflate. Deja, în urmă cu un an, dl. Médecin fusese inculpat în legătură cu asemenea „operații". Culmea avea să fie atinsă cu afacerea refinanțării datoriei municipale.

Ca orice oraș (sau stat...) care se respectă, Nisa are o datorie importantă ; se impunea ușurarea ei, prin diverse tehnici financiare. În acest scop, a fost contactată o firmă specializată, AREFIC, care a apelat la rîndul ei la serviciile unui consilier parizian. Dar nu numai că prestația acestora a fost sub orice critică — în loc să scadă, datoria a crescut în final cu vreo 43 de milioane — dar comisionul AREFIC a depășit orice limită obișnuită în astfel de cazuri, atingînd 13 milioane de franci. Din care peste 5 milioane au poposit în contul unei misterioase asociații a cărei unică fondatoare este tînăra Elisabeth Arnulf, descrisă de curtea de conturi ca lipsită de „orice competență deosebită în tehnica financiară", dar, întîmplător (?) colaboratoare apropiată a directorului amintitei asociații Nice-Opéra. Dra Arnulf — care a motivat comisionul prin rolul său de intermediar în afacere — s-a grăbit să retragă din cont cea mai mare parte a sumei, declarînd ulterior că un „prieten" — dispărut fără urmă în S.U.A. — o rugase să-l ajute cu... ceva bani.

Curtea de conturi a demontat întreaga afacere și, la mijlocul lunii septembrie, primarul ,adjunctul său și cîțiva consilieri erau oficial puși în cauză. Aflat în acel moment în vizită la primarul din Osaka, dl Médecin dădea asigurări că va reveni pentru a face față acuzațiilor. În același timp, însă, vameșii aeroportului Orly — puși pe fir de Informațiile Generale, omologul francez al SRI — descopereau suma de 600 000 de franci în bagajul unei călătoare în drum spre Argentina ; se știa că doamna în cauză, care lucra pentru un apropiat al dlui Médecin, vizitase, înainte de a pleca, domiciliul primarului din Nisa... Era începutul sfîrșitului. Ajuns, într-adevăr, în Argentina, după o escală în S.U.A., dl Médecin își expedia, la 16 septembrie, demisia din toate funcțiile, însoțită de o scrisoare de șase pagini către alegătorii săi. O săptămînă mai tîrziu, el organiza o conferință de presă la Punta del Este (Uruguay), într-un hotel de mare lux, proprietatea unor prieteni. Cu verva sa caracteristică, s-a pretins victima unui complot al „socialo-fascismului" aliat cu „presa de stînga". (În scrisoare vorbise de „ura partizană a stîngii totalitare" și de... „televiziunea sectară"). Nu i-a cruțat nici pe prietenii săi politici, precum Jacques Chirac, niște „nerecunoscători". Pe dra Arnulf „de-abia o cunosc", iar incidentul de la Orly a fost doar un „montaj polițist, rușinos, ridicol și grosolan". În Franța nu va reveni deocamdată pentru a nu „sfîrși ca Ben Barka" — militantul marocan dispărut la Paris în 1965, în condiții obscure. Pe scurt, dl Médecin a ieșit din viața politică trîntind ușa (chiar dacă e vorba de ușa din spate) și se va instala în America de Sud, unde va ști „să-și cîștige viața". Se zvonește deja că ar fi prieten cu președintele Argentinei, Carlos Menem, sau măcar cu fratele acestuia, un influent om de afaceri...

Între timp, la primăria Nisei, succesiunea a fost preluată de fostul adjunct, Honoré Bailet, senator în vîrstă de 70 de ani. În umbră, tînăra generație de politicieni se pregătește de luptă, noul primar fiind considerat doar o soluție tranzitorie ; de altfel, și el este implicat în afacerea AREFIC. Locul din consiliul municipal a rămas în familie, alegerile fiind cîștigate de sora fostului primar, Geneviève Assemat-Médecin, după o luptă strînsă cu candidatul Frontului Național.

. După trei luni, numele lui Médecin a dispărut de pe paginile ziarelor, înlocuit de alte subiecte și nu în ultimul rînd de alte „afaceri" cu aceleași ingrediente : bani și politică. Nici unul din marile partide nu a scăpat fără asemenea „pete".

În trecut, această poveste ar fi ilustrat foarte bine o rubrică de „realități din lumea capitalului". Astăzi unii ar putea-o lua drept ceea ce nu este : o „tentativă de denigrare a Occidentului". Dar și mai neplăcut ar fi dacă, în vreme ce și noi tindem să intrăm în „lumea capitalului", unii politicieni mai entuziaști ar încerca, și aici, să urmeze rețetele dlui Médecin.

Alexandru Antonescu

Ronald Reagan

O viaţă americană 5

Ştiam ce se va întîmpla dacă se răspîndea zvonul. Unii parlamentari nu puteau pur şi simplu să suporte gîndul de a restitui banii oamenilor. Pentru ei, contribuabilii erau meniţi să fie tunşi, nu îngrăşaţi. Înainte ca ştirea să fie aflată, am hotărît să iau cuvîntul la televiziune şi să o anunţ californienilor, cu propunerea ca banii să le fie restituiţi. Beneficiul trebuind să reprezinte aproape 10 la sută din sumele colectate cu titlu de impozit asupra venitului, am adăugat că cel mai bun mijloc de a rezolva problema era ca cetăţenii, cînd vor calcula impozitele pe anul următor, să trimită un cec care să nu reprezinte decît 90 la sută din ceea ce datorau.

Cînd legislatorii au auzit aceasta, au fost furioşi. Dar era prea tîrziu : oamenii aflaseră de existenţa surplusului. Voiau să le fie restituit — şi aşa a fost.

În cursul celui de al doilea mandat, am fost în măsură să anunţ oamenii că va avea loc o a patra reducere fiscală — cea mai importantă din serie. Îmi voi aminti întotdeauna ce s-a întîmplat după ce am spus totul. Senatorul care prezida grupul democrat a năvălit în biroul meu şi a declarat : „Restituirea acestor bani înseamnă o cheltuială inutilă a fondurilor publice !"

În orice caz, noi am restituit astfel peste cinci miliarde dolari contribuabililor — adică celor cărora le aparţineau aceşti bani.

Îmi este puţin cam greu să mă laud, dar cred că în cursul celor opt ani, am făcut o administraţie de stat mai eficace, mai puţin costisitoare ; am reuşit să atragem oameni de valoare mai mare şi am reuşit să limităm creşterea sa la o rată egală sau mai mică decît cea a populaţiei ; am făcut astfel încît birocraţia să fie mai sensibilă la cererile publicului ; şi am început să redăm comunităţilor locale o parte din puteri, mai ales fiscale, pe care statul le uzurpase.

În cursul acestor opt ani, am făcut de 943 de ori uz de dreptul meu de veto parţial, fără ca parlamentarii să poată să mă împiedice vreodată. Dacă o lege comporta elemente pozitive, dar legiuitorii votaseră prea mulţi bani pentru aplicarea sa, puteam să o semnez, dar să şi reduc cheltuielile la un nivel rezonabil, ceea ce îmi permitea să definesc priorităţi şi să mă asigur că statul trăia în limita mijloacelor sale. În toată ţara, 43 de guvernatori dispun de dreptul de veto parţial. Urma să-mi lipsească mai tîrziu la Washington ! Căci preşedinţii nu-l au.

Sfîrşitul primei epoci a memoriilor sale : în 1975, Reagan ştie că va candida pentru Casa Albă.

Pentru Părinţii fondatori ai Americii, responsabilităţile guvernului central erau de a asigura apărarea naţională, de a proteja libertăţile noastre democratice şi de stăvili amestecul administraţiei în existenţele noastre : pe scurt, de a ocroti viaţa, libertatea şi calea spre fericire. Niciodată nu se gîndiseră că cineva de la Washington ar putea să le spună fermierilor noştri ce trebuiau să cultive, profesorilor noştri ce trebuiau să predea, industriilor — ce să construiască. Constituţia pe care o redactaseră crea state suverane şi nu simpli apendici administrativi al guvernului federal. Ei credeau că administraţia trebuia să rămînă pe cît posibil aproape de popor : dacă părinţilor nu le plăcea modul în care erau conduse şcolile, ei puteau, la alegeri, să-i dea afară pe responsabili ; dar ce se putea face cu birocraţia de elită din ministerul educaţiei, care aducea în sălile de clasă ale copiilor lor ultimatumuri asupra programelor şi manualelor ?

Desigur, de multă vreme eram îngrijorat de expansiunea guvernului federal şi de uzurparea de către el a libertăţilor noastre, dar problemele se agravau de îndată cu brutalitate în anii cînd am devenit guvernator cu lansarea de către Lyndon Johnson, a „Marii Societăţi" şi a „Războiului declarat sărăciei".

Între 1965 şi 1975, bugetul federal a crescut de circa cinci ori, în timp ce deficitul federal era multiplicat cu 53, iar banii alocaţi diverselor programe de „atribuire" erau de patru ori mai mulţi, pentru a atinge aproape 300 miliarde dolari pe an : încetîncet, o bună parte a puterii de decizie tradiţional exercitată la bază trecuse la Washington.

Şi totuşi, cînd examinam miriadele de programe federale, era greu să găseşti unul care să fi avut un efect pozitiv pe lîngă săraci sau pe lîngă naţiune luată în întregul ei.

O bună parte din bani dispăreau în procesele administrative. Se cheltuiau sute de miliarde pentru programe de luptă contra sărăciei, iar situaţia săracilor se agrava fără încetare.

Progresiştii fuseseră la comandă, în timpul anilor '60, şi rataseră.

În primăvara anului 1975, m-am gîndit mult la viziunea pierdută de multă vreme a Părinţilor fondatori, la necesitatea de a-i da o viaţă nouă, precum şi la vocile care, în toată ţara, mă presau să-mi depun candidatura la preşedinţie. Şi îmi aminteam de ce spusesem cu mulţi ani înainte, că nu candidatul ia hotărîri în acest sens ; poporul o face pentru el.

30 martie 1981 : atentatul. Un nebun trage în Ronald Reagan ajuns preşedinte. Care va scăpa. În stil cow-boy : cu rugăciuni... şi cu umor.

Pentru discursul meu în faţa conferinţei sindicatelor meseriilor din construcţii, am îmbrăcat un costum bleu, nou nouţ. Totuşi, dintr-un motiv pe care nu mi-l pot explica niciodată, mi-am lăsat frumosul meu ceas la Casa Albă, şi am pus unul vechi, pe care mi-l oferise Nancy, cel pe care îl purtam cînd aveam treabă la ranch. Discursul meu la Hilton nu a fost prea aclamat — publicul era constituit din democraţi mai ales — dar mi s-au acordat cîteva aplauze politicoase.

Am ieşit pe o uşă laterală şi am trecut prin faţa unui rînd de fotografi şi de camere de televiziune. Eram aproape de maşina mea cînd am auzit cîteva petarde, în stînga trei pocnituri slabe, înăbuşite, pan, pan, pan.

M-am întors, întrebînd : „Ce se întîmplă ?"

În acel moment, Jerry Parr, şeful secţiei serviciilor de securitate m-a apucat de talie şi m-a aruncat literalmente în fundul limuzinei. M-am trezit cu faţa pe braţul scaunului din spate, iar Jerry a sărit peste mine. Dintr-o dată am simţit o durere insuportabilă în spate sus. Niciodată în viaţa mea nu simţisem o astfel de durere.

— Jerry, dă-te la o parte, mi-ai rupt o coastă !

— La Casa Albă, i-a strigat Jerry şoferului înainte de a se da la o parte.

Maşina a demarat imediat.

Am încercat să mă aşez pe marginea scaunului, dar eram aproape paralizat de durere. Ridicîndu-mă, a trebuit să tuşesc şi am văzut că mîna mea era plină de un sînge spumos.

— Nu numai că mi-ai rupt o coastă, am şi plămînii perforaţi.

Jerry s-a uitat la sîngele spumos şi i-a dat ordin şoferului să meargă la spitalul George Washington, nu la Casa Albă.

Batista mea era deja îmbibată şi Jerry mi-a dat-o pe a lui. Dintr-o dată mi-am dat seama că abia puteam să respir. Cu toată străduinţa mea, nu aveam aer. M-am speriat şi m-a cuprins panica. Dar îmi era imposibil să inspir destul aer.

Am sosit la serviciul de urgenţă. Am ieşit primul din maşină pentru a merge în sala de operaţii. O infirmieră a venit spre mine şi i-am spus că respir greu.

Deodată mi-am simţit picioarele ca din vată. M-am trezit lungit pe spate pe o brancardă ; cineva tăia frumosul meu costum cu dungi, stricat pentru totdeauna.

Durerea care îmi sfîşia coastele era tot mai atroce, dar ceea ce mă îngrijora cel mai mult era că tot nu reuşisem să inhalez aer, cu tot tubul care îmi fusese vîrît pe gît. Cu cît inspiram mai mult, cu atît mi se părea că nu am aer. Am ridicat privirea, încercînd să mă concentrez la dalele plafonului, şi m-am rugat. Apoi, probabil am leşinat pentru cîteva clipe.

Eram încă pe jumătate conştient, cînd mi-am dat seama că cineva mă ţinea de mînă. Era o mînă plăcută, de femeie. Simţeam că şi-o strecurase într-a mea şi am strîns-o foarte tare. Şi azi îmi este greu să explic cît de reconfortantă, liniştitoare era.

Era fără îndoială mîna unei infirmiere care stătea lîngă mine, dar nu o vedeam.

— Cine mă ţine de mînă ? am întrebat eu.

Nu am auzit răspunsul, astfel că am adăugat :

— Nancy este la curent cu noi doi ?

Mai tîrziu am căutat să aflu cine era acea infirmieră care stătuse lîngă mine, dar nu am găsit-o. Doream să-i spun cît de mult însemnase acest contact pentru mine, dar nu am avut niciodată ocazia.

La un moment dat, am deschis ochii şi am văzut-o pe Nancy care mă privea.

— Draga mea, am uitat să mă feresc, i-am spus eu, imitîndu-l pe Jack Dempsey, în ziua cînd fusese bătut de Gene Tunney, la campionatul mondial de categorie grea.

Ce bine mi-a făcut să o văd pe Nancy la spital ! Cît voi trăi nu voi uita gîndurile care mi-au trecut prin minte cînd îi priveam chipul. Mai tîrziu, am notat în jurnalul meu. „Mă rog la Dumnezeu să nu treacă o zi fără să fie lîngă mine... Din toate harurile pe care mi le-a acordat El, ea este cel mai mare... cu mult mai mare decît tot ce speram eu că voi merita".

În ziua aceea, un înger păzitor veghea deasupra noastră. Majoritatea medicilor de la George Washington participau la o reuniune şi se aflau la acelaşi etaj cu sala de urgenţe. În cîteva clipe, sala era plină de medici, reprezentînd practic toate specialităţile. Cînd unul dintre ei m-a anunţat că voi fi operat, i-am spus :

— Sper că sînteţi republican !

— Astăzi toţi sîntem republicani, domnule preşedinte.

Îmi aduc aminte că i-am răspuns unei infirmiere care mă întreba cum mă simţeam :

— De fapt, aş prefera să fiu în Philadelphia, cum spunea W.C. Fields.

Multă vreme, pe cînd mă aflam în sala de urgenţe, crezusem că Jerry Parr îmi rupsese o coastă şi îmi perforase un plămîn. Dar curînd am aflat adevărul : aveam un glonţ în piept. Jim Brady, ataşatul meu de presă, era rănit la cap, Tim McCarthy, un agent din serviciile de securitate, avea şi el un glonţ în piept, poliţistul Tom Delehanty era rănit la gît. Noi toţi fuseserăm victimele armei unui tînăr atentator solitar, John Hinckley jr., care era deja în mîinile poliţiei. **(Va urma)**

Traducere şi adaptare
Liliana Artănescu

STALIN și stalinismul*) 11

Roy Medvedev

Omenirea vedea aevea realizările istorice de necontestat ale socialismului..., dragostea și devotamentul indubitabil nutrit de majoritatea oamenilor sovietici față de conducătorul lor... Informațiile despre încălcarea legalității în Uniunea Sovietică erau respinse ca născociri antisovietice".

Firește, existau și oameni care aveau îndoieli. I. Maiski, pe atunci ambasador al U.R.S.S. în Anglia, scria mai tîrziu : „Îmi amintesc bine cum comuniștii englezi, pe care aveam prilejul să-i văd în anii aceia, mă întrebau cu amărăciune, aproape cu disperare : «...Ce se întîmplă la voi ? Nu putem crede că atîția vechi membri de partid, cu mari merite, încercați în lupte, așa, deodată, să devină trădători». Și povesteau că evenimentele care se derulau în U.R.S.S. îi îndepărtează pe muncitori de țara sovietelor, diminuează influența comunistă în rîndurile proletariatului. Același proces se petrecea pe atunci și în Franța, Scandinavia, Belgia, Olanda și în multe alte țări".

Diplomați sovietici rămîn în Occident

O anumită influență asupra opiniei publice din Occident au exercitat și scrisorile, declarațiile făcute de unii diplomați și agenți sovietici care au refuzat să se întoarcă în U.R.S.S. la moarte sigură. În decembrie 1937, ziarele europene au publicat „Scrisoarea deschisă" a lui V. Kriviţki adresată partidelor comunist și socialist din Franța și biroului Internaționalei a IV-a, în care el critica vehement crimele lui Stalin. O scrisoare asemănătoare a trimis A.G. Barmin, fostul ambasador al U.R.S.S. în Grecia. Ligii drepturilor omului. Timp de cîțiva ani, Kriviţki, agent experimentat, a reușit să se ascundă de N.K.V.D., care a organizat o adevărată vînătoare împotriva lui, și chiar să publice o carte în apărarea victimelor lui Stalin. În februarie 1941, el a fost găsit împușcat într-o cameră dintr-un hotel din Washington. Despre soarta lui Barmin nu știu nimic.

Scriitorul și publicistul F.F. Raskolnikov, erou al revoluției și al războiului civil, conducător al bolșevicilor la Kronstadt în 1917, comandant al Flotei Baltice, lucra în anii '30 în diplomație. El urmărea cu îngrijorare represiunile și, rechemat de Comisariatul Poporului pentru Afacerile Externe, nu s-a grăbit să se înapoieze în U.R.S.S. În vara anului 1939, a fost destituit din funcția de ambasador al U.R.S.S. în Bulgaria și declarat „dușman al poporului". Drept răspuns, Raskolnikov a publicat scrisoarea „Cum am fost declarat dușman al poporului", iar în septembrie 1939 a transmis agenției franceze de presă o „Scrisoare deschisă către Stalin", care acum a devenit publică. Începuse însă cel de-al doilea război mondial, așa că scrisoarea a fost publicată numai de presa emigrației ruse.

Metode de anchetare și detenție ilegale

Arestarea unor oameni nevinovați era doar o verigă din lanțul terorii staliniste. Scopul urmărit nu era numai izolarea sau suprimarea indezirabililor. Trebuia înfrîntă voința acestora, trebuia ca ei înșiși să facă mărturisiri false de spionaj și diversiune, să se declare „dușmani ai poporului". Prin metode și forme legale de anchetare lucrul acesta ar fi fost cu neputință. Așa că Stalin a aprobat aplicarea metodelor fizice de presiune. Firește, torturile și maltratările nu s-au instalat dintr-o dată, într-o singură zi, în practica N.K.V.D.-ului ; acesta a fost un proces treptat, dar sistematic. Molestarea deținuților, sistemul „conveierului", în anchetare, privarea de somn, torturarea cu ajutorul căldurii sau frigului, înfometarea și privarea de apă — toate aceste metode au fost destul de larg aplicate în anii 1929—1931 față de „elementele diversioniste", nepmani, atunci cînd li se confisca aurul, ca și față de alte „elemente străine de clasă". Comuniștii arestați erau tratați de G.P.U.—N.K.V.D. mai „uman". Pînă în primăvara anului 1937 erau torturați și maltratați numai unii dintre ei ; torționarii anchetatori erau selecționați special, îndeosebi dintre vîrfurile N.K.V.D. Astfel, la pregătirea procesului „centrului trotkisto-zinovievist" și al „centrului paralel" anchetatorii au fost liberi să folosească orice mijloace pentru a înfrînge rezistența deținuților. După plenara din februarie-martie, permisiunea de a aplica față de „dușmanii obstinați ai poporului" orice metode de presiune fizică și psihică au primit-o majoritatea anchetatorilor. Torturarea și maltratarea deținuților nu au fost anulate nici după înlăturarea lui Ejov în 1939.

La începutul secolului XX, pedepsele corporale sau loviturile cu mîna practicate în închisori au provocat protestele vehemente ale tuturor deținuților „politici" — eseri, anarhiști, menșevici, bolșevici. În semn de protest s-au organizat greve colective ale foamei sau chiar sinuciderи colective. Actele organelor de represiune docile față de Stalin constituiau o profanare a memoriei tuturor generațiilor de revoluționari ruși.

Dar nu e vorba numai de faptul că torturile și maltratările sînt, în principiu, incompatibile cu societatea socialistă. Torturile și maltratările constituie forma cea mai neadecvată de anchetă, căci în majoritatea cazurilor ea nu conduce la relevarea, ci la denaturarea adevărului, la fals, la acceptarea de către acuzat a oricăror declarații numai ca tortura să înceteze. O știau bine încă inchizitorii din evul mediu, care urmăreau să obțină de la captivi mărturii despre legăturile lor cu Diavolul. O știu și serviciile de informații din majoritatea țărilor. O știau bine și Stalin și acoliții săi, atunci cînd își sileau victimele să dea cele mai neverosimile declarații.

Se știe că pînă și „sfînta" inchiziție încercase să-și impună limite în practicarea supliciului. N.K.V.D.-ul nu avea nici un fel de limite. Anchetatorii sălbăticiți nu se rezumau la bătăi, ci îi mutilau pe deținuți : le scoteau ochii, le smulgeau unghiile, îi ardeau cu fierul roșu, le rupeau mîinile și picioarele, le zdrobeau organele genitale.

Potrivit mărturiei făcute de R.G. Alihanova, I. Hansuvarov, cunoscut activist de partid, a fost ținut, în cursul anchetei, timp de zece zile și 10 nopți în apă. Soția unui activist important al partidului i-a povestit Alihanovei că, neputînd înfrînge prin tortură voința soțului ei, călăii au adus-o în camera de anchetă pe fiica lor în vîrstă de 16 ani și au siluit-o sub ochii tatălui. Acesta din urmă a semnat toate „mărturiile" care i s-au pus sub ochi, iar după ieșirea din închisoare, fiica lui s-a aruncat înaintea trenului. La închisoarea Butîrskaia au fost cazuri cînd soțul era torturat în prezența soției, iar soția în prezența soțului.

„Aveți în vedere — i s-a spus microbiologului P. Zdrodovski cînd a fost adus la închisoarea Suhanovskaia — că aici este îngăduit orice". În această închisoare, unde aproape toți deținuții proveneau din „vîrfurile" societății, primul interogatoriu debuta adesea cu o bătaie cruntă, pentru ca omul să fie umilit, de la început, pentru a i se anihila voința. „Am avut noroc, — povestea Zdrodovskij — m-au lovit peste obraz, dar nu m-au biciuit". Tot în închisoarea Suhanovskaia, soția lui Papulia Ordjonikidze a fost biciuită pînă la moarte.

A.V. Snegov povestește că în camerele de tortură ale N.K.V.D.-ului din Leningrad, deținuții erau așezați pe ciment, după care erau acoperiți cu o ladă în care, se bătuseră cuie cu vîrfurile în interior, pe toate laturile. Deasupra era un orificiu prin care, o dată de 24 de ore, doctorul îl cerceta pe deținut. Sub o astfel de ladă de un metru cub a fost ținut și Snegov, care era mic de statură, și voluminosul P.E. Dibenko. Se spunea că metoda fusese preluată de la poliția secretă finlandeză. N.K.V.D.-ul a preluat și experiența în materie de tortură a Gestapoului.

Un colonel N.K.V.D. urina într-un pahar și îi cerea celui interogat să bea conținutul. Potrivit mărturiei lui S. Gazarian, lui Soso Buacidze, comandantul unei divizii gruzine, de la care nu s-au putut obține declarațiile necesare, i-au spintecat pîntecul, după care muribundul a fost zvîrlit în celulă.

Majoritatea celor supuși unor torturi crunte au semnat procese-verbale false de anchetă. Ei nu mai aveau putere să lupte, erau demoralizați, derutați, nu înțelegeau ce se întîmplă. Acești oameni nu trebuie condamnați, nu putem fi de acord cu generalul A.V. Gorbatov, care, în memoriile publicate în 1964 în revista „Novii mir", își exprima indignarea nu atît față de anchetatorii care i-au maltratat pe deținuți, cît față de deținuți care n-au rezistat torturilor. Firește, oamenii s-au comportat în mod diferit. Unii au făcut imediat tot felul de declarații, și-au calomniat zeci de cunoscuți și colegi de muncă, cerînd ca aceștia să fie arestați. Ei deveneau informatorii N.K.V.D.-ului, „turnători", oameni care își denunțau tovarășii de celulă sau de baracă. După primele interogatorii, alți deținuți își spărgeau capul de pereții celulei, de spălător, se aruncau asupra gardienilor în timpul plimbărilor, se aruncau în golurile scărilor, pe ferestre, își tăiau venele. Într-o a treia categorie se înscriau cei ce se împotriveau cu obstinație timp îndelungat și totuși semnau procese-verbale false. S.O. Hazarian povestește că David Bagrationi, cunoscut bolșevic gruzin, a fost torturat cincisprezece nopți la rînd, pînă cînd și-a pierdut controlul și a semnat tot ce i s-a cerut. Potrivit lui I.P. Aleksahin, I.P. Pavlunovski din conducerea Comisariatului Poporului pentru Industria Grea a refuzat să facă declarații privind activitatea sa „diversionistă", timp de cîteva luni. El a fost aruncat într-o celulă plină cu apă, mișunînd de șobolani și n-a mai rezistat : a început să bată în ușă și să strige : „Barbarilor, scrieți ce vreți..."

Cei din a patra categorie semnau orice fel de declarație despre ei înșiși, dar refuzau categoric să-i denunțe pe alții.

„Nu voi întina memoria soțului meu"

În sfîrșit, au fost și oameni care au trecut prin cele mai grele încercări și n-au semnat procese-verbale false. N-a semnat S.P. Pisarev, vechi bolșevic, secretar al unuia din comitetele raionale de partid din Moscova, de 43 de ori bătut și torturat. N-au semnat nici Șuren Gazarian și A.V. Gorbatov. N.S. Kuznețov a îndurat cele mai rafinate torturi, dar nu s-a autoacuzat și nu și-a denunțat colegii.

* Din volumul cu același titlu în pregătire pentru Editura Humanitas.

serial

La primul „conveier", el a stat opt zile și opt nopți în fața anchetatorilor, a noua zi a căzut, și-a pierdut cunoștința, dar n-a semnat nimic *. N-a semnat nici tînăra și frumoasa soție a lui Nestor Lakoba, declarat post mortem „dușman al poporului". Ea a fost arestată imediat după moartea neașteptată a lui Lakoba, otrăvit în timpul unui prînz luat la Beria. Nuța Gogoberidze, care în 1937 s-a aflat în aceeași celulă cu soția lui Lakoba, povestește că această femeie tăcută și blajină era dusă seară de seară la „interogatoriu", pentru ca dimineața să fie tîrîtă în celulă plină de sînge, fără cunoștință. Nefericita relata că ori de cîte ori i se cerea să semneze declarația falsă în care se susținea că Lakoba „a predat Turciei Abhazia", ea răspundea invariabil : „Nu voi întina memoria soțului meu". Nu s-a clintit nici atunci, cînd, în timpul unui interogatoriu, în cabinetul anchetatorului a fost îmbrîncit, bătut, plîngînd, iubitul ei fiu, elev de 16 ani, care fusese arestat și el. I s-a spus că băiatul va fi ucis dacă mama nu semnează procesul-verbal (mai tîrziu amenințarea a fost dusă la îndeplinire). După unul din interogatorii la care a fost maltratată, ea a murit în celulă fără să fi semnat procesul-verbal...

Ancheta n-a reușit să-i înfrîngă nici pe liderii C.C. al Comsomolului, în frunte cu Kosarev, în ciuda celor mai fioroase torturi. V.F. Pikina afirmă că dîrzeniei lui Kosarev și a colegilor lui i se datorează faptul că N.K.V.D.-ul n-a putut să organizeze un proces public „tineresc".

Semnezi, ești șef de cantină...

Merită să fie condamnați lașii, cei care s-au grăbit să se autodenunțe și să-i denunțe și pe alții, delatorii voluntari. Admirăm curajul unor oameni ca Pisarev, Gazarian, Kuznețov, soția lui Lakoba, Kosarev, Gorbatov. Dar n-avem dreptul să-i condamnăm nici pe Pavlunovski sau Bagrationi, care au cedat într-o luptă inegală. De aceea nu putem accepta afirmația lui Gorbatov că astfel de oameni „au indus în eroare ancheta" atunci cînd au semnat procese-verbale false.

N. Kuznețov, pomenindu-se în aceeași celulă cu un prieten de-al lui, care-l denunțase în timpul „anchetei", l-a îmbrățișat. Aceeași reacție a avut-o și S. Gazarian, cînd s-a întîlnit cu o cunoștință care dăduse declarații false despre el.

Gorbatov a avut o altă părere despre tovarășii săi de suferință. „Prin depozițiile voastre false — a spus el — ați săvîrșit cu adevărat o gravă infracțiune, pentru care sînteți ținuți în închisoare".

*) Înainte de arestare, N. S. Kuznețov a fost secretar al comitetului regional de partid din Kazahstanul de Nord. El și-a încredințat memoriile lui K. M. Simonov, care mi le-a dat și mie să le citesc.

În 1965, a murit P.I. Șabalkin, activist de partid și filozof, care în anii stalinismului a trecut de două ori prin anchete și tribunale și a stat circa 20 de ani în închisori și lagăre. La a doua anchetă, nu a mai rezistat torturilor și a semnat procesele-verbale falsificate. În lagăr, mai bine de zece ani a fost șeful unei cantine, ceea ce însemna colaborarea într-un grad înalt cu administrația. Pentru a-și păstra conștiința curată, Șabalkin nu a acordat nici un fel de privilegii hoților, în schimb, i-a hrănit pe unii deținuți politici. Înainte de a muri, mi-a dat să-i citesc jurnalul. Mi-a atras atenția următoarea însemnare :

„De ce atîția oameni devotați revoluției și gata să moară pentru ea, oameni care au trecut prin închisorile și deportările țariste și nu o dată au văzut moartea cu ochii, de ce atît de mulți dintre acești oameni au cedat la anchetă și au semnat procese-verbale false, «mărturisind» tot felul de crime pe care nu le-au săvîrșit niciodată ? Cauza acestor «mărturisiri» și «autodenunțuri» constă în următoarele :

1. Imediat după arestare începe o intensă prelucrare a arestatului. Mai întîi o prelucrare verbală, în care se respectă într-o oarecare măsură politețea ; apoi urmează strigăte și înjurături, umiliri și jigniri, arestatul e scuipat în obraz, pălmuit, batjocorit. «Ești o canalie», «Ești un ticălos», «Ești un trădător și un spion», «Ești o adevărată lepădătură» ș.a.m.d. Omul e umilit total, i se sugerează că e o nulitate.

Și asta zi de zi, noapte de noapte. Se organizează așa-zisul «conveier». Anchetatorii se schimbă, iar deținutul stă jos sau în picioare. Zile și nopți de-a rîndul. Pe mine, de pildă, m-au ținut la «conveier» opt zile și opt nopți. Nu te lasă să dormi... «Conveierul» este o tortură groaznică. În același timp te lovesc peste picioare, te batjocoresc, dacă opui rezistență — te bat. Sarcina «conveierului» este să te frîngă moral, să te transforme într-o zdreanță.

Dacă ai rezistat la «conveier» și nu te-ai «dezagregat», urmează tortura fizică. Chinuit, omul e adus într-o stare în care totul îi este indiferent și e dispus să accepte orice i se spune.

— Ești un ticălos.
— Da, sînt un ticălos.
— Ești un trădător.
— Da, sînt un trădător.
— Ai fost un provocator.
— Da, am fost un provocator.
— Ai vrut să-l ucizi pe Stalin.
— Da, am vrut să-l ucid pe Stalin.

Ș.a.m.d.

În acest timp arestatului i se strecoară versiunile fabricate de anchetator și el le acceptă fără murmur. Anchetatorii se grăbesc să materializeze succesul obținut. Se întocmesc primele procese-verbale sau «depozițiile olografe». **(Va urma)**

Traducere și adaptare
Margareta Sipoș

Ce știm despre francmasonerie? 6

La sfîrșitul secolului al XIX-lea, a triumfat spiritul laic, favorabil eliminării oricărei referințe religioase — deci catolice — din viața politică și socială. Pentru unii, faptul a fost scandalos, pentru alții — un ideal. Masonii au dorit ori s-au alăturat doar acestei evoluții ? Jean-Pierre Laurent, **care a publicat volumul** Symbolisme et Ecriture **(Simbolism și scriitură) și care animă revista anuală „Politica Hermetica" explică.**

Spiritul laic

În 1797, după cum știm de-acum, abatele Barruel, un iezuit emigrat, a lansat ideea responsabilității masonilor în „nenorocirile" revoluției. Chiar dacă a fost întîmpinată cu scepticism, ideea s-a răspîndit. Supravegherea exercitată de poliție în timpul Restaurației a favorizat recurgerea opoziției la societăți secrete, precum aceea a carbonarilor, pe care lumea o confunda cu masoneria.

Modernismul a stîrnit pretutindeni rezistență ; insatisfacția, mizeria fizică și morală îi ritmau înaintarea : dacă nimic nu mai putea fi ca înainte, însemna că un viciu secret otrăvise lumea. Cine era răspunzător ? Mitul complotului masonic s-a răspîndit printre catolici și a devenit chiar doctrină oficială a Bisericii. Consecințele asupra masoneriei vor fi considerabile.

Napoleon III a încercat să unifice masoneria, disociată de societățile secrete, pentru a o controla mai bine. Numărul membrilor rămînea modest — 190 loji pentru Marele Orient al Franței, în 1862. Pe măsură ce aristocrația și marii notabili se retrăgeau progresiv, erau înlocuiți cu reprezentanți ai burgheziei mici și mijlocii, adesea anticlericală și curînd laică. O succesiune de bule de excomunicare (1849, 1854, 1863) a încetinit și mai mult recrutarea printre catolici. Numeroși filozofi propovăduiau existența spiritului ca realitate independentă, în opoziție cu instituțiile ecleziastice.

Între 1862 și 1871, Marele Orient și-a dublat numărul aderenților, s-a îndreptat spre dezbateri politice și spre un anticlericalism militant. Masonii înființau școli laice libere, iar adunarea generală din 1870 a aprobat o petiție în favoarea învățămîntului gratuit și laic (Jean Macé, unul din militanții săi și fondator al Ligii învățămîntului, fusese inițiatorul, în 1866).

Tensiunea sporeа și de partea catolică, întreținută de pamfletele Monseniorului de Ségur, în 1865, și de exasperarea Papei în fața isprăvilor masonilor garibaldieni.

Ruptura s-a produs în 1877 (cf. nr. trecut al revistei), cînd s-a modificat articolul unu al constituției francmasonice, fapt care a dus la simplificarea ritualurilor. Triumful pozitivismului, a fost simbolizat de admiterea scriitorului și omului politic Littré, în 1875, și a republicanului anticlerical Jules Ferry. Laicizarea Ordinului, în deceniul 1870—1880, o însoțea pe cea a societății.

În această atmosferă, Republica a adoptat o serie de legi „laice", care marcau o ruptură între domeniile religios și civil. În 1880, episcopii erau excluși din consiliile superioare ale universităților. În 1882, școlile primare erau laicizate și crucifixele eliminate din clase. În 1904, acestea au fost scoase și din tribunale. În 1884 s-a renunțat la rugăciunile care marcau reluarea lucrărilor Parlamentului. În 1901—1904 se interzicea tuturor congregațiilor să predea. În 1889 serviciul militar devenea obligatoriu și pentru seminariști. În sfîrșit, în 1905, Republica denunța Concordatul care reglementa raporturile dintre stat și Biserică și vota legea ce instituia separarea.

Transformat în club de liberi cugetători, Marele Orient s-a dotat cu un program și s-a angajat politic în favoarea lui Dreyfus.

Dar nici adversarii nu se lăsau, îndeosebi după 1884, cînd Papa Leon XIII invitase la luptă împotriva adevăratului responbil al subversiunii laice moderne prin enciclica „Humanum genus". Curînd, nu puțini au susținut că masoneria este inspiratoarea legilor laice și a politicii anticlericale. Înfruntarea s-a remarcat inclusiv la alegeri, la numirea înalților funcționari sau a generalilor. Mulți catolici — cu toate reticențele unei bune părți a episcopatului — vedeau diavolul prezidînd lojile masonice și se lăsau convinși de toate extravaganțele publicate de șarlatani, precum Léo Taxil — „Diavolul în secolul XIX".

Astfel, potrivit ziarului „La Croix", francmasoneria era amestecată în cea mai mare parte din scandalurile politice care au marcat sfîrșitul secolului XIX și începutul secolului XX : scandalul Panama ; afacerea Dreyfus ; cazul Thalamas (1904 — un învățător repunea în discuție personalitatea Jeannei d'Arc) ; afacerea fiselor (1901—1904 — se descoperă că ofițerii erau obiectul unor fișe secrete în funcție de raporturile lor cu Biserica și masoneria). **(Va urma). (Adaptare de Stelian Țurlea)**

poşta redacţiei

Petcu Marcel, Cătuneanu Lucreţia, Hîrşova, jud. Constanţa. Vă aducem la cunoştinţă că revista noastră nu a făcut decît să găzduiască reclama la care vă referiţi, neavînd nici o legătură cu strictul conţinut al acesteia. Pentru orice reclamaţie, vă rugăm să vă adresaţi iniţiatorilor reclamei ; noi — din păcate — nu vă putem fi de nici un ajutor. Acest răspuns este valabil şi pentru dl. Ană Amăruş, Oradea.

Alexandru Vasile, Bistriţa. Noţiunea de „război rece" a apărut la scurt timp după încheierea celui de-al doilea război mondial, de fapt în primăvara anului 1946, iar formula îi aparţine lui Winston Churchill şi se referă la dezacordul fundamental al marilor puteri (ţările occidentale pe de o parte şi URSS pe de alta) în rezolvarea problemelor postbelice şi în special a problemei germane. Această noţiune — cu strictă conotaţie — nu poate fi extinsă la alte zone de conflict de pe glob. De-a lungul anilor, şi în special după crearea celor două blocuri militare — Tratatul Nord-Atlantic (NATO) în 1949 şi Tratatul de la Varşovia în 1955 — „războiul rece" a continuat, alimentat fiind, de o parte şi de alta, de o susţinută propagandă, ca şi de refuzul unui dialog real şi constructiv. Paşi mai marcaţi în atenuarea lui au fost făcuţi în anii '60 prin iniţierea dialogurilor sovieto-americane, dar un început de dezamorsare generală îl putem considera reuniunea CSCE de la Helsinki. „Actul de deces" al războiului rece îl constituie, fără îndoială recenta reuniune a CSCE de la Paris, după ce „nodul gordian" al conflictului fusese tăiat prin reunificarea Germaniei.

Victor Iacoban, Timişoara. Preşedintele — director general al celei de-a treia bănci din lume, „Sumitomo", Ichiro Isoda şi-a anunţat, la începutul lunii octombrie, demisia, în urma unuia din multele scandaluri care au zdruncinat lumea financiară japoneză de-a lungul anilor. Căderea lui Isoda a fost provocată de arestarea fostului director adjunct al unei agenţii a băncii, la Yokohama. Acesta fusese acuzat că a organizat, între aprilie 1989 şi iunie 1990 acordarea de împrumuturi ilegale în valoare de 23 miliarde de yeni în favoarea unui speculant de bursă, el însuşi arestat ulterior. Afacerea a îndreptat reflectoarele asupra mecanismelor mai mult sau mai puţin ascunse ale fantasticei „maşini de profituri" japoneze care a făcut din Tokio o capitală financiară a planetei, iar din băncile sale cele mai puternice instituţii bancare din ultimii zece ani. De-a lungul anilor '80, băncile japoneze şi-au înmulţit împrumuturile garantate prin bunuri imobiliare sau pachete de acţiuni. Aceste împrumuturi, depăşind adesea 100% din valoarea garanţiei i-au ajutat pe speculanţi să achiziţioneze noi bunuri şi acţiuni. Ele au determinat o inflaţie vertiginoasă a preţurilor imobiliare şi a bursei, iar inflaţia le-a permis speculanţilor să obţină noi împrumuturi. În acelaşi timp, băncile şi-au mărit profiturile şi capitalul.

Violeta Martin, Buzău. Cea mai veche pasăre-fosilă a fost descoperită în 1987 în China şi reconstituită recent de prof. Paul Serena de la Universitatea din Chicago. Ea este „în vîrstă" de 135 milioane de ani, fiind cu 10 milioane de ani anterioară păsării primitive arheopteryx, care prezenta caracteristicile dinozaurului, trăia mai ales pe pămînt dar putea sări şi în copaci. Or, această fosilă a păsării, care nu a căpătat încă un nume, demonstrează — prin forma modernă şi caracteristică a osaturii aripilor şi a sternului — capacitatea sa de a zbura fără dificultate şi de a trăi în copaci. Această descoperire contrazice ceea ce se credea pînă în prezent şi anume că, timp de 50-100 milioane de ani după arheopteryx, păsările trăiau încă pe pămînt. Problemea este acum de a şti dacă pasărea arheopteryx era în întîrziere faţă de timpul său ori dacă evoluţia păsărilor a fost mai rapidă decît se credea.

Maria Stanciu, Bucureşti. Sociologul francez de stînga Alain Touraine, cel care anunţa, în 1980, sfîrşitul statelor socialiste în cartea sa „L'Après Socialisme", este de părere că noua violenţă urbană din Franţa este mai degrabă rezultatul unui fenomen de excludere etnică decît economică. Touraine afirmă că studii efectuate în Statele Unite şi Marea Britanie arată că în majoritatea cazurilor este vorba de incidente cu poliţia care degenerează în ciocniri violente. În cazul escaladării violenţei din localitatea franceză Vaulx-en-Velin, confruntările au fost pur şi simplu de natură etnică — susţine sociologul francez — acestea avînd loc între antilezi, africani, maghrebieni etc. Şi Marea Britanie a cunoscut scene de acest gen între jamaicani şi pakistanezi. „Astăzi, fenomenul de excludere şi violenţa nu se mai produc între grupări economice, ci între grupuri etnice", susţine sociologul francez. Societatea occidentală — explică el — tinde să-şi niveleze tot mai mult diferenţierile economice, formînd o mare clasă mijlocie ce reprezintă 80 la sută din indivizi, cu o minoritate de 20 la sută de excluşi. „Ne îndreptăm spre forma de segregaţie cea mai dură, ghetto-ul", subliniază Alain Touraine. El afirmă că exemplul american demonstrează că mecanismul de izolare este mai puternic decît cel de integrare. Principalul motiv ar fi o evoluţie generală a societăţii către o drastică disociere între elementul cultural şi cel economic. Cu cît domeniul economic se internaţionalizează, cu atît cel al identităţii individuale se localizează.

1. România a ratificat Convenţia privind patrimoniul mondial cultural şi natural abia în 1990. Al cîtelea stat devenea, astfel, parte la convenţie ?

2. Cîte monarhii există în Europa ?

3. Există un partid monarhic în URSS ? Cum se numeşte ?

4. Cînd a făcut Helmut Kohl primele chemări la unitatea germană, în cuvîntări considerate premature ?

5. În ce ţară a fost ministru de externe actualul preşedinte al celei de-a 45-a sesiuni a Adunării Generale a ONU ?

profil

Alois Mock

ministrul afacerile externe al Austriei

Alois Mock, fiul unui mic proprietar al unei firme de transport, s-a născut la 10 iunie 1934, în localitatea Euratsfeld, lîngă Amstetten, în Austria de jos.

După absolvirea gimnaziului se înscrie la facultatea de ştiinţe juridice din Viena. Îşi continuă studiile consacrate ştiinţelor juridice la Centrul Bologna al Universităţii Johns Hopkins, din Baltimore (SUA), între anii 1957—1958, şi la Bruxelles — 1960—1961.

Timp de doi ani lucrează ca referent pentru problemele de învăţămînt superior în cadrul Ministerului Învăţămîntului, după care intră în Cancelaria federală, pe post de referent pentru Piaţa comună şi A.E.L.S. ; timp de patru ani funcţionează în cadrul reprezentanţei austriece de pe lîngă OECD la Paris.

La 1 iunie 1966 devine şef de cabinet al cancelarului Klaus la Viena. În anul 1967 intră în rîndurile Partidului Populist şi la sfîrşitul lui mai 1969 ocupă pentru scurt timp funcţia de ministru al învăţămîntului, pe care o părăseşte odată cu retragerea cabinetului cancelarului Klaus, ca urmare a victoriei în alegerile din martie 1970 a Partidului Socialist.

O treaptă semnificativă a carierei lui Alois Mock a constituit-o alegerea sa la 22 mai 1971 ca preşedinte al Uniunii Muncitorilor şi Funcţionarilor din cadrul Partidului Populist.

În ianuarie 1978 este ales şef al Clubului Consiliului Naţional (parlamentul austriac) şi la 7 iulie 1979, devine lider al Partidului Populist.

După alegerile legislative din anul 1986, după îndelungate negocieri, la 21 ianuarie 1987 se ajunge la un guvern de coaliţie socialist-populist sub conducerea cancelarului Vranitzky, în care lui Alois Mock i se încredinţează funcţia de vicecancelar şi ministru de externe.

În anul 1989 are loc Congresul Partidului Populist la care Alois Mock este ales preşedinte de onoare al partidului, preşedinte devenind J. Riegler.

În opţiunile de politică externă exprimate, Alois Mock a accentuat asupra faptului că cele două partide membre ale coaliţiei guvernamentale — Partidul Socialist şi Partidul Populist se pronunţă pentru continuitate, Austria dorind să participe la integrarea europeană, în măsura în care aceasta nu afectează statutul de neutralitate al ţării. S-a pronunţat pentru o politică de bună vecinătate cu ţările din Est şi Vest, menţionînd că vor trebui îmbunătăţite relaţiile cu Israelul. În anul 1978 a fost ales preşedinte al Uniunii Democratice Europene (EDU), iar în iunie 1983 devine preşedinte al Uniunii Democratice Internaţionale (IDU).

Este căsătorit din 1963, cu dr. Edith născută Patrik, profesoară de gimnaziu. Vorbeşte fluent engleza şi franceza. În timpul liber practică schiul, drumeţia şi jogging-ul. Pasiunea sa în lectură se concentrează asupra literaturii cu caracter disident.

I. I.

TALON DE PARTICIPARE NR. 4

NUMELE .....

PRENUMELE .....

Adresa exactă : .....

.....

Talon de participare la concursul organizat de revista „Lumea azi"

LUMEA săptămînal independent de politică externă OZ

CONCURS

radio CONTACT

Revista „Lumea azi", în colaborare cu Radio „CONTACT", organizează un concurs dotat cu premii, pe teme de politică externă. Chestionarul este eşalonat pe parcursul a cinci numere. (Primele trei taloane au apărut în nr. 50—52/1990.) Taloanele de concurs, numerotate de la 1 la 5, împreună cu răspunsurile, vor fi trimise **toate odată, în decurs de 20 de zile (data poştei) de la data publicării ultimelor întrebări.**

Prin tragere la sorţi se vor desemna cîştigătorii unui **premiu unu — de 10 000 lei** ; un **premiu doi — de 5 000 lei**; un **premiu trei — de 3 000 lei.** Vor mai fi acordate **trei premii speciale constînd în discuri,** oferite de radio „CONTACT". Data tragerii la sorţi se va comunica în nr. 4/1991 al revistei, operaţiunea propriu-zisă urmînd să fie publică.

Bibliografia concursului este cît se poate de la îndemînă — colecţia revistei „Lumea azi" din 1990. Întrebările se găsesc pe verso-ul talonului.

ABONAMENTE

Anunţăm pe cititorii noştri că, pînă la data de 15 a fiecărei luni, pot face în continuare abonamente la revista „Lumea azi" pentru oricare din lunile următoare. Abonamentele se fac pe o perioadă de minimum trei luni.

Revista „Lumea azi" figurează la poziţia 18 pe lista publicaţiilor interne — 1991, înaintată oficiilor poştale din ţară.

PRECIZĂRI NOI ŞI IMPORTANTE

Cititorii din străinătate se pot abona la revista noastră, începînd cu 1 ianuarie 1991, direct la redacţia „LUMEA — Azi", Bucureşti, Piaţa Presei Libere nr. 1, cod 71341.

Adresa la care doriţi să primiţi abonamentul se va comunica redacţiei prin poştă.

Costul abonamentului se virează în Bucureşti, prin reprezentanţele Băncii Române de Comerţ Exterior existente în marile capitale ale lumii, în contul nr. 53.51.04.43.007-7, titular „Revista Lumea Azi", deschis la Banca Română de Dezvoltare S.A. telex nr. 11238 ; 11289 ; 10138.

Costurile abonamentelor (în dolari SUA) sînt :

— 6 luni — 40$

— 12 luni — 75 $

Rugăm pe cititorii noştri din străinătate să nu se mai adreseze pentru abonamente întreprinderii „Rompresfilatelia" întrucît am renunţat la serviciile acesteia.

„LUMEA — Azi"

NOUVELLES PRÉCISIONS IMPORTANTES

A partir du 1er janvier 1991, les lecteurs de l'étranger peuvent s'abonner à notre revue directement à la rédaction de „LUMEA — Azi", Bucarest, 1 Piaţa Presei Libere, code 71341.

Les lecteurs sont priés de communiquer, par courier, à la rédaction, l'adresse à laquelle ils veulent recevoir l'abonnement.

Le coût de l'abonnement sera déposé, par l'intermédiaire des filiales de la Banque Roumaine de Commerce Extérieur qui existent dans les grandes capitales du monde entier, au compte no. 53.51.04.43.007-7, titulaire „Revue Lumea Azi" auprès de la Banque Roumaine de Développement S.A., Bucarest, téléx no. 11238 ; 11289 ; 10138.

Les coûts des abonnements (en dollars EUA) sont les suivants :

— 6 mois — 40 $

— 12 mois — 75$

Nous prions nos lecteurs de l'étranger de ne plus s'adresser pour abonnements à l'entreprise „Rompresfilatelia" car nous avons renoncé à ses services.

„LUMEA — Azi"

NEW IMPORTANT DETAILS

From 1st January 1991, our readers from abroad may subscribe to our magazine directly to „LUMEA — Azi" office, Bucharest, 1, Piaţa Presei Libere, code 71341.

Our readers are requested to inform the office by mail of the address where they want to have their issues sent.

The subscription cost will be deposited through the branches of the Romanian Bank for Foreign Trade which exist in all important capitals of the world, to account no. 53.51.04.43.007-7, holder „Lumea Azi Magazine", with the Romanian Development Bank S.A., Bucharest, telex no. 11238 ; 11289 ; 10138.

The subscription costs (in US dollars) are as follows :

— 6 months — 40 $

— 12 months — 75 $

We request our readers from abroad not to resort anymore to „Rompresfilatelia" enterprise for subscriptions because we renounced their services. „LUMEA — Azi"

Revista „LUMEA AZI"

primeşte la redacţie comenzi de mică şi mare publicitate din partea firmelor de stat sau particulare. Relaţii suplimentare la telefon : 18.50.81.

Redactor şef: Ilie Şerbănescu

Redactor şef adjunct: Stelian Ţurlea — Secretar general de redacţie: Ilie Olteanu

COLECTIVUL REDACŢIONAL : Mihaela Brumă, Dumitru Iamandi, Valeriu Cristian Moanţă, Ştefan Nicolae, Manuela Constantin, Vasile Crişu, Ovidiu Dranga, Liana Enescu, Mirela Ştefănescu, Doina Topor, Bogdan Torcătoru, Anca Voican. SECRETARIAT DE REDACŢIE : Mircea Dub. Ion Matei, Marin Pieleanu, Florian Zamfiroiu. CORECTURA : Ioana-Mariela Bărbulescu, Oana Daniela Dinulescu, Eliza Iliescu, Ana Maria Tatovici. DOCUMENTARE : Alexandru Antonescu, Ileana Iordache. STENODACTILOGRAFIE : Eugenia Marin, Marilena Szabo, Angelica Trancă. ADMINISTRATOR : Brînduşa Anghel. CONDUCĂTOR AUTO : Marian Băran. TIPOGRAFI : Alexandru Baciu, Vasile Geambaşu, Vasile Moraru, Ioana Rotaru.

Revista „Lumea azi", Bucureşti, Piaţa Presei Libere nr. 1, sector 1, Oficiul Poştal 33, cod 71 341, căsuţa poştală 33-29, telefon : 17 60 10, internaţional : 18 50 81. Abonamentele se fac la oficiile poştale, factorii poştali şi difuzorii voluntari din întreprinderi şi instituţii. Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacţia „Lumea azi", costul abonamentelor urmînd a fi virat în contul nostru nr. 53.51.04.43.007-7 deschis la Banca Română de dezvoltare S.A., Bucureşti, telex nr. 11 238 ; 11 289 ; 10 138.

C.P.B.

DE LA C.E.C.

Începînd cu 1 ianuarie 1991, Casa de Economii şi Consemnaţiuni a majorat cu sută la sută dobînzile care se acordă la depunerile populaţiei pe instrumentele de economisire, acestea urmînd să fie :

- **6 la sută la libretele de economii cu dobîndă la vedere ;**
- **10 la sută la libretele de economii cu depuneri pe termen de cel puţin un an, iar în cazul nerespectării termenului, dobînda va fi de 6 la sută ;**
- **6 la sută la libretele de economii cu dobîndă şi cîştiguri în autoturisme, din care 4 la sută se înscriu în libret, iar 2 la sută se constituie în fondul de cîştiguri ;**
- **4 la sută la obligaţiunile C.E.C. cu cîştiguri ; întreaga dobîndă se atribuie sub formă de cîştiguri prin trageri la sorţi ;**
- **6 la sută la conturile curente personale şi carnetele de cecuri cu sumă limitată, pentru depunerile în cont.**

Sumele depuse la C.E.C. pe instrumentele de economisire sînt garantate de stat.

Lei 10

MUZEUL PRESEI ȘEVER BOCȘU
JIMBOLIA
NR. D.555

85317

LUMEA azi

Nr. 6 7 februarie 1991

LUMEA
săptămînal independent de politică externă azi

Anul III, serie nouă, nr. 6 (1421)
7 februarie 1991

Sumar

EDITORIAL. **Început de drum european.** Manuela Ștefănescu 1

PROBLEME ROMÂNEȘTI. **Președintele Ion Iliescu în prima vizită într-o țară occidentală.** Corespondență din Roma de la Ilie Șerbănescu 2
— **Cînd toate condițiile democrației vor fi îndeplinite.** Doina Topor
— **„Vocația creștină și europeană a României".** Convorbire cu dl. Dan Lăzărescu, ambasador al României la Vatican. 4
— **O vizită la Sfîntul Scaun** 4
— **România — Vatican. Pe firul unor vechi relații.** Grupaj realizat de Ștefan Nicolae 5
— **Convorbire cu dl. Velicu Rădină, secretar cu presa și propaganda al Frontului Salvării Naționale.** 6

GOLFUL PERSIC. **Războiul paradoxurilor.** Dumitru Constantin 8
— **„Azil" sau „arest" pentru avioanele irakiene din Iran ?** Manuela Ștefănescu 8
— **Arabii — diversitate în neunitate.** Dumitru Constantin 9
— **„Starea Uniunii" cu gîndul la Golf.** Stelian Țurlea 10
— **În Franța, un nou ministru al apărării.** Doina Topor 10
— **Germania, încotro ?** Ovidiu Dranga 11
— **Japonia. Între „Furtuna deșertului" și „furtuna parlamentară."** Mihaela Brumă 11

ACTUALITATEA INTERNAȚIONALĂ. **Iugoslavia. Valurile Balticii pe țărmul adriatic ?** Vasile Crișu 12
— **Polonia. Urmează dictatura ?** Monica Grigorescu 12
— **Somalia. Fuga dictatorului.** Dumitru Constantin 13

1 000 + 1 14

REPORTAJ PE GLOB. **Cum am încercat să destabilizez Franța (2).** Manuela Ștefănescu 16

RESTITUIRI. **Alexandru Lapedatu** Dr. Ioan Opriș 17

Milovan Djilas. Întîlniri cu Stalin (7) 18

Françoise Giroud. Învățăminte (2) 19

Războaie uitate (3). Cambodgia. O pace mereu amînată. Liana Enescu 20

Noaptea generalilor... argentinieni. Niciodată așa ceva ! (5) 21

SERIAL. **Roy Medvedev. Stalin și stalinismul (15).** 22

Ce știm despre francmasonerie ? (10) 23

PROFIL. **John Major, primul ministru al Marii Britanii** 23

POȘTA REDACȚIEI 23

Închiderea ediției : 5 februarie 1991

Coperta I
Sorin Turculeț

Început de drum european

1 februarie 1991 este o dată importantă în istoria recentă a noastră, a românilor, pentru că ea marchează primul pas concret spre reintegrarea României în Europa. După mai bine de zece luni de așteptare și două eșecuri am reușit, în sfîrșit, să obținem statutul de „invitat special" la Consiliul Europei, în aceeași sesiune în care Cehoslovacia devenea al 25-lea membru plin al organizației.

Ne-am prezentat la „examen" cu trei rapoarte : unul asupra evenimentelor din martie de la Tîrgu Mureș și două, foarte diferite în conținut și concluzii, asupra tragicei perioade 13—15 iunie 1990.

Pragmatismul echipei guvernamentale pare a fi avut cîștig de cauză în lupta cu conservatorismul unei părți substanțiale a parlamentului român. Ce s-ar fi întîmplat, oare, cu aceste rapoarte dacă n-ar fi existat termenul-limită impus de Consiliul Europei ? Ar mai fi fost ele date publicității sau ar fi rămas prin cine știe ce sertar din dorința de a menaja persoane, grupuri sociale și instituții, neînțelegîndu-se că escamotarea adevărului nu poate servi cauzei democrației pe care afirmăm cu toții că o susținem ?

Din fericire, rațiunea a prevalat în fața unor slugarnice mentalități comuniste și nu numai. S-a ajuns, astfel, la acceptarea ideii de a prezenta în fața națiunii și a Parlamentului european două puncte de vedere diferite cu privire la evenimentele din 13—15 iunie 1990. Este, fără îndoială, un semn bun, sperăm că nu doar circumstanțial, și o dovadă că cel puțin o parte din factorii responsabili actuali încep să înțeleagă rolul real al opoziției într-o societate modernă.

România a mai avut două „atu-uri" în favoarea sa, ambele legate de complicațiile ivite pe plan internațional. Primul ține de atitudinea noastră față de conflictul din Golful Persic, căci, în august 1990, cînd a izbucnit de fapt războiul prin ocuparea Kuweitului de trupe irakiene, România deținea președinția pe timp de o lună a Consiliului de Securitate al O.N.U. S-au emis atunci primele și cele mai importante rezoluții care condamnau agresiunea irakiană și instituiau embargoul economic împotriva Irakului. Și, după august, 1990, România și-a menținut poziția de condamnare a invadării și anexării Kuweitului, cu toate pagubele economice pe care a trebuit să le suporte, Irakul fiind unul din principalii debitori, dar și furnizori de petrol ai țării noastre.

Al doilea „atu" decurge din jocul politic deosebit de complicat și de periculos care se desfășoară în culisele Kremlinului. Glasnostiul devine din ce în ce mai opac, dar ceea ce transpare din țările baltice nu poate decît să îngrijoreze întreaga Europă și, mai ales, proaspăt eliberatele state din est. Este limpede pentru toată lumea că o reîntoarcere la sistemul totalitar stalinist-brejnevian sau o instaurare a unei dictaturi militare în URSS ar influența și evoluțiile politice din celelalte țări, în special din foștii „sateliți"... terestri. Personalități lituaniene au avertizat, în cîteva rînduri, că, odată pornit, tăvălugul militar sovietic nu se va opri la țărmul Mării Baltice pentru că aripa conservatoare de la Kremlin, care pare a cîștiga teren, consideră că Gorbaciov a pierdut într-un mod nepermis controlul asupra Europei răsăritene. Dacă, Doamne ferește, această afirmație s-ar confirma, atunci România ar fi în mare pericol pentru că Basarabia se află într-o situație la fel de dificilă cu cea a țărilor baltice și pentru că trăim într-un spațiu geografic care ne-a adus mai multe necazuri decît bucurii de-a lungul secolelor. O asemenea dramatică eventualitate ar periclita serios, dacă nu cumva ar anihila complet, ideea formării unei Europe unite în care valorile umane și drepturile omului să fie recunoscute și respectate cu scrupulozitate. Este clar că nici cei 25 de membri ai Consiliului Europei și nici celelalte țări europene nu ar putea accepta o asemenea evoluție, sau mai degrabă involuție.

Și iată cum situația din țările baltice și posibilele sale implicații au devenit un argument convingător pentru acordarea statutului de „invitat special" la Consiliul Europei.

Numai că acest prim pas obligă. Obligă la respectarea drepturilor omului în fapte, nu în vorbe. Consiliul Europei are un sistem de protejare a drepturilor omului mai bine articulat și mult mai eficient decît cel al O.N.U. sau al C.S.C.E. La Strasbourg — sediul Consiliului Europei — funcționează o comisie a drepturilor omului căreia i se pot adresa cetățenii și organizațiile negu-vernamentale cu plîngeri privind încălcarea drepturilor lor, dar numai după ce au epuizat toate căile legale din țara lor. Pe baza Convenției Europene a Drepturilor Omului — adoptată de Consiliul Europei în 1950 — și a celor patru protocoale adiționale, comisia stabilește dacă au fost într-adevăr încălcate drepturile cetățeanului sau organizației respective. În caz afirmativ, comisia va media între reclamant și statul acuzat de violarea drepturilor sale iar dacă încercarea eșuează, va avansa cazul tribunalului pentru drepturile omului a cărui decizie este definitivă. Această ultimă fază presupune însă acceptarea de către statul reclamat a competenței tribunalului.

În afara Convenției Europene a Drepturilor Omului, Consiliul Europei a mai adoptat de-a lungul anilor o Cartă Europeană a drepturilor sociale și economice, un Cod al protecției sociale, precum și numeroase documente privind cele mai diverse probleme, de la terorism, bănci de date și sănătate pînă la învățămînt, mass media și finanțe. Cele mai multe din aceste tratate sau convenții sînt deschise tuturor statelor, indiferent dacă sînt membre ale Consiliului sau nu.

Proaspăt dobînditul statut de „invitat special" dă României dreptul de a asista la ședințele plenare ale Parlamentul european, organ de bază al Consiliului Europei, precum și la lucrările unora din comitetele sale. Dar pentru a intra cu adevărat și complet în marea familie europeană, va trebui să se demonstreze că în România se respectă toate drepturile omului și că acesta este cu adevărat „cel mai de preț capital".

Manuela Ștefănescu

Președintele Iliescu în prima vizită într-o țară occidentală

Corespondență din Roma de la Ilie Șerbănescu

În contextul politic din acest început de februarie, președintele Iliescu poate considera un succes vizita efectuată în Italia. În preajma și în timpul vizitei, Consiliul Europei discuta cererea României de a-i fi acordat statutul de invitat special, aflîndu-se în fața unui dosar puțin spus „inedit". Raportul asupra evenimentelor de la Tg. Mureș — înaintat Consiliului Europei — avea o slabă relevanță, fiind practic contestat de aproape toată lumea în România, cu excepția nesemnificativă a autorilor. Deși din motive diferite, opoziția și partidul de guvernămînt se delimitaseră de acest raport, găsindu-se însă pe același plan în a-i evidenția inconsistența. Elucidarea dramaticelor evenimente din 13—15 iunie de la București — ca una din condițiile deblocării accesului României în structurile europene, suspendat din vara trecută tocmai din cauza acestor evenimente — ajunsese a se înfățișa, pe masa Consiliului Europei, sub forma neobișnuită a două rapoarte distincte și ireconciliabile practic prin conținut : cel al reprezentanților puterii în comisia parlamentară de anchetă și cel al reprezentanților unei părți semnificative din opoziție în această comisie, care plasa chiar în seama puterii responsabilități în organizarea și desfășurarea evenimentelor din iunie — de fapt existența celor două rapoarte exprimînd, pe un plan mai larg, divizarea internă din societatea românească actuală și contestarea la care factori ai puterii continuă să fie supuși din partea unui segment al populației.

În asemenea condiții, înseși invitația în Italia și convorbirile la nivel înalt prilejuite de vizită au reprezentat o carte de credit politic pe care puterea a primit-o și de care beneficiază de-acum înainte. A fost, în fond, vorba de prima vizită pe care președintele Iliescu a întreprins-o într-o țară occidentală. Mai mult, că ne aflăm în fața unui asemenea credit politic o dovedește și faptul că, exact în cursul vizitei în Italia, la Strasbourg Consiliul Europei a decis să acorde României statutul de invitat special, decizie care nu face decît să consfințească, pe plan politic, hotărîri anterioare pe plan economic privind dezghețarea de către Piața comună a acordului comercial, includerea României de către „grupul celor 24" state occidentale în programul de asistență „PHARE" pentru sprijinirea țărilor est-europene în trecerea spre o economie de piață și acordarea de către Fondul Monetar Internațional (FMI) a unui credit în valoare de aproape un miliard dolari în vederea susținerii reformei economiei românești.

Că în hotărîrea forurilor occidentale au atîrnat în balanță și alte considerente economice și politice decît cele privind situația democratizării în România, aceasta constituie o realitate îndubitabilă. Desigur, poziția României asupra conflictului din Golful Persic a influențat substanțial această opțiune politică occidentală, iar situația din țările baltice a grăbit-o, întrucît o izolare a României nu era profitabilă Occidentului în condițiile destabilizărilor politico-etnico-economice și ofensivei forțelor conservatoare din Uniunea Sovietică. Probabil a contat și faptul că, în-

Împreună cu președintele Cossiga

tr-un asemenea context, o izolare a României din partea Occidentului n-ar fi putut decît încuraja forțele care chiar în România doresc o întoarcere înapoi. În plus, „certificatul" implicit de țară democratică acordat astfel României facilitează refuzarea statutului de refugiat politic eventualilor noi imigranți români, cu efecte pe linia obiectivului statelor occidentale de descurajare a exodului de populație spre aceste țări. Pe un plan mai general, Occidentul, chiar dacă rămîne probabil nu prea satisfăcut de evoluțiile politice din România și poate i-ar surîde mai mult accesul la putere al unor forțe actualmente în opoziție, nu mai putea aștepta o incertă și oricum îndepărtată altă guvernare pentru a contura un cadru de relații cu România. Întotdeauna puterea existentă are avantajul obiectiv de a lua caimacul în planul relațiilor internaționale. Mai ales că cercurile financiare și de afaceri occidentale nu privesc, se pare, deloc negativ reforma economică în care s-a angajat actualul guvern român, după cum indică recentul credit acordat de FMI, care implica un accept al organizației față de reformă. Opoziția parlamentară și extraparlamentară românească este probabil dezamăgită. Nu pentru că România obține acces politic și economic în structurile europene, ci pentru că implicit puterea își poate trece în cont faptul ca o victorie a sa.

În cadrul conferinței de presă organizată la încheierea vizitei, mai mulți ziariști italieni și corespondenți în Italia ai unor publicații românești nefavorabile puterii au adresat președintelui Iliescu întrebări cu referire directă la controversatele evenimente din iunie și, îndeosebi, la implicarea în acestea pe care i-o pune în seamă raportul opoziției parlamentare. Cu decizia Consiliului Europei în buzunar — de altfel comunicată ziariștilor participanți în declarația preliminară —, președintele a putut recepta cu calm întrebările respective, abordîndu-le cu indulgență și replicînd chiar excesiv de explicativ. Vizita în Italia fiind un fapt, ca de altminteri și decizia Consiliului Europei, întrebările menționate, precum și demonstrația din fața ambasadei române din Roma a celor cîtorva zeci de manifestanți anti-Iliescu nu au mai avut semnificația pe care ar fi dobîndit-o altfel. Un ziarist italian a considerat chiar necesar să se adreseze retoric președintelui, întrebîndu-l cum se face că Roma l-a invitat dacă ar fi realmente exact ce se susține, în raportul opoziției parlamentare, despre culpele sale în evenimentele din iunie. Resimțită ca venind în sprijinul președintelui român, întrebarea a stîrnit vociferări din partea ziariștilor care formulaseră întrebările menționate anterior. Dar cu atu-urile amintite în mînă, Iliescu a putut privi neutral episodul și — în locul răspunsului dezangajant care să indice că adresantul ar fi nu el însuși, ci guvernul italian — și-a permis o abordare detașată vizînd dezobiectivarea concluziilor raportului opoziției. Deși aflat nu în țară în acel moment, am avut personal senzația că, în confruntarea dintre putere și opoziție, s-a consumat o etapă, controversa asupra evenimentelor din iunie urmînd a păstra un caracter mai ales intern în lipsa ecoului occidental la nivel guvernamental. În contestarea internă la care puterea va fi, în continuare, expusă, rămîne, însă, punctul nevralgic al neelucidării problemei teroriștilor și, în general, a împrejurărilor în care au căzut sute de victime după 22 decembrie 1989. Dar puterea are de partea sa faptul că, în această problemă, Occidentul este mai puțin interesat și sensibil.

În orice caz, în reconsiderarea poziției occidentale față de România, Italia a jucat un rol special, deschizător de drum, invitația adresată președintelui Iliescu fiind ea însăși semnificativă din acest punct de vedere. De altfel, în cursul vizitei, domnul Iliescu a ținut să sublinieze, în mai multe rînduri, ajutorul acordat de Italia și contribuția ei, ală-

turi de cele ale Franței și Spaniei, în susținerea integrării României în structurile europene. Președintele român a menționat într-o atare privință „solidaritatea latină", dar, desigur, nu numai despre aceasta a fost vorba, întrucît în relațiile internaționale nu există neapărat (sau nu doar) prietenii, ci (și) interese. S-ar putea ca Italia să dorească a-și asuma un rol în acest segment al spațiului est-european, unde marii „boși" occidentali nu par a urmări să se implice. Se tinde probabil spre o repartizare a cărților, deși jocurile nu se arată a fi deja făcute. La o întrebare privind faptul dacă, în întrevederile avute cu președintele Cossiga, premierul Andreotti și ministrul de externe de Michelis, s-a discutat despre o eventuală participare a României la cooperarea pentagonală promovată de Italia (alături de Austria, Ungaria, Cehoslovacia, Iugoslavia), președintele Iliescu a răspuns că, în cadrul convorbirilor, s-a evocat interesul României într-o atare direcție și, deopotrivă, interesul Italiei în colaborarea balcanică. Tradusă politic, formularea ar putea însemna că, din punctul de vedere italian, nu s-ar pune, deocamdată, problema unei lărgiri a structurii pentagonale, ceea ce, însă, nu ar exclude o implicare semnificativă a Italiei spre Est, dincolo de Europa Centrală, deci, spre zona din care România face parte. Cu alte cuvinte, pe un plan mai general, demarcația Europa Centrală-Europa de Est există, dar șansa unor interrelații nu ar putea fi înlăturată ; situația este însă fluidă și multe variabile ale viitoarelor ecuații europene rămîn încă necunoscute.

Dincolo de considerentele de ordin politic, s-ar părea că este vorba și de unele interese economice concrete atît pe termen lung, cît și chiar imediate. O serie de grupuri reprezentative ale marilor cercuri de afaceri italiene și-au declarat disponibilitatea unei participări relativ solide pe piața deloc neglijabilă românească. Vorbesc de la sine, în acest sens, întîlnirile președintelui Iliescu cu Giovanni Agnelli, patronul gigantului grup FIAT (venit special la Roma de la Torino), Franco Nobili, președintele Institutului pentru Reconstrucție Industrială (IRI), structură specific italiană de promovare a dezvoltării industriei cu participarea masivă a statului, și Berlusconi, lider european de necontestat în domeniul difuzării informației, în special a celei audio-vizuale. De altfel, în cursul vizitei s-au făcut cunoscute proiecte de participare ale firmei FIAT în industria constructoare de mașini (îndeosebi în uzinele „Tractorul" Brașov, „Semănătoarea" București) și în industria alimentară, ale IRI în industria energetică (echipamente nucleare la Cernavodă, modernizarea centralelor pe cărbune) și în construcția de autostrăzi, ale corporației Finivest (Berlusconi) în domeniile televiziunii și imprimeriilor. Alte proiecte vizează investiții și cooperări italiene în servicii, comerț și agricultură. O participare este așteptată din partea gigantului E.N.I., altă structură specific italiană de promovare industrială (îndeosebi în sectorul petrochimiei) cu participarea statului, care, de altminteri, a sponsorizat organizarea expoziției, de la Veneția, cu capodopere ale artei plastice europene păstrate în Muzeul național al României și care s-a angajat să asigure cheltuielile pentru restaurarea a patru tablouri, ale unor maeștri italieni, deteriorate în timpul revoluției. Percutantă deschidere culturală românească spre Europa, această expoziție — găzduită de altfel în mod mai puțin obișnuit de chiar Palatul Dogilor din Veneția — a fost o nedisimulată reușită, aducînd spre vizionare amatorilor de artă opere care nu mai ieșiseră în circuitul internațional de zeci de ani și despre a căror existență vorbeau doar cataloagele de specialitate.

În sfîrșit, dar nu în ultimul rînd, trebuie menționate convorbirile dintre guvernatorul Băncii Naționale cu omologul său italian, care au prefațat perfectarea unei linii de credit din partea cercurilor bancare italiene pentru finanțarea proiectelor de afaceri în România.

Un grup de experți și oameni de afaceri italieni se va deplasa curînd la București, pentru a concretiza proiectele în curs de negociere, iar, la sfîrșitul lunii februarie sau începutul lunii martie, se va reuni la Roma Comisia mixtă de cooperare economică româno-italiană. Un acord cadru (tratat) de colaborare în multiple domenii este prevăzut a fi încheiat între cele două țări.

Moment dintre cele de vîrf ale vizitei în Italia, audiența la Papa Ioan Paul II a marcat recunoașterea din partea Sfîntului Scaun a noii orientări românești privind respectarea drepturilor religioase și libera exercitare a tuturor confesiunilor, în particular atît a cultului romano-catolic, cît și a celui greco-catolic, ceea ce a și permis de altfel reluarea, anul trecut, a relațiilor diplomatice între România și Vatican, numirea reciprocă de ambasadori. Nu numai că audiența s-a prelungit peste timpul prevăzut, dar Suveranul Pontif, într-un gest de bunăvoință, a permis ziariștilor români ce îl însoțeau pe președintele Iliescu să i se înfățișeze, după ce păsiseră prin acele săli rezervate doar papalității din Cetatea Vaticanului. M-am numărat printre ultimii dintre cei cărora Sanctitatea Sa le-a oferit privilegiul unic de a le întinde mîna și, cînd m-am aplecat spre a I-o săruta, am auzit o ușoară exclamație de probabil plăcută surprindere, urmată de binecuvîntarea Sa. M-am gîndit atunci că poate Dumnezeu nu ne-a abandonat și că în România totuși s-a schimbat ceva, de vreme ce un mirean de rînd, dintr-o țară unde pînă nu de mult ateismul era politică de stat, s-a încumetat, în chiar prezența președintelui acestei țări, să se exprime, măcar printr-un gest, întru venerarea unei instituții care, de la Sfîntul Petru, în urmă cu aproape două milenii, rămîne simbol al creștinismului.

rie de organisme, printre care Adunarea Parlamentară ce se reunește în trei sesiuni — de primăvară, de toamnă și de iarnă. Rîndurile de față se referă la aceasta din urmă, a 42-a ședință. Adunarea Parlamentară joacă un rol de motor, influențînd, prin diferite mijloace, activitățile interguvernamentale și, prin parlamentarii ce o compun, guvernele membre ale Consiliului. Aleși sau desemnați de parlamentele naționale, membrii acestui for paneuropean sînt în număr de 361, după ce, în toamna trecută, Ungaria a intrat cu drepturi depline, trimițîndu-și (în funcție de populație) 7 reprezentanți. La 21 februarie a.c. i se va alătura și Cehoslovacia și „cei 24" vor deveni 25. Celor 361 li se adaugă cîte un delegat al țărilor care au obținut statutul de invitat special în iunie 1989 — URSS, Polonia, Iugoslavia. Statul admis cu drepturi depline trebuie să asigure reprezentarea tuturor marilor curente politice naționale. Parlamentarii își aleg, în mod liber, subiectele dezbaterilor, intervențiile lor se fac cu titlu personal, neangajînd guvernele respective. De aceea, și în această perspectivă, la Strasbourg s-au aflat și au fost audiați, în sala nr. 9 de la etajul II al Palatului Consiliului, premierul Petre Roman, domnul deputat Ion Rațiu (P.N.Ț.-c.d.), Gabriel Andreescu, vicepreședinte al Alianței Civice, membru fondator al Grupului pentru Dialog Social, Sörös, director al filialei române a organizației „Open Society" a Fundației Smaranda Enache, membru al Consiliului director al Alianței Civice, președintele Societății Pro-Europa din Tîrgu Mureș. Ei au purtat discuții în fața a două comisii ale Adunării Parlamentare — Comisia pentru probleme politice și Comisia pentru relații cu țările europene nemembre. Există, de fapt, 13 comisii specializate — pe probleme politice, economice, sociale, culturale, juridice — și Comisia permanentă formată din președinte, ales pentru un mandat de trei ani, și 14 vicepreședinți aleși pentru un an. Rostul audierii românilor aflați la Strasbourg a fost aflarea răspunsurilor la condițiile puse României, în toamna trecută, de către domnul Anders Björck, toate privind drepturile omului — libertatea presei, liberalizarea economică, alegeri libere și pluripartitism.

Sigur că șeful guvernului român a susținut că acestea au fost îndeplinite, iar domnul Rațiu s-a oprit numai la ultima — mai multe partide. Premierul Petre Roman a avut un atu important de invocat : ceea ce s-a întîmplat și se întîmplă în URSS, cu deosebire în republicile baltice, țară care se bucură de statut de invitat special. Diferența este că URSS a obținut statutul înainte de „a se ocupa" de țările baltice, în timp ce, la noi, înainte au fost evenimentele de la Tîrgu Mureș, cele de la 13-15 iunie. Și premierul român a trebuit să se ducă cu două rapoarte despre 13-15 iunie (deși domnul Dan Marțian le numește două secțiuni distincte ale aceluiași raport) și cu un raport despre Tîrgu Mureș (care tinde să devină mai multe, de vreme ce nici FSN-ul nu-l recunoaște, prin domnul Claudiu Iordache, decît ca rezultatul activității Comisiei parlamentare asupra evenimentelor de la Tîrgu Mureș, din care au făcut parte reprezentanți ai mai multor partide politice). Dar, prin natura activității sale, Consiliul Europei este obișnuit cu evantaiele de opinii, chiar și cu „clivajuri", și este mai sensibil la realități precum libertatea presei, mersul privatizării, sprijinul instituțiilor monetare internaționale, inclusiv ajutorul pe care îl acordă României Franța (dovadă vizita premierului Roman și întrevederea de o oră și 12 minute cu președintele Mitterrand), Spania (întîlnirea cu Francisco Fernandez Ordonez, ministrul de externe al Spaniei și președinte în exercițiu al Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei), Italia (vizita președintelui Ion Iliescu).

Desigur, cei care țin la noi și vor să ne ajute ne spun că este vorba numai de timp. La problema „timp" stăm astfel : lipsa resur-

Cînd toate condițiile democrației vor fi îndeplinite

România în Consiliul Europei cu statut de invitat special. Acest lucru i-a interesat pe reprezentanții români aflați la Strasbourg. Un răspuns sincer și realist l-a oferit președintele Adunării Parlamentare, Anders Björck, suedez, 46 de ani, conservator, vechi lider al organizațiilor de tineret din țara sa, prin anii '69—'70, prieten al României : „Problema nu este dacă România urmează sau nu să obțină statutul de invitat special la Consiliul Europei, ci cînd anume se va produce aceasta. Eu cred că evenimentul va avea loc curînd, poate în cursul lunii următoare, poate în următoarele două luni". În fond, aceasta era problema. Nu era vorba de un refuz sau amînare politicoasă, ci de respectarea unor reguli pe care le reclamă obținerea statutului de invitat special, și deci a unui loc în Adunarea Parlamentară. La 1 februarie, România a obținut acest loc.

Consiliul Europei, organizație cu caracter esențialmente interguvernamental, are o se-

selor valutare datorată scăderii drastice a exporturilor și întîrzierii obținerii creditelor externe, conjugată cu efectele grave asupra economiei românești ale crizei din Golf, conduce la perspectiva restrîngerii acute a activității economice pe termen scurt. Și, totuși, începem să avem credibilitate în lume din moment ce ni se acordă împrumuturi. Fondul Monetar Internațional a acordat un sprijin important României de aproape un miliard de dolari ; prima și cea mai importantă tranșă, de 500 milioane de dolari va veni abia în luna aprilie ; este, însă, un credit în bani lichizi, deosebit de creditele în mărfuri sau de alt tip și, apoi, împrumuturi de peste 500 de milioane de dolari acordate de consorții de bănci sînt extrem de rare, numai FMI și alte puține organisme internaționale sînt atît de temerare. Nu-i mai puțin adevărat că delegația FMI s-a asigurat că guvernul român a adoptat „un program de economie de piață cu toate rigorile corespunzătoare", cum arăta guvernatorul Băncii Naționale, Mugur Isărescu.

De la Strasbourg și București la Bruxelles. La 30 ianuarie „Grupul celor 24" ne-a oferit o frumoasă surpriză în care ne pusesem nădejdea : includerea țării noastre în programele de asistență economică și financiare ale „celor 24". Este vorba de un alt for, din care fac parte principalele state industriale ale lumii, și care, în 1989, au instituit un program „Phare" ce viza, inițial, sprijinirea, prin credite și asistență tehnico-economică, a Poloniei și Ungariei, în procesul trecerii lor la economia de piață, dar care a fost, ulterior, extins și la celelalte state est-europene, cu excepția României. Față de noi s-au manifestat reticențe din cauza evenimentelor de la Tîrgu Mureș din 13—15 iunie, considerate incompatibile cu comandamentele procesului de democratizare. Acum, aceleași argumente care au funcționat în favoarea acordului — program recent perfectat cu FMI pentru susținerea reformei economice românești — au cîntărit greu și în hotărîrea „Grupului celor 24". Aceasta se va concretiza în eliminarea unor restricții cantitative ce afectează exporturile românești spre piețele țărilor respective, lărgirea gamei de mărfuri și servicii scutite de taxe vamale, credite nerambursabile, ajutoare în alimente, furaje și medicamente, sprijin pentru retehnologizarea unor domenii ca agricultura, energia și turismul.

Și, tot la Bruxelles, reprezentanții permanenți ai țărilor Comunității Economice Europene au luat o hotărîre similară „Grupului celor 24". Ajutorul va fi substanțial. Reprezentanților români li se pune, obsesiv, aproape același noian de întrebări despre situația din țară privitoare la drepturile omului, libertatea presei, evoluția economică, condiția minorităților naționale, separarea puterilor în stat, libertatea sindicală, soarta Securității, destinul orfanilor și copiilor handicapați, libertatea cultelor, refacerea mediului înconjurător, reforma administrativă, efectele războiului din Golf asupra economiei — toate acestea în contextul înrăutățirii climatului pe continent și în lume, al evoluțiilor din URSS și Iugoslavia, al războiului din Golful Persic.

Poate că e mai bine să fim mereu audiați, pentru că, altfel, vorba proverbului, „ochii care nu se văd se uită". Deci am fost audiați la sesiunea de iarnă a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei, am fost primiți, vom fi prezenți cu statut de invitat special la cea de primăvară, din martie-aprilie. Acum știm cum : cu decizia în brațe. Premierul Petre Roman nu va mai trebui să răspundă la întrebările parlamentarilor europeni. Important este că am avut de partea noastră, în mod sigur, cea de-a doua componentă a Consiliului Europei — cea guvernamentală, executivă (Comitetul de Miniștri condus de spaniolul Ordonez), a cărui politică a fost, de la început clară, favorabilă integrării României în mecanismele occidentale, europene.

Doina Topor

„Vocația creștină și europeană a României"

Convorbire cu dl. Dan Lăzărescu

ambasador al României la Vatican

□ *Care este semnificația reluării relațiilor diplomatice România-Vatican ?*

După 45 de ani de întrerupere a relațiilor diplomatice dintre România și Sfîntul Scaun, guvernul român a hotărît reînnoirea acestor relații la nivel de ambasadă. Diplomația Sfîntului Scaun are o experiență milenară, cunoaște temeinic problemele continentului, deși de cîteva ori în istorie s-a încercat o diminuare a rolului acesteia. În timpul Congresului de pace de la Berlin, din 1945, cînd aliații occidentali au făcut aluzie la eventuala participare a Sf. Scaun la convorbirile de pace după al doilea război mondial, Stalin a răspuns evaziv : „De cîte divizii aeroportate dispune Sfîntul Scaun ?" Judecata acestuia — ca și a lui Napoleon, cu 150 de ani înainte — era una cantitativă, pozitivistă, făcută în termeni politico-strategici. În cazul Sf. Scaun trebuie să se țină seama de valoarea spirituală a bisericii romano-catolice. Guvernul român s-a orientat, deci, corect atunci cînd a hotărît reluarea raporturilor cu Sf. Scaun. Părerea mea personală este că reintegrarea României în Europa, după o jumătate de veac de stăpînire asiatică, trece mai ales prin două centre de cultură, și anume Roma și Parisul. În Cetatea Sfîntă au putut să pătrundă realitățile culturii europene, corifeii școlii latiniste care, împotriva mentalității fanariote, au afirmat sus și tare originea latină a poporului român și vocația creștină și europeană a României.

□ *Care sînt resorturile și rosturile misiunii dv ?*

Misiunea pe care voi avea cinstea s-o îndeplinesc pentru diplomația și cultura română pe lîngă Sf. Scaun e deosebit de complexă. Mă voi strădui să aplanez principalele dificultăți pe care politica anticreștină și antieuropeană a României totalitare le-a creat în raporturile cu statele libere ale Europei și cu marile confesiuni creștine. Printre aceste probleme figurează aceea a bisericii greco-catolice, care — din porunca lui Stalin — a fost desființată în România, în 1948, după ce fusese interzisă anterior în Ucraina Sovietică. Problema este deosebit de delicată fiind vorba de un amestec de chestiuni juridice, teologice, culturale și educative. Părerea mea este că România nu are decît de cîștigat din restabilirea relațiilor diplomatice în condiții de credibilitate și respectare reciprocă a prerogativelor fiecărei părți, într-un spirit de înaltă conciliere pe temelii spirituale și politice europene și creștine.

Eu mă voi consacra îmbunătățirii imaginii României în conștiința catolicilor.

□ *Prezența dumneavoastră, ca istoric, la Sf. Scaun va înlesni valorificarea documentelor despre România din bibliotecile Vaticanului ?*

Într-adevăr, între România și Sf. Scaun sînt vechi relații culturale, confesionale, diplomatice, iar bogata arhivă a Vaticanului conține numeroase documente încă neexplorate. Sper să pot contribui ca un număr tot mai mare de tineri cercetători să vină, să cerceteze și să valorifice documentele referitoare la România.

O vizită la Sfîntul Scaun

Se spune că un diplomat a întîlnit la o recepție pe nunțiul papal, care era un cleric italian. Bucuros de această întîlnire și vrînd să se fălească, diplomatul a spus : „Eu cunosc Vaticanul". La care ambasadorul Sfîntului Scaun, care-și desăvîrșise educația în ambianța Cetății Vaticanului, i-a răspuns cu ironie abia reținută : „Eu nu-l cunosc".

Am relatat această anecdotă pentru a-mi reprima impulsul de a spune că și eu cunosc Vaticanul, cînd de fapt doar l-am vizitat. Ce pot să afirm este că, deși citisem tot ce mi-a stat la îndemînă despre papalitate, despre Biserica Sf. Petru (principalul monument al ansamblului muzeistic care este Cetatea Vaticanului), despre istoria bisericii catolice (adică universale), vizita, repetată cîteva zile la rînd, a reprezentat o revelație.

Potrivit tradiției, Basilica San Pietro se află pe locul unde primul apostol al creștinătății a suferit martiriul și a fost îngropat. Săpături efectuate în timpul pontificatului lui Pius al XII-lea au confirmat această ipoteză, mormîntul Sf. Petru aflîndu-se sub cupola gigantică realizată de Michelangelo.

Prima impresie, pășind în această uriașă catedrală, este aceea de sacralitate și înaltă spiritualitate : te afli în locurile în care apostolii au făcut mărturie de credință întru Christos, răspîndindu-i învățătura și harul. Aici biserica a găsit condițiile de dezvoltare în tot imperiul roman, dar nu lipsite de jertfa primilor creștini, așa cum o atestă grota-închisoare de sub Capitoliu, unde au fost martirizați apostolii Petru și Pavel, sau catacombele lui Caracalla, unde s-au ascuns adepții noii credințe, urmăriți de mînia lui Nero sau Vespasian.

Dar vizitatorul de azi vede doar splendoarea acestui uriaș monument, ridicat pe fundația unei prime biserici construite de împăratul Constantin. Înălțată și decorată prin aportul succesiv al unor artiști de geniu, precum Rossellino, Bramante, Michelangelo, Peruzzi, Bernini, acest templu al creștinătății este unic. De la consacrarea sa, în 1626, biserică a fost vizitată de milioane de pelerini. Uriașele coloane, altarele, na-

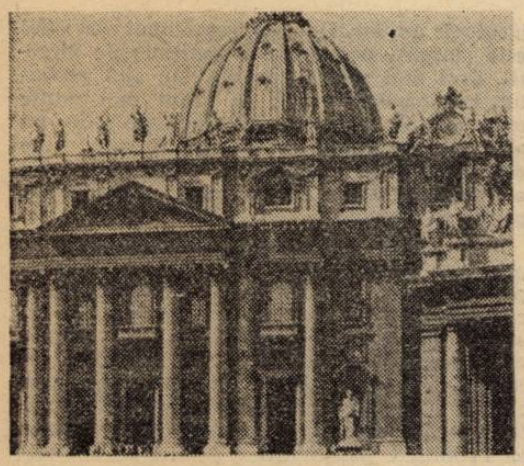

ROMÂNIA — VATICAN

Pe firul unor vechi relații

Am încercat să descoperim cît mai multe date referitoare la relațiile dintre România și Vatican, pentru a înțelege mai bine stadiul în care se află ele acum, cînd au fost restabilite raporturile diplomatice și cînd s-au creat premisele dezvoltării lor. Cercetînd puținele date pe care le-am avut la dispoziție (inclusiv cele din fondul Bibliotecii Academiei), ne-am dat seama că pentru o bună înțelegere se impune operarea unor distincții. Pentru că, pe de o parte, este vorba de relații dintre două state (dar Vaticanul are forma statală actuală doar din 1929), iar, pe de altă parte, e vorba despre raporturile statului român cu papalitatea, precum și de cele dintre biserica ortodoxă și cea catolică. Și în acest cadru, raporturile se întrețes cu cele dintre țările române și cetățile italiene, iar în vremurile moderne dintre statul român și Italia, sau chiar cu alte țări preponderent catolice.

Privite diacronic, aceste raporturi coincid aproape cu înseși începuturile creștinismului. Istoricii noștri (N. Iorga, C. Giurescu, bunăoară) arată că procesul de zămislire a poporului român, prin asimilarea dacilor de către romani, a avut loc simultan cu răspîndirea credinței în Christos în vastul imperiu al Romei.

Dovezile istorice cele mai evidente ale acestui proces sînt atît de ordin material (atestări de documente și alte mărturii), cît și cele legate de existența în limbajul de bază al bisericii noastre a unor cuvinte de origine latină : biserică, Dumnezeu, Crăciun, rusalii, cruce, a boteza, păcat etc.

„Sîntem în această parte a Europei cei mai vechi creștini — afirma C. Giurescu. Creștinismul, ca și graiul nostru, este de *caracter latin*“ (subl. aut.). Fără a intra în alte detalii de specialitate, se poate reține, totuși, că, ulterior, de-a lungul timpului, după marea schismă dintre ortodocși și catolici, raporturile dintre cele două biserici au fost cînd mai deschise, cînd reciproc intolerante, dar în limitele acelei largi înțelegeri pe care o dă credința în Christos. Întrucît țările române au fost adesea ultima stavilă pentru oprirea înaintării musulmanilor spre inima Europei, voievozii români au făcut apeluri către suveranii pontifi să le sară în ajutor. Uneori, acesta le-a fost oferit pe plan diplomatic, alteori a întîrziat întrucît suveranii pontifi erau confruntați cu propriile lor mari probleme. În orice caz, așa cum relevă istoricii noștri, încă de la constituirea statelor românești, la Sfîntul Scaun se știe despre existența în spațiul de la Carpați și Dunăre a unui popor de origine latină, iar acest fapt a creat o sensibilitate specială față de poporul român. Și, de la Vatican, această idee s-a difuzat treptat în conștiința Europei medievale, a Renașterii și epocii moderne. Papa Pius al II-lea o atestase convingător, la 1458, vorbind despre „unitatea teritorială și continuitatea istorică a românilor în Transilvania, Moldova și Valachia“. Dar și mai înainte, documente emise de Onoriu al III-lea (1216—1227) și Grigore al IX-lea (1227—1241) vorbeau despre orașele și satele din Transilvania cu termeni de „villa latina“ și „vicus latinorum“. Începuse deja epoca misionarilor catolici. Și Ungaria, cu regii săi apostolici, încerca, prin intermediul catolicismului, să-și lărgească fruntariile. Episodul cel mai cunoscut al acestei tendințe expansioniste a fost înfrîngerea lui Carol Robert de Anjou, la Posada de către Basarab Voievod.

Fără a insista și asupra altor amănunte istorice — care nu fac obiectul acestui articol —, vom menționa totuși că, treptat, țările române intră în contacte comerciale cu orașele-stat italiene (cum ar fi Veneția și Genova), și domnitorii români vor avea ei înșiși revelația acestei înrudiri cu Roma, stabilind totodată unele legături cu biserica catolică. Ștefan cel Mare, Petru Rareș, C. Brâncoveanu, stolnicul Constantin Cantacuzino ne-au lăsat atestări limpezi ale acestor raporturi, iar cronicarii moldoveni și munteni au confirmat conștiința faptului că „de la Rîm ne tragem“.

Pe acest fond au evoluat și raporturile cu papalitatea, care-și trimitea emisari și misionari, aceștia înființînd mici comunități catolice în Moldova și Țara Românească.

În Transilvania, rezistența împotriva catolicismului unguresc a însemnat o apărare a propriei identități etnice culturale și spirituale. Înființarea, la 1697, a bisericii greco-catolice unite cu Roma a reprezentat tocmai o formă mai subtilă a păstrării permanenței românești. Prin acceptarea de către clerul ortodox a acestei uniuni au fost păstrate româna ca limbă de rit, uzanțele ecleziastice ortodoxe și dreptul la matrimoniu. Prin stabilirea legăturii spirituale cu papalitatea, oamenii de cultură din Transilvania — cum ar fi Samuel Micu, Gheorghe Sincai, Petru Maior (trimiși să-și desăvîrșească pregătirea la Roma) — au găsit argumentele cele mai valide de probare a latinității poporului român. În Moldova și Țara Românească, ortodoxe, rezistența la pătrunderea catolicismului a avut în foarte multe cazuri și motivații politice.

În epoca contemporană, statul român a avut raporturi diplomatice cu Sfîntul Scaun înainte de război, dar întrerupte după impunerea comunismului la noi de către sovietici. Ideologia ateistă a comunismului a însemnat intrarea într-o perioadă de gravă criză a instituției bisericești, indiferent de confesiune. În Transilvania însă biserica unită a fost desființată, fiind repusă în drepturi abia după căderea lui Ceaușescu. În această perioadă relațiile dintre Vatican și statul român au fost foarte firave și eminamente circumstanțiale, supuse unor scopuri politice.

În acest secol, și chiar și în anii din urmă, prin entuziasmul și strădania unor cercetători, au fost puse în valoare documente de arhivă despre istoria românilor din bibliotecile Vaticanului.

Între timp și raporturile pe linie ierarhică dintre cele două biserici s-au îmbunătățit, la mijlocul deceniului al VII-lea avînd loc prima întîlnire a unui papă cu șeful bisericii ortodoxe din Grecia. Aceasta s-a întîmplat într-o epocă în care sînt cercetate căile de consolidare a ecumenismului, de mai largă deschidere a raporturilor dintre diverse biserici, rituri, secte creștine, întru apărarea valorilor morale și spirituale comune.

---

vele, cupola gigantică (ascensiunea spre culmea ei este o adevărată excursie) au fost concepute pentru a nara pentru poporul lui Dumnezeu (plebs Dei), *multă vreme neștiutor de carte, faptele din Sfînta Scriptură și viețile miraculoase ale sfinților și să trezească acea sfiiciune și smerenie care e începutul căii spre credința adevărată. Desigur, specialiștii și filosofii culturii au făcut fine raportări și disocieri în legătură cu modul în care ampla monumentalitate a bisericilor catolice înalță sau strivește sufletul credinciosului, comparativ cu monumentele de cult ortodoxe sau protestante. Distincții necesare, desigur, dar nu stăruim... Nu vom insista nici asupra dimensiunilor monumentului : marile coloane, ușile cu basoreliefuri, grupurile sculpturale (între care și Pietă, de Michelangelo), uriașele tablouri cu scene biblice. Ar merita, fiecare în parte, o relatare separată.*

După cum gîndul ne duce la faptul că aici s-a făurit istorie în sensul propriu al cuvîntului. Nu a fost, oare, papalitatea cea care a reorganizat fărîmele Imperiului Roman, după decăderea produsă de trecerea popoarelor migratoare ? Nu suveranii pontifi au creat „Patrimoniul Sf. Petru“, ca nucleu al viitorului stat al Bisericii, reunind puterea temporală cu cea spirituală ? Nu de aici au pornit ofensivele diplomatice și chiar intrigile pentru păstrarea supremației bisericii asupra puterii vremelnice a regilor și împăraților ? Nu de aici au pornit repetatele acțiuni misionare prin care biserica aceasta a vrut să-și manifeste universalitatea ? Dar istoria acestor locuri se leagă și de Renașterea și Risorgimento-ul italian, de epoca modernă, pînă în 1929 cînd — în urma pactelor Lateranensi — s-a înființat actualul stat al cetății Vaticanului.

Dar și istoria artistică a secolelor succesive își are aici și în muzeele Vaticanului supremele exprimări. S-ar cuveni îndelungi descrieri ale tezaurului artistic din acest muzeu, culminînd cu Capela sixtină și stanzele lui Raffael, dar numai simpla lor enunțare curbează arcul valoric al capodoperelor înglobate aici.

Să ieșim însă din această solicitantă și binefăcătoare vecinătate a capodoperelor artistice pentru a mărturisi bucuria pe care ne-a produs-o o altă comoară a Vaticanului: grădinile sale. În aparență nimic deosebit. Dincolo de coloanele lui Bernini, care flanchează maiestuos piața de la San Pietro, și trecînd (cu o permisiune specială) pe lîngă gărzile elvețiene, pitorești și desuete, te afli dintr-o dată în spatele uriașei biserici. Pajiști bine îngrijite, peluze tunse englezește, alei pietruite, grote din care izvorăște un firicel de apă, transformat apoi în cascadă : într-un cuvînt o natură „educată“, dar lăsîndu-se citită și în cheie rousseauistă. Și tot acest peisaj legat de fapte anume, revelatoare, din viața pontificală sau de o „apariție“ ori epifanie a prezenței divine.

În mijlocul Romei, arhiîncărcată de istorie și monumente, și lîngă templele Vaticanului, aceste grădini reprezintă unda de natural, de frăgezime și „naivitate“ a firii care ne reașează dimensiunea reală în lume. E ca o respirație, ca o gură de apă băută cu însetare.

Încheierea vizitării Vaticanului dă doar dreptul afirmației : „Și eu am fost acolo“...

Grupaj realizat de Ștefan Nicolae

Velicu Rădină
secretar cu presa și propaganda al Frontului Salvării Naționale

• Frontul confiscat de guvern
• Inexistența Colegiului Director
• Curente și posibilă sciziune
• Frontul nu e „jupînul"
• Președintele este frontist

La 27 ianuarie a avut loc Conferința Frontului Salvării Naționale din București. Cu cîteva zile mai înainte, revista noastră publicase un articol despre „starea Frontului" la un an de la creare și despre aparenta incapacitate de a-și organiza o demult anunțată Convenție Națională. DI. VELICU RĂDINĂ, secretar cu presa și propaganda în cadrul FSN, ne-a solicitat, dornic să facă precizări. Din interiorul Frontului lucrurile par a se vedea cu totul altfel...

□ **Domnule Rădină, de vreo trei sferturi de an se tot vorbește despre o viitoare Convenție Națională a F.S.N. Anunțată pentru septembrie, apoi pentru noiembrie, a fost amînată în ianuarie 1991. Ianuarie a trecut și nu s-a reușit decît organizarea unei conferințe pe București. Toate acestea produc, trebuie să recunoașteți, confuzii, dacă nu chiar derută, și îndeamnă la speculații. Convenția Națională nu se știe cînd se va organiza — în orice caz nimic n-a fost făcut public, în afara situației în care se va intruni în pripă, peste noapte. Care sînt piedicile ? Cum se vede situația din interiorul Frontului ?**

Să încep cu momentul organizatoric — pentru că o convenție presupune un asemenea moment. Proiectasem o astfel de conferință în vara anului trecut, intenționam să o organizăm în octombrie-noiembrie. Aveam în vedere consolidarea structurilor teritoriale în țară, în vederea pregătirii de jos în sus a acestei Convenții Naționale. Or, pentru asta trebuia să asigurăm desfășurarea conferințelor în comunele unde aveam organizații, în orașe, municipii, pînă la nivel de județe și, odată încheiate, puteam trece la organizarea Convenției Naționale. În toamnă, s-au declanșat, într-adevăr, aceste conferințe. Ele s-au ținut în special în cîteva mari orașe, municipii și județe, dar vă pot spune că nici pînă la ora actuală nu s-au organizat conferințe în toate județele. De pildă, Bacăul. Deci Bucureștii n-au încheiat acest proces, ceea ce înseamnă că nu putem trece la Convenția Națională. Duminica trecută s-a stabilit, însă, ținerea ei în luna februarie.

Noi am plecat de la premisa că, după alegeri — schimbîndu-se total aspectul politic major al structurii puterii din țară, iar în ce privește Frontul, glisarea unor oameni în structuri guvernamentale și în alte părți ridicînd probleme specifice — apărea necesară organizarea unei Convenții, care nu mai avea caracterul primei conferințe, Frontul devenind între timp partid de guvernămînt.

La începutul lunii septembrie — peste hotărîrea Colegiului director din 23—24 iulie (care a fost ultima reuniune a Colegiului !) — s-a creat, intempestiv să-i spunem, o altă structură : o comisie de pregătire a Convenției Naționale (cu un caracter destul de eterogen, compusă din consilieri prezidențiali și demnitari guvernamentali) și o comisie care urma să se ocupe de documentele programatice și de contactele politice ale Frontului cu alte partide. Foarte rapid s-a explicat însă că a doua comisie, care trebuia să fie coordonată de prim-vicepreședintele N.S. Dumitru, de fapt nu există, că nu trebuia creată. Astfel, prima comisie a înlocuit practic totul, printr-o echipă de conducere numită nestatutar. Mă întreb și acum : cine poate numi un prim-vicepreședinte într-un partid care n-are președinte ? Nu cunosc în istoria partidelor europene ca liderul național (care este prim-ministru) să poată ține loc de președinte executiv al partidului. Deci scoaterea Colegiului Director din funcție s-a produs în acel moment, colegiul fiind considerat apoi ca „irelevant", „inoperant", „factor de încetinire a lucrurilor" etc. Dintr-o dată, la nivel central, Frontul a scăzut foarte mult. A urmat slăbirea legăturilor cu țara, menținute doar întîmplător. Frontul ca partid devine vizibil ineficient, legăturile sale cu puterea executivă își schimbă caracterul, guvernul, care are alte probleme în principal, își pune amprenta pe partid — situație reprezentată negativ la toate nivelele.

□ **Ce spuneți dv. mă îndeamnă să vă întrerup pentru a lămuri un lucru, de altfel, insistent dezbătut : ce este Frontul — o mișcare, un partid ? Convenția are de lămurit inclusiv această problemă ?**

Bineînțeles. Foarte pe scurt, Frontul a fost o mișcare spontană, care n-avea în spate un partid. Ulterior, după 6 februarie 1990, a început activitatea de a crea Frontul ca o formațiune politică pentru a participa la alegeri. N-aș putea spune că din februarie pînă în aprilie am reușit ; nici nu se putea. Dar am început să punem primele baze. Nu era nici timpul, nici momentul socio-politic în România, pentru structurarea unor opțiuni ideologice foarte limpezi. După 20 mai, cînd s-ar putea spune că am obținut un cec în alb din partea electoratului, s-au creat structurile de putere. Pentru a preciza rolul Frontului, trebuia precizat întîi ce e cu partidul : structurarea ideologică, programarea sa strategico-tactică, clarificarea raportului cu alte sfere de putere. Deci, treptat, obiectiv, Frontul se îndreaptă spre devenirea ca partid.

Au fost discuții : mișcare sau partid ? Pe cine reprezenta el ? Un segment social, o clasă, o categorie, mai multe ? Sau ajungem la acuza cu „întregul popor" ?

□ **Atingeți exact substratul întrebării mele. Este evident că un partid trebuie să aibă o ideologie anume. Dar o mișcare, mai ales cînd este „largă", presupune o mulțime de direcții, deci mai multe curente. De aici probabil întrebările : există în Front mai multe curente ? De cine sînt reprezentate ? Iar un al doilea subpunct al chestiunii este : pe cine reprezintă Frontul, fie în cazul în care e o mișcare largă, fie în cazul în care e un partid cu o ideologie precisă ?**

N-aș putea spune că în perioada imediat preelectorală Frontul a avut mai multe grupări. Desigur, au fost foarte multe păreri și concepții, de o mare diversitate, ele sînt și acum. Dar problema existenței unor asemenea curente s-a pus deschis abia acum, la conferința municipală bucureșteană. Însă este clar că se consacră, se oficializează o stare de fapt. Încă din platforma sa program, se spune că Frontul e plasat într-o poziție de centru-stînga. Aceasta înseamnă că se recunoaște într-un document oficial posibilitatea ca lumea să se miște pe un diapazon mai larg decît un partid politic cu o ideologie foarte precisă, reprezentînd un anume segment social. Deci, puteau fi opțiuni de centru sau mai de stînga — ceea ce se întîmplă. Dar, după Conferința pe București, am constatat că ne-am deplasat pe un diapazon mult prea larg ca să poată fi autentic : de la centru-stînga la centru-dreapta ! Privind în jurul nostru — și la partide cu vechime să-i zic seculară — am constatat că există curente politice foarte bine definite chiar în cadrul unui partid precis delimitat. Dar asta nu presupune punerea în discuție a unității partidului în momente cheie, electorale. Deci, în cadrul Frontului, pot rămîne și oameni de centru, și oameni mai de stînga. Din păcate, practic, lucrurile nu stau așa. O anumită grupare, mai de stînga, a fost marginalizată. Roman avea dreptate cînd spunea că o unitate gen „disciplină monolitică", „unitate în confuzie", o unitate impusă, nu poate să fie un fundal bun pentru un partid politic serios. Ar însemna a masca, a drapa niște lucruri. Din păcate, și la Front, pînă acum, s-au drapat probabil concepții destul de diferite cu privire la o societate românească aflată în plin proces de tranziție, în care pot coexista opțiuni diverse în legătură cu modul cum să se facă, reformele de structură, în ce ritm, care să fie obiectivele imediate și de perspectivă. Care să fie ordinea elementelor reformei ? Aplicăm sau nu o „terapie de șoc" ?

□ **Toate acestea mă fac să revin cu întrebarea : s-au conturat, într-adevăr, două-trei curente, cu lideri ș.a.m.d. ? Este unul majoritar, încît să îndrepte Frontul într-o direcție sau alta ? Nu există pericolul sciziunii ?**

Cred că vă pot răspunde pornind de la situația concretă. Din păcate, Frontul se confruntă cu această lipsă de informare politică (mă refer la masa mare de membri), oamenii caută răspunsuri în presă, mijloace media. Există o frămîntare generală în legătură cu modul în care Frontul trebuie să vadă niște lucruri. Există păreri care, apreciind unele măsuri de reformă guvernamentală, au și puncte de vedere critice. Alții susțin deschis și integral reforma. Dar există celălalt eșalon, al liderilor, unde problemele sînt mai bine conturate. Aici lucrurile nu se văd la fel din toate părțile. Partidul trebuie să-și definească nu numai structurile, dar și concepțiile dacă vrem să rămînem un partid și să depășim această stare confuză de front. Cred că se conturează, dar nu fără frămîntări un curent majoritar.

Există în plus o oarecare confuzie care produce aritmie și ineficiență. O cauză constă în legăturile, mai mult decît defectuoase, între executivul Frontului și organele de putere legislativă și executivă, în special cu ultimele. De mai multe ori a trebuit să luăm legătura cu guvernul, într-o serie de probleme. Faptul a fost înțeles destul de prost, cel puțin de unii. Ne-am pomenit că deranjăm, că iritățm, deși nu se cerea nimic pentru partid, ci rezolvarea unor probleme pentru care noi n-ar fi trebuit să fim aduși în situația de a interveni. Am încercat de pildă să realizăm la nivelul muni-

cipiului București o serie de contacte cu oameni care ridicau anumite probleme, contacte ce presupuneau prezența unor miniștri. Rezultatul : am fost reclamați că îi deranjăm din timpul de lucru, deși reprezentanții guvernamentali aparținînd Frontului erau obligați să vină, să informeze, să dea răspunsuri, să fie sesizați.

În concluzie, există un decalaj între vorbe și fapte. De aceea Frontul a întîrziat cu structurile sale, cu organizarea conferințelor județene. De aceea au fost afectate relațiile cu Parlamentul, cu toate că au mers mai bine decît cele cu guvernul.

Deci, Frontul (mă refer la structura care mai există) este în pericol, acum, să fie înlocuit fie de fracțiunea parlamentară, sau de guvern. Într-un asemenea caz există și pericolul sciziunii. Mie îmi este foarte clar.

☐ În cazul acesta care este ieșirea ? Pentru că mai e vorba o problemă (reală sau nereală) a unor divergențe între guvern și gruparea parlamentară a Frontului. Sau e vorba de interese politice imediate, sau de lideri, sau un conflict de generații ?

Din păcate, pînă acum F.S.N. nu și-a exprimat în această problemă punctul de vedere ca partid, deși ar fi trebuit să o facă. Disputa din ianuarie a.c. m-a surprins, nu pentru că relațiile dintre executiv și legislativ trebuie să fie întotdeauna minunate. Sînt nedumerit pentru că o problemă a întîrzierii a două rapoarte (sau orice altă problemă) nu și-a putut găsi o rezolvare printr-o simplă convorbire telefonică a primului ministru cu președintele Senatului (sau Camerei), sau prin contact direct. Reacțiile din Front au fost de confuzie, oamenii nu mai înțelegeau nimic. Și cum se judecă numai în funcție de persoane, s-au interesat de ce nu se înțelege „x" cu „y" ? Chiar nu putem discuta între noi decît cu camera de luat vederi în față ? Asta mie începe să-mi semene a altceva. Mai mult, să-i acuz pe cei doi președinți ai camerelor că, din motive personale, blochează reforma ? Eu nu-mi amintesc de un proiect major al guvernului care să fi stîrnit împotrivire în Parlament. Care să fie „motivele personale" ? Eu zic că ambele părți ar trebui scuturate mult mai serios, să se concerteze la modul real. În mod firesc, lumea se întreabă : dacă ei între ei nu se înțeleg, ce mai rămîne și ce se întîmplă cu Frontul ? Răspunsul e un gen de test. Probabil că anumite aspecte din rapoartele respective nu erau limpezi și acest lucru s-a văzut deja, iar pe de altă parte, acest tip de reformă economică presupune în mod necesar acordarea unor credite din afară și poate că întîrzierea acestor credite frînau reforma. Deci adevărul era undeva la mijloc, dar, cred eu, necesita alt fel de rezolvare, chiar dacă mai puțin spectaculoasă.

☐ În legătură cu această reformă, oricît de neplăcut vă este, trebuie să acceptați că există o nemulțumire crescîndă față de Front, chiar dacă a obținut, cum spuneți, un „cec în alb". Pentru mulți, reforma, pînă acum, prea seamănă doar a scumpire deghizată, mulți au sentimentul că au votat pentru un lucru care nu se petrece. Nu se tem cei din Front că vor pierde alegerile ?

Există și această posibilitate. Sigur, lucrurile trebuie văzute realist. Orice partid aflat la putere suferă o uzură. Opțiunile strategico-tactice, chiar strălucite, cu caracter politic, dacă nu sînt susținute și de o stare economică bună vor crea goluri și probleme. Cu atît mai mult în România. Sîntem obligați azi să acționăm ușor pompieristic, situația este de așa natură. Dacă adăugăm lipsa experienței de guvernare, lipsa partidului, care n-a fost lăsat să fie de guvernămînt, lipsa de experiență a fracțiunii parlamentare, chiar dacă este masivă, chiar și lipsa unei opoziții constructive, pînă la un punct — toate creează acea stare de fapt în care acel „cec în alb" acordat la alegeri nu-și mai are acoperire. A trecut etapa baricadelor de la revoluție. Ce punem în loc ? Valori pe care abia le-am abolit ? Din punctul acesta de vedere este clar că Frontul nu va mai avea un cîștig major la viitoarele alegeri. Să crezi altminteri e o utopie. Vom pierde o parte din electorat. Problema este cît de mare va fi această parte. Opoziția e slabă încă, dar ea se poate regrupa oricînd, poate găsi o idee directoare sau un lider — și lucrurile s-ar putea schimba. Mai mult, nu văd la ora actuală rezolvarea în scurt timp a unor probleme, mai ales cele de zi cu zi — căldură, aprovizionare, prețuri. Reflexul va fi categoric negativ. Ajungem iarăși la o problemă de strategie, care încă nu există sau n-am declarat-o. De aceea, mie mi se par nerealiste analizele făcute din exterior și prezentate la conferința FSN București, în care se afirma că Frontul va rămîne categoric cinci ani la putere, că el e „jupînul", că „ne putem muta pe strada mare" etc. Expresiile acestea nu reflectă un adevăr, nu corespund realității, conțin în ele pericolul euforiei.

☐ S-au definit raporturile FSN cu PSM ? Au plecat oameni care aveau concepții foarte de stînga la acest partid ? Există o strategie de delimitare a Frontului de PSM ?

Eu nu cunosc cazuri de oameni marcanți, nici la nivel național, nici local, care să fi făcut acest lucru. S-ar putea să fie, dar eu nu sînt informat. Vedeți, și apariția PSM a ridicat probleme pentru noi. Nu sînt de părerea unor colegi ai mei care susțin că justiția nu trebuia să permită apariția acestui partid. Nu poți vorbi despre statul de drept numai atunci cînd îți convine. PSM a apărut într-un moment în care tensiunile sociale erau puternice, iar nemulțumirile se accentuaseră, după liberalizarea prețurilor.

Dar momentul era previzibil nu numai din această cauză. Pe baza reformei guvernului, Frontul s-a pomenit tras spre centru, lăsînd complet liberă partea stîngă a spectrului politic dincolo de problematica ridicată în platforma-program. Firește, o platformă nu e bătută în cuie, dar schimbarea nu se poate face din mers și îmi pare rău că trebuie să spun asta celor din guvern. Ai o platformă, constați că sînt necesare schimbări, te retragi, schimbi platforma și revii. Asta e regula jocului, care a fost încălcată. Sigur, situația specială din România poate duce la încălcarea unor reguli ale jocului, nu e o crimă în sine. Dar atunci ești obligat la o analiză și o discuție în partid. La noi, a fost invers : guvernul a luat decizie și apoi Frontul i-a venit în ajutor cum s-a întîmplat cu acel miting din noiembrie.

☐ Aș vrea să întreb ceva în legătură cu problema liderilor. Mulți încă leagă Frontul cu dl. Iliescu, care, ca președinte al țării, s-a retras din partid, devenind președinte al tuturor. Dar la conferința FSN pe București domnia sa a trimis un mesaj. Ce se întîmplă, de fapt ?

Acel mesaj a fost o eroare. Dacă era vorba de o Convenție Națională, era altceva. Dar FSN trebuie să înceteze cu minciuna de tip comunist, că președintele țării a devenit brusc nefrontist. Că, atunci cînd i se va încheia mandatul, va reveni în Front, iar dacă va obține unul nou, îl va părăsi. E absurd, chiar dacă Legea electorală prevede că președintele țării trebuie să fie apolitic. Nicăieri în țările care ne inspiră (Franța, Italia, SUA) președintele statului n-a renunțat la a aparține unui partid. Această cerință a fost necesară în 1990, dar mai e acum și trebuie să funcționeze pînă în '92. Cîți dintre milioanele de români, simpatizanți sau nu ai Frontului, cred că dl. Iliescu nu este fesenist ? De aceea, grupul nostru parlamentar ar putea scoate din Constituție prevederea că președintele trebuie să fie apolitic și, în felul acesta, președintele Iliescu să reintre în Front, pentru că el a rămas pentru membrii acestuia un simbol, cu care nimeni nu se compară. Probabil și datorită golului lăsat de el după alegeri, Frontul a intrat în degringoladă.

☐ Se vorbește mult în ultimul timp despre corupția unor membri ai Frontului, care au deținut sau dețin funcții importante. Se adeverește părerea că mulți au aderat la FSN din interes strict material. Ce face Frontul în legătură cu această primejdie ?

În direcția asta lucrurile nu merg deloc strălucit. Explicațiile sînt diverse. Evident, ne-am adunat de pe stradă, fără a ști unul de celălalt. Unii s-au retras, alții au rămas, ajungînd în poziții de frunte. A apărut o concepție potrivit căreia Frontul ar trebui să fie un partid al milionarilor, al întreprinzătorilor. În decembrie 1989, eu n-am înțeles astfel lucrurile. Oamenii votau să trăiască mai bine, nu să asiste la îmbogățirea foarte rapidă a cîtorva. Frontul a devenit la o anumită perioadă o trambulină pentru „oameni cu inițiativă", care, dispunînd de o anumită poziție, și-au creat unele facilități. Au început acum să se facă cunoscute nume, dar mai sînt încă multe altele. Nu vreau să dau și eu nume, dar avem oameni care au mai multe magazine, mai multe firme. Premierul Roman aprecia că faptul nu trebuie incriminat — și în sine nu trebuie incriminat. La conferința pe București s-au auzit însă aprecieri critice dure și s-a decis ca abuzurile constatate și dovedite să ducă nu numai la înlăturarea vinovaților, ci și la tragerea lor la răspundere. Comisia de etică și litigii din FSN trebuie să lucreze mai serios. Frontul trebuie să arate că își poate curăța propriile rînduri. Să nu uităm că într-un stat de drept legea este factorul suprem și în nici un stat de drept oamenilor politici și funcționarilor de stat nu le este permis să profite de pozițiile lor în scopul afacerilor personale. Pe fondul actual de nemulțumire, asemenea probleme aruncă o lumină nefavorabilă asupra întregului Front. Deocamdată, însă, doar s-a vorbit despre asta !

☐ O problemă care surprinde este că, spre deosebire de toate celelalte partide reprezentate în Parlament, Frontul, de regulă, nu prea ia o poziție în probleme de politică externă, a lăsat numai guvernul să acționeze. De ce ?

Acest lucru m-a nedumerit și pe mine. Și nu e vorba numai de politica externă. Parlamentul așteaptă, în marea majoritate a cazurilor, și inițiativa de la guvern, care a devenit într-un fel locomotiva acestei reforme generale, a acestei tranziții. Pot exista explicații privind presiunea timpului, caracterul de urgență a unor legi, dar este la fel de necesar ca parlamentarii să fie pregătiți pe o largă paletă de probleme și mult mai activi.

În ce privește politica externă, Frontul a avut foarte puține contacte politice internaționale și acelea nesemnificative. E aici un minus organizatoric care sperăm să fie remediat după convenție. Dar Frontul nu și-a exprimat părerea nici în legătură cu realitatea internațională actuală. În lume se întîmplă atîtea evenimente, sînt probleme de principiu, privind Europa răsăriteană și centrală, integrarea europeană, diferitele zone de conflict. Membrii Frontului se întreabă în legătură cu mersul lumii cu două viteze, despre reapariția în forță a unor sfere de putere, în condițiile dispariției demarcației Est-Vest, dar cu menținerea și accentuarea celei Nord-Sud. Sper să aibă loc o discuție serioasă la Convenția Națională inclusiv în legătură cu situația social-democrației contemporane. Pînă acum am auzit doar aprecieri din alte sfere de putere. La Convenția municipală ne-a fost prezentat un asemenea punct de vedere cu care eu nu pot fi de acord. A prezenta, de pildă, România drept „singura oază de liniște" din Europa răsăriteană, ceea ce va aduce automat capital străin, e o viziune neconfirmată de realitate, de un idilism inexplicabil sau de un diletantism condamnabil. Altă problemă externă — cea a Basarabiei. După mine, problema Basarabiei și problema Transilvaniei nu pot fi puse în aceeași balanță. A nu discuta despre Basarabia din teama că se vor ridica pretenții asupra Transilvaniei mi se pare aberant. Poziția României față de Basarabia nu poate fi pusă în acești termeni, deoarece și acolo e tot pămînt românesc. Nu ne-am propus și nici nu putem noi destabiliza Uniunea Sovietică ; a spune că obținem energie de la sovietici în schimbul „neamestecului" mi se pare o gafă politică ; a spune că un ardelean simte altfel decît un moldovean e o altă gafă. Trebuie să vorbim despre tratatele postbelice, despre respectarea frontierelor — de acord. Dar faptul nu are nimic cu legătura intrinsecă a României cu românii de dincolo de Prut !

Convorbire realizată de Stelian Țurlea

Războiul paradoxurilor

În Golful Persic, războiul continuă și nu este exclus ca, între timp, el să cunoască noi escaladări. Dar indiferent în ce direcție vor fi înregistrate acestea, el rămîne unul al paradoxurilor. Să explicăm pe plan strict arab : aliatele principale, de ieri, cu Irakul în conflictul lui de opt ani cu Iranul — Arabia Saudită și Kuweitul — sînt, azi, ultima cucerită de Bagdad, iar prima în război cu el. Există apoi, în rîndul celorlalte state arabe, o diversitate în ne-unitatea pozițiilor față de criză. Aceasta, chiar dacă Parisul susține că, acum, „cheia soluționării crizei este în mîinile țărilor din regiune", în timp ce Egiptul declară : „nu mai credem în posibilitatea unei soluții arabe". Este adevărat, la nivelul populației, din Maroc și pînă în Iordania, din Algeria pînă în teritoriile arabe ocupate de Israel, sentimentul proirakian pare a fi dominant.

Tot printre paradoxuri este socotit și faptul că, pentru prima oară după 1945, SUA, URSS și China se află de aceeași parte a baricadei. Însă, după vizita la Washington a noului ministru de externe sovietic, Aleksandr Bessmertnîh, urmată de amînarea (decizie comună) a proiectatei întîlniri la cel mai înalt nivel sovieto-americane, sînt indicii clare că Moscova și-a anunțat serios poziția față de Golf. „Desigur, această țară (SUA -n.n.) trebuie să ocupe locul central în politica noastră externă, dar fără a eclipsa restul", spunea Bessmertnîh, apreciind că „și americanii ne văd la fel, înțelegînd că și noi deținem un rol central în politica mondială". Precizarea ultimă elimină interesul limitat la care se redusese Kremlinul în privința Golfului, și readuce în prim plan globalismul politicii externe sovietice.

Tot în aceste ultime zile de care ne ocupăm, s-a accentuat controversa de la Paris privind zona (doar Kuweitul sau și Irakul ?) în care trebuie să acționeze coaliția. Ca urmare, demisia, prevăzută de presa franceză, a ministrului apărării, Jean Pierre Chevenement, a fost consemnată. Ea a fost urmată, din aceleași rațiuni, de cea a unui înalt ofițer al marinei italiene, ceea ce indică în mod clar divergențe la vîrf în cadrul protagoniștilor de bază ai forței multinaționale privind mandatul ei exact.

Dar, de departe, avînd ca fundal un război obișnuit (raiduri cu SCUD asupra Israelului și Arabiei Saudite, incursiunea irakiană terestră, „de sondaj", asupra orașului saudit Khafji), cele mai comentate elemente sînt : sosirea intempestivă și în lanț a avioanelor irakiene în Iran și baletul diplomatic de la Teheran pe tema crizei din Golf. Este limpede, din ce în ce mai mult : Iranul pare a fi căpătat un rol-cheie în evoluția situației, deși în rîndurile acestui popor inerentul antiamericanism e la fel de intens ca și resentimentul acumulat față de Irak după cei 8 ani de conflict. Și astfel, un nou paradox s-a conturat : președintele iranian s-a oferit să meargă în „bîrlogul" inamicului nr. 1 de ieri, Saddam Hussein, și să poarte convorbiri și cu SUA în vederea restabilirii păcii !

Și inițiativa pakistaneză privind o soluție pașnică a crizei din Golf („o problemă care îi interesează pe toți musulmanii") trebuie avută în vedere, întrucît cuprinde măsuri concrete pe care premierul de la Islamabad le-a expus în șase țări din zonă pe care le-a vizitat. În schimb, preconizînd o continuare a conflictului, Japonia (căreia SUA i-a reproșat că nu ajută corespunzător coaliția) a decis să ofere forței 9 miliarde de dolari, iar Germania a procedat la fel cu Israelul.

Sînt, într-adevăr, foarte multe unghiuri din care poate fi privit conflictul din Golf. Tocmai de aceea, în încheiere, vom reproduce, ca semnificativă, declarația ministrului de externe al Luxemburgului, Jacques Poos : „Mă tem că războiul din Golf, care este deja murdar, riscă să devină și mai murdar".

Dumitru Constantin

„Azil" sau „arest" pentru avioanele irakiene din Iran ?

Ultima confruntare dintre Irak și Iran — războiul de opt ani — s-a încheiat practic la 15 august 1990, cînd Saddam Hussein, președintele Irakului, a făcut o „mutare" strategico-diplomatică neașteptată : a acceptat toate condițiile impuse de Iran pentru încetarea conflictului soldat cu sute de mii de morți. Inițiativa i-a permis liderului irakian deblocarea a nu mai puțin de 30 de divizii prin retragerea de pe cei 2 600 kmp ocupați în teritoriul iranian. În contextul în care Irakul invadase deja Kuweitul la 2 august 1990 și embargoul internațional fusese instituit, Saddam Hussein obținea astfel nu numai trupe „proaspete" pentru celălalt front, ci și o sursă de ajutoare, chiar dacă numai umanitare, căci Iranul susține că a respectat permanent sancțiunile O.N.U. Normalizarea relațiilor irakiano-iraniene a mers mai încet decît se așteptau observatorii. După spectaculoase schimburi de prizonieri de război și vizita la Teheran a ministrului de externe irakian, Tariq Aziz, la 9 septembrie, ritmul acțiunilor diplomatice a scăzut considerabil. La 15 septembrie schimbul de prizonieri a fost oprit de Irak fără nici o explicație deși relațiile diplomatice au fost restabilite efectiv la 14 octombrie. Vizita de răspuns a ministrului iranian al afacerilor externe, Ali Akbar Velayati, la Bagdad a avut loc abia la 14 noiembrie, după o serie de consultări și întrevederi secrete. Pe măsură ce se apropia data fatidică de 15 ianuarie 1991, la care expira ultimatumul dat Irakului de Consiliul de Securitate al O.N.U., Iranul a început să-și desfășoare trupele de-a lungul frontierei cu Irakul pentru... manevre militare cu durata de o lună, începînd cu 11 ianuarie. Dar, pe de altă parte, Teheranul a afirmat în repetate rînduri, atît înainte, cît și după declanșarea războiului din Golful Persic, că își va menține neutralitatea indiferent de părțile aflate în conflict. Și pînă în prezent, în ciuda unor cereri atît din țară, cît și din străinătate de a se alătura Irakului în „războiul sfînt" împotriva „păgînilor", Iranul pare a-și respecta hotărîrea inițială.

Și totuși, pentru că începînd din 26 ianuarie a apărut un „totuși", avioane irakiene — mai întîi șapte, apoi mai mult de 30, urmate de altele care ar ridica numărul total la 80-100 — au aterizat în Iran. Avioane de luptă, în principal „Mig-29" și „Mirage", adică cele mai bune. Teheranul afirmă că aceste aparate nu vor fi returnate Irakului decît după încetarea războiului și avertizează din nou părțile beligerante că nu va permite nici o încălcare a spațiului său aerian (? !). Violare sau nu a spațiului aerian, fapt este că Iranul a permis aterizarea acestor „musafiri". Experții militari și ziariștii s-au pierdut în ipoteze și speculații asupra motivului acestei mișcări surprinzătoare. Este însă clar că două din ele nu pot fi luate în considerație : defecțiunea tehnică a aparatelor și dezertarea în masă. O altă presupunere ar fi aceea că Saddam Hussein a vrut să-și pună la adăpost de bombardamentele forței multinaționale o parte din cele mai bune aparate de luptă, ceea ce ar implica acordul prealabil al Teheranului. Dar dacă Iranul își respectă statutul declarat de țară neutră, înseamnă că Saddam Hussein nu va putea utiliza aceste „rezerve" într-o fază ulterioară a războiului. Să fi încercat Irakul să forțeze mîna Iranului pentru a-l atrage în conflict ? Din nou se pune problema neutralității, dar aici trebuie amintit că autoritățile iraniene au afirmat că se vor alătura forțelor irakiene în cazul în care Israelul ar riposta la atacurile repetate împotriva sa. Și este limpede că Saddam Hussein încearcă insistent să provoace Israelul.

Mai trebuie avut în vedere și faptul că Teheranul a întreprins deja o serie de demersuri diplomatice și de altă natură pentru a ieși din izolarea în care se află de la revoluția islamică încoace și a reînnoda relațiile cu lumea occidentală. Astfel, Iranul a restabilit legăturile diplomatice cu Marea Britanie, a avut contacte oficiale cu Parisul, la începutul lui decembrie, cînd ministrul de externe iranian a efectuat o vizită oficială în Franța, și „dialoghează" în prezent cu Washingtonul, prin intermediul ambasadei Elveției la Teheran.

Așadar, prin prisma intereselor Iranului, menținerea neutralității pare a fi soluția cea mai bună. Nu trebuie însă neglijată solidaritatea islamică, dominanta spiritualității din întreaga regiune, care i-ar putea determina pe persanii shiiți să se situeze de partea arabilor, în majoritate sunniți, în varianta unei reacții militare israeliene.

Manuela Ștefănescu

Arabii – diversitate în neunitate

Diversitate în neunitate. Cam așa s-ar putea caracteriza pozițiile statelor arabe față de Irak și, implicit, față de conflict. La finele săptămînii trecute, regele Hussein al Iordaniei a opinat că „națiunea arabă — expusă divizării și irosirii energiilor sale — străbate în prezent etapa cea mai primejdioasă din istoria sa". Într-adevăr, o sumară trecere în revistă a atitudinii adoptate de fiecare țară arabă oferă numeroase elemente de comentat. **Arabia Saudită** — se știe — amenințată direct de Irak după cucerirea Kuweitului, are pe teritoriul ei întreaga forță multinațională, împotriva ei Bagdadul trimițînd rachete Scud. În plus, zilele trecute, orașul saudit Khafji,

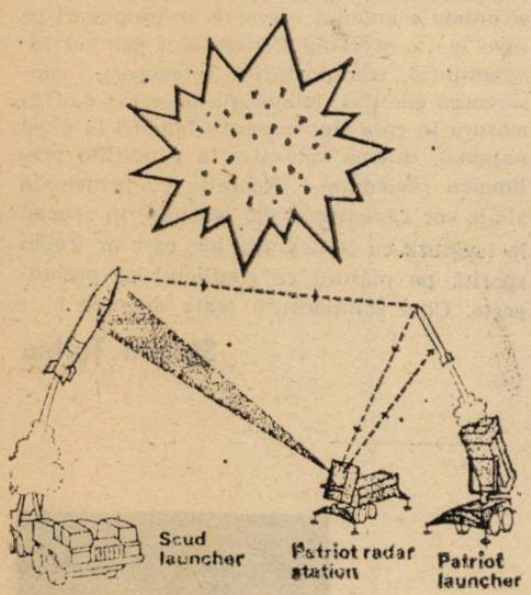

„Patriot" contra „Scud". Revista „Newsweek" a publicat schema interceptării rachetei „Scud" de către „Patriot". Rachete SS-1, de producție sovietică, cunoscute sub numele de „Scud", sînt lansate asupra Israelului și Arabiei Saudite. Majoritatea lor au fost distruse prin sistemul de rachete „Patriot", care acționează astfel: 1. Rachetele irakiene „Scud" provin, probabil, din rampe de lansare mobile aflate în sudul irakian. Raza originală de acțiune de 187 mile (1 milă terestră = 1609 m) a fost mărită de irakieni la 500 mile, deși ea îi diminează încărcătura normală de 2,167 livre (o livră = 0,453 kg). Precizia este slabă. 2. Fiecare stație „Patriot" conține patru rachete și un trailer ce adăpostește un radar. După lansare, o undă radar iluminează racheta „Scud". Antenele rachetei culeg unda reflectată și trimit datele pe pămînt. Comenzile sînt transmise apoi la sistemul de ghidare al rachetei. 3. „Patriot" are un focos prevăzut cu un detonator, care explodează pe măsură ce se apropie de „Scud", distrugînd-o în aer

de la frontiera cu Kuweitul, a fost asediat de trupe irakiene. Un amănunt semnificativ pentru ciudățenia acestor raporturi : întîlnindu-l la ONU pe ambasadorul saudit, fostul ministru de externe sovietic, Eduard Șevardnadze, s-a scuzat, într-un fel, pentru că miile de tancuri irakiene, ce amenință Arabia Saudită, sînt de construcție sovietică. „Da, d-le ministru, dar sînt achiziționate cu banii noștri", a replicat diplomatul saudit.

De partea Riadului se află **Egiptul,** care a și trimis trupe în coaliția multinațională, iar poziția sa este net similară cu cea saudită. În schimb, **Siria** are soldați în forță, dar își nuanțează poziția, susținînd că va participa

Primele lupte terestre notabile au avut loc în jurul orașului Khafji din Arabia Saudită, atacat și ocupat de irakieni, ulterior eliberat de armata saudită și trupele americane.

Un interlocutor incomod pentru Saddam Hussein, corespondentul CNN la Bagdad, Peter Arnett

doar la eliberarea Kuweitului și nu mai departe. Oricum, să reamintim că relațiile ei cu Bagdadul n-au fost bune nici în vremea conflictului irakiano-iranian, cînd Damascul era de partea Teheranului.

O poziție insolită are regele Hussein al **Iordanici,** aliat tradițional al SUA („fără al cărei sprijin multilateral nu ar rezista la putere nici 24 de ore", opina cîndva un comentator, exagerînd desigur). Pe jumătate aliat cu Irakul, avînd relații încordate cu Israelul, boicotat de statele arabe din Golf și supravegheat cu neîncredere de Siria, suveranul hașemit încearcă să-și mențină țara pe linia de plutire în războiul din Golf — opina agenția DPA. Încă o nuanță : acest conflict i-a adus suveranului, datorită poziției sale, o mare popularitate printre concetățeni, ca și printre palestinienii din Iordania, care sînt de partea Irakului.

De altfel, la ONU, Iordania și apoi Algeria, Libia, Maroc, Mauritania și Tunisia (ca membre ale Maghrebului Arab) plus Yemen (membru arab al Consiliului de Securitate) și Sudan au cerut dezbaterea publică a situației din Golf. O altă poziție nuanțată are și **Tunisia** (iarăși aparent surprinzătoare pentru regimul ei, aliat tradițional al Occidentului), al cărei președinte vorbea despre faptul că forța multinațională, atacînd direct Bagdadul, și-a depășit concret mandatul încredințat de ONU, iar unii parlamentari i-au cerut alăturarea de Bagdad. În rîndul moderaților se mai află **Marocul** (cu o mică forță în coaliție) și mai ales **Algeria**, unde președintele Bendjedid se ține la o anume distanță de conflict, dar populația pare a-i cere tot mai insistent implicarea de partea Irakului.

În schimb, în extremitatea Arabiei, **E.A.U.** și **Bahreinul** sînt de partea coaliției, iar **Yemenul** împărtășește tezele lui Saddam Hussein.

În **Libia,** Kadhafi este imprevizibil ca întotdeauna, cînd este vorba de conflicte în regiune. „Sînt împotriva invadării Kuweitului de către Irak și împotriva agresiunii aliate asupra poporului irakian", spunea el. Cît privește **OEP,** e de reamintit că în diferendul ei acut mai vechi cu Siria a fost sprijinită totală de Irak. În fine, ajunși la **Liban,** numele acestei țări exprimă fidel, prin mozaicul ei politico-militar, și starea actuală a lumii arabe — diversitate în neunitate.

Dumitru Constantin

Inițiativa pakistaneză

Șase state din zona Orientului Mijlociu (Iran, Turcia, Siria, Iordania, Egipt și Arabia Saudită) au fost vizitate de premierul pakistanez Nawaz Sharif, în cursul unui turneu-blitz, de șase zile. În esență, a fost vorba de un demers în vederea găsirii unor modalități de a se pune capăt ostilităților din Golful Persic. În acest sens, Islamabadul a conceput chiar un plan de pace în patru puncte, prevăzînd, în principal, un apel la încetarea focului și retragerea forțelor irakiene din Kuweit, ca și a forțelor multinaționale din Arabia Saudită. Retragerea simultană ar urma să se efectueze sub supravegherea unei forțe de menținere a păcii a ONU, în timp ce, în Kuweit, ar fi desfășurate contingente ale țărilor islamice și trupe ale Națiunilor Unite. Planul mai prevede ridicarea tuturor sancțiunilor economice împotriva Irakului și reglementarea pașnică a diferendului militar dintre Irak și Kuweit de către o comisie de arbitraj ale cărei hotărîri vor fi obligatorii.

Războiul din Golf este „o problemă care îi interesează pe toți musulmanii" — declara premierul pakistanez sosind la Ankara. Misiunea sa de pace a avut, în mod evident, această intenție : de a obține o armonizare a punctelor de vedere ale țărilor vizitate asupra necesității găsirii unei soluții politice cît mai grabnice pentru conflictul din Golful Persic. Agenția pakistaneză de presă „APP" confirma că discuțiile prilejuite de turneu au permis degajarea unui „consens" cu privire la imperativul organizării urgente a unei reuniuni extraordinare a Organizației Conferinței Islamice (O.C.I.), organism cu sediul la Djeddah în Arabia Saudită, în cadrul căreia cele 40 de țări membre să examineze modalitatea unui demers în scopul unei soluționări politice. Alături de Iran și Turcia, Pakistanul a cerut, încă de la începutul lunii ianuarie, organizarea, în acest scop, a unei reuniuni extraordinare a O.C.I.

Susținînd ideea retragerii Irakului din Kuweit, Islamabadul se pronunță, totodată, pentru încetarea „bombardării fără discernămînt a teritoriului irakian". La Amman, reafirmînd sprijinul țării sale față de aplicarea rezoluțiilor Consiliului de Securitate al ONU, Nawaz Sharif a subliniat că dorește „încetarea băii de sînge musulman". Țară cu populație majoritar islamică și cu pondere în cadrul O.C.I., Pakistanul a trimis 10 000 de militari în Arabia Saudită, în cadrul for-

ţei multinaţionale din Golf. Cu toate că a contribuit cu militari la forţa multinaţională împotriva Irakului, Islamabadul are o atitudine neutră în privinţa războiului din Golf — a ţinut să declare şeful Statului Major al armatei pakistaneze.

Partidele fundamentaliste au cerut, însă, retragerea imediată a soldaţilor pakistanezi detaşaţi în zona de conflict, unul dintre liderii acestora declarînd că peste 10 000 de pakistanezi ar putea fi trimişi în Irak pentru a-l apăra de ceea ce el a numit „agresiunea străină".

Pe fondul creşterii sentimentelor antiamericane — exprimate în cursul a diverse manifestări —, ca şi al intensificării activităţii forţelor fundamentaliste islamice, se nasc numeroase întrebări asupra reflexelor pe care ar putea să le aibă războiul din Golf asupra evoluţiilor interne pakistaneze.

Liana Enescu

„Starea Uniunii" cu gîndul la Golf

Mesajul despre „Starea Uniunii" pe care, în mod tradiţional îl prezintă preşedinţii americani la fiecare început de an a stat, inevitabil, în 1991, sub semnul războiului din Golful Persic. Întîmplător, mesajul de săptămîna trecută a fost rostit exact la jumătatea mandatului preşedintelui Bush, ceea ce ar îndemna la o analiză care depăşeşte, în acest moment, spaţiul şi tematica acestui grupaj. Foarte pe scurt, însă, preşedintele Bush s-ar putea prezenta în faţa naţiunii cu un bilanţ mulţumitor : deşi se acceptă semne de recesiune, economia ţării e încă sănătoasă ; noi raporturi cu URSS au dus la o destindere nesperată ; fermitatea Casei Albe faţă de invazia irakiană a cîştigat adeziunea a peste 80 la sută din americani. Chiar dacă orice discurs important de astăzi aminteşte de anii războiului din Vietnam şi există o firească nervozitate în SUA, preşedintelui i se acordă un credit practic nelimitat în acest „moment de referinţă".

„Timp de două secole am acţionat intens în numele libertăţii — afirma preşedintele. Acum conducem o coaliţie mondială în confruntarea cu pericolul la adresa decenţei şi a omeniei. Miza este mai mult decît o ţară mică ; este o idee măreaţă : o nouă ordine mondială, în cadrul căreia naţiuni diferite îşi unesc eforturile pentru o cauză comună". Citatul acesta alimentează analizele şi supoziţiile potrivit cărora, indiferent cum se va încheia conflictul din Golf, lumea nu va mai fi aceeaşi, deşi războiul a izbucnit tocmai în ideea unui statu quo. Însă conceptul ordinii mondiale este prea complex pentru a nu fi analizat aparte, îndeosebi datorită condiţiilor concrete ale atîtor schimbări din viaţa internaţională recentă.

În mod indirect, firesc, preşedintele american a răspuns în mesajul său atît unor preocupări interne faţă de soarta războiului şi a combatanţilor americani, cît şi sporirii unor sentimente antiamericane în lumea musulmană. „Obiectivul nostru în Golful Persic rămîne acelaşi : alungarea Irakului din Kuweit, reinstalarea guvernului legitim al Kuweitului şi asigurarea stabilităţii şi securităţii acestei importante zone". Şeful Executivului american a subliniat că SUA „nu urmăresc distrugerea Irakului, a culturii şi a poporului său". Dar în ciuda optimismului („vom învinge în Golful Persic" ; „cauza noastră este justă, este morală, este dreaptă"), din mesajul preşedintelui au răzbătut şi anume îngrijorări, deoarece „înţelegem cu toţii că răspunderea noastră de a fi catalizatorul păcii în regiune nu se încheie o dată cu victoria în acest război".

Mai concret, trăgînd învăţăminte din succesul rachetei „Patriot", Bush a anunţat că programul SDI împotriva rachetelor strategice va fi reorientat, în aşa fel încît să asigure şi protecţia împotriva rachetelor cu rază medie de acţiune. Apoi, indiferent cînd se va încheia războiul, ce fel de prezenţă vor menţine Statele Unite şi aliaţii în Golf ? Întreţinerea acesteia trimite la discuţiile aprinse de acum în legătură cu costurile războiului. În Coreea, SUA au cheltuit 265 miliarde dolari ; în Vietnam — 570 miliarde. Se pare că Golful Persic ar costa 100 miliarde. Dar, deşi cifra nu e îngrijorătoare pentru economia americană, fondurile acestea trebuie găsite. 63 la sută din americani resping ideea unui impozit pentru război. Democraţii acceptă să reducă anumite programe sociale, dar vor să obţină din partea preşedintelui promisiunea că va spori, cel puţin temporar, impozitele — ceea ce ar contrazice politica republicană. Nu pot fi ignorate problemele pe termen lung ale Americii, care depind de acele programe eventual reduse. Administraţia şi-a propus echilibrarea bugetului pînă în 1995. Este exclus acum să mai reuşească, fapt care se va repercuta electoral, indiferent de cauza obiectivă a acestei nereuşite. Preşedintele a anunţat o seamă de propuneri pe care le va prezenta Congresului privind învăţămîntul, transporturile, cercetarea, conservarea energiei, tehnologia de vîrf ; dar, în măsura în care sînt necesare fonduri la nivel naţional, dilema sporeşte, în condiţiile prelungirii războiului. Relaţiile cu principalii aliaţi vor cunoaşte şi ele tensiuni, în special în legătură cu contribuţia lor, care ar trebui sporită pe măsură ce conflictul se prelungeşte. Cine soluţionează toate dilemele ?

Stelian Ţurlea

În Franţa, un nou ministru al apărării

Preşedintele François Mitterrand urma să viziteze România la 16 şi 17 ianuarie. Şi-a amînat voiajul cu cîteva săptămîni din cauza riscurilor de război în Golf. Războiul a intrat în a treia săptămînă, Franţa s-a alăturat, de la al doilea atac, aliaţilor, în efortul de a elibera Kuweitul. Ministrul francez al apărării îşi dă demisia şi apoi are loc o remaniere ministerială. Premierul Petre Roman s-a aflat la 30 ianuarie la Elysée şi în timpul întîlnirii cu preşedintele (într-un cadru deosebit de amical şi pe o durată neobişnuit de mare) s-a făcut, printre altele, şi o foarte importantă analiză a situaţiei din Golf. Partea română a înţeles mai bine poziţiile occidentale, cea a Franţei şi a avut buna ocazie de a prezenta punctele de vedere şi acţiunile concrete pe care le întreprinde. Războiul costă România ; pierderile noastre, datorate şi întreruperii contactelor de colaborare cu Irakul şi cu alte ţări din Golf, depăşeau, la sfîrşitul lunii trecute, trei miliarde de dolari.

Armata franceză era condusă de un ministru în care cetăţenii nu aveau încredere. La o anchetă naţională, 57 la sută îşi exprimau neîncrederea, în luna noiembrie 1990, şi 50 la sută la începutul lunii ianuarie. Jean Pierre Chevénement, demisionarul ministru al apărării, nu este un politician de talia Margaretei Thatcher sau a lui Eduard Şevardnadze, dar are un cuvînt de spus în politica franceză, fiind şeful unui curent „C", creditat cu 29 de procente, în partidul de guvernămînt. Dacă în 1981 era doar ministru pentru cercetarea ştiinţifică şi a demisionat în 1983, în 1988 a cerut portofoliul apărării şi l-a primit fără probleme. Între timp, poziţia sa pe scena politică franceză se întărise. De cîteva luni, mediile politice vorbesc de o înlocuire a premierului Michel Rocard cu Lionel Jospin sau chiar cu Edith Cresson. Chevénement, care a obţinut cele mai mari bugete militare ale Franţei şi înfiinţase, în urmă cu doi ani, Asociaţia de prietenie Franţa—Irak, pentru că această ţară era o mare importatoare de armament, s-a opus net participării la operaţiunile militare împotriva Irakului sub comandament american. Era o premieră care i-a răscolit orgolii gaulliste în materie. Problema a fost supusă votului Adunării Naţio-

nale şi sentimentele atlantice au predominat. Chenévement s-a găsit izolat şi a fost nevoit să demisioneze, dar s-a răzbunat, trîntind cuvinte grele, cu iz incitant : „Războiul se îndepărtează evident de la obiectivele încredinţate forţei multinaţionale de Consiliul de Securitate". Coincidenţa face ca atunci cînd evocă anul 1991, 64 la sută dintre francezi să se arate foarte pesimişti pentru pacea în lume.

Franţa a fost întotdeauna favorabilă unei conferinţe internaţionale de pace asupra Orientului Mijlociu, asupra problemei palestiniene care este, în continuare nerezolvată. Se situează pe această poziţie de 15 ani şi de 10 ani a reuşit să convingă şi CEE să şi-o însuşească. Ceea ce singularizează poziţia franceză şi după izbucnirea conflictului este faptul că, şi în situaţia inacceptabilă a anexării de către Irak a Kuweitului — stat suveran, membru al ONU — Parisul consideră că o conferinţă internaţională asupra Orientului Mijlociu rămîne necesară. Franţa a făcut cunoscut că înţelege SUA, care sînt împotriva acestei conferinţe şi care nu doresc să-şi modifice poziţia pentru ca aceasta să nu apară ca o concesie făcută lui Saddam Hussein.

Doina Topor

Germania, încotro?

„Criminalii sînt printre noi", se intitula un articol al cotidianului popular „Bild Zeitung", referindu-se la firmele germane care au contribuit la înarmarea Irakului. Se pare că, la nici 4 luni de la unificare, germanii sînt arătaţi cu degetul de comunitatea internaţională, pentru sprijinul oferit unui agresor, chiar dacă el nu se numeşte Bundeswehr, ci Saddam Hussein. Şi nu e vorba de orice înarmare, ci de un arsenal înfricoşător de arme chimice fabricate după tehnologia germană la care se adaugă asistenţa tehnică indispensabilă acordată de specialişti ai fostei RFG pentru modificarea rachetei Scud. Printre principalii vinovaţi se află o filială a grupului Thyssen care ar fi livrat pompele necesare sistemului de propulsie al rachetei modificate, firma „Plath", din Hamburg, ce produce instrumente de navigaţie, ca şi firma „Hovert", la sediul căreia anchetatorii au găsit numeroase dovezi privind colaborarea cu Irakul în domeniul rachetelor. Cei acuzaţi dezmint. Cert este că aproape 100 de firme germane se află sub focul încrucişat al cercetărilor.

Investigaţiile ordonate de cancelarul Kohl au arătat că acesta e presat din toate părţile. Pe de o parte, el este obligat să dovedească solidaritatea Germaniei cu coaliţia antiirakiană, iar, pe de altă parte, e preocupat să risipească îngrijorarea pe care potenţialul militar (dovedit parţial prin calitatea armelor vîndute lui Saddam) al Germaniei unite o provoacă atît vecinilor, cît şi populaţiei. Aceasta din urmă nu este dispusă să tolereze implicarea într-o aventură militară. Ceea ce îngrijorează guvernul de la Bonn este transformarea reacţiei antirăzboinice a opiniei publice, altminteri legitimă, deşi întîrziată, într-un sentiment antiamerican. Nu întîmplător cancelarul Kohl a făcut un apel de la tribuna parlamentului federal în care se reaminteşte contribuţia americană la însăşi existenţa postbelică a Germaniei. La rîndul lor, americanii nu au scăpat prilejul pentru a cere o sporire a contribuţiei germane la acoperirea cheltuielilor de război aliate. Acest lucru, deşi nu prea la îndemînă pentru un buget şi aşa sufocat de costul reunificării, este oricum mai simplu decît o angajare militară care, pe măsură ce timpul trece, pare inevitabilă, cel puţin prin ricoşeu.

Firmele din fosta RFG sînt suspectate de a fi furnizat tehnologia pentru fabricaţia armelor chimice care, cu ajutorul rachetelor Scud, pot fi folosite împotriva Israelului. Faţă de statul evreu, Germania are o răspundere de la care nu se poate eschiva, susţine Tel Avivul. Prin urmare, se spune, este îndreptăţit sprijinul militar pe care acum, cel puţin prin compensaţie, Germania este moralmente obligată să-l ofere Israelului. El s-a concretizat, de altfel, în echipamente şi materiale pentru protecţia teritoriului şi populaţiei evreieşti, ceea ce înseamnă că semnalele oficiale au fost recepţionate rapid şi corect. Cele neoficiale au sensibilizat opinia publică germană, în general favorabilă ajutorului pentru Israel, şi au produs o serioasă impresie ministrului de externe Genscher. Acesta — fluierat în timp ce vizita cartierul Ramat Gan din Tel Aviv, atins de o rachetă SCUD — s-a pronunţat într-un interviu acordat unui post de radio german pentru o intervenţie energică împotriva exporturilor ilegale de arme destinate Irakului, afirmînd că împărtăşeşte nemulţumirea evreilor faţă de faptul că Irakul a putut dobîndi arme chimice. „Dacă Israelul exprimă o asemenea dorinţă, guvernul este gata să-i răspundă", a afirmat în acelaşi context Dieter Vogel, purtătorul de cuvînt al guvernului federal, referindu-se la livrarea rachetelor „Patriot" statul evreu. Această măsură reprezintă totuşi o excepţie în politica guvernului de la Bonn, care şi-a interzis întotdeauna să livreze arme în zonele de tensiune. S-ar putea să fie doar prima „excepţie" dintr-o suită care poate continua prin angajarea Alianţei atlantice în sprijinul unei Turcii atacate, deci şi a Germaniei. Ar fi o încălcare a Constituţiei. Deocamdată, sisteme de apărare antiaeriană de tipul „Roland" şi „Hawk" au plecat spre Ankara.

Ovidiu Dranga

Japonia

Între „Furtuna deşertului" şi „furtuna parlamentară"

Guvernul de la Tokio, constrîns de reglementările constituţionale (care interzic Japoniei utilizarea forţei pentru soluţionarea conflictelor internaţionale), nu participă cu forţe armate la întărirea forţelor multinaţionale implicate în operaţiunea „Furtuna deşertului". În schimb, sub presiunea ţărilor occidentale, mai ales a Statelor Unite, care au reproşat Japoniei că nu şi-a sprijinit suficient „aliaţii" în conflictul din zona Golfului Persic, premierul nipon Toshiki Kaifu a hotărît să trimită o „contribuţie" de nouă miliarde de dolari. Efectul deciziei sale a fost cît se poate de neaşteptat. În primul rînd, o mare parte a japonezilor consideră că guvernul ar trebui să evite o finanţare directă a operaţiunilor de luptă din Golf. În al doilea rînd, la accentuarea iritării au contribuit şi unele precizări ulterioare ale purtătorului de cuvînt al guvernului, Misoji Sakamoto, care sublinia că cei nouă miliarde dolari vor constitui cea mai mare parte a noilor contribuţii japoneze la efortul multinaţional antiirakian. Se pare că suma disponibilizată nu are, potrivit lui Sakamoto, o destinaţie precisă. Va fi ea utilizată pentru achiziţionarea de muniţie şi alte articole de luptă sau nu ? Sakamoto a refuzat orice comentariu în ce priveşte speculaţiile că Japonia ar putea abandona restricţiile aplicate contribuţiei anterioare de două miliarde de dolari.

Poziţia tranşantă, exprimată direct de primul ministru, la 30 ianuarie, a înfierbîntat, din nou, spiritele : Japonia se opune oricărui plan de încetarę a focului în Golf, care nu prevede retragerea necondiţionată a trupelor irakiene din Kuweit.

Asemenea declaraţii i-au atras lui Toshiki Kaifu aspre critici în parlament, în special din partea liderului Partidului Socialist (principala forţă politică a opoziţiei), Takako Doi, care consideră atitudinea luată de guvern drept o dovadă a „cooperării militare, care violează legea".

Primul ministru nipon se afla realmente într-o situaţie delicată, dacă nu chiar incomodă, pe de o parte sub „ploaia" acuzaţiilor interne ale parlamentarilor opoziţiei, care aşteaptă de multă vreme o ocazie pentru a evidenţia „slăbiciunile" premierului, iar, pe de alta, sub „incidenţa" nemulţumirii multor japonezi, cauzate de aplicarea impozitului pe consum de 3 la sută. Din exterior, el este presat de cererile SUA de a se implica în ajutorul forţelor antiirakiene din Golf, iar Kaifu ştie că între Japonia şi Statele Unite există un „angajament militar". În urma „atacurilor" din Dietă, Toshiki Kaifu „simte nevoia" redefinirii pacifismului nipon, care, spune el, nu se poate limita la ideea că doar ţara noastră trebuie să trăiască în pace.

Dacă la început „conflictul parlamentar" nu părea să se agraveze, iată că, recent, a luat forme de neconceput pentru „spiritul japonez" : premierul este huiduit în Dietă, iar din loja rezervată publicului au fost aruncate obiecte spre tribună. O adevărată furtună ce ar putea însemna, spun unii observatori, o criză politică pentru Kaifu dar şi pentru Partidul Liberal-Democrat (de guvernămînt), în perspectiva alegerilor regionale din aprilie.

Mihaela Brumă

Iugoslavia

Valurile Balticii pe țărmul adriatic?

O serie de similitudini se relevă în evoluțiile politice din ultimul timp, deși punctul inițial de plecare, respectiv fundalul istoric, este, evident, altul. La acesta din urmă nu ne vom referi, fiind cunoscute atît nașterea Iugoslaviei, ca stat federativ, cît și împrejurările în care republicile baltice au ajuns să facă parte din U.R.S.S., stabilirea, pe acest plan, a unor paralele neputîndu-se opera decît forțind nota, prin mistificări. Se poate, însă, alătura ceea ce s-a întîmplat în legătură cu „sindromul baltic" de tensiunile frizînd paroxismul, apărute ca urmare a manifestărilor Croației și Sloveniei de revizuire a raporturilor interrepublicane în cadrul federației iugoslave. Iată, și în statele de la Baltica și în cele două republici situate pe țărmurile mult mai însorite ale Adriaticii, primele alegeri libere desfășurate în sistem pluripartid au dus la victoria opoziției naționaliste, prin răsturnarea regimurilor comuniste, acestea rămînînd, însă, sub forma unor structuri ajustate cosmetic, să guverneze, de la „centru", o politică cu ambiții nedesmințit conservatoare, de dominare necondiționată ; fricțiunile, inevitabile, se amplifică ; începe un război al legislației, cea locală infirmînd pe cea a „centrului" și viceversa ; îmbracă diferite forme presiunile pentru aducerea „la ascultare" a celor ce nu mai vor să se supună regulilor impuse de interese pe care le consideră străine, încordarea atinge un prag dincolo de care nu poate fi, cu totul, exclusă eventualitatea războiului civil : în fine în joc este aruncat atu-ul cel mai puternic, armata, sub pretexte oarecum asemănătoare (în republicile baltice pentru a fi respectată legea unională a recrutărilor și a se împiedica formarea unor unități locale proprii, în Croația și Slovenia pentru dezarmarea forțelor de miliție locală). Nu scapă, firește, observatorilor și faptul că trecerea la folosirea forței în republicile baltice (Lituania și Letonia) și la amenințarea cu folosirea ei în Croația și Slovenia au loc în momentul cînd, pe de-o parte, atît în U.R.S.S., cît și în Iugoslavia se desfășoară ascuțite controverse pe marginea noului tratat unional și, respectiv, a înnoirii bazelor federației, iar, pe de altă parte, cînd s-ar putea sconta că opinia publică este preocupată în primul rînd de ostilitățile din Golful Persic, umbra terifiantă a acestora putînd acoperi de ochi indiscreți recidiva unei politici anacronice.

S-a scris pe larg în revista noastră despre criza constituțională care a afectat atît de mult (gravată fiind pe dificultățile aplicării programului de reformă economică propus de guvernul federal al lui Ante Markovici) stabilitatea internă în Iugoslavia (nr. 43/1990), și despre pozițiile Sloveniei și Croației — și nu numai a acestora — în legătură cu viitorul caracter al statului. Nervozitatea a crescut, însă, brusc în momentul în care eventualitatea unei intervenții militare în cele două republici, care aspiră la un grad mai mare de independență, a devenit aproape o certitudine prin somațiile adresate de armata federală. Astfel, acestea au cerut Sloveniei și Croației să dezarmeze „forțele paramilitare ilegale", pînă la 19 ianuarie, conform ordonanței Prezidiului R.S.F. Iugoslavia, termen amînat, apoi, pentru 22 ianuarie. Avertismente ignorate, conducerile ambelor republici afirmînd că forțele lor înarmate sînt legale, supuse autorităților legitime locale. Mai mult, conducerile croată și slovenă și-au pus în stare de alertă unitățile poliției speciale, regulate și de rezervă, întărind măsurile de securitate în punctele strategice. Sesiunea extraordinară a parlamentului croat, convocată pentru analizarea situației, s-a desfășurat, potrivit președintelui republicii, Franio Tudjman, într-un climat de „psihoză de război", iar primul ministru croat a anunțat că Zagrebul intenționează să ceară demisia conducerii armatei iugoslave, considerată, în această republică, ca un instrument al politicii liderului comunist sîrb Slobodan Miloșevici. Miniștrii apărării sloven și croat s-au întîlnit chiar, pentru a discuta „formele de cooperare și acțiunile concrete ale organismelor de resort din cele două republici". Au intervenit și implicații depășind frontierele : telespectatorii iugoslavi au putut viziona — potrivit agenției „AFP" — filmări, cu o cameră ascunsă, ale activităților unor conducători croați. Ungaria fiind citată „printre forțele care încearcă să răstoarne regimul iugoslav". Au fost, între altele, redate discuțiile ministrului croat al apărării, Martin Spegel, cu membri ai Uniunii Democratice Croate (partid de guvernămînt în republică) cu privire la achiziționarea ilegală de arme din Ungaria. Reacția Budapestei a venit cu promptitudine : ministerul ungar de externe a adresat o notă oficială de protest împotriva acuzațiilor potrivit cărora Ungaria ar fi vîndut clandestin arme formațiunilor paramilitare croate. Notă respinsă ferm de oficialitățile iugoslave, dovezile deținute invalidînd orice temei al unui astfel de „protest".

Încordarea atinsese punctul culminant la 22 ianuarie. Nu s-a întîmplat, însă, nimic. Similitudinea cu evoluțiile baltice încetează la capitolul intervenție armată. Valurile Balticii au ajuns pe țărmul adriatic, dar nu au mers mai departe. Să se fi înțeles, din ceea ce au arătat episoadele Vilnius și Riga, că problemele nu se mai pot rezolva, totuși, prin violență ? Rămîne de văzut. Există, însă, și părerea că guvernele Croației și Sloveniei ar fi provocat în mod deliberat creșterea tensiunilor pentru a-și menține conaționalii uniți în jurul lor și împotriva autorităților federale. Cert este că situația a pus în dificultate realizarea unor întîlniri bilaterale între liderii celor șase republici federale, menite să inventarieze problemele de ridicat în cadrul întrunirii tuturor reprezentanților republicilor pentru convorbiri considerate cruciale în vederea soluționării crizei prin care trece Iugoslavia. La sfîrșitul săptămînii trecute, la Belgrad s-au reunit Prezidiul R.S.F. Iugoslavia, premierul Ante Markovici și președinții republicilor constitutive ale federației iugoslave. Va marca, această reuniune, un moment de răscruce pentru dezamorsarea confruntărilor politice și etnice din țară ?

Vasile Crișu

Polonia

Urmează dictatura?

Cu siguranță în tumultuoasa viață politică a Poloniei, un singur om poate fi un arbitru credibil : Papa Ioan Paul al II-lea. De aceea, judecățile Sfîntului Părinte ne permit analize și chiar încercări de prognozare ale vieții politice poloneze. În vara lui 1990, atunci cînd conflictul Walesa-Mazowiecki căpăta amploare — sub acuzațiile liderului din Gdansk că reforma este încetată și colaborarea guvernului cu „nomenclatura", nocivă —, primul ministru, catolic convins, a așteptat (poate prea mult) reacția Bisericii — regina neîncoronată a rezistenței poloneze împotriva totalitarismului comunist. La începutul lunii iulie, pontiful de la Vatican lua poziție considerînd că Tadeusz Mazowiecki „personifică aspirațiile poporului polonez", în timp ce liderul sindical Lech Walesa, „fidel fiu al Bisericii", are nevoie de „noi iluminări" pentru a servi patria. Cel de-al treilea mesaj, adresat președintelui de atunci al țării, Wojciech Jaruzelski, sublinia cu eleganță contribuția sa la „aducerea Poloniei pe calea democrației și reînnoirii". Mesajele se decodificau cu multă ușurință : Sfîntul Părinte binecuvînta pe primul ministru Mazowiecki (și, implicit, reforma sa curajoasă și radicală), mulțumea șefului statului și îl chema la ordine pe fiul drept-credincios Walesa.

Alăturîndu-se mesajului de susținere electorală trimis de președintele George Bush, mesajul papal nu i-a adus totuși victoria în alegeri lui Mazowiecki. Electoratul polonez, venit în număr foarte mic la urne, refuza, astfel, modelul terapiei de șoc al trecerii la economia de piață de tip occidental, cu cele două „sperietori" ale sale — șomajul și inflația —, respingînd în același timp vechiul sistem totalitar comunist cu cele mai importante tare ale sale, nivelul dezastruos de trai și lipsa libertăților de orice fel.

Dacă ne-am fi luat după declarațiile sale din timpul campaniei electorale, procentul slab obținut de Walesa la primul tur de scrutin (39,9 la sută), ar fi trebuit să-l scoată pe acesta din cursa electorală. Dar cîte nu spune în zorii zilei liderul polonez, pentru a reveni seara asupra declarațiilor sale.

Indirect, prin comentariile postului de radio Vatican, Suveranul Pontif deplîngea „naivitatea" alegătorilor polonezi, în timp ce presa internațională denunța „lipsa de maturitate politică" a polonezilor, care au dat o parte din voturi unui necunoscut cu program vădit antioccidental, „trădîndu-și" liderii „tradiționali". Să fie, oare, vorba de aceeași presă care, nu cu mult înainte, ne prezenta societatea poloneză ca pe o societate civilă cu mare discernămînt politic, sau ne înșelăm noi ?

Confruntarea Mazowiecki-Walesa a reprezentat lupta dintre două stiluri : prudența și reflexivitatea fostului prim-ministru și impulsivitatea și inconstanța noului președinte ales. Adept al reformei desfășurate într-un ritm constant, al stabilității și renunțării la răzbunări, intelectual și catolic convins, impregnat de valorile creștine și democratice, Mazowiecki nu a cedat ușurinței și demagogiei, chiar cu riscul unei anumite inflexibilități politice, plătind ținuta sa politică impecabilă și curajul reformator cu înfrîngerea în alegeri.

Angajat cu multă hotărîre în dificila sarcină a conducerii primului guvern necomunist din Europa răsăriteană, Tadeusz Mazowiecki a mai făcut încă o dovadă (dacă mai era nevoie) a spiritului său deschis, a modestiei pe care a păstrat-o neștirbită și, după ce a ajuns la putere, și a acelei sincerități totale, care i-a atras, dacă nu iubirea, în orice caz stima concetățenilor.